

МУАССИСАИ ДАВЛАТИИ ТАЪЛИМИИ
«ДОНИШГОҲИ ДАВЛАТИИ ХУЧАНД БА НОМИ АКАДЕМИК
БОБОҶОН ҒАФУРОВ»

ТДУ – 371(575.3)

ТКБ – 74.03(5Тоҷ)

У76

Ба ҳукми дастнавис

УСМОНӢ АҚМАЛҶОН АҚБАРҶОНЗОДА

МЕТОДИКАИ ТАКМИЛИ ТАЙЁРИИ МУАЛЛИМОНИ ОЯНДАИ
ТЕХНОЛОГИЯ (ТАЪЛИМИ МЕҲНАТ) ДАР АСОСИ МЕТОДҶО ВА
ВОСИТАҶОИ ИНТЕРАКТИВИИ ТАЪЛИМ
ДИ С С Е Р Т А Т С И Я

барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои педагогӣ
аз рӯи ихтисоси 5.3–Педагогика (5.3.10.11–Назария ва технологияи
таълими меҳнат ва дизайн)

Роҳбари илмӣ: доктори
илмҳои педагогӣ, профессор
Азизов Абдулатиф Абдуҳалимович

ХУЧАНД – 2026

МУНДАРИҶА

ИХТИСОРАҶО	4
Муқаддима	5
БОБИ 1. ОМИЛҶОИ НАЗАРИЯВӢ-МЕТОДИКАИ ТАКМИЛИ ТАӢӢРИИ МУАЛЛИМОНИ ОЯНДАИ ТЕХНОЛОГИЯ (ТАӢЛИМИ МЕӢНАТ) ДАР АСОСИ МЕТОДӢО ВА ВОСИТАӢОИ ИНТЕРАКТИВИИ ТАӢЛИМ	
1.1. Муаммои таӢӢрии касбии муаллимони ояндаи технология (таӢлими меӢнат) дар педагогикаи муосир	18
1.2. МетодӢои интерактиви таӢлими Ӣамчун механизми тақмили таӢӢрии муаллимони ояндаи технология (таӢлими меӢнат)	44
Хулосаи боби якум	70
БОБИ 2. МЕТОДИКАИ ТАШАККУЛИ СИФАТӢОИ КАСБИИ МУАЛЛИМОНИ ОЯНДАИ ТЕХНОЛОГИЯ (ТАӢЛИМИ МЕӢНАТ)	
2.1. Робитаи мутақобил ва таносуби таӢӢрии муаллимони ояндаи технология (таӢлими меӢнат)	73
2.2. Методикаи истифодаи таӢтаи интерактивӢ ва принципӢои он дар таӢлими фанни технология (таӢлими меӢнат)	96
Хулосаи боби дуюм.....	119
БОБИ 3. МЕТОДИКАИ КОРКАРДУ ТАТБИҚИ МЕТОД ВА ВОСИТАӢОИ ИНТЕРАКТИВИИ ТАӢЛИМ ДАР РАВАНДИ МАШӢУЛИЯТӢОИ ФАННИ ТЕХНОЛОГИЯ (ТАӢЛИМИ МЕӢНАТ)	
3.1. Амсилаи ташаккули таӢӢрии касбии муаллимони ояндаи технология (таӢлими меӢнат) дар истифодаи воситаӢои технологияӢои иттолоотӢ	123
3.2. Ташкили корӢои таҷрибавӢ-озмоишии донишчӢуён-муаллимони оянда оид ба методикаи истифодаи воситаӢои технологияӢои иттилоотӢ	150
Хулосаи боби сеюм	175
Хулоса ...	177

1. Натиҷаҳои асосии илмӣ диссертатсия	177
2. Тавсияҳо оид ба истифодаи амалии таҳқиқот	180
Номгӯи адабиёт	182
1. Феҳристи сарчашмаҳои истифодашуда	182
2. Феҳристи интишороти илмӣ докталаби дарёфти дараҷаи илмӣ	204
Замимаҳо	212

ИХТИСОРАҲО

КОА – комиссияи олии аттестатсионӣ

ТИК – технологияи иттилоотии коммуникатсионӣ

МДТ – Муассисаи давлатии таълимӣ

ТТИ – технологияи таълимии интерактивӣ

ГО - гуруҳи озмоишӣ

ГН – гуруҳи назоратӣ

МУҚАДДИМА

Мубрамии мавзӯи таҳқиқот. Дар низоми ҷаҳонии маориф ба васеъ намудани донишҳои муосири технологии муаллимон тавассути васеъ ҷорӣ намудани воситаҳои муосири дидактикии таълим диққати махсус дода мешавад. Дар Аврупо ва дигар давлатҳои мутараққӣ дар раванди таълим шаклҳои моделсозии виртуалӣ (Simulations), таълими фосилавӣ (Moodle, Ilias, Dokeos ва ғайра) васеъ истифода мешаванд. Пайвастагӣ ва самти амалии таҳсилоти касбӣ дар шароити муҳити иттилоотӣ-таълимӣ (e-learning), такмили механизмҳои истифодаи воситаҳои муосири барномарезии таълимӣ дар рушди қобилиятҳои касбии муаллимони оянда, ташаккули низоми салоҳиятҳои касбӣ аҳаммияти бузургро касб мекунад.

Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ, Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар робита ба ин чунин иброз медоранд: «Дар ҷаҳони муосир бе дастрасӣ ба илму инноватсияи муосир, техникаву технологияҳои пешрафта ва ташаккули ҷаҳонбинии илмиву техникӣ таъмин кардани пешрафти кишвар умуман имкон надорад. Бо эълон намудани саноатикунони босуръати кишвар ҳамчун ҳадафи ҷоруми стратегияи мамлакат мо мақсад дорем, ки истифодаи технологияҳои муосирро дар тамоми соҳаҳои иқтисоди миллӣ густариш дода, тафаккури техникӣ аҳоли ва дар навбати аввал, ҷавонону наврасонро тавсеа бахшем, барои пешрафти илмҳои бунёдӣ, риёзиву табиӣ ва техникиву технологӣ фазои мусоид фароҳам оварем. Ба ҳамин хотир мо солҳои 2020 – 2040-ро бистсолаи омӯзиш ва рушди фанҳои табиӣ, дақиқ ва риёзӣ эълон кардем ва бовар дорем, ки ин иқдом ба рушди тафаккури техникӣ ва ҷаҳонбинии илмӣ ҷомеаи такони ҷиддӣ мебахшад»¹.

1. Суханронии Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ – Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар маросими ифтитоҳи гимназияи №4 барои хонандагони болаёқат дар ноҳияи Фирдавсии шаҳри Душанбе дар Рӯзи дониш. 01.09.2021 манбаи электрони <http://prezident.tj/node/26435#qubodiyon>

Дар шароити ҷаҳонишавӣ ва гузариши ҷомеа ба иқтисодиёти рақамӣ, низоми таҳсилоти олии касбӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон бо вазифаи стратегии омодаسازی мутахассисони рақобатпазир ва дорои салоҳиятҳои баланди касбӣ рӯбарӯ мебошад. Тибқи сиёсати давлатии мамлакат дар самти рушди маориф ва илм, аз ҷумла эълон гардидани солҳои бистсолаи омӯзиш ва рушди фанҳои табиатшиносӣ, дақиқ ва риёзӣ дар соҳаи илму маориф, зарурати тайёр намудани муаллимони баландихтисоси фанҳои технологӣ ба миён меояд, ки метавонанд дар татбиқи ин ҳадафҳои миллӣ саҳми арзанда гузоранд.

Бо қабули Консепсияи гузариш ба таҳсилоти рақамӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон, татбиқи технологияҳои иттилоотӣ-коммуникатсионӣ ва воситаҳои интерактивӣ дар раванди таълим ба яке аз самтҳои афзалиятноки соҳаи маориф табдил ёфтааст. Дар ин замина, тайёрии муаллимони ояндаи технология (таълими меҳнат) аҳаммияти хосса пайдо мекунад, зеро ин соҳа бевосита бо ташаккули тафаккури техникӣ, малакаҳои меҳнатӣ ва тайёрии ҳаётии насли наврас алоқаманд мебошад.

Таҳлили вазъи кунунии тайёрии муаллимони ояндаи технология (таълими меҳнат) дар муассисаҳои таҳсилотии кишвар нишон медиҳад, ки байни талаботи муосири ҷомеа ба сифати таълим ва дараҷаи омодагии касбии хатмкунандагон номувофиқатӣ вучуд дорад.

Фанҳои технология (таълими меҳнат) аз дигар фанҳо бо хусусияти амалӣ ва пайваستاгӣ бо ҳаёти ҳаррӯза фарқ мекунад ва татбиқи методҳои интерактивӣ дар тайёрии муаллимони оянда имкон медиҳад, ки онҳо на танҳо донишҳои назариявӣ, балки малакаҳои амалии ташкили фаъолияти эҷодии хонандагонро низ азхуд намоянд. Дар шароити муосир вазифаи муаллим на танҳо интиқоли дониш, балки роҳнамоӣ ва ташкили муҳити ҳамкорӣ мебошад, ки методҳои интерактивӣ воситаи муассири ташаккули ин навъи муносибат ба ҳисоб мераванд.

Дараҷаи таҳқиқи мавзӯи илмӣ. Истифодаи технологияҳои иттилоотию коммуникатсионӣ аз ҷониби муаллимони оянда дар раванди

фаъолияти касбӣ ба такмили тайёрии касбии онҳо зич алоқаманд аст. Аз тарафи олимони мамлакатҳои хориҷӣ ва ватанӣ оид ба муаммоҳои истифодаи воситаҳои интерактивии таълим ҳангоми тайёрии ба фаъолияти касбӣ бисёр таҳқиқотчи гузаронда шудаанд.

Аз ҷумла оид ба такмили тайёрии касбии муаллимони оянда олимони ватанӣ А.М.Абдуллоева [1], И.Х.Каримова [189], М.Лутфуллоев [105], У.Р.Гулманов [51], Ф.Шарифзода [189], Х.М.Сабурӣ [139], Ш.А.Шаропов [190], ва олимони хориҷӣ Л.В.Масленникова [108], М.Я.Виленский [36], М.С.Каган [77], ва дигарон таҳқиқотҳо анҷом додаанд.

Аз олимони ватанӣ дар шароити Ҷумҳурии Тоҷикистон оид ба асосҳои дидактикии ташаккули эҷодиёти техникийи хонандагон А.А.Азизов [4], оид ба муносибати босалоҳият дар такмили фаъолияти эҷодии хонандагон дар дарсҳои технология (таълими меҳнат) Ш.Ю.Азизов [7], оид ба асосҳои педагогии тарбияи иқтисодии хонандагон дар дарсҳои технология (таълими меҳнат) Л.Х.Неъматов [119] таҳқиқотҳо анҷом додаанд, ки асосан масъалаи меҳварии он хонандагони муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ маҳсуб меёбад. Танҳо С.Рахимов [131] масъалаи омодагии муаллимони ояндаи технология (таълими меҳнат) дар таълими ҳунароҳои мардумӣ ва санъати ороиши амалии хонандагонро матраҳ кардааст, ки аз масъалаи таҳқиқотии мо тафовути зиёд дорад. Аз олимони хориҷӣ бошад, А.Р.Жураев [67] дар бораи такмили методикаи ташаккули муносибати босалоҳияти муаллимони оянда дар асоси воситаҳои омӯзиши барномавӣ, Г.Н.Некрасова [118] оид ба асосҳои методии коркард ва ташкили курси маҳсус дар низомии омодагии технологияи донишҷӯёни донишгоҳҳо ва Н.Ю.Куликова [95] дар хусуси методикаи ташаккули омодагии муаллимони ояндаи информатика дар истифодаи воситаҳои таълими интерактивӣ таҳқиқотҳои арзишманд анҷом додаанд. Ҳамаи таҳқиқоти дар боло зикр гардида ба таҳқиқоти илмӣ мо монандии мазмунӣ дошта,

лекин таҳқиқоти мо дар самти методикаи такмили тайёрии муаллимони ояндаи технология (таълими меҳнат) дар асоси методҳо ва воситаҳои интерактивии таълим аз ҷиҳати мазмуну мандарича дорои аслияти том аст.

Ҳамчунин, дар хусуси истифодаи воситаҳои технологияҳои интерактивӣ ва барномаҳои компютерӣ дар раванди таълим олимони М.П.Лапчик [103], Е.С.Полат [128], И.В.Роберт [134], Г.К.Селевко [140], А.Р.Мирзоев [112] ва дигарон таҳқиқотҳои арзишманд намудаанд.

Дар рафти таҳқиқот миқдори зиёди таълифоте (Г.Зиммел [73], Ю.Ю.Гавронская [43], Т.И.Долгая [62], Е.В.Коротаева [88], О.Г.Смолянинова [153], Г.К.Селевко [140], С.Б.Ступина [161], Н.Н.Суворова [163], М.С.Помелова [129], И.В. Роберт [134] ва дигарон) мавриди таҳлил қарор дода шуданд, ки ба муаммои ташкили раванди таҳсилоти интерактивӣ ва аз ҷиҳати илмӣ асоснок намудани он бахшида шудаанд.

Таъсири истифодаи технологияҳои иттилоотӣ-иртиботиро дар раванди таълим аз нигоҳи илми психология муҳаққиқон В.Н.Карандашев [78], Г.А.Цукерман [179], И.М.Богдановская [30], О.К.Тихомиров [168], Т.Ю.Удалова [171] таҳқиқ намудаанд, ки барои таҳқиқоти мо аҳамияти асосӣ доранд.

Ҳамин тариқ, як қатор ихтилофҳо ошкор шуданд, аз ҷумла:

- таҳлилҳо нишон медиҳанд, ки ҳарчанд оид ба масъалаи омода намудан ва такмили раванди тайёр кардани кадрҳо дар муассисаҳои таҳсилоти олии касбӣ корҳои зиёди илмӣ ва таҳқиқотӣ анҷом дода шуда бошанд ҳам, масъалаҳои васеъ намудани имкониятҳои педагогӣ-психологӣ ва дидактикии ташаккули салоҳиятҳои касбии муаллимони ояндаи технология (таълими меҳнат) ба таври кушод мавриди таҳқиқ қарор нагирифтаанд;

- методикаи истифода намудани воситаҳои интерактивии таълим махсус барои фанни технология (таълими меҳнат) ба таври лозима таҳия нагардидаанд;

- талаботи иҷтимоии муосир зарурат ва аҳаммияти хоси мавзӯи таҳқиқотии методикаи такмили тайёрии муаллимони ояндаи технология (таълими меҳнат) дар асоси методҳо ва воситаҳои интерактивии таълимро муайян менамояд;

- байни талаботи таҳсилоти муосир ва тайёркунии кадрҳои педагогӣ - муаллимони ояндаи технология (таълими меҳнат) дар айни ҳол ихтилоф мавҷуд мебошад.

Гуфтаҳои боло боиси интихоби мавзӯи таҳқиқоти мо, таҳти унвони: “Методикаи такмили тайёрии муаллимони ояндаи технология (таълими меҳнат) дар асоси методҳо ва воситаҳои интерактивии таълим” замина гардид.

Робитаи таҳқиқот бо барномаҳо (лоиҳаҳо) ва ё мавзӯҳои илмӣ.

Таҳқиқоти мазкур мувофиқи нақшаи мавзӯи дурнамои илмӣ кафедраи технология ва методикаи таълими онӣ МДТ “Донишгоҳи давлатии Хуҷанд ба номи академик Б.Ғафуров” ва барномаю стратегияҳои зерин ба анҷом расонида шудааст:

- Барномаи давлатии технологияи иттилоотӣ ва коммуникатсионӣ дар муассисаҳои таҳсилоти умумии Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2024-2028;
- Барномаи мақсадноки давлатии рушди илмҳои риёзӣ, дақиқ ва табиӣ барои солҳои 2021-2025;
- Стратегияи миллии рушди маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2030;
- Концепсияи ташаккули ҳукумати электронӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон;
- Концепсияи касбинтиҳобкунии хонандагон дар Ҷумҳурии Тоҷикистон;
- Концепсияи рушди таҳсилоти касбӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон.

Таҳлилҳо нишон медиҳанд, ки ҳарчанд оид ба масъалаи омода намудан ва тақмили раванди тайёр кардани кадрҳо дар муассисаҳои таҳсилоти олии касбӣ корҳои зиёди илмӣ ва таҳқиқотӣ анҷом дода шуда бошанд ҳам, масъалаҳои васеъ намудани имкониятҳои педагогӣ-психологӣ ва дидактикии ташаккули салоҳиятҳои касбии муаллимони ояндаи технология (таълими меҳнат) дар асоси истифода намудани воситаҳои интерактивии таълим махсус омӯхта нашудаанд, ки зарурат ва аҳаммияти хоси мавзӯи таҳқиқотии методикаи тақмили тайёрии муаллимони ояндаи технология (таълими меҳнат) дар асоси методҳо ва воситаҳои интерактивии таълимро муайян менамояд. Яъне, байни талаботи таҳсилоти муосир ва тайёркунии кадрҳои педагогӣ муаллимони технология (таълими меҳнат) дар ҳоли ҳозир ихтилоф мавҷуд мебошад.

Тавсифи умумии таҳқиқот:

Мақсади таҳқиқот. Мақсади таҳқиқот коркарди методикаи тақмили тайёрии касбии муаллимони ояндаи технология (таълими меҳнат) дар асоси истифодаи методҳо ва воситаҳои интерактивии таълим мебошад.

Вазифаҳои таҳқиқот:

–Дар донишгоҳҳои олии касбӣ баррасии гуногунҷабҳаи усулҳои тақмил додани омодагии муаллимони оянда дар доираи ихтисоси “Технология (таълими меҳнат)”;

–Ҳангоми омода намудани муаллимони ояндаи технология (таълими меҳнат) истифодаи самаранок аз асосҳои назариявӣ, принципҳои калидии татбиқи усулҳои интерактивии таълим бо назардошти сохтори умумӣ ва вижагиҳои фарқкунандаи онҳо;

- Барои азхудкунии мунтазами методҳо ва технологияҳо бо истифода аз маводи интерактивии мултимедиявӣ, таҳияи дастурҳои таълимӣ-методӣ ва муаррифии онҳо дар сатҳи фанӣ дар раванди оmodасозии муаллимони оянда дар донишгоҳ.

- Таҳияи амсилаи ташаккули тайёрии муаллимони ояндаи технология (таълими меҳнат) дар асоси истифодаи методҳо ва воситаҳои интерактивии таълим.

Объекти таҳқиқот раванди ташаккули истифодаи самараноки воситаҳои интерактивии муаллимони ояндаи технология (таълими меҳнат) дар муассисаҳои таҳсилоти олии касбӣ мебошад.

Мавзӯи (предмет) таҳқиқот такмили методикаи ташаккули тайёрии касбии муаллимони ояндаи технология (таълими меҳнат) дар заминаи истифодаи самараноки методҳо ва воситаҳои интерактивии таълим мебошад.

Фарзияи таҳқиқот. Тайёрии муаллимони ояндаи технология (таълими меҳнат) такмил меёбад, агар:

- мазмуни тайёрии касбии муаллимони ояндаи технология (таълими меҳнат) дар асоси талаботи муосир муайян карда шавад;

- механизми татбиқи истифодаи методҳо ва воситаҳои интерактивии таълими фанни технология (таълими меҳнат) таҳия карда шавад;

- такмили методикаи тайёрии касбӣ ва методии муаллимони оянда дар самти истифодаи технологияҳои муосир ҳамоҳанг карда шавад;

- методикаи истифодаи тахтаи электронӣ дар раванди таълими технология (таълими меҳнат) таҳия гардад;

- амсилаи методикаи такмили тайёрии муаллимони ояндаи технология (таълими меҳнат) дар асоси методҳо ва воситаҳои интерактивии таълим таҳия шуда, таҳқиқоти озмоишӣ анҷом дода шавад.

Методҳои таҳқиқот. Дар раванди таҳқиқот, барои ҷамъоварии маълумот ва таҳлили амиқ, методҳои гуногун истифода гардиданд. Санҷишҳои назариявӣ, таҳлил ва муқоиса, инчунин методҳои интерактивӣ ва амсиласозӣ дар ин самт ба қор рафтанд. Барои ба даст овардани маълумоти дақиқ, саволномаҳо ва баҳогузориҳои махсуси санҷишӣ бо мақсади арзёбии кордонии донишҷӯён истифода шуданд. Ба

ғайр аз ин, методи мушоҳида низ ҳамчун манбаъ барои омӯзиш ва арзёбии натиҷаҳо ба ҳисоб мерафт. Методҳои таҷрибавӣ ва коркарди омӯрӣ барои низоммандӣ ва таҳлили маълумот низ дар ин раванд муҳим буданд.

Асосҳои назариявии таҳқиқотро назарияҳои фалсафӣ оид ба нақши меҳнат ва техника дар рушди ҷомеа; концепсияҳои психологӣ-педагогӣ оид ба ташаккули тафаккури техникӣ ва лоиҳавӣ; назарияҳои технология (таълими меҳнат); концепсияҳои тайёрии касбии муаллимон, инчунин назарияҳои муносири таълими интерактивӣ ва иттилоотӣ оид ба истифодаи воситаҳои мултимедӣ ва амсиласозии компютерӣ дар раванди таълим ташкил медиҳанд.

Асосҳои методологии таҳқиқотро самаранокии методҳои интерактивӣ дар таълими муаллимони ояндаи технология (таълими меҳнат) ташкил медиҳад. Муаммоҳои тайёрии касбии муаллимон ва таъсири методҳои интерактивӣ ба онҳо таҳлил мешаванд, ки ин дар дарки равандҳои педагогикӣ муосир кӯмак мекунад. Методикаи коркарду татбиқи воситаҳои интерактивӣ дар раванди таълимро баррасӣ мекунад, ки ин барои беҳтар намудани сифати таълим ва тайёрии муаллимони ояндаи технология (таълими меҳнат) муҳим аст. Методҳои таҳқиқотӣ, аз ҷумла таҳлил, таҷриба ва амсиласозӣ, барои ҷамъоварии маълумот ва арзёбии натиҷаҳо истифода мешаванд. Ин таҳқиқот на танҳо назарияи педагогикаро, балки амалияи онро низ дар бар мегирад, ки барои тақмили сифати таълим дар технология (таълими меҳнат) аҳаммияти калон дорад.

Сарчашмаи маълумот. Сарчашмаи маълумотро дар диссертатсия асарҳои файласуфон, психологҳо ва олимони соҳаи педагогика, ки назария, методика ва технологияи омӯзиши соҳаи таҳқиқшаванда, Барномаи давлатии амалӣ намудани технологияҳои иттилоотӣ - коммуникатсионӣ дар муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумии Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2018-2022; Стратегияи миллии рушди маорифи

Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2030; Консепсияи рушди таҳсилоти касбӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ва асарҳои олимоне, ки самти методикаи тақмили тайёрии касбии муаллимони ояндаи технология (таълими меҳнат)-ро таҳқиқ намудаанд, ташкил медиҳад.

Заминаҳои эмпирикии таҳқиқот. Дар раванди таҳқиқот мунтазам омӯзиш ва таҳлили танқидии сарчашмаҳои педагогӣ-психологӣ, илмӣ, маводи дидактикӣ, стандартҳои давлатии таҳсилот, талаботи тахассусӣ, нақшаи таълимӣ ва барномаҳои илмӣ, адабиёти таълимӣ-методӣ дар самти технология (таълими меҳнат); суҳбат, мушоҳида, саволнома, тест, амсиласозӣ, арзёбии экспертӣ, озмоиши педагогӣ; методҳои математику омории натиҷаҳои таҳқиқот ба кор бурда шуданд.

Пойгоҳи таҷрибавӣ-озмоишии таҳқиқот. Озмоиши педагогӣ дар рафти таълими фанни «Методикаи таълими технология», ихтисоси 1-020602 - «Технология», 1-030106-02 «Санъати тасвирӣ, нақшакашӣ ва технология» дар пойгоҳи факултети санъати тасвирӣ ва дизайни МДТ «Донишгоҳи давлатии Хучанд ба номи академик Бобочон Ғафуров», факултети технология ва соҳибкории МДТ “Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи Садриддин Айнӣ” ва “Донишкадаи омӯзгории Тоҷикистон дар шаҳри Панҷакент” баргузор шуд. Ҳамчунин, таҷрибаомӯзиҳои педагогӣ дар муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумии пойгоҳии факултетҳои мазкур гузаронида шуданд. Ҳамагӣ дар озмоиш 294 муаллимони ояндаи технология (таълими меҳнат) аз соли 2020 то 2025 иштирок карданд. Озмоиши педагогӣ дар се марҳила гузаронида шуд, ки дар банди марҳилаҳои таҳқиқот оварда шуд:

- марҳилаи якум (солҳои 2020-2022) – муқарраркунанда;
- марҳилаи дуюм (солҳои 2022-2024) – ташаккулдиҳанда;
- марҳилаи сеюм (солҳои 2024-2025) - баҳодиҳанда.

Навгониҳои илмӣ таҳқиқот:

- Дар заминаи воситаҳои таълимии барномавӣ, бастаҳои дидактикӣ таҳия шуда, методҳо ва воситаҳои интерактивӣ (намоишӣ, басарӣ,

амалӣ) таҳия шуданд

- Методикаи тайёрии муаллимони ояндаи технология (таълими меҳнат) ба фаъолияти касбӣ, ташаккули малакаҳои умумии техникӣ мувофиқи таҳассус такмил дода шуд.

- Методикаи омӯзиши илмҳои умумии касбӣ ва махсус тавассути таҳияи методикаи интерактивии таҳқиқот, аз қабili «занҷири мантиқӣ печида» ва «миқёси ғоявӣ-эвристикӣ» дар асоси ғояҳо дар бораи воқеияти виртуалӣ такмил дода шуд;

- Имкониятҳои платформаи таълимии мултимедӣ таъминоти электронии таълимӣ-методии тайёрии касбии муаллимони ояндаи технология (таълими меҳнат) васеъ гардонида шуд;

- Таҳияи воситаҳои электронии таълимӣ-методӣ дар заминаи бастаҳои нармафзори MsPower Point такмил дода шудаанд.

Нуктаҳои ба ҳимоя пешниҳодшаванда.

1. Дар ин таҳқиқот ҷанбаи омодаسازی муаллимони ояндаи технология (таълими меҳнат) дар заминаи ҷаҳонишавии раванди таълим аз нуктаи назари амалияи педагогӣ ва психологӣ муайян ва амалӣ карда шуд.

2. Раванди ташаккули малакаҳои касбии муаллимони ояндаи технология (таълими меҳнат) бо истифода аз методҳои интерактивии таълим таҳия карда шуд.

3. Алоқамандии таносуби тайёрии касбӣ ва методии муаллимони ояндаи технология (таълими меҳнат) дар самти истифодаи воситаҳои техникӣ муосир муайян карда шуда, барои истифодаи самараноки тахтаи интерактивӣ дар раванди таълими фанни технология (таълими меҳнат) дастури таълимӣ-методӣ таҳти унвони “Истифодаи барномаи RioStudio” ба нашр расонида шуд.

4. Амсилаи ташаккули тайёрии касбии муаллимони ояндаи технология (таълими меҳнат) дар асоси истифодаи методҳо ва воситаҳои

интерактивӣ таҳия карда шуда, аз ҷиҳати методӣ тариқи ташкили корҳои озмоишӣ-таҳқиқотӣ арзёбӣ ва ҷамъбаст карда шуд.

Аҳаммияти назариявии таҳқиқот дар он ифода меёбад, ки дар диссертатсия масъалаи муҳимми педагогӣ – тақмили тайёрии касбии муаллимони ояндаи технология (таълими меҳнат) дар шароити муосири иттилоотонӣ мавриди таҳлили ҳамаҷониба қарор гирифта, дар ин замина муқаррароти назариявӣ ва методӣ, ки ба рушди илмҳои педагогӣ мусоидат менамоянд, қарор додаанд. Муҳимтарин ҷанбаи аҳаммияти назариявии таҳқиқот дар он зоҳир мегардад, ки муаллиф барои фаҳмиши илмӣ нақши методҳои интерактивӣ дар ташаккули тайёрии касбии муаллимони ояндаи технология (таълими меҳнат) муносибати навро пешниҳод намудааст. Дар диссертатсия собит карда шудааст, ки методҳои интерактивӣ на танҳо воситаи фаъолгардонии фаъолияти маърифатии донишҷӯён, балки ҳамчун механизми ташаккули тафаккури техникӣ ва лоиҳавӣ, рушди малакаҳои коммуникативӣ ва тарбияи шахсияти эҷодкори муаллим баромад мекунад.

Аҳаммияти амалии таҳқиқот. Дастури таълимӣ - методӣ ҷиҳати омӯзиши кор бо тахтаи интерактивӣ, дастурҳои мултимедӣ ва рӯнамои электронӣ барои ҷанбаҳои таҳассусии методикаи таълими технология ва амалия дар устохона таҳия карда шуд, ки барои боз ҳам тақмили босамари тайёрии касбии донишҷӯён-муаллимони ояндаи технология (таълими меҳнат) мусоидат мекунад. Мақсадҳои дар рафти таҳқиқот ҷамъоваригардида барои баланд бардоштани донишҳои назариявӣ ва малакаҳои амалии донишҷӯёни донишгоҳҳои омӯзгорӣ ёри медиҳад.

Дарҷаи эътимоднокии натиҷаҳои таҳқиқот. Дар татбиқи методикаи тақмили тайёрии муаллимони ояндаи технология (таълими меҳнат) дар асоси методҳо ва воситаҳои интерактивии таълим тариқи таҳлили математикӣ-омории натиҷаҳо муайян карда шуд. Қарорди оморӣ маълумоти ба даст омада дар асоси истифодаи меёри χ^2 (Фридман) иҷро шуд, то ки ҳангоми санҷидани методика тафовути назарраси натиҷаҳои

гурӯҳҳои озмоишӣ ва назоратӣ тасдиқ карда шаванд. Таксим кардани донишҷӯён аз рӯйи сатҳҳои омодагӣ барои истифодаи воситаҳои интерактивии таълим дар фаъолияти касбӣ дар оғози озмоиш нишон дод, ки фарзияи сифр қабул мешавад, яъне байни гурӯҳҳои назоратӣ ва озмоишӣ тафовути назаррас мавҷуд нест. Дар охири озмоиш фарзияи сифр дар сатҳи бузургии 0,05 рад шуда, фарзияи алтернативӣ қабул шуд - натиҷаҳои гурӯҳҳои назоратӣ ва озмоишӣ тафовут доранд.

Асоснокии таҳқиқот, хулосаҳо ва тавсияҳои диссертатсия бо таҳқиқи теъдоди зиёди сарчашмаҳои илмӣ, методҳои назариявӣ ва амалии таҳқиқот, тасдиқи амалии натиҷаи таҷрибаҳо, истифодаи методҳои мутобиқ ба масъалаҳои таҳқиқот ва таҷрибаи шахсии муаллиф ба ҳайси муаллим мустаҳкам карда шудаанд.

Мутобиқати диссертатсия ба шиносномаи ихтисоси илмӣ. Диссертатсия ба шиносномаи ихтисоси 5.3–Педагогика (5.3.10.11–Назария ва технологияи таълими меҳнат ва дизайн) мувофиқат карда, қонуниятҳои омодаسازی касбӣ ва бозомӯзии мутахассисонро мавриди омӯзиш қарор дода, ҳамзамон, бо таъкид ба ин асоснокуниҳои назариявӣ, методҳо ва технологияҳои таълими касбиро таҳия менамояд.

Саҳми шахсии доктарабон дар таҳқиқот дар иштироки бевоситаи ӯ дар тамоми марҳилаҳои таҳқиқот: банақшагири, интихоб ва асоснок намудани мавзӯ, таҳияи сохтори диссертатсия, муайян кардани ҳадаф, вазифаҳо, объект ва предмети таҳқиқот, ҷустуҷӯӣ ва дарёфти адабиёти зарурӣ оид ба мавзӯи таҳқиқот, таҳлили ҳамаҷониба ва мунтазами методикаи тақмили тайёрии муаллимони ояндаи технология (таълими меҳнат) дар муассисаҳои таҳсилоти олии касбӣ, коркарди воситаҳои амсиласозӣ ва таълимӣ, ҳамчун таъминоти таълимӣ-методӣ, ки имконияти самаранок намудани тайёрии муаллимони оянда дар омӯзиши фанни технология (таълими меҳнат) тавассути маводи интерактивии мултимедӣ, таҳлили натиҷаҳои коркарди маълумоти озмоишӣ, омода ва нашр кардани мақолаҳои илмӣ, иштирок дар

чорабиниҳои илмӣ, ҷамъбасти натиҷаҳои ҳосилшуда ва таълифи диссертатсия инъикос ёфтааст.

Тавсиб ва амалисозии натиҷаҳои диссертатсия

Муқаррароти асосии назариявӣ ва натиҷаҳои таҳқиқот дар ҷаласаҳои илмӣ кафедраи технология ва методикаи таълимони факултети санъати тасвирӣ ва дизайни МДТ “Донишгоҳи давлатии Хучанд ба номи академик Б.Ғафуров”, конференсияҳои илмӣ ҳарсолаи донишгоҳии ҳайати профессорону муаллимони МДТ “Донишгоҳи давлатии Хучанд ба номи академик Б.Ғафуров” муҳокима карда шудааст. Дар конференсияҳои байналмиллалӣ, ҷумҳуриявӣ дар шаҳрҳои Душанбе, Хучанд ва Бӯстон (2019-2025) мубрамияти таҳқиқот ироа гардидааст. Дар маҷаллаҳои илмӣ аз ҷониби КОА-и назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон тақризшавандаи “Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон” (Душанбе), «Номаи донишгоҳ» силсилаи илмҳои гуманитарӣ ва ҷомеашиносӣ (Хучанд) дар солҳои 2019-2025 чор мақола оид натиҷаҳои таҳқиқот ба нашр расонида шудаанд. Ҳамчунин, масъалаҳои таҳқиқот дар мақолаҳо ва дастурҳои аз ҷониби диссертант интишорёфта инъикос карда шудаанд.

Маводи диссертатсияи мазкур дар раванди таълими фанҳои техникӣ, хусусан, амалия дар устохона, масолахшиносӣ ва методикаи таълими технология дар донишгоҳҳои омӯзгорӣ, курсҳои тақмили ихтисос ва бозомӯзии муаллимони фанни технология (таълими меҳнат), ҳамчунин, дар тақмили барномаҳои таълимӣ ва китобҳои дарсии соҳавӣ истифода мешаванд.

Интишорот аз рӯи мавзӯи диссертатсия

Муҳтавои асосӣ ва натиҷаҳои кори диссертатсионӣ дар 44 мақолаю фишурдаҳои муаллиф ва дастурҳои таълимӣ, аз ҷумла, 4 мақолаи дар маҷаллаҳои аз ҷониби КОА-и назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон таъйидшуда ҷоп гардида, инчунин, як қатор маърузаҳо дар конференсияҳои байналмиллалӣ ва ҷумҳуриявӣ баён ёфтаанд.

Соҳтор ва ҳаҷми диссертатсия

Диссертатсия аз қисматҳои зерин иборат аст: мундариҷа, муқаддима, тавсифи умумии қор, се боб, шаш фасл, хулоса бо зерқисмҳои натиҷаҳои асосии илмии диссертатсия ва тавсияҳо оид ба татбиқи амалии натиҷаҳо, инчунин, номгӯи адабиёт, бо зерқисмҳои феҳристи сарчашмаҳои истифодашуда ва феҳристи интишороти илмии доктараби дарёфти дараҷаи илмӣ, дар ҳаҷми 214 саҳифа баён шуда, аз 12 расму 5 ҷадвал иборат аст.

БОБИ 1. ОМИЛҲОИ НАЗАРИЯВӢ-МЕТОДИКАИ ТАКМИЛИ ТАӢӢРИИ МУАЛЛИМОНИ ОЯНДАИ ТЕХНОЛОГИЯ (ТАӢЛИМИ МЕХНАТ) ДАР АСОСИ МЕТОДӢО ВА ВОСИТАӢОИ ИНТЕРАКТИВИИ ТАӢЛИМ

1.1. Муаммони таӢӢрии касбии муаллимони ояндаи технология (таӢлими мехнат) дар педагогикаи муосир

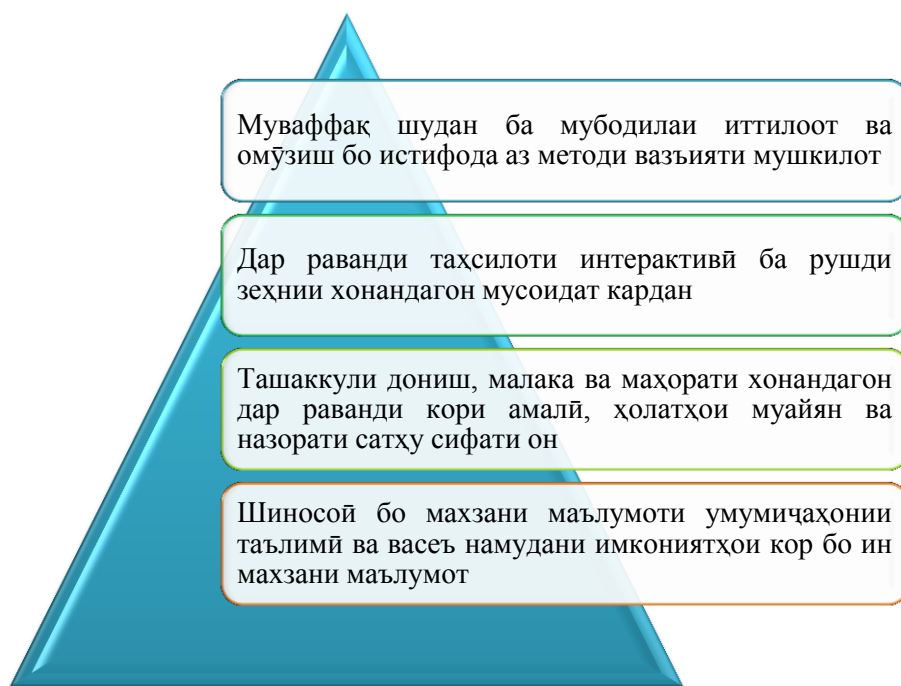
Дар шароити афзоиши муттасили миқдори дастовардҳои илмӣ - техникӣ сатҳи талабот ба таӢӢрии мутахассисон низ баланд мешавад. Дар ҷаҳони босуръат рушдбанда мутахассисони муосир бояд на танҳо аз технологияҳои наватарин самаранок истифода бурда тавонанд, балки дар ҳалли масъалаҳои касбии худ эҷодкорӣ ва тафаккури навогаронаро нишон диҳанд. Қобилияти мутобиқ шудан ба тағйирот ва пайдо кардани ҳалли инноватсионӣ як ҷанбаи муҳими фаъолияти муваффақ дар ҳама соҳаҳо мегардад.

Тибқи маълумоти Маркази ҷаҳонии машваратӣ (ИМА, Мэриленд), истифодаи маводи интерактивӣ дар раванди таълим тадриҷан сатҳи дониши хонандагонро боло мебарад. Натиҷаҳои ин таҳқиқот бо номи Пирамидаи таълимӣ маълум шуданд. Тибқи ин таҳқиқот сатҳи пасти тарини маҳорат ҳангоми истифодаи методҳои ғайрифавол (лексия – 0,5%, хондан – 10%) ва сатҳи азхудкунии супориш ҳангоми истифодаи метод ва воситаҳои интерактивии техникӣ (муҳокимаи гурӯҳӣ – 50%, иҷрои корҳои амалӣ — 75%, таълими дигарон ё тадриҷан татбиқ намудани он — 90%) мебошад [16, с.66-67].

Имрӯз дар тамоми дунё технологияҳои компютерӣ инкишофи густурда пайдо кардаанд. Зарурати ҷорӣ намудани технологияҳои нави компютерӣ дар раванди таълим ногузир аст. Ба ҷомеаи муосир дастрасиро ба иттилоот бидуни ягон маҳдудияти муҳими марбут ба ҳаҷму суръати иттилооти интиқолшаванда таъмин менамояд.

Ба вучуд омадан ва ба таври оммавӣ паҳн гардидани технологияҳои мултимедӣ ва Интернет уфуқҳои навро барои истифодаи технологияҳои компютерӣ ҳамчун воситаи муошират, омӯзиш ва ҳамгирӣ дар ҷамъияти ҷаҳонӣ боз мекунад.

Таъсири технологияҳои компютерӣ ба рушди шахсият, худмуайянкунии касбӣ ва худташаккулёбӣ низ возеҳ эҳсос мешавад.

Расми 1. - Мазмуни асосии концепсияи технологияҳои интерактивӣ

Дар раванди таълим дар мактаби олий бо ёрии технологияҳои компютерӣ донишҷӯ бо матн кор кардан, сохтани объектҳои графикӣ ва пойгоҳи маълумот, истифодаи ҷадвалҳои электрониро меомӯзад. Донишҷӯ аз воситаҳои нави ҷамъоварии иттилоот огоҳ шуда, корбурди онҳоро меомӯзад ва доираи назари ӯ васеъ мешавад. Ҳангоми истифодаи технологияҳо компютерӣ дар машғулиятҳо сатҳи ангезиши омӯхтан баланд гардида, шавқи маърифатии донишҷӯён таҳрик меёбад, самаранокии кори мустақилона афзун мешавад. Компютер дар соҳаи таҳсилот, дар фаъолияти таълимӣ ва эҷодии донишҷӯён имконияти аз лиҳози принципиалӣ навро боз намудааст.

Рушди технология ва татбиқи онҳо дар раванди таълим тақмили доимии касбии муаллимонро талаб мекунад. Тайёрии муаллимони ояндаи технология (таълими меҳнат) дар истифодаи технологияҳои иттилоотӣ-коммуникатсионӣ дар раванди таълим бояд табиати пешгӯӣ ва пешрафта дошта бошад.

Дар замони муосир хусусиятҳои тақомули технологияҳои иттилоотӣ ва ҷаҳонишавии босуръат мушоҳида шуда, дар ташаккули салоҳиятмандии инсонӣ муосир барои мутобиқшавии бомаром дар шароити иттилоотонии муосир омӯзиши курси информатика ва технологияҳои иттилоотӣ-иртиботӣ зарур дониста мешавад.

«Мафҳуми информатика ба илмҳои марбут аст, ки бо таҳқиқи хосиятҳои иттилоот сару кор дошта, равандҳои иттилоотиро ба воситаи техники электронӣ амалӣ мегардонанд. Дар мамлакатҳои англисзабон ба ҷойи мафҳуми информатика аз мафҳуми «computer science» - илми компютерӣ истифода мебаранд» [51].

Бо назардошти гуфтаҳои боло, муҳаққиқон як қатор хусусиятҳои хоси курси муосири технологияҳои иттилоотиро муайян мекунанд, ки сазовори таваҷҷуҳ мебошанд:

-Рушди фаъоли технологияҳои иттилоотӣ ҳамчун фанни илмӣ ба навсозии доимӣ ва мураккабии мундариҷаи таълимӣ оварда мерасонад, ки дар навбати худ афзоиши доимии ҳаҷми иттилооти заруриро барои омӯзиш ба вуҷуд меорад.

- Компютер на танҳо ҳамчун объекти таҳқиқот, балки ҳамчун воситаи таълим амал мекунад, ки нақши дучонибаи онро дар раванди таълим таъкид мекунад. Инчунин дар донишҳои ибтидоии донишҷӯён нобаробарии назаррас ба назар мерасад, ки дар марҳилаҳои гуногуни омӯзиши технологияҳои иттилоотии онҳо дар муассисаҳои таҳсилоти олӣ мушкилот эҷод мекунад.

Ҳамзамон, дар донишҷӯён инкишофи фаъолонаи низоми амалҳои универсалии таълимӣ рӯй медиҳад (УУД) (С.А. Бешенков [19, 20], О.Ю. Заславская [71], А.А. Кузнецов [94], И.Г. Семакин [142] ва диг.).

«Дар курси информатика масъалаҳои таҳсилоти доирашон васеътар ҳал мешаванд: ташаккули мафҳумҳои «амсила», «низом» ва мафҳумҳои дигаре, ки таъмини дарки томи олами атроф, инкишофи ҷаҳоншиносии илмиро имкон медиҳанд; таъмини мутобиқшавии донишҷӯён дар ҷомеаи муосири иттилоотӣ ҳангоми омӯзиши мавзӯҳое, мисли «захираҳои иттилоотии ҷомеа», «бехатарии иттилоотӣ» ва ғ.; таъмини тайёрии хонандагон ба фаъолияти ояндаи касбӣ бо истифодаи технологияҳои иттилоотӣ-иртиботӣ ва амсиласозии тақлидӣ» [72].

«Дар марҳилаи мактаби олий инкишофи низоми амалҳои универсалии таълимӣ идома ёфта, аллакай ба тамоми навъҳои амалиёти универсалии таълимӣ (шахсиятӣ, маърифатӣ, танзимкунанда, аломатияу рамзӣ ва иртиботӣ) бештар диққат дода мешавад» [180].

Ҳангоми таҳлили курси муосири технологияҳои иттилоотӣ, тағйиротҳое, ки дар низоми таълимӣ дар маҷмӯъ ба амал меоянд, бояд ба назар гирифта шаванд. Ин таҳаввулоти парадигмаҳои омӯзиш ва инчунин бартарияти равишҳои гуногуни методикаро ба монанди конструктивизм, прагматизм ва омӯзиши фардӣ дар бар мегирад. Ин тағйиротҳо хоҳиши ҳамгироии технологияҳои нав ва таҷрибаҳои инноватсионии педагогиро инъикос мекунанд, ки зарурати аз нав дида баромадани моделҳои анъанавии таълим ва арзёбии натиҷаҳои таълимро ба вуҷуд меорад. Инчунин ба назар гирифтани таъсири тамоюлҳои ҷаҳонӣ, аз қабилӣ рақамсозии таълим ва рушди муносибати босалоҳият, ки аз муассисаҳои таълимӣ мутобиқ шудан ба шароит ва мушкилоти навро талаб мекунанд, муҳим аст.

Мушкилоти мубрами барномаи муосири технологияҳои иттилоотӣ бо назардошти хусусиятҳои беназири он алоқаманд аст. Ба ақидаи баъзе олимон, барои бомуваффақият бартараф кардани ин вазифаҳо, бояд ба

таҳия ва чорӣ намудани технологияҳои самаранок ва инноватсионии таълимӣ, ки ба мувофиқгардони раванди иттилоотӣ дар соҳаи маориф равона шудаанд, диққат дода шавад. «Дарк намудан зарур аст, ки иттилоотигардони таҳсилот - пеш аз ҳама, раванди тағйир додани мундариҷаи методҳо ва шаклҳои роҳандозии таълим дар шароити ҷомеаи иттилоотӣ мебошад» [111].

Истифодаи технологияҳои нав имконияти беҳтар кардани раванди таълимро медиҳад, аммо ба таври дуруст истифода бурдани онҳо низ муҳим аст. Дастрасӣ ба интернет имконияти истифодаи манбаъҳои зиёди илмиро барои ҳам муаллимон ва донишҷӯён фароҳам мекунад. Зарурати таҳсилоти иловагӣ барои муаллимон барои истифодаи самаранок аз ин технологияҳо аҳаммияти зиёд дорад.

Бо вучуди ҳамгироии фаъоли технологияҳои иттилоотӣ дар муассисаҳои таълимӣ, беҳбудии ҷиддӣ дар натиҷаҳои таҳсили хонандагон мушоҳида намегардад. Тавре ки аксари муҳаққиқон қайд мекунанд, танҳо таҷҳизонидани муассисаҳои таълимӣ бо воситаҳои муосири иттилоотӣ, бе тағйири ҳамзамони мундариҷа ва усулҳои таълим, ба пешрафти назарраси соҳаи маориф оварда намерасонад.

Дар таълифоти худ муҳаққиқон В.А.Красилникова, М.П.Лапчик, Е.С.Полат, И.В.Роберт, Г.К.Селевко ва дигарон хусусиятҳои методикаи таълимро дар заминаи истифодаи воситаҳои технологияҳои иттилоотӣ ва иртиботиро ошкор намудаанд [92, 103, 128, 133, 140].

Ба ақидаи И.В.Роберт «Равандҳои бошиддати иттилоотигардони таҳсилот, ба тағйирёбии парадигмаи ҳамкориҳои таълимии иштирокдорони раванди таҳсилот оварда мерасонад, методикаи соҳаи илмӣ «иттилоотигардони таҳсилот» ҳамчун қисми таркибии илми педагогика инкишоф меёбад» [134].

И.В. Роберт ва муҳаққиқони дигар қайд мекунанд, ки «Дар шароити муосир воситаҳои компютери таълим барои ҳалли вазифаҳои инфиродӣ, тафриқавӣ ва шиддатнок намудани таълим имконияти зиёдро

фароҳам меоранд. Ҳангоми истифодаи компютерҳо ва таҷҳизоти интерактивӣ сатҳи самаранокӣ ва сифати таълим баланд мешавад, зеро пурратар қонунҳои гардонидани талаботи инфиродии мухассилин рӯй медиҳад» [135]. Аммо чунонки В.А. Красилникова қайд мекунад, «Таълим бо ёрии компютерҳо на танҳо тағйир додани шаклҳои роҳандозии таълим, балки коркарди навҳои нави фаъолияти мухассилин ва педагогҳоро тақозо менамояд, ки бо истифодаи маҷмуи имконияти воситаҳои компютерии таълим сурат мегирад» [93].

Дар асоси гуфтаҳои боло, метавон хулоса кард, ки хусусияти муносири курси технологияҳои иттилоотӣ, ки рушди динамикиро ҳамчун фанни илмӣ нишон медиҳад, ки дар навбати худ ба навсозии доимӣ ва мураккабии мундариҷаи таълимӣ оварда мерасонад. Ин дар афзоиши ҳаҷми иттилооте, ки бояд азхуд карда шавад, ифода меёбад. Чанбаи муҳим он аст, ки компютер на танҳо ҳамчун объекти омӯзиш, балки ҳамчун воситаи муносири раванди таълим амал мекунад. Инчунин бояд қайд кард, ки қуҳнашавии босуръати маводи таълимӣ, ки мунтазам аз нав дида баромадан ва нав кардани мундариҷаи курсро талаб мекунад. Қорӣ намудани стандартҳои нав, муносибатҳои ташаккули натиҷаҳои таълимро тағйир дода, ба афзалиятҳои рушди амалҳои универсалии таълимӣ ва натиҷаҳои мета-мавзӯй диққат дод.

«Яке аз роҳҳои самаранокӣ баланд бардоштани сифати таълим ба ақидаи бисёр муҳаққиқон истифодаи воситаҳои интерактивии таълим (ВИТ) мебошанд, ки иқтидори зиёди дидактикӣ доранд» [1, 2, 23, 110, 186].

«Истифодаи воситаҳои интерактивии таълим шаклу методҳои фаъолонаи кор, ҳамчунин ба раванди таълим пайваست намудани таҷрибаи шахсиятии донишҷӯ ва фаъолияти мустақилонаро пешбинӣ менамоянд, ки дар рафти он муаллим ба сифати шарик ва мушовири самтбаҳшандаи қори донишҷӯ иштирок мекунад» [182].

«Инкишофи технологияҳо ва истифодаи онҳо дар раванди таълим худтакмилдиҳии муттасили касбии муаллимонро тақозо мекунад. Тайёрии муаллим дар соҳаи тартиб додан ва истифодаи воситаҳои технологияҳои иттилоотӣ-иртиботӣ дар таҳсилот бояд хусусияти пешгӯикунанда ва пешдастона дошта бошад» [21].

Дар шароити муосир аҳаммияти аз нав дида баромадани асосҳои пурмазмун ва методикаи таҳсилоти оӣ бо навсозии маҷмуии тамоми низоми таҳсилоти ватанӣ вобаста аст. Омили муҳиме, ки ба ин дигаргунӣ мусоидат мекунад, иттилооти фаъолонаи тамоми ҷанбаҳои ҳаёти ҷомеа мебошад. Яқоя намудани воситаҳои техникӣ ва шаклҳои иттилоотонӣ дар касбу кори хоҷагии халқ дар тағйир ёфтан, такмил гардидани мазмуни фаъолияти меҳнатии кормандон таъсир расонида, тайёрии мақсаднок ва махсуси онҳоро талаб мекунад.

Мутахассиси муосир бояд на танҳо малакаҳои универсалии коркарди маълумот бо истифода аз технологияҳои компютерӣ, балки таҳлили амиқро дар иҷрои вазифаҳои мушаххаси касбӣ, ки зарурати эҷоди муносибати бонизом ба ташкили омӯзиши касбӣ ба миён меояд, ки динамикаи тағйирот дар бозори меҳнат ва талабот ба тахассуси мутахассисонро ба назар мегирад.

Ҳамин тариқ, муассисаҳои таълимӣ бояд барномаҳои таълимӣ ва методикаи таълимии худро барои мутобиқ кардани мушкilotи муосир мутобиқ созанд.

«Ҷомеаи иттилоотӣ ҷомеаест, ки омили асосии тараққиёти он автоматикунонии низомҳои иттилоотӣ мебошад. Ин мафҳумро пештар компютерикунонии (иттилоотонии) ҷомеа меномиданд. Иттилоотонӣ дар заминаи татбиқи технологияи иттилоотӣ-иртиботӣ амалӣ карда мешавад. Барои амалӣ намудани ин масъала зарур аст, ки мақомоти ҳокимияти давлатӣ ба масъалаи иттилоотикунонӣ, ки асоси гузариши давлат ба ҷомеаи иттилоотӣ ва шароит барои иштироки комилҳуқуқ дар ташкили ҷомеаи глобалии иттилоотӣ мебошад, аҳаммияти ҷиддӣ

диханд». Дар ин маврид Фармони Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи Консепсияи сиёсати давлатии иттилоотии Ҷумҳурии Тоҷикистон» аз 30 апрели соли 2008, таҳти №451 баромад, ки барои амалишавии ин масъала кӯмак расонида истодааст [15].

Таърихи иттилоотонӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон аз хусусияти байнисоҳавӣ доштани он шаҳодат медиҳад. Дар шароити имрӯза, дар Ҷумҳурии Тоҷикистон истифода ва рушди соҳаи технологияи иттилоотӣ-иртиботӣ яке аз бахшҳои муҳим ба шумор рафта бо суръат тақомул меёбад ва бевосита ба афзоиши иқтисодӣ ва тараққиёти ҷумҳурӣ таъсир мерасонад [15]. Аз ин лиҳоз мавқеъ ва аҳаммияти технологияи иттилоотӣ-иртиботӣ дар раванди таълим хеле муҳим буда, дар ин робита давлат ва Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон оид ба истифода ва рушди технологияи иттилоотӣ-иртиботӣ як қатор санадҳои меъёрӣ-ҳуқуқиро ба тавсиб расонидааст, ки фаъолияти ҳамаҷонибаи онро ба танзим медарорад ва ба онҳо фармонҳои Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ – Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон «Дар бораи чорабиниҳо оид ба таъмини дастрасӣ ба шабакаҳои иттилоотонии ҷаҳонӣ» [177], «Дар бораи Стратегияи давлатии «Технологияҳои иттилоотию иртиботӣ барои рушди Ҷумҳурии Тоҷикистон» [178] ва «Дар бораи Консепсияи амнияти иттилоотии Ҷумҳурии Тоҷикистон» [175], Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 3 декабри соли 2004, таҳти №648 «Дар бораи тасдиқи Барномаи давлатии рушд ва татбиқи технологияҳои иттилоотию иртиботӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон» [97], Қонунҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи иттилоотонӣ» [99], «Дар бораи ҳуҷҷати электронӣ» [102], «Дар бораи иттилоот» [98], «Дар бораи ҳифзи иттилоот» [100] ва «Дар бораи дастрасӣ ба иттилоъ» [101] дохил мешаванд.

Инъикоси муаммои самтгирии тайёрии касбиро дар таҳқиқоти илмӣ (А.А. Вербитский - таълими қаринавӣ; М.Я. Виленский, В.Е. Каган,

Л.В. Масленникова - таълими ба касб нигаронида ва диг.), дар интишороти сершумори психологӣ-педагогӣ дармеёбем [35, 36, 77, 108].

Таҳлили манбаъҳои дастраси иттилоот имкон дод, ки ду самти асосии фаъолияти илмӣ-методӣ ҷудо карда шаванд. Самти аввал ба таҳқиқи ташкилоти омӯзиши касбӣ нигаронида шудааст, ки ба рушди сифатҳои шахсии муаллимони оянда, ки барои интихоби касби онҳо аҳаммият доранд, равона карда шудааст.

Дар самти дуюм ба раванди касбикунонӣ, ки низоми маҷмуии тайёр кардани мутахассисон баррасӣ мешавад, таъкид карда мешавад. Ин раванд унсурҳои дар бар мегирад, ки ба ҳади аксар наздик шудани донишҷӯён ба вазифаҳо ва талаботҳои воқеии касбӣ мусоидат мекунанд, ки дар навбати худ иҷрои бомуваффақияти нақшҳо ва амалҳои вазифавии онҳоро дар доираи касби мушаххас таъмин мекунанд. Таҳқиқот дар ин соҳа доираи васеи масъалаҳои марбут ба ҳамгироии донишҳои назариявӣ ва таҷрибаи амалӣ, инчунин мутобиқсозии барномаҳои таълимӣ ба талаботи муносири бозори меҳнат ва хусусиятҳои фаъолияти касбиро дар бар мегирад.

Дар доираи таҳқиқоти худ, мо ба муносибати дуюм ба таҳлили ин масъалаи илмӣ, ки заминаи амиқтар ва бисёрҷанбаи методикаро ташкил медиҳад, диққат медиҳем. Ин муносибат имкон медиҳад, ки на танҳо воситаҳои махсуси касбинтихобкунӣ асоснок карда шаванд, балки самаранок амалӣ карда шаванд, ки дар навбати худ ба мувофиқати дақиқи барномаҳои таълимӣ ба талаботи бозори муносири меҳнат мусоидат мекунанд.

Бояд қайд кард, ки ҳарду самти фаъолияти таҳқиқотӣ аз ҷониби мо ба ҳам алоқаманд ва ҳамдигарро пурра мекунанд. Ин аз он сабаб аст, ки масъалаҳои омӯхташуда дар як замина қарор доранд: дар кадом марҳилаҳои омодагӣ шахсияти касбӣ ташаккул меёбад? Кадом омилҳои тайёрии муаллими ояндаро барои ҳамгироии бомуваффақият ба бозори меҳнат ва мутобиқшавӣ дар муҳити касбӣ мусоидат мекунанд? Кадом

шароити дохилӣ ва берунӣ ба раванди таълими касбӣ дар муассисаҳои таҳсилоти олий таъсир мерасонад?

Асосноккунии илмӣ-назариявии ҷавобҳо ба ин саволҳои асосӣ махсусан дар партави тамоюлҳои муосири навсозии низомҳои таълимӣ, ки ба баланд бардоштани сифат ва самаранокии тайёр кардани мутахассисон дар шароити зудтағйирёбандаи заминаи иҷтимоию иқтисодӣ нигаронида шудаанд, муҳим мегардад.

Яке аз намунаҳои барҷастаи касбияти барвақтӣ метавонад раванди тайёр кардани муаллимон бошад, ки низоми бисёрҷанба ва бисёрсатҳа мебошад. Равиши анъанавӣ, ки дар тӯли даҳсолаҳо таҳия шудааст, бо он тавсиф мешавад, ки дар марҳилаҳои ибтидоии таълим, аз соли аввал сар карда, ба муаллимони оянда имконият дода мешавад, ки бо хусусиятҳо ва ҷанбаҳои хоси касби ояндаи худ тавассути омӯзиши фанни таълимии "Муқаддимаи ихтисос" шинос шаванд. Дар доираи ин фан, донишҷӯён дар бораи талаботҳои шахсияти муаллим ва инчунин салоҳиятҳои калидии барои фаъолияти бомуваффақияти касбӣ зарурӣ тасаввуроти ҳамаҷониба пайдо мекунанд. Ин раванд на танҳо ба огоҳии донишҷӯён дар бораи аҳаммияти нақши ояндаи онҳо дар низоми таълимӣ мусоидат мекунад, балки барои ташаккули минбаъдаи ҳувияти касбӣ ва тайёрии онҳо ба фаъолияти амалӣ дар заминаи муосири таълимӣ замина мегузорад. Дар баробари ин, дуруст аст, ки имрӯз дар нақшаҳои таълим оид ба ихтисосҳои педагогӣ ин фан дар шакли мустақил вучуд надорад, аммо функсияҳои он ба курси умумии педагогика вогузор шудаанд, ки омӯзиши он мувофиқи стандарт аз курси якум пешбинӣ гардидааст.

Таҳлили раванди тайёр кардани мутахассисон дар муассисаҳои таҳсилоти олии касбии Ҷумҳурии Тоҷикистон нишон медиҳад, ки касбинтиҳобкунӣ раванди динамикӣ ва гуногунҷанба буда, тамоми давраи таълимро дар бар мегирад. Ин равандро тавассути якчанд ҷанбаҳои асосӣ тавсиф кардан мумкин аст: якум, мазмуни супоришҳои таълимӣ барои омӯзиши фанҳои умумикасбӣ ба таври возеҳ ба самти

касбӣ равона карда шудааст, ки ба ҳамгироии донишҳои назариявӣ бо малакаҳои амалӣ мусоидат мекунад; дуюм, дар нақшаҳои таълимӣ курсҳои иловагӣ фаъолона ҷорӣ карда мешаванд, ки ба амиқ кардани салоҳияти касбӣ ва рушди тафаккури интиқодӣ нигаронида шудаанд, ки ба донишҷӯён имкон медиҳад, то бо мушкилоти мубрами касбӣ самаранок мубориза баранд; сеюм, барои ташаккули сифатҳои муҳим, аз қабيلي тафаккури таҳлилӣ, эҷодкорӣ ва худтакмилдиҳӣ, ки ҷиҳати рушди фаъолият дар соҳаи касбии худ дар замони муосир дорои аҳаммияти махсус буда, таваҷҷуҳи хосро талаб мекунад. Раванди касбикунонӣ дар донишгоҳҳои Тоҷикистон низоми мукамалест, ки рушди ҳамаҷонибаи муаллимони ояндаро таъмин менамояд.

Тамоми тадбирҳо ва воситаҳои дидактикии зикршуда барои бунёди шароите равона шудаанд, ки сатҳи тайёриро ба талаботи тахассусӣ то ҳадди имкон бештар наздик гардонида, минбаъд барои мутобиқшавии бомуваффақияти хатмкунанда дар ҷойи мушаххаси кор мусоидат намояд.

Сарфи назар аз кӯшишҳои назарраси ҷомеаи илмӣ барои такмил додани равишҳои дидактикӣ дар таҳсилоти олӣ, инчунин ташаббусҳои фаъол аз ҷониби муаллимон ва сохторҳои идоракунии донишгоҳҳо, инчунин расмиёти сершумори аккредитатсионӣ тамаркуз мекунад. Ин боиси он мегардад, ки муаллимони оянда барои иҷрои вазифаҳои мушаххаси касбӣ тайёрии кофӣ надоранд ва дар навбати худ ҳамгироии онҳоро ба муҳити касбӣ душвор гардонида, барои мутобиқ шудан вақти зиёдро талаб мекунад.

Саволе, ки оё ин воқеан чунин аст, таҳлили ҳамаҷонибаро талаб мекунад: ин зиддият дар кадом марҳилаи раванди таълим ба вучуд меояд ва сабабҳои он чист? Дар ин кор мо кӯшиш мекунем, ки ин ҷанбаҳоро бо таваҷҷуҳ ба тайёр кардани муаллимони ояндаи технология (таълими меҳнат) бо таваҷҷуҳ ба равишҳои методӣ барои ҳамгироии технологияҳои иттилоотӣ ба раванди таълим доништа бошем.

Тавре, ки қаблан зикр гардид, дар заминаи марҳилаи муосир иттилоот ҳамчун омили асосии мусоидат ба таҳаввулоти раванди таълим амал мекунад. Дар зери таъсири ин падида ҳам вазифаҳои касбӣ ва ҳам вазифаҳои мутахассисон ва ҳам ҳуди раванди азхудкунии маърифатии дониш амиқтар мешаванд. Барои мақсадҳои ин таҳқиқот, ҳардуи ин тағйиротҳо таваҷҷуҳи назарраси илмӣ доранд, зеро онҳо таҳлили таъсири онҳоро ба равишҳои методикӣ ва таҷрибаҳои педагогӣ дар муҳити таълимӣ талаб мекунанд.

Дар даҳ соли охир, ҳамгироии технологияҳои иттилоотӣ равандҳои технологиро ба кулӣ тағйир медиҳад, ки ба мавқеъҳои нави касбӣ оварда мерасонад, ки аз кормандон иҷрои вазифаҳои ҳирфаии ба таври назаррас тағйирёфтара талаб мекунанд. Масалан, дар соҳаи тиб, татбиқи томографияи компютерӣ равандҳои таҳлили бемориҳоро ба кулӣ тағйир дод, дар ҳоле ки дар баҳши бонкӣ истифодаи кортҳои пластикӣ доираи хизматрасониҳои молиявӣ ва методҳои ҳисоббаробаркуниро васеъ кард. Ин мисолҳо таносухҳои назаррасро, ки дар натиҷаи истифодаи технологияҳои муосири коркарди иттилоот ба амал омадаанд, нишон медиҳанд. Мушкилии вазифаҳои касбӣ зарурати аз нав дида баромадани стандартҳои таълимӣ ва тайёр кардани хатмкунандагони муассисаҳои таҳсилоти оӣ, аз ҷумла ихтисосҳои педагогиро ба вуҷуд овард, ки ҷорӣ намудани равишҳои инноватсионии методологӣ ва мутобиқсозии барномаҳои таълимиро ба воқеиятҳои нав талаб мекунад.

«Бояд қайд кард, ки дар ибтидои асри XXI дар муассисаҳои таълимии кишвар муносибати ягона ба ташаккули салоҳияти иттилоотии мутахассисон мушоҳида карда шуд» [31]. Дар он давра диққати асосӣ ба ҷанбаҳои асосии саводнокии компютерӣ, аз ҷумла азхудкунии малакаҳои оддии кор бо компютер ва иҷрои амалиёти маъмулӣ дода мешуд. Дар он замон, соҳаи технологияҳои иттилоотӣ дар марҳилаи ташаккулёбӣ қарор дошт ва сатҳи рушдро, ки мо имрӯз

мебинем, надошт. Ин ба зарурати ҷорӣ кардани муносибатҳои ҳамачониба ва бонизом дар равандҳои таълимӣ, ки ба рушди тафаккури интиқодӣ ва малакаҳои мутобиқшавӣ дар муҳити босуръати технологӣ нигаронида шудаанд, оварда расонд.

Дар заминаи муосири таълимӣ, ҷузъи иттилоотӣ унсури калидӣ дар ташаккули салоҳиятҳои муаллимони оянда дар соҳаҳои гуногуни фаъолияти касбӣ мебошад. Аз омӯзиш ва таҳлили ҳуҷҷатҳои соҳавӣ, стандартҳои давлатии таълимӣ ба хулоса омадан мункин аст, ки фанҳои таълимии "Информатика" ва "Технологияҳои иттилоотӣ" дар кулли нақшаҳои таълимӣ ҳамчун фанҳои таълимии ҳатмӣ ворид гардидааст. Ин ҷузъи муҳими раванди таълим аз ҷониби муассисаҳои таълимӣ таваҷҷуҳи зиёд ба даст меорад.

Бо вуҷуди ин, натиҷаҳои таҳқиқоти густарда нишон медиҳанд, ки тайёрии иттилоотӣ дар муассисаҳои таълимии гуногуни кишвар асосан дар асоси ҳамон барномаҳо ва методҳо амалӣ карда мешавад, ки ин хусусият ва самти касбии ихтисосҳои алоҳидаро ба назар намегирад. Мундариҷаи барномаҳои таълимӣ барои самтҳои гуногуни тайёрӣ ба таври назаррас фарқ намекунад. Тафовутҳо танҳо дар шумораи соатҳои барои омӯзиши фанҳои дахлдор ҷудошуда зоҳир мешаванд. Ин нишон медиҳад, ки тайёр кардани мутахассисони соҳаи технологияҳои иттилоотӣ асосан бо методи универсалӣ тавсиф карда мешавад.

Ҳамин тариқ, дар амал маълум мешавад, ки муаллимони ояндаи дорои сатҳи умумии тайёрии иттилоотӣ аксар вақт наметавонанд вазифаҳои махсуси касбиро самаранок ҳал кунанд. Ин мушкилот ба омодасозии кадрҳои педагогӣ низ дахл дорад, ки дар он мутобиқати нокифояи барномаҳои таълимӣ ба талаботи касби мушаххас боиси номувофиқатии байни донишҳои назариявӣ ва малакаҳои амалӣ мегардад.

Ворид гардидани техникаи компютерӣ ба соҳаи таҳсилот ба хусусияти фаъолияти касбии муаллим таъсир мерасонад. Имрӯз

гузаронидани дарсҳо бо дастгирии компютерӣ вазифаи нави касбии ҳар як муаллими фаннӣ, аз ҷумла, муаллимони ояндаи технология (таълими меҳнат) мебошад. Агар фаъолияти ӯ дар муқоиса бо муаллимони фанҳои гуманитарӣ баррасӣ гардад, он бештар ғуноғунҷиҳат аст ва доираи амалҳои касбие, ки муаллимони ояндаи технология (таълими меҳнат) бо истифодаи компютер иҷро менамояд, васеътар аст. Инро бо хусусиятҳои технология (таълими меҳнат) тавзеҳ додан мумкин аст. Аз ин ҷо, ҳалли вазифаҳо оид ба иттилоотигардонии таҳсилоти технологияи хонандагон сатҳи мувофиқи тайёрии касбии муаллимони оянда ва хатмкунандаи мактаби олии муаллимиро тақозо менамояд.

Дар заминаи таълими методии муаллим дар соҳаи технологияҳои иттилоотӣ маҳдудияти назарраси захираҳои вақти ба ин самт ҷудошуда ба назар мерасад, ки ба сифати раванди таълим таъсири манфӣ мерасонад. Дар китобҳои дарсии мавҷуда оид ба методикаи таълим ин ҷанба амалан рӯшан карда намешавад, ки ба тайёрии нокифояи назариявӣ ва амалии муаллимони оянда оварда мерасонад.

Ҳангоми ворид шудан ба фаъолияти касбӣ, ки танҳо сатҳи асосии салоҳияти иттилоотӣ дорад, муаллимони оянда наметавонанд дарсҳои мултимедиявиро ба таври кофӣ тарҳрезӣ кунанд ва технологияҳои компютериро ба раванди таълим мувофиқ ворид кунанд. Ин мушкилот инчунин ба омӯзиши умумии техникаи муаллимони ояндаи технология (таълими меҳнат) дахл дорад, ки дар он ҷо мушаххасоти нокифояи барномаҳо ва набудани технологияҳои амалӣ ба ташаккули малакаҳои зарурии касбӣ монеъ мешаванд. Аз ин лиҳоз, зарурати аз нав дида баромадани барномаҳои таълимӣ ва ҷорӣ намудани равишҳои бештар мақсаднок барои тайёр кардани муаллимон барои таъмини мувофиқати байни донишҳои назариявӣ ва малакаҳои амалӣ дар шароити фазои муносири таълимӣ вуҷуд дорад.

Маҳз набудани методикаи тайёрии махсус яке аз муаммоҳои касбомӯзии муаллимони ояндаи технология аст. Дар амалияи воқеӣ қайд

мешавад, ки ҳангоми интиқоли низомҳои таълим мутобиқшавии онҳо ба шароити мушаххас асосан аз интиҳоби воситау методҳо барои инкишофи ташаббуси эҷодии муаллими оянда иборат аст. Дидгоҳи ба самти касб асосёфта, ки сатҳи тайёрии касбии муаллимро ба ҳалли вазифаҳои мушаххаси касбӣ наздик менамояд, амалан вучуд надорад.

Ҳамин тавр, масъалаи таҳқиқоти мо дар самти омодагии муаллимони ояндаи технология (таълими меҳнат) дар истифодаи воситаҳои иттилоотӣ мубрам буда, аз ҷониби мо дар қаринаи тайёрии касбии таълим дар якҷоягӣ бо тайёрии пойгоҳӣ баррасӣ мешавад. Ба андозаи пурра ин нукта ба тайёрии иттилоотии муаллимони ояндаи технология (таълими меҳнат) низ дахл дорад.

Вобаста ба таҳқиқоти худ ҳангоми муқаррар намудани ҷузъҳои калидӣ ва таъсири мутақобили онҳо дар низоми тайёрии касбии муаллими оянда дар соҳаи методикаи истифодаи воситаҳои технологияҳои иттилоотӣ ба сифати асосии методологӣ тавсияҳои мазкурро ба қор мебарем. Дар асоси гуфтаҳои боло, дар заминаи таҳлили сохтори таълими фаннӣ (иттилоотӣ) ва методии муаллимони оянда дар соҳаи технология (таълими меҳнат), муайян кардани шароит ва воситаҳое, ки ба ташаккули низоми ҳамгирошудаи методӣ мусоидат мекунанд, мақсаднок аст. Ин низом бояд омӯзиши ҳамаҷонибаи асосҳои технологияҳои иттилоотӣ ва методикаи татбиқи онҳоро дар фаъолияти касбии муаллимони оянда таъмин намояд. Консепсияи асосии методологӣ дар ин ҳолат тайёрии бунёдӣ ва амалӣ хоҳад буд, ки барои ташаккули салоҳияти касбии муаллимон дар шароити фазои муосири таълимӣ заминаи устувор фароҳам меорад.

Дар диссертатсияи худ Л. В. Масленникова боз ба як ҷиҳати барои мо муҳими ташкили таълим, ки дорои тамоюли касбӣ мебошад, тавачҷуҳ зоҳир намудааст [108]. Он аз чунин нукта иборат аст: «Ҳадафҳои таълим бояд ташаккули на танҳо асосҳои донишҳо, балки навъҳои муайяни фаъолият, аз ҷумла, касбиро пешбинӣ намоянд. Барои ин ба мундариҷаи

таълим бояд ҷузъи протсессуалӣ дохил бошад. Он ба таълим ворид намудани навъҳои фаъолияти ба фаъолияти ояндаи касбӣ мувофиқ, аз ҷумла, сатҳашон таҳқиқоти ро дар назар дорад» [108].

Матлабҳои мазкурро мо ҳангоми коркарди муқаррарот ва амсилаи тайёрии касбии муаллимони ояндаи технология (таълими меҳнат) дар соҳаи методикаи истифодаи воситаҳои технологияҳои иттилоотӣ ба сифати асоси методикӣ қабул кардем.

Баррасии тайёрии касбии муаллимони технология (таълими меҳнат)-ро мо дар қори илмӣ Г.П.Шишкин дарёфтем. Ӯ методикаи интиҳоби объектҳоро барои гузаронидани қорҳои лабораторӣ - амалӣ оид ба қанҳои умумитехникӣ бо назардошти ихтисос пешниҳод қардааст [191]. Дар таҳқиқоти ӯ тасдиқ шудааст, ки «Омузиши асосҳои техникӣ дар заминаи объектҳои барои шахсият муҳим ва дар оянда аз лиҳози касбӣ зарурӣ муаллимиро ба иҷрои амалиёти мушаххаси касбӣ омода мекунад ва ҳамзамон, ба дарки қурратар ва азҳудқунии бештари маводи таълим аз қониби донишҷӯён ноил қардиданро имқон медиҳад. Масалан, дар қори лабораторӣ ҳангоми озмудани мустаҳқамии мавод пешниҳод шудааст, ки барои донишҷӯёни ихтисоси «Фарҳанги манзил, технологияи қоркарди матоъ ва маҳсулоти ғизой» на сим, балки маводи нассоҷӣ ва ороишӣ истифода шаванд» [191]. Қуни дидгоҳро ба интиҳоби объектҳои фаъолияти амалии донишҷӯён бо назардошти ихтисос мо дар тайёрии иттилоотии донишҷӯён низ татбиқ намудем.

Қанбаъҳои методикаи қанни таълимӣ ба муносибати ҳамақониба ва ҳамқироӣ дар таълими фаъолияти касбӣ асос ёфтааст. Таҳлили ихтисосӣ ҳамқун воситаи методикӣ истифода мешавад, ки мушқилотро ҳамқун низоми муракқаб меҳисобад. Бо роҳи таҳлили ихтисосӣ амсилаи ҳалли масъала ташаққул меёбанд, ки имқон медиҳад онҳоро бомуваффақият ба амсилаи яғонаи ин муносибат қорид қунанд.

Мувофиқи методикаи дар боло зикршуда, ҳадафи асосии раванди таълим дар ҳама қуна қанҳо рушди ҳавасмандии дохилии донишҷӯён

барои истифодаи мундариҷаи он, инчунин ташаккули тасаввуроти ҳамаҷониба дар бораи сохтори ҳамаҷонибаи ҳалли масъалаҳои касбӣ мебошад. Ин рушди тафаккури низоманд ва таҳлили интиқодиро дар бар мегирад, ки ба донишҷӯён имкон медиҳад, ки муносибатҳо ва ҷанбаҳои ҳамгироии ин фанро дар заминаи ҳамкории байнисоҳавӣ бо дигар фанҳои таълимӣ дарк кунанд. Муҳим аст, ки донишҷӯён бубинанд, ки чӣ гуна унсурҳои курси омӯхташуда дар доираи низоми васеътари таълимӣ бо ҳам алоқаманданд ва ҳамкорӣ мекунанд, ки ин ба ташаккули салоҳияти касбӣ ва тайёрии онҳо барои ҳалли мушкилоти душвор дар фаъолияти оянда мусбат арзёбӣ мегардад.

Бо бартарияти ангеzaҳои экзогенӣ, раванди омӯзиш ва ҷорӣ намудани технологияҳои компютерӣ ба амалияи таълимӣ метавонад маҷбурӣ бошад, ки барои расидан ба ҳадафҳои таълимӣ ва шахсӣ монеаҳои муайян эҷод мекунанд. Ҳамин тариқ, фароҳам овардани шароит барои ташаккули ангеzaҳои амиқи дохилӣ, ки ба истифодаи бошууруна ва мақсадноки ТИК дар фаъолияти таълимӣ мусоидат мекунанд, муҳим аст.

Пурсиш ва мусоҳибаи муаллимон аксар вақт бартарии ангеzaҳои берунаро дар раванди рушди касбӣ нишон медиҳанд. Илова бар ин, чунин ақида вучуд дорад, ки пас аз гузаштани фанни таълимии технологияҳои иттилоотӣ дар муассисаи таълимӣ, амиқ кардани дониш ва малака дар соҳаи технологияи компютерӣ ҳатмӣ нест. «Натиҷаҳои таҳқиқоти таҷрибавӣ ва таҷрибаи мо дар ҳамкорӣ бо муаллимони технология (таълими меҳнат) нишон медиҳанд, ки шумораи зиёди кормандони соҳаи маориф аз ангеzaҳои пурқуввати дохилӣ барои омӯзиш ва истифодаи технологияҳои муосири иттилоотӣ дараҷаи пасти корбурдро нишон медиҳанд. Одатан, танҳо мутахассисони ҷавон, кадрҳои навини донишгоҳҳои педагогӣ, ки меҳоханд тавассути азхудкунии малакаҳои компютерӣ мақоми фанни худро баланд

бардоранд, эътибори худро дар назди донишчӯён ва ҳамкорон мустаҳкам кунанд, ҳавасмандии баланд доранд» [4М].

Ҳамин тариқ, раванди таълим бештар мақсаднок ва самараноктар мегардад, ки на танҳо ба рушди маърифатӣ, балки ба ташаккули ангезаи устувор барои рушди минбаъдаи касбии худ мусоидат мекунад.

Дар заминаи амалияи педагогӣ, вазифаи муҳимтарини таҳияи амсилаи тайёр кардани муаллимони оянда фароҳам овардани шароитест, ки ба ташаккули ангезаҳои касбӣ ва шахсӣ мусоидат мекунад. Ин махсусан дар соҳаи методикаи истифодаи технологияҳои иттилоотӣ дар раванди таълим дуруст аст.

Чанбаи дигари касбият дар таҳқиқотҳо ва мақолаҳои сершумори илмӣ ва методии олимони соҳа муҳокима карда мешавад. Ин ба ташкили фаъолияти таҳқиқотии донишчӯён вобаста аст, ки ба фаҳмиши амиқи методҳои ҳалли мушкилоти касбӣ ва ҳамгироии бомуваффақият ба касб мусоидат мекунад.

Дар ин хусус, дар робита бо тайёрии касбии муаллимони технология (таълими меҳнат) мо чунин ишораи Т.Л.Синитсинаро меёбем: «Дар байни омилҳое, ки ба тайёрии касбии муаллимони ояндаи технология (таълими меҳнат) оид ба истифодаи бомуваффақияти технологияҳои иттилоотӣ таъсир мерасонанд, ташкили кори таҳқиқотии эҷодии донишчӯён, санҷидани таҳқиқоти педагогии донишчӯёнро дар амалияи педагогӣ қайд бояд кард» [146, с.56-57]. Барои ҳамин ақидаҳои олимони ва омӯзиши чанбаҳои дигари ин самт зарур мешуморем, ки роҳандозии фаъолияти таълимӣ ва илмӣ - таҳқиқотии донишчӯёнро ҳамчун яке воситаҳои тайёрии касбии муаллимони ояндаи технология (таълими меҳнат) дар риштаи таҳқиқ бояд кашид.

Муҳаққ А.С.Сиденко оид ба дигаргуниҳои сохторӣ дар тайёр кардани мутахассисон, фарзияи худро пешниҳод мекунад, ки низомҳои омӯзишӣ дар он барои ба фаъолияти амалии ҳаётан муҳим нигаронида шуда, мақсади ниҳонии омӯзишро таъмин мекунад [144]. «Дар муҳити

таълимӣ, ба монанди дигар соҳаҳои истеҳсолоти моддӣ ва маънавӣ, тамоюли фарқкунӣ дохиликасібӣ мушоҳида мешавад. Ин раванд бо таваҷҷуҳ ба хусусиятҳои фаъолияти меҳнатӣ ва вазифаҳои функционалии мутахассис вобаста аст. Ин падида махсусан дар солҳои охир ба назар мерасад, ки бо ҳамгироии фанҳои нав ба барномаи таълимии асосии муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ, ба монанди иқтисод, ҳуқуқ ва технологияҳои иттилоотӣ алоқаманд аст» [144, с.180-181].

Фарқияти асосии ихтисосҳои педагогӣ дар гуногунӣ ва васеъ будани соҳаҳои таълимӣ, аз қабилӣ физика, математика ва таърих, зоҳир мегардад, ки мундариҷаи раванди таҳсилро ташкил медиҳанд. Марҳилаҳои синну соли инкишофи шахсияти донишҷӯ низ нақши калидӣ доранд, ки ин махсусан барои мутахассисоне, ки дар таҳсилоти ибтидоӣ кор мекунанд, муҳим аст. Зеро дар он фаҳмиши хусусиятҳои руҳӣ ва маърифатии кӯдакон муҳим аст. Ҳангоми омодаسازی муаллимони технология (таълими меҳнат), баъзе тафовутҳои касбӣ ба назар мерасанд, ки ин ба анъанаҳои таърихӣ ва фарҳангии маорифи Тоҷикистон алоқаманд аст. Раванди таълим барои духтарон ва писарон алоҳида сурат мегирад, ки қисми ҷудонашавандаи модели мавҷудаи таълими меҳнатӣ мебошад. Дар ҳоли ҳозир пайдоиши самтҳои нав дар тайёрии технологӣ мушоҳида мешавад, ки бо мавҷудияти зиёда аз бист самтҳои алоҳида аз рӯи ихтисоси 1-02 06 02 - Технология тасдиқ карда мешавад. Ин гуна тағйирот нишон медиҳад, ки системаи таълимӣ ба талаботҳои замонавӣ ва рушди технологияҳо ҷавобгӯ аст, ки ин барои тайёр намудани мутахассисони ҷавон дар соҳаҳои мухталиф зарур аст. Ба ин ихтисосҳо чунин фанҳо дохил мешаванд: “Асосҳои стандартизатсия”, “Асосҳои истеҳсолот”, “Технологияи коркарди мавод”, “Бехатарии меҳнат” ва ғайра. Ин далел зарурати ба назар гирифтани ин ҷанбаҳои ҳангоми таҳияи нақшаҳои таълимӣ ва барномаҳо, инчунин ҳангоми тарҳрезии низомҳои таълимӣ таъкид мекунад ва ин имкон медиҳад, ки раванди таълим ба талабот ва ниёзҳои муосири бозори меҳнат

самараноктар мутобиқ карда шавад. Инчунин баррасии таъсири технологияҳо ва методҳои нави таълим ба ташаккули салоҳияти муаллимони оянда муҳим аст, ки ҳамгироии муносибатҳои байнисоҳавӣ ва таҷрибаҳои инноватсиониро ба раванди таълим талаб мекунад.

Дар бораи омодаسازی методии муаллимони ояндаи технология (таълими меҳнат), таҳлили манбаъҳои гуногун нишон медиҳад, ки матолиби бисёре барои баррасӣ ва истифода мавҷуданд. Л.К. Патрушева низ ба ин мавзӯ ишора карда, таъкид мекунад, ки таснифи фанҳои тахассусӣ аз манбаъҳои мухталиф метавонад ба таҳияи барномаҳои таълимӣ ва методикаҳои муассир кӯмак намояд. Ин равия ба муаллимони оянда имконият медиҳад, ки на танҳо дорои дониши амиқ бошанд, балки қобилияти татбиқи онро дар шароити воқеӣ низ пайдо кунанд. Ҳамчунин, ин таҳқиқотҳо метавонанд ба рушди самарабахши таълим дар соҳаи технология ва таълими меҳнат мусоидат намоянд. «Дар шароити чунин тафриқадиҳӣ хусусияти муҳими тайёрии методӣ муайян намудани инвариантӣ (чӯзӣи умумиметодӣ) ва вариативии (чӯзӣи хусусии методӣ) як қисми мундариҷаи таълим мебошад. Қисми вариативии тайёриро мундариҷаи ихтисос таъйин менамояд, ки асоси онро як ё якчанд хатти мундариҷавӣ ташкил медиҳанд, ки стандарти мактабӣ оид ба технология (таълими меҳнат) пешбинӣ намудааст» [144, с.182].

Боз як хусусияти омодагӣ дар шароити ҷудокунии тахассусҳо шинос кардани донишҷӯён бо хусусиятҳои методии таълими бахшҳои технологияи тахассусҳои дигар мебошад. Муаллиф хулосаи муҳим баровардааст: «Барои он ки донишҷӯён дар бораи низоми томи методӣ тасаввурот ҳосил кунанд, зарур аст, ки дар раванди омӯзиши маводи асосӣ масъалаҳои алоқаманд бо методикаҳои таълим: графика, технологияҳои иттилоотӣ ва ғайра баррасӣ шаванд» [127, с. 11].

Ҳамин тавр, тафрикаи дохиликасбӣ ба раванди муосири касбомӯзӣ таъсири назаррас дорад. Ба назар гирифтани тафриқа дар дохили касб

имкон медиҳад, ки тайёрии муаллимони оянда барои иҷрои босифати вазифаҳои касбӣ аз ҳисоби чудо кардани вазифаҳои нисбатан хурд ва такмили маҳорат амалӣ гардида, дар баробари ин, тасаввуроти том дар бораи фаъолияти касбии мутахассис ташаккул дода шавад.

Таҳқиқотҳо оид ба ҷанбаҳои асосии ташаккули салоҳиятҳои касбӣ, методҳои инноватсионии таълим ва ҳамгироии технологияҳои муосири таълимӣ, ки барои тайёр кардани кадрҳои баландихтисос дар ин соҳа заруранд, диққат медиҳанд. Дар таҳқиқоти умумипедагогӣ, аз ҷумла, дар кори В.А.Сластенин дар робита бо самтгирии касбии тайёрии муаллим қайд мешавад, ки «раванди ташаккули маҳорати педагогӣ ҳамчун асоси маҳорати касбӣ бояд дар фаъолияти амалӣ гардад, ки меҳнати муаллим - мураббиро аз рӯйи имкон амсиласозӣ менамояд ва дар рафти он донишҷӯён рӯбарӯи зарурати ҳалли масъалаҳои гуногуни педагогӣ қарор дода мешаванд. Барои инкишофи бомуваффақияти маҳорати мураккаби педагогӣ дар донишҷӯён пешниҳод мегардад, ки низомҳои махсуси масъалаҳои зехнӣ коркард шаванд, ки дорои тамоюли возеҳ ифодаёфтаи касбӣ буда, бо машғулиятҳои амалӣ оид ба педагогика, психология, методикаи таълим зич алоқаманданд» [149, с.130].

Муаммои касбомӯзии муаллими таълими технология (таълими меҳнат)-ро аввалин маротиба А.М. Дорошкевич ба миён гузошт. Ӯ қайд кардааст, ки «раванди тайёрии умумитехникии донишҷӯёни ихтисосҳои муҳандисӣ бидуни тағйирот ба раванди таҳсилоти мактаби олии педагогӣ интиқол дода мешавад. Барои ҳалли муаммои мазкур низоми интиҳоби мундариҷаи ба касб нигаронидаро барои фанҳои самташон умумитехникӣ бо назардошти мундариҷаи фанни мактабӣ пешниҳод кардан зарур аст» [64, с.49].

Минбаъд муаммои касбомӯзии муаллимони ояндаи таълими меҳнат дар қорҳои илмии А.Н. Богатирев инъикос меёбад. Ғояи асосии касбомӯзӣ дар он ифода меёбад, ки «барои тайёрии касбии самараноки муаллим на танҳо мундариҷа, балки методикаи таълими тамоми фанҳо

дар муассисаҳои таҳсилоти олии касбӣ бояд аз ҷиҳати самтгирии касбӣ фарқ кунанд. Касбомӯзӣ - раванди муттасил аст, натиҷаҳои он бояд ба андозаи омӯзиши фанҳои барномаи таълим, на балки танҳо ҳамчун натиҷаи таълим метавонанд зоҳир гарданд ва бояд зоҳир шаванд» [28]. Ў таъкид менамояд, ки «тайёрии методӣ бояд на танҳо хангоми азхудкунии фанни соҳавии методикаи таълими меҳнат, балки ҳамчунин дар раванди тайёрии фаннӣ амалӣ гардад. Тамоми фанҳои нақшаи таълим ба раванди ташаккули мутахассис ё ба таълими касбомӯзии ӯ таъсир мерасонанд, аммо ин раванд беихтиёр, бидуни дарк шудан аз ҷониби донишҷӯён сурат мегирад. Барои ин, муаллимон ягон коре намеkunанд, бар замми ин, дар кори касбомӯзӣ қисмҳои таркибии омодагӣ, масалан, фаннӣ, дар ҳуҷҷатҳои меъёрий - стандартҳо, нақшаҳои таълим ва тавсифҳои тахассусӣ пешбинӣ нагардидааст» [27, с.96].

Чанбаи дигари мушкилоти касбикунони муаллимон, ки бевосита бо равандҳои иттилоотикунони таҳсилоти олии алоқаманд аст, дар кори Ю.А. Воронин тадқиқ карда мешавад. Дар ин таҳқиқот ба компютеронии тайёрии физикию техникий муаллимони оянда диққат дода мешавад. Муаллиф пешниҳод менамояд, ки омӯзиши махсус дар асоси консепсияҳои назариявӣ, ки робитаи байни ҳадафҳои таълимӣ, мундариҷаи маводи таълимӣ, воситаҳои таълим, методҳо ва шаклҳои ташкилиро муайян мекунанд, амалӣ карда шавад. Дар ин ҳолат, хусусияти соҳаи фаннӣ ва ҷорӣ намудани технологияҳои мувофиқи педагогӣ ба назар гирифта мешавад, ки ба ташаккули самараноки салоҳиятҳои касбӣ дар мутахассисони оянда мусоидат мекунад. Ў исбот намудааст, ки «дар ин сурат низомҳои компютерикунонидаи воситаҳои таълим ба хусусиятҳои фаъолияти меҳнати муаллимони оянда мутобиқ мешаванд, яъне аз лиҳози методӣ мувофиқи мақсад хоҳанд буд» [40].

Дар ин таҳқиқот Ю.А. Воронин ба хулосаи назаррас омадааст, ки «самаранокии ҳамгироии низомҳои компютерии таълимӣ дар натиҷаи мувофиқгардонии таълими фанҳои гурӯҳи физикӣ-техникӣ меафзояд. Ин

пеш аз ҳама ба туфайли таъсиси робитаи чандирӣ ва пайдарпайии мантиқӣ дар омӯзиши фанҳо, инчунин ҷорӣ намудани курсҳои иловагии махсус ба раванди таълим ба даст оварда мешавад. Истифодаи маҷмуаҳои ҳисоббарорӣ барои гузаронидани таҷрибаҳои амалӣ ва сохтори мундариҷаи таълимӣ имкон медиҳад, ки диққати муаллимони оянда ба методҳои муосири иттилоотии омӯзиши табдили шаклҳои гуногуни энергия ва моделсозии объектҳо бо истифодаи техникаи ҳисоббарорӣ равона карда шавад. Чунин низомии таълим ба кам кардани хароҷоти вақт барои азхудкунии маводи таълимӣ, баланд бардоштани сатҳи азхудкунии дониш аз ҷониби донишҷӯён тавассути беҳтар кардани дарки маърифатии иттилоот мусоидат мекунад. Ғайр аз он, донишҷӯён мустақилият ва фаъолияти эҷодиро инкишоф медиҳанд ва ҷузъҳои асосии фарҳанги технологӣ ташаккул меёбанд» [41, с.128].

Яке аз нигоҳҳои асосие, ки Ю.А.Воронин ба он ишора кардааст, омилҳои мебошанд, ки ба рушди фаъолияти эҷодӣ ва истиқлолияти донишҷӯён таъсир мерасонанд. Ин омилҳо аз роҳи таҷрибаҳои амалӣ ва гузаронидани озмоишҳои амсилавӣ ба ин раванд кӯмак меkunанд. Ҳамчунин, таъкид кардан муҳим аст, ки рушди чунин қобилиятҳо на танҳо ба донишҷӯён имконияти ҳалли мушкилотро медиҳад, балки онҳо барои фаъолияти ояндаи касбӣ ва иҷтимоии онҳо асос мегузорад. Ин равия метавонад дар таҳияи барномаҳои таълимӣ ва методикаҳои таълимӣ барои рушди ҳунариҳои эҷодӣ ва тафаккури мустақил ҳиссаи арзанда гузорад. Ғайр аз он, концепсия дар бораи самаранокии курсҳои иловагии махсусгардонидашуда, ки ба таҳкими тайёрии иттилоотию технологӣ нигаронида шудаанд, фарзияи қаблан пешниҳодкардаи моро дар бораи мақсаднокии ҳамгироии фанҳои ба касб нигаронидашуда ба раванди таълим ҳамчун яке аз воситаҳои иҷтимоикунонии касбии муаллимони оянда тасдиқ мекунад.

Зарурати таҳлили амиқтар ва таҳияи муносибатҳои ҳамаҷонибаи тайёр кардани муаллимонро, ки технологияҳои муосирро ба раванди

таълим самаранок ворид карда тавонанд, таъкид мекунад. Ҳамин тариқ, дар адабиёт як холигии возеҳ вучуд дорад, ки таваҷҷуҳи муҳаққиқон ва таҷрибаомӯзонро талаб мекунад, то барои баланд бардоштани сифати таълим дар шароити зудтағйирёбандаи технологӣ кӯшиш карда бошанд. Баррасии мунтазами таҳқиқоти охирин нишон медиҳад, ки танҳо ба ҷанбаҳои парокандаи ин мавзӯй диққат дода шудааст.

Дар ҷараёни таҳқиқоти диссертатсионии худ мо ба хулосае омадем, ки то имрӯз таҳқиқоти мунтазам оид ба асосноккунии назариявӣ ва таҳияи амсилаи махсуси таълими муаллимони ояндаи технология (таълими меҳнат) барои ҳамгироии технологияҳои мултимедӣ ва методҳои интерактивӣ ба раванди таълим вучуд надорад. Қорҳои ҳамаҷониба барои ба низом даровардан ва таҳлили шароитҳое, ки ба омодакунии самараноки муаллимони оянда барои истифодаи технологияҳои иттилоотӣ дар фаъолияти касбии онҳо мусоидат мекунанд, заруранд.

Мо вазъияти муаммои тайёрии касбии муаллимони ояндаи технология (таълими меҳнат)-ро таҳлил намуда, хусусиятҳои асосии онро муайян намудем:

1. Шумораи нокифояи муаллимони соҳибхтисос. Дар бисёр мамлакатҳо мутахассисони соҳаи технология (таълими меҳнат) намерасанд. Сабаби ин паст будани ҳолияти ин касб ва нокифоя будани шумораи донишгоҳҳои мебошад, ки дар ин соҳа таълим гирифтандро пешниҳод мекунанд.

2. Сатҳи тайёрии амалии педагогӣ дар барномаҳои таълимӣ ба андозаи кофӣ инъикоси ҳудро наёфтааст. Маҳз ин нуқсон боиси коҳиш ёфтани заминаи касбии муаллимони ояндаи технология (таълими меҳнат) дар фаъолияти воқеии таълимӣ мегардад.

3. Яке аз мушкилоти асосӣ дар соҳаи тайёрии муаллимони ояндаи фанни технология (таълими меҳнат) маҳз вучуд надоштани стандарти ягонаи таълимӣ мебошад. Аз сабаби талаботи гуногуни кишварҳо ва

хатто донишгоҳҳои мухталиф нисбат ба тайёрии касбии ин мутахассисон, муқоисаи сатҳи тахассуси хатмкунандагон ва ҷорӣ намудани низоми ягонаи арзёбӣ ва иҷозатномадихӣ ба таври назаррас душвор мегардад.

Дар ҷараёни ташаккули салоҳияти касбии муаллимони ояндаи технология (таълими меҳнат) аксар вақт диққати нокифоя ба рушди малакаҳои амалӣ ва ба даст овардани таҷриба, ки дар заминаи воқеии истехсолӣ ва таълимӣ ба даст оварда мешавад, мушоҳида карда мешавад. Ин боиси он мегардад, ки мутахассисони оянда метавонанд дар фаҳмиши амалии равандҳои истехсолӣ норасоӣ дошта бошанд, ки ин ба қобилияти онҳо барои самаранок ҳамгиро кардани донишҳои назариявӣ бо ҷанбаҳои амалии тарбияи меҳнатӣ таъсири манфӣ мерасонад.

4. Набудани методика ва технологияҳои муносири таълим. Аз сабаби он ки соҳаи технологияҳои компютерӣ, зехни сунъӣ пайваста бо суръати баланд ба пеш рафта истодааст, на ҳамаи муассисаҳои таълимӣ раванди таълими муассисаи худро ба он ба пуррагӣ мувофиқ карда метавонанд. Ин аксаран ба ҷандирии нокифояи барномаҳои таълимӣ ва набудани методҳои муосир ва технологияҳои муосир дар раванди таълим вобаста аст. Дар натиҷа, хатмкунандагони чунин донишгоҳҳо метавонанд ба мушкилии ҷавобгӯ набудани донишу малакаи онҳо ба талаботи муносири корфармоён дучор шаванд, ки рақобатпазирии онҳоро дар бозори меҳнат зери хатар мегузорад. Ин аҳамияти мунтазам нав кардани барномаҳои таълимӣ ва ҳамгироии методҳои навтарини таълимро барои омода кардани донишҷӯён ба мушкилот ва имкониятҳои иқтисоди муосир таъкид мекунад.

5. Ҳамкории нокифоя байни донишгоҳҳо ва корхонаҳо. Аксар вақт байни донишгоҳҳо ва корхонаҳое, ки муаллимони оянда бояд таҷрибаи амалӣ ба даст оранд, ҳамкории ғайри вучуд надорад. Ин барои донишҷӯён дастрасӣ ба шароити воқеии истехсолот ва қобилияти дар амал татбиқ кардани дониши худро душвор мегардонад.

Дар айни замон дар соҳаи тайёрии касбии муаллимони ояндаи технология (таълими меҳнат) мушкилоти зиёде ба назар мерасанд. Чанбаҳои асосӣ норасоии кадрҳои соҳибхтисос, набудани стандартҳои ягонаи таълимӣ, ҳамгирии нокифояи таҷрибаи амалӣ ба раванди таълим, инчунин норасоии методҳои муносири педагогӣ ва технологияҳои таълим мебошанд. Ғайр аз он, байни муассисаҳои таҳсилоти олӣ ва корхонаҳои истеҳсоли ҳамкориҳои маҳдуд вуҷуд дорад, ки ба ташаккули муносибати салоҳиятнок ба тайёр кардани мутахассисон ҳалал мерасонад ва самаранокии мутобиқшавии касбии онҳоро дар шароити бозори босуръати меҳнат коҳиш медиҳад.

Дар тарҳрезии барномаи тайёрии муаллимони технология (таълими меҳнат), муайян кардани вазифаҳои нави касбӣ дар соҳаи истифодаи воситаҳои технологияҳои иттилоотӣ аҳамияти калон дорад. Ин амал ба ташкили раванди таҳсилот дар мактаби олӣ бо самтгирии касбӣ кӯмак мекунад ва асоси концептуалии заруриро барои таҳияи методикаҳои муосир фароҳам меорад. Бо назардошти рушди зудпояи технологияҳо, эҳтимол дорад, ки вазифаҳои иловагӣ, ба монанди омӯзиши воситаҳои нави иттилоотӣ ва татбиқи онҳо дар фаъолияти таълимӣ, низ ба ин барнома ҳамроҳ карда шаванд. Низоми омодаسازیи муаллимони ояндаи технология (таълими меҳнатӣ) бояд тавре тарҳрезӣ карда шавад, ки муайян кардани таносуби нави устувор байни ҳадафҳои таълимӣ, имкониятҳо, мундариҷа, шароит, воситаҳо ва натиҷаҳои таъсири педагогӣ таъмин карда шавад. Барои ноил шудан ба ин ҳадаф, бояд давраҳои фанҳои гуманитарӣ, иҷтимоӣ-иқтисодӣ, табиатшиносӣ, умумитехникӣ ва махсусгардонидашударо муттаҳид карда, онҳоро бо вазифаи умумии мақсаднок ва робитаҳои байни соҳавӣ пайваст кард. Ин муносибати низомӣ имкон медиҳад, ки тамомият ва самти касбии раванди таълим таъмин карда шавад.

1.2. **Методҳои интерактивии таълим ҳамчун механизми такмили тайёрии муаллимони ояндаи технология (таълими меҳнат)**

Дар асри тараққиёти илму техника талаботҳо нисбати тавоноии инсон ба таври васеъ мушоҳида мешавад, ки ғайр аз дониши асосии назариявӣ, ки дар муассисаҳои таълимӣ омӯхта мешавад, бояд қобилияти мустақилона фикр кардан ва амал намудан, ҷустуҷӯи иттилооти зарурӣ ва ҳамкорӣ бо ҷаҳони берунӣ низ рушд ёбад. Ба ин асос, тайёрии донишҷӯён босифат ҳисобида мешавад, агар онҳо фаро гирифтани дониш ва малакаҳои умумӣ, инчунин хусусиятҳои шахсии монанди қобилияти худомӯзӣ, такмили дониш ва истифодаи онҳо дар шароити мутағайирро ба таври муассир ташкил дода бошанд. Ин раванд ба онҳо имконият медиҳад, ки на танҳо бо тағйироти доимии ҷаҳонӣ ҳамҷоя шаванд, балки дар он ҳамвора фаъолона иштирок намоянд. Истилоҳи «амалиёти ҳаматарафаи таълимӣ» ба маънои худинкишофдиҳӣ ва худтакмилдиҳӣ тариқи андӯштани таҷрибаи нав истифода мешавад.

Яке аз муаммоҳои мубрам дар таҳсилот баланд бардоштани сатҳи сифати он ба шумор меравад. Ҳалли ин муаммо бо такмили мундариҷаи таҳсилот, навсозии технологияҳо ва воситаҳои ташкили раванди таҳсилот алоқаманд мебошад.

Шакли яктарафаи иртибот зимни ташкили анъанавии раванди таълим ба сифати равиши интиқоли иттилоот ба кор меравад. Моҳияти онро интиқоли иттилоот аз ҷониби муаллим ва тақрори ин иттилоот аз ҷониби хонандагон ташкил медиҳад. Вазъияти таълимгиранда чунон аст, ки ӯ метавонад фақат мутолиа намояд, шунавад, рочеъ ба соҳаҳои муайяну мушаххаси донишҳо сухан ронад ва ҳамин тавр дар мавқеи қабулқунанда қарор гирад.

Гузариш ба дидгоҳи салоҳиятнок ҳангоми ташкили раванди таълим истифодаи густурдаи шаклҳои фаъолу интерактивии гузаронидани машғулиятро (вонамудҳои компютерӣ, бозиҳои корӣ ва

нақшдор, таҳлили вазъияти мушаххас, тренингҳои психологӣ ва навъҳои дигари онҳо) пешбинӣ менамояд.

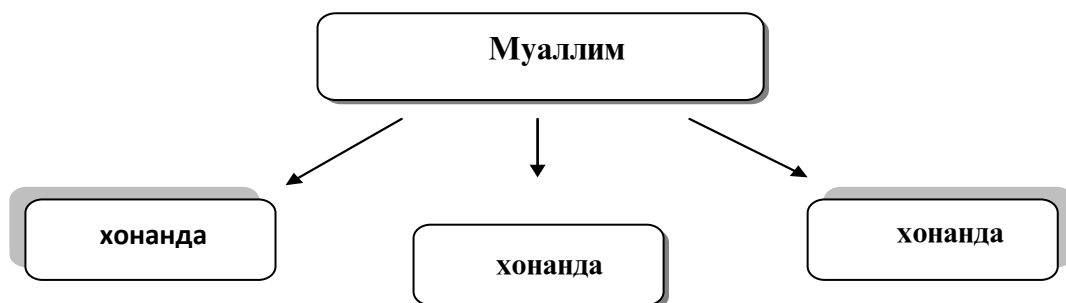
Дар муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумии муосир яке аз вазифаҳои мубрам гузариш ба дидгоҳи салоҳиятнок дар таълим, яъне ташаккули салоҳиятҳои калидӣ, донишу маҳорат ва малакаҳои ҷамъбастӣ ва амалии фаннӣ мебошад. Татбиқи принсипи фаъолият дар раванди таълим мавқеи асосиро ишғол мекунад, зеро омӯзиш ва рушд равандҳои динамикӣ ва ба фаъолият асосёфта мебошанд. Самаранокии азхудкунии дониш ҳамчун ҷузъи муҳими фаъолияти таълимӣ бевосита аз сифати ҳамкориҳои хонандагон бо маводи таълимӣ вобаста аст.

Дарси пурсамар бояд на танҳо ба ташаккули донишҳои амиқ ва устувор мусоидат намояд, балки малакаҳои истифодаи онро дар шароитҳои гуногун инкишоф диҳад. Китобҳои дарсии муосир, дастурҳо барои муаллимон имкон медиҳанд, ки зимни тайёрии зарурӣ дарс чунин тарҳрезӣ шавад, ки дар хонандагон тафаккур, диққат ва навъҳои дигари фаъолияти маърифатӣ инкишоф ёбанд. Вобаста ба ин масъалаи кори ҳадафмандона оид ба инкишоф додани хонандагон ҷиддӣ аст: кор дар самти рушди маҳорати зеҳнӣ, ҷисмонӣ, эмотсионалӣ-иродавӣ, маърифатӣ. Натиҷаҳои беҳтарини ҳалли ин муамморо танҳо дар сурати мавҷудияти мавқеи фаъолонаи хонандагон дар раванди таълим ба даст овардан мумкин аст.

Принсипи фаъолнокии кӯдак дар раванди таълим яке аз масъалаҳои асосии дидактика буд ва мемунад. Дар ин маврид чунин сифати фаъолият фаҳмида мешавад, ки ба он сатҳи баланди ангезиш, эҳтиёҷи даркшуда барои азхудкунии донишу маҳорат, натиҷабахшӣ ва мувофиқат ба меъёрҳои иҷтимоӣ хос мебошад. Чунин навъи фаъолнокӣ худ ба худ кам ба вучуд меояд, он натиҷаи таъсири мутақобили ҳадафмандона ва ташкили муҳити педагогӣ, яъне татбиқи технологияи педагогӣ аст.

Аксари педагогҳо кӯшиш мекунанд, ки шаклҳои кухнаи корро барқарор ва шаклҳои нави корро бунёд намоянд. Яке аз самтҳои имконпазири таҷдиди таҳсилоти муосир дар робита бо инкишофи фаъолияти маърифатӣ ва эҷодӣ гузариш ба таълими интерактивӣ мебошад. Ба ин истифодаи технологияҳои интерактиви таълим ба андозаи назаррас мусоидат менамояд.

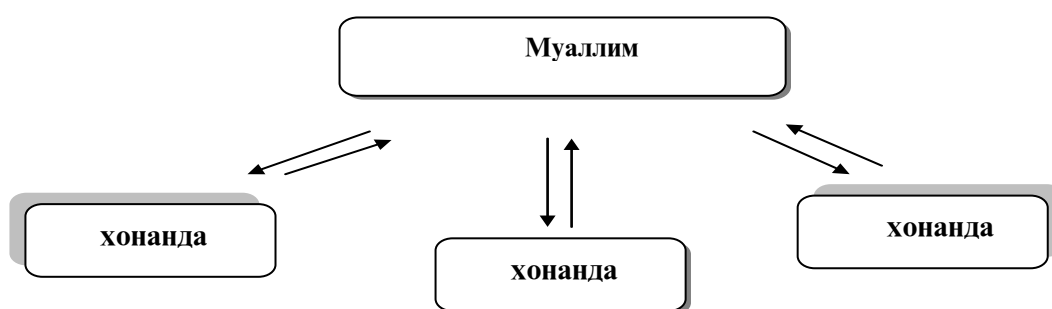
Методи камфаъл (Расми 2) - як методи таълимӣ аст, ки дар он муаллим ҳамчун роҳбари асосӣ ва идоракунандаи фаъолияти таълимӣ мавқеъ дорад, дар ҳоле ки талабагон ҳамчун шунавандагони ғайрифавол ва пайравикунандаи дастурҳои муаллим қарор мегиранд. Дар ин равия, муносибати байни муаллим ва талабагон тавассути пурсишҳо, қорҳои мустиқил, санҷишҳо ва тестҳо амалӣ мегардад. Ин метод ба муаллим имконият медиҳад, ки ба осонӣ барои дарс омода шавад ва дар фосилаи вақти маҳдуди дарс миқдори зиёди маводро пешниҳод намояд. Ҳамин тариқ, бисёр муаллимон ин методиро нисбат ба дигар методҳо тарҷех медиҳанд, зеро он ба онҳо имконият медиҳад, ки раванди таълимиро бо самаранокӣ идора кунанд. Ғайр аз ин, ин метод хусусан дар ҳолатҳое, ки талабагон ҳадафҳои равшан ва мушаххаси омӯзишӣ доранд, аз ҷониби муаллимони ботачриба бо муваффақият истифода мешавад. Ин равия ба талабагон имконият медиҳад, ки дониши асосиро бо тартиб ва назорати муаллим фаро гиранд, ҳарчанд ки фаъолияти онҳо дар раванди таълим нисбатан камтар мебошад.

Расми 2. - Методи камфаъл.

Методи фаъол (расми 3) - як методи таълимӣ аст, ки дар он муаллим ва талабагон ҳамчун ҳамкорон дар раванди таълим ширкат мекунад. Дар ин равия, талабагон на танҳо шунавандагони ғайрифавол, балки иштирокчиёни фаъоли раванди омӯзиш ҳисобида мешаванд. Агар дар методи камфавол муаллим ҳамчун роҳбари асосӣ ва идоракунандаи дарс мавқеъ дошта бошад, дар методи фаъол ҳарду тараф – муаллим ва талабагон – ҳуқуқи баробар доранд. Ин метод бо тарзи демократӣ ва ҳамкориҳои дучониба фарқ мекунад, ки онро аз методи камфавол, ки бо методи авторитарӣ алоқаманд аст, ҷудо менамояд.

Ҳарчанд ки баъзан методҳои фаъол ва интерактивӣ ба ҳам монанд ҳисобида мешаванд, аммо онҳо тафовутҳои муайян доранд. Методҳои интерактивӣ ҳамчун шакли муосиртари методи фаъол ба ҳисоб рафта, таъкиди бештаре ба ҳамкориҳои зиёд ва истифодаи технологияҳои нав дар раванди таълим мекунад. Ин равия ба талабагон имконият медиҳад, ки на танҳо маълумот гиранд, балки дар эҷоди он ширкат варзида, қобилияти ҳудро дар муҳити ҳамкорӣ ва мутақобила нишон диҳанд. Ин метод хусусан дар мавридҳои, ки талабагон бояд маҳоратҳои иҷтимоӣ ва коммуникатсионии ҳудро рушд диҳанд, самаранок аст.

Расми 3. - Методи фаъол

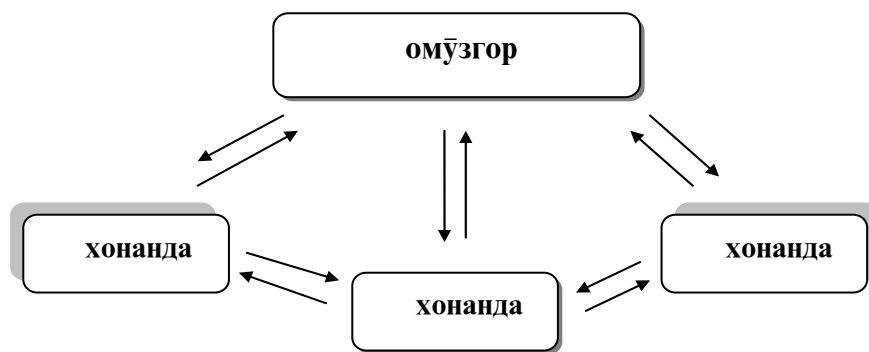
Методи интерактивӣ (Расми 4). Интерактивӣ («Inter» - байни, мутақобил, «act» - амал, фаъолият) маънои ҳамкориҳои дучониба ва мубодилаи амалҳоро дар бар мегирад. Ин равия ба суҳбат, муколама ва муносибати мутақобили байни фардҳо асос ёфтааст. Мавқеи муаллим

дар дарсҳои интерактивӣ аз равона намудани фаъолияти хонандагон барои расидан ба ҳадафҳои дарс иборат аст. Дар соҳаи таълим, методҳои интерактивӣ аз равишҳои анъанавӣ бо тамаркузи бештар ба ҳамкории ҳаммҷонибаи талабагон ҳам бо муаллим ва ҳам бо ҳамдигар фарқ мекунанд. Ин равиҷ на танҳо раванди омӯзишро ҷолибтар мекунад, балки маҳоратҳои ҳамкорӣ ва тафаккури интиқодиро низ рушд медиҳад, ки ин ба фаҳмиши амиқтар ва ҳавасманд шудани омӯзиш мусоидат мекунад.

Ин барои ҷалби фаъолони хонандагон ба раванди таълим, ки ҷанбаи асосии равиши муосири таълим мебошад, шароит фароҳам меорад. Нақши муаллим дар доираи дарсҳои интерактивӣ тағйир меёбад: вай на танҳо ташкилотчи фаъолияти таълимӣ, балки фасилитатор, роҳнамои хонандагон барои расидан ба ҳадафҳои таълимӣ мегардад.

Унсuri муҳими ин раванд таҳияи дақиқи сохтори дарс мебошад, ки шаклҳои гуногуни фаъолияти муштаракро дар бар мегирад. Ҷузъҳои асосии дарсҳои интерактивӣ машқҳо ва вазифаҳои махсус интихобшуда мебошанд, ки ба иштироки фаъоли хонандагон мусоидат мекунанд.

Яке аз фарқҳои асосии машқҳо ва супоришҳои интерактивӣ бо машқҳои муқаррарӣ дар он аст, ки онҳо талабагонро ба ҷои такрор ва мустақкам кардани маводи омӯхташуда, ба омӯзиши маводҳои нав ва кашфи донишҳои ҷадид раҳнамоӣ мекунанд. Ин метод ба талабагон имконият медиҳад, ки бо роҳи ҳамкории фаъол ва мубодилаи афкор, малакаҳои худро дар муҳити таълимӣ такмил диҳанд. Ҳамин тариқ, методи интерактивӣ на танҳо дониш, балки маҳоратҳои иҷтимоӣ ва тафаккури инноватсиониро низ меомӯзад, ки барои зиндагии муосир ва фаъолияти касбӣ зарур аст.

Расми 4. - Методи интерактивӣ.

Истилоҳҳои “интераксия”, “интерактивнокӣ”, “таълими интерактивӣ”, “методҳои интерактивӣ” ва “методикаҳои таълими интерактивӣ” дар осори илмии мутахассисони соҳаи педагогика ва психология, инчунин дар барномаҳои таълимӣ мавриди истифода қарор мегиранд. Ин истилоҳҳо раванди таълимро ҳамчун фаъолияти муштараке тавсиф мекунанд, ки дар он ҳамаи иштирокчиён – муаллим ва талабагон – бо ҳуқуқи мансаби баробар ширкат меварзанд. Ин равия ба муошират, ҳамкориҳои ҳамҷониба (кооператсия) ва мубодилаи афкор асос ёфтааст, ки ба тавзеҳи муносибатҳои байнифардӣ ва эҷоди муҳити таълимӣ бо ҳадафи фаро гирифтани натиҷаҳои беҳтар мусоидат мекунад.

Методҳои интерактивӣ ба талабагон имконият медиҳанд, ки на танҳо маълумот гиранд, балки дар раванди омӯзиш бо таъсири фаъол ширкат варзанд. Ин методҳо малакаҳои тафаккури интиқодӣ, ҳалли мушкилот ва иртибототи ҳамкориро рушд медиҳанд, ки барои фаъолияти муваффақона дар ҷомеаи муосир заруранд. Ҳамин тариқ, таълими интерактивӣ ҳамчун методи муосир ва самаранок дар таълим мавқеи хоса дорад, ки ба талабагон имконият медиҳад, ки на танҳо дониш, балки маҳоратҳои ҳаётии заруриро низ фаро гиранд. «Дар адабиёти роҳнамо интерактивнокӣ ҳамчун қобилият барои якҷоя амал кардан ё дар речаи суҳбат, муколама бо ягон чиз (масалан, компютер) ё

ягон кас (инсон) қарор доштан, ҳамчун ҳосил кардани тактика ва стратегияи ташкили фаъолияти якҷоя баррасӣ мешаванд» [3].

Истилоҳи “интераксия” маънои ҳамкориҳои байни ду ё зиёда субъектҳо дорад, ки дар натиҷаи он мубодилаи иттилоот, ғояҳо ё амалҳо ба амал меояд. Дар заминаи таълим, интераксия ҳамкориҳои фаъолонии байни муаллим ва хонандагон ё байни ҳуди хонандагонро дар ҷараёни таълим дар назар дорад.

Интерактивӣ ба дараҷаи иштироки фаъоли хонандагон дар раванди таълим ишора мекунад. Он фароҳам овардани шароитро дар назар дорад, ки ба ҳамкориҳои фаъоли хонандагон бо маводи таълимӣ, бо ҳамдигар ва бо муаллим мусоидат мекунад. Таълими интерактивиро тавассути истифодаи методҳо ва технологияҳои гуногуни омӯзиш ба даст овардан мумкин аст.

Омӯзиши воситаҳои интерактивӣ ин муносибат ба таълим дар асоси иштироки фаъоли хонандагон дар раванди таълим мебошад. Он истифодаи методҳо ва технологияҳои интерактивиро барои фароҳам овардани шароит барои ҳамкорӣ, мубодила ва тавлиди дониш дар бар мегирад. Дар омӯзиши воситаҳои интерактивӣ хонандагон дар мувоҳидаҳо, ҳалли мушкилот, ҷустуҷӯи мустақили иттилоот ва дигар фаъолиятҳо фаъолонии иштирок мекунанд, ки ба азхудкунии амиқтар ва пурмазмунӣ мавод мусоидат мекунанд.

Фаъолияти интерактивӣ ба ақидаи Д.А.Махотин, «ташқил ва инкишофи муоширати муколамавиро пешбинӣ менамояд, ки ба ҳадигарфаҳмӣ, амалиёти якҷоя, ҳалли муштараки масъалаҳои умумӣ, аммо барои ҳар як иштирокдор муҳим мерасонад» [33].

Таълими интерактивӣ, ба андешаи Е.В. Коротаева, бояд ҳамчун падидаи бисёрҷена баррасӣ шавад. Он дар як вақт се вазифаро иҷро мекунад: таълимӣ-маърифатӣ (ҳаддалимкон мушаххас), иртиботӣ-инкишофдиҳӣ (ки бо заминаи умумӣ, эмотсионалӣ - зеҳнӣ алоқаманд аст), ба иҷтимоӣ нигаронида (ки натиҷаҳои он аллакай берун аз ҳудуди

вақту фазои таълим зоҳир мешаванд). Е.В. Коротаева қайд менамояд, ки таълими интерактивӣ - «таълимест, ки ҳамчун раванди муштараки маърифат фаҳмида мешавад, ки дар он дониш дар фаъолияти якҷоя тарики муколама, муҳовараи бисёртарафаи (полилог) хонандагон байни ҳамдигар ва муаллим ба даст меояд» [34].

Мувофиқи таърифи А.А. Остапенко таълими интерактивӣ - таълимест, ки таъсироти мутақобили субъектҳои фаъоли раванди таҳсилро таъмин менамояд. Таълими интерактивӣ ба таҷрибаи шахсии иштирокдорони машғулият, ба таъсири мутақобили онҳо бо соҳаи дониши азхудшаванда асос меёбад. Ҳангоми бозӣ ё таҳлили вазъият донишҳои тайёр дода намешаванд, муҳассилин ба ҷустуҷӯи мустақилонаи иттилоот бо воситаҳои гуногунавъи дидактикӣ ташвиқ карда мешаванд [34].

О.Г. Филатова, М.А. Бережная ва дигарон таълими интерактивиро ҳамчун шакли махсуси фаъолияти маърифатӣ муайян намудаанд.

Таълими интерактивӣ - таълимест, ки ба муошират ғўтавар шудааст. Дар ин маврид «ғўтавар» маънои «ивазшуда»-ро ифода намекунад. Таълими интерактивӣ ҳадафи ниҳой ва мундариҷаи раванди таҳсилро нигоҳ медорад. Он шаклҳоро аз интиқолдиҳанда ба диалогӣ, яъне фарогирандаи мубодилаи иттилоот табдил медиҳад, ки ба ҳамдигарфаҳмӣ ва амалҳои якҷоя асос меёбанд.

«Муошират - раванди мураккаб, гуногунмазмуни ба роҳ мондан ва инкишоф додани робитаҳо байни одамон, ки эҳтиёҷ барои фаъолияти муштарак тавлид менамояд ва мубодилаи иттилоот, коркарди стратегияи якҷояи таъсироти мутақобил, дарк ва фаҳмиши инсонӣ дигарро дар бар мегирад» [23].

Маъмулан се ҷиҳати муошират фарқ карда мешаванд:

- иттилоотӣ (мубодилаи иттилоот);
- интерактивӣ (коркарди стратегия ва ҳамоҳанг намудани амалҳои якҷояи фардҳо);

- персептивӣ (дарку фаҳмиши дурусти якдигар).

Дар сурати мавҷудияти се ҷихати зикршуда муошират мукамал мегардад. Психологҳои машҳур дар бобати шароити муоширати таълимӣ рушд ёфтани дақиқии идрок муаяйн намудаанд, ки сифатҳои зехнӣ ва эмотсионалии шахсият, мисли устувории диққат, маҳорати тақсим кардани он; мушоҳидакорӣ ҳангоми идрок; қобилияти таҳлили фаъолияти шарик, дида тавонишани ангезаҳо, ҳадафҳои ӯ; тахайюл (дар ин маврид маҳорати ба ҷойи дигарон монда тавонишани худ дар назар аст), натиҷабархӣ кори хотир инкишоф меёбанд. Дар шароити муошират равандаҳои худназорат фаъолон чароён мегиранд, «шикастҳо» ва «ҷойҳои шубҳангез» (он қисмҳои мавод, ки ягон шарик такрор карда натавонист) возеҳтар дарк мешаванд. Дар раванди муошират тарбияи фарҳанги ҳиссиёт, инкишофи қобилият ба ҳамдигар, қобилияти идоракунии рафтори худ, шинохтани худ сурат мегирад.

Ҳамкориро психология ҳамчун шакли махсуси таъсири мутақобили одамон баррасӣ мекунад, ки назардошти омилҳои бисёрро (сатҳи муттафиқии коллектив, мавҷудияти робитаи муассири акс, воқуниш ба вазъияти низоъ, омодагӣ барои мубодилаи тарафайн, ёрии байниҳамдигарӣ ва ғ.) тақозо менамояд.

Механизмҳои равонии фаъолияти якҷоя ба эҳтиёҷоти бунёдии шахсият барои худифодакунӣ ва худмуайянкунӣ таъсир мекунад. Дар даврабандии синнусолии бачагон, ки Д.Б.Элкониан анҷом додааст, нақши махсус ба фаъолият пешбар мансуб доништа шудааст, ки барои ҳар як давраи синнусолӣ мундариҷаи худро дорад. Дар ҳар як фаъолияти пешбар наватшакиҳои рӯҳии дахлдор ба вучуд омада, ташаккул меёбанд. Аҳаммияти муошират бо ҳамсолон нави асосии фаъолияти наврасони 10-15-сола мебошад.

Соҳтори таъсири мутақобили таълимиро аз дидгоҳҳои гуногун баррасӣ метавон кард. Пеш аз ҳама, таъсири тарафайни муаллим ва

хонанда бо шакли созмони фаъолияти таълимӣ - инфиродӣ, фронталӣ ва гурӯҳӣ алоқаманд мебошад.

Дар ду ҳолати аввал тарҳрезӣ ҳаммонанд буда (муаллим-хонанда), тафовут дар миқёси амалисозӣ дида мешавад. Шакли гурӯҳии ташкили фаъолияти таълимӣ сохтори бештар мураккаб дорад. Ин ҷо дар раванди амалҳои якҷояи таълимӣ робитаҳои пурмахсул на фақат байни педагог ва хонандагон, балки дар дохили коллективи хонандагон барпо мешаванд. Ҳамин тавр, аз нигоҳи интерактивнокӣ маҳз шакли гурӯҳӣ бештар самаранок ва пурғунҷоиш аст, гарчанде ин метавонад ба натиҷабархшии раванди таълим ба таври ғуногун таъсир расонад.

Кори гурӯҳӣ шакли фаъолияти таълимии коллективӣ - воситаи ташкили кӯшишҳои якҷояи хонандагон барои ҳалли масъалаи таълимӣ-маърифатии дар дарс ғузошташуда мебошад.

“Моҳияти таълими интерактивӣ аз он иборат аст, ки қариб тамоми иштирокдорон ба раванди маърифату донишомӯзӣ ҷалб мешаванд, онҳо барои рефлексия дар бобати ҷизҳои имкон доранд, ки медонанд ва андеша мекунанд” [54].

Телекоммуникатсияҳои муосири компютерӣ ба иштирокдорон имкон медиҳанд, ки бо шарикӣ воқеӣ муколамаи «зинда» (хаттӣ ё шифохӣ) амалӣ намояд, ҳамчунин, мубодилаи фаълониҳои хабарро байни истифодабаранда ва низомии иттилоотиро дар речаи вақти воқеӣ имконпазир мегардонанд. “Барномаҳои компютериҳои омӯзишӣ бо ёрии воситаҳои интерактивӣ ва таҷҳизот таъсироти муттасили муколамавии истифодабарандаро бо компютер таъмин намуда, ба хонандагон имконияти идоракунии рафти таълим, танзими суръати омӯзиши мавод, баргаштан ба марҳилаҳои пештарро фароҳам меоранд” [21, с.167].

Зери “технологияи таълими интерактивӣ” (ТТИ) мо низомии воситаҳои ташкили таъсироти мутақобили муаллим ва хонандагон дар шакли бозии омӯзишӣ фаҳмида мешавад, ки муоширати маърифатии аз ҷиҳати педагогӣ самаранокро кафолат медиҳад. Дар натиҷаи он

шароит фароҳам меояд, ки хонандагон ҳолати комёбиро дар фаъолияти таълимӣ эҳсос намоянд ва соҳаҳои ангиштиш, зеҳнӣ, эмотсионалии онҳо ҳамдигарро ғанӣ гардонанд. Муҳим аст, ки педагог тахассусмандона ҷиҳати расидан ба ҳадафҳои таълимӣ ҳидоят намояд.

Дар ин маврид ба ӯ донишҷӯ сохтори раванди таълим бо истифодаи ТТИ кӯмак мерасонад.

1. Самтгирӣ. Марҳилаи омода намудани иштирокдорони бозӣ ва коршиносон. Муаллим речаи корро пешниҳод мекунад, яқоя бо мактаббачагон ҳадафу вазифаҳои дарсро коркард менамояд, муаммои таълимиро ифода мекунад. Дар идома ӯ тавсифи тақлид ва қоидаҳои бозӣ, ҷашмаандози рафти умумии бозиро анҷом дода, бастаҳои маводро медиҳад.

2. Омодагӣ барои гузаронидан. Ин марҳилаи омӯзиши вазъият, дастурҳо, нишондод ва маводи дигар аст. Муаллим сценариро баён намуда, масъалаҳои бозӣ, қоидаҳо, нақшҳо, тартиби бозӣ, қоидаҳои ҳисоби ҳолҳоро (намолавҳаи бозӣ тартиб дода мешавад) хотиррасон менамояд. Муҳассилин иттилооти иловагиро ҷамъ мекунанд, бо муаллим машварат менамоянд, байни ҳамдигар мундариҷа ва раванди бозиро баррасӣ мекунанд.

3. Гузаронидани бозӣ. Ин марҳила ҳуди раванди бозиро дар бар мегирад. Аз лаҳзаи оғози бозӣ ҳеҷ кас ҳуқуқ надорад, ки ба он даҳлат намояд ё рафти онро тағйир диҳад. Танҳо баранда метавонад амалҳои иштирокдоронро ислоҳ намояд, агар онҳо аз ҳадафи асосии бозӣ дур шаванд. Муаллим бозиро оғоз карда, набояд бидуни зарурат дар он иштирок намояд. Вазифаи ӯ аз он иборат аст, ки амалиёти бозӣ, натиҷаҳо, ҳисоби ҳолҳоро пайгирӣ намояд, ҷиҳатҳои норавшанро тавзеҳ диҳад ва мувофиқи хоҳиши иштирокдорон ба қорашон ёрӣ расонад.

4. Муҳокимаи бозӣ. Марҳилаи таҳлил, баррасӣ ва баҳодиҳии натиҷаҳои бозӣ. Муаллим муҳокимаро мегузаронад, ки дар рафти он коршиносон баромад мекунанд, иштирокдорон мубодилаи афкор

менамоянд, мавқеъ ва қарорҳои худро ҳимоя мекунанд, ҳулоса мебароранд, таассуроташонро ба яқдигар изҳор мекунанд, оид ба мушкилоти дар рафти бозӣ пайдошуда, ғояҳои ба фикрашон омадаро нақл мекунанд.

Якчанд технологияи таълими интерактивиро муфасссал баррасӣ мекунем, ки дар дарсҳо васеъ истифода мешаванд. Дар маҷмӯъ, дар мавриди таълими интерактивӣ қайд бояд кард, ки ба андешаи мо, мафҳуми маҳдудияти синнусолӣ вучуд надорад. Айни ҳамон як технологияҳо ҳам дар синфи 5-ум ва ҳам дар синфи 10-ум, баробар бомуваффақият ба кор мераванд [159].

Навъҳои технологияҳои интерактивӣ: Таълими интерактивӣ - шакли созмони фаъолияти маърифатӣ ва интерактивӣ бо роҳи муоширати дутарафа ва муколамаи муаллим бо хонандагон махсуб меёбад. Чӣғати хуби асосии таълими интерактивӣ амалиёти мутақобилу доимии муаллим ва хонандагон аст. Чунин муошират имкон медиҳад, ки ҳама дар раванди таҳсил фаъолона иштирок намоянд, озодона фикрашонро баён кунанд ва қарорҳояшонро таҳлил намуда, робитаи аксро на фақат аз муаллим, балки ҳамсинфон низ қабул кунанд, то ки раванди ба хотир гирифтани иттилооти нав осон гардад.

Ташкили махсуси азхудкунии воситаҳои фаъолият дар заминаи равандҳои рефлексия ва фаҳмиш ба хонандагон ёрӣ медиҳад, ки роҳи шавқовари кашфи донишҳоро тай кунанд, барои дар хонандагон ташаккул додани қобилияти мустақилона ба миён гузоштани саволҳо ва маҳорати ба онҳо ёфтани ҷавобҳо мусоидат менамояд.

Мо чанде аз методҳои интерактивиро дар зер коркард намудем, ки донишҷӯён-муаллимони ояндаи технология (таълими меҳнат) ҳангоми дарсҳои худ, бо маҳорати воло ин методҳоиро дар мактабҳо мавриди истифода қарор дода, натиҷаҳои самарабахшро ноил мегарданд.

Методҳои интерактивии тадрис барои инкишоф додани қобилияти зехнии хонандагон, тафаккури таҳлилии онҳо, ташаккул додани масъулияти онҳоро нисбат ба таълими ҳудашон ёрӣ мерасонанд.

Ташкили таълими интерактивӣ дар марҳилаи дилхоҳи омӯзиши мавзӯ амалӣ мегардад. Вобаста ба мундариҷаи маводи таълим, сатҳи тайёрии синф технологияҳои гуногун истифода мешаванд:

Доираи калон. Шакли амалиёти якҷояи гурӯҳӣ. Дар ин маврид кор дар якҷанд марҳила сураат мегирад:

1. Хонандагон дар доираи калон мешинанд. Дар марҳилаи якум муаммо ифода меёбад.

2. Ҳар як хонанда ба таври инфиродӣ, дар варақаш варианти ҳалли муамморо сабт менамояд.

3. Сипас ҳар як хонанда пешниҳоди худро кироат мекунад, гурӯҳи хомӯшона онро мешунавад (танқид намекунад) ва аз рӯйи ҳар як банд овоздиҳӣ мегузаронад - оё онро ба ҳалли умумӣ ворид намоянд, ки дар рафти гуфтугӯӣ дар тахта сабт мегардад.

Дар ҳолатҳое, ки зуд муайян намудани роҳҳои ҳалли масъала ё самти ҳалли ин муаммо имконпазир мебошад, чунин равиш мувофиқи мақсад аст.

Чархофалак. Аз рӯйи шакл он ба бозии бачагон монанд буда, ду ҳалқа ҳосил карда мешаванд: дохилӣ ва беруна. Ҳалқаи беруна аз хонандагони беҳаракат нишаста иборат аст, дар ҳалқаи дохилӣ хонандагон ҳар 30 сония иваз мешаванд. Ҳамин тавр, дар давоми якҷанд дақиқа хонандагон якҷанд мавзӯро баррасӣ намуда, назарияи ҳамсухбатро гӯш мекунанд. Моҳияти ин технология чунин аст, ки якҷанд хонандагон вазъиятро дар ҳалқа ба миён меоранд, дигарон мушоҳида ва таҳлил анҷом медиҳанд.

Ҳаракати Броунӣ. Ин технология ҳаракати хонандагонро дар синф барои ҷамъоварии иттилооти зарурӣ пешбинӣ менамояд. Зимнан пешакӣ нақшҳоро тақсим кардан мумкин аст, ҳар як иштирокчӣ варақаро бо

саволу супоришҳо мегирад. Хонандгон дар интиҳои машғулият бояд андешаву коркардҳояшонро пешниҳод намоянд. Дар ифода намудани саволҳо муаллим кӯмак мерасонад ва ҷавобҳоро ислоҳ менамояд.

Кор дар гурӯҳҳои хурд. Кор дар гурӯҳҳои хурди технологияи интерактивӣ ҷолиб мебошад.

Ҳоло ҳар як муаллим ин методро дар дарсҳои худ истифода мекунад, зеро он ба ҳамаи талабагон имконият медиҳад, ки фаъолона ширкат варзанд, маҳоратҳои ҳамкориро дар амал санҷанд ва бо ҳамдигар муносибати мусоид барқарор намоянд. Ин равия ба онҳо имконият медиҳад, ки ба диққат ғуш карда, фикру андешаҳои худро ифода намуда, андешаҳои дигаронро дарк кунанд. Ҳамзамон, онҳо метавонанд бо адабият ва эҳтиёт ба ҳамдигар мурочиат карда, ихтилофи ақидаҳоро бартараф намоянд. Ин метод на танҳо ба талабагон имконияти рушди маҳоратҳои иҷтимоӣ ва коммуникатсиониро медиҳад, балки ба онҳо ёрӣ мерасонад, ки дар муҳити ҳамкории муштарак бо дигарон бо самаранокӣ кор кунанд. Ҳамин тариқ, таълими интерактивӣ ҳамчун методи муосир ва самаранок барои ташаккули шахсияти мустақил ва ҷавобгӯи талабагон мавқеи хоса дорад.

Лексияи интерактивӣ. Он ҷиҳатҳои имтиёзноки равиши анъанавии таълим бо роҳбарии муаллим ва таълими инфиродии компютериро якҷоя кардааст. Табдили компютер аз «муаллим» ба ёрирасони фаъоли муаллим сурат мегирад. Дар баробари муҳтавои иттилоотӣ-маърифатӣ лексияи интерактивӣ бо сабаби қорбаст дар раванди он шудани слайдҳои компютерӣ тобиши эмотсионалӣ дорад. Ба лексия пешакӣ омода гардида, муаллим дар компютер тариқи замиаи Power Point барномаи Office микдори ба мақсад мувофиқи слайдҳоро коркард намуда, видео-иттилооти онҳоро бо овоз ва унсурҳои аниматсия пурра мегардонад. Дар ин ҳолат сатҳи талабот ба тахассусмандии муаллим баланд мешавад, зеро ӯ бояд сатҳи зарурии дониши техникаи компютерӣ ва малакаҳои қор бо таъминоти барномавири соҳиб бошад. Ҳамчунин вучуд доштани

аудиторияи махсуси бо техникаи компютерӣ ва воситаҳои муосири намоиши маводи таълимии муоинашавандаву овоздор таҷҳизонида шарти гузаронидани лексияи интерактивӣ мебошад. Дар раванди таълим, ҳангоми пешниҳоди лексия аз ҷониби муаллимон истифодаи слайдҳо ҳамчун ағъият сурат мегирад. Ин намуди муносибат барои самаранок аз худ кардани мавзӯ аз ҷониби муҳассилин мусоидат мекунад. «Қорбурди лексияи интерактивӣ дар тадриси курси педагогикаи умумии донишгоҳи классикӣ аз он ҷиҳат натиҷабахш аст, ки муаллимони фанҳои соҳаи педагогӣ иттилооти матнро дар шакли графикҳо, нақшаҳои мантиқӣ, ҷадвалҳо пешниҳод менамоянд» [155].

Методи таълимгирии дукаса (спарринг - ҳамкорӣ). Ғояи асосии ин равиш аз тайёрии ҳаматарафа ба мусобиқаҳо иборат аст. Аз ҷиҳати тарзи ташкил спарринг - ҳамкорӣ як навъи кори «Ҳар як гурӯҳ бояд масъаларо муҳокима карда, дар «дарахт» - и худашон фикру андешаҳояшонро нависанд. Баъд аз ин гурӯҳҳо «дарахтҳоро» иваз карда, дар дарахти гурӯҳи дигар фикрашонро менависанд» дукаса мебошад, ки дар рафти он хонандагон нақши ҳарифонро дар мусобиқа бозӣ карда, супоришҳоро аз рӯи алгоритме, ки педагог пешакӣ таъйин намудааст, иҷро мекунанд.

Дарахти қарорҳо (тарзҳои ҳалли муаммо). Моҳияти бозӣ аз он иборат аст, ки хонандагон ба якчанд гурӯҳ бо миқдори якхелаи хонандагон тақсим шаванд [3].

Зимни баррасии мавзӯи калон ё зербоб натиҷабахш аст. Тайёр кардани чунин дарахт дар оғози омӯзиши мавзӯ ва дар рафти кор ислоҳ ва пурра кардани он мувофиқи мақсад мебошад.

Аквариум. Технологияи мазкур ба зарфи шаффоф монанд буда, шакли муколамаест, ки ба хонандагон «пеши издиҳом баромад кардан»-ро пешниҳод мекунанд. «Аквариум» як навъ намоишест, ки дар он тамошобинон ба сифати мушоҳидон, коршиносон, мунаққидон ва таҳлилгарон зоҳир мегарданд. Вазъиятро дар давра як гурӯҳи

хонандагон ба миён оварда, бозӣ мекунанд, дигарон мушоҳида ва таҳлил менамоянд.

Ҳучуми зехнӣ. Он аз миқдори зиёди пешниҳодҳо оид ба ҳалли ягон муаммо иборат буда, зимнан фикри ҳар як хонанда муҳим аст. Чавобҳо дар варақи қоғаз ё дар тахта бо мақсади нишон додан ба ҳама навишта мешавад. Аз иштирокчиён шарҳу эзоҳ ва асоснок намудани чавобҳо талаб карда намешавад. «Ҳучуми зехнӣ» воситаи одии ҳосилкунии ғояҳо барои ҳалли муаммо ба шумор меравад. Вақте ки ҳамаи ғояҳо баён мегарданд, хонандагон таҳлили онҳоро анҷом дода, якчандтои онро интихоб карда, аз санчиш мегузаронанд. Дар сурати ҳосил нашудани натиҷаи даркорӣ ба ғояву пешниҳодҳои боқимонда бармегарданд.

Методи таҳлили вазъияти мушаххаси истехсолӣ (ё кейс-метод) барои ҳалли масъалаҳои вазъиятӣ ба кор меравад: стандартӣ, ғайриодӣ, бухронӣ. Ин метод боиси фаъол гардидани хонандагон, таҳрик бахшидани онҳо барои расидан ба комёбӣ мегардад. Онҳо вазъияти таҳлили мушаххасро анҷом дода, моҳияти муамморо дарк мекунанд ва вариантҳои ҳалро пешниҳод намуда, аз онҳо беҳтаринашро интихоб мекунанд.

Методи лоиҳаҳо. Хонандагон ба гурӯҳҳои хурд тақсим шуда, ягон лоиҳаро коркард мекунанд, масалан, ҳалли масъалаи амалӣ ё нақшаи амалӣ намудани озмоиш. Афзалияти чунин фаъолият зиёд аст, зеро иштирок дар ин кори таҳлилӣ барои беҳтар шудани малакаҳои тафаккури мантиқӣ имкон дода, дар раванди он иқтидори эҷодии хонандагон ошкор мегардад ва онҳо ба кори илмӣ-таҳқиқотӣ ҷалб мешаванд.

Кластер. Ин истилоҳ аз забони англисӣ гирифта шуда, маънояш «банд», «даста». Он маҷмуи якчанд унсурҳои якхела аст, ки ҳамчун воҳиди мустақили дорои хусусиятҳои муайяне мебошад. Кластер шаклан гуногун аст: як навъ харитаи мафҳумҳое, ки ба хонандагон дар бобати ягон мавзӯ мулоҳиза рондан, баҳо додани донишҳоро тасаввуроти

худро имкон дода, барои инкишоф додани хотир ёрӣ мерасонад; он хамчунин метавонад тарзи графии пешниҳоди мавод бошад, ки барои аёнӣ тасвир кардани равандҳои фикрии зимни амиқравӣ ба ин ё он мавзӯ рӯйдиханда мусоидат менамояд.

Синквейн. Номи метод аз забонҳои фаронсавӣ ва англисӣ гирифта шуда, маънояш шеърест, ки аз панҷ сатр иборат аст. Моҳияти он чунин аст, ки дар вақти тартиб додани синквейн бо ифодаҳои мухтасар маводи асосии таълимӣ ё ғояи онро баён кардан зарур аст.

- Якум сатр - як калимаи калидӣ (мафҳум), ки мундариҷаи синквейнро муайян мекунад.

- Дуюм сатр - ду муайянкунандае, ки мафҳуми мазкурро тавсиф менамоянд.

- Сеюм сатр - се феъл, ки амали мафҳумро ифода менамоянд.

- Чорум сатр - ҷумлаи кӯтоҳе, ки дар он муаллиф муносибаташро баён мекунад.

- Панҷум сатр - як калима, ки тавассути он инсон ҳиссиёту ассотсиатсияҳои бо мафҳуми мазкур алоқамандро ифода менамояд. Одатан ин калима исм мебошад.

Пазл. Ин муаммои маъруф барои кӯдакон аст, ки мақсади он ҷамъоварии тавсирҳо аз қисмҳои нобаробар мебошад. Иҷрои супоришҳо аз рӯйи ин метод дар заминаи бозӣ тарҳрезӣ шудааст. Дар варақаҳои алоҳида маводи омӯхташаванда ва назоратшаванда қисман навишта мешавад. Дар ҳар як варақа бояд маълумот дар бобати ҷустуҷӯи варақаи минбаъда зикр шавад. Хонанда бояд тамоми варақаҳоро аз рӯйи маводи нишондодаи муаллим ҷамъоварӣ намояд. Ин метод барои ташаккули диққат, тамаркузи он, маҳорати ҷамъоварӣ ва таҳлили иттилооти ба даст омада мусоидат мекунад. Бо хонандагон «пазл»-и таълимиро дар марҳилаи дилхоҳи омӯзиши мавод, дар ҳама гуна гурӯҳи синнусолӣ тартиб додан мумкин аст. Ин кор инфиродӣ ё коллективӣ метавонад бошад.

Дар идома мафҳуми «интерактивнокӣ» ва истилоҳи бо он алоқамандро дақиқтар менамоем.

Дар рафти таҳқиқот микдори зиёди таълифоте (Т. Воган, Т.И. Долгая, А.А. Кузнетсов, Е.В. Коротаева, Г.К. Селевко, С.Б. Ступина, Н.Г. Суворова, М.С. Помелова, И.В. Роберт, Н.Н. Оголтс ва диг.) мавриди баррасӣ ва таҳлил қарор гирифта, масъалаи ташкили дарсҳои ба талаботи замони муосир ҷавобгӯро тавассути методҳои интерактивӣ бо асосҳои илмӣ собит намудаанд [38, 62, 161, 162, 129, 132]. Таҳқиқоти мо собит намуд, ки дар замони ҳозира номуайянии зоҳирӣ дар мафҳумсозии интерактивӣ ва ҳамчунин фарқияти назарияи ягонаи педагогии оид ба таълими интерактивӣ мушоҳида мешавад. Ин ҳолат ниёз ба таҳқиқоти бештар ва таҳияи назарияҳои ҷамъбастшударо барои пурра кардани ин ғосилаҳо зарур мекунад. Ҳамин тариқ, рушди назарияҳои муосири педагогикӣ ва концептуализатсияи дақиқи интерактивӣ метавонад ба беҳтар шудани равандҳои таълимӣ ва самаранокии онҳо мусоидат намояд.

Ин маънои онро дорад, ки то ҳол методикаи истифодаи ҳамгироии методҳои интерактивӣ тавассути воситаҳои интерактивӣ ба таври назаррас қоркард нашудааст. Мо ният дорем, ки воситаҳои интерактивии омӯзишро тавассути оинаи муносибатҳои гуногун барои муайян кардани интерактивӣ баррасӣ намуда, ба нақши онҳо дар заминаи иттилоотсозии таълим диққат диҳем. Махсусан, мо татбиқи методҳои интерактивиро тавассути истифодаи таҷҳизоти интерактивии компютерӣ, нармафзори махсус ва захираҳои махсуси интерактивии таълимии электронӣ таҳқиқ хоҳем кард. Дар рафти таҳқиқоти диссертатсионии мо мавқеи марказиро шаклҳо, методҳои ғайолсозии раванди азхудкунии малакаю маҳорат аз ҷониби хоандагон дар дарсҳои технология (таълими меҳнат) ва муаллимони ояндаи он дар бар мегирад.

«Дар педагогика маънидоди гуногуни истилоҳи «интерактивнокӣ» вучуд доранд, ки бо пайдоиши ин истилоҳ аз калимаҳои англисии

interact, interaction (inter – “мутақобил” ё “байни”, act - “амал кардан”, “фаъолияти пуршиддат”) алоқаманд мебошанд» [44, 62, 125, 129, 132].

Муҳаққиқон, ба монанди А.В. Осин ва Н.Н. Оголтсова, ба мо нишон медиҳанд, ки технологияи таълими интерактивӣ як раванди пайвастаи ҳамкориҳои субъектҳо мебошад. Ин раванде, ки аз мубодилаи иттилоот оғоз мешавад ва то анҷоми амалҳои мушаххас идома меёбад, дар он ҳар як изҳорот ё воқуниш аз ҷониби иштирокчиён на танҳо бо изҳорот ва амалҳои худ, балки бо изҳорот ва амалҳои дигарон низ алоқаманд аст. Ин равандро тавассути оинаи муносибати бонизом баррасӣ кардан мумкин аст, ки ба муносибати байни унсурҳои ҳамкорӣ ва таъсири онҳо ба натиҷаи умумии муошират диққат медиҳад.

И.В. Роберт тарзи таълими интерактивиро чунин таъриф додааст: «Зери интерактивнокӣ аксар вақт имконияти таълимгиранда барои фаъолона амалиёти мутақобил доштан бо ҳомили иттилоот дар шакли “муколамаи интерактивӣ” фаҳмида мешавад. Муколамаи интерактивӣ ҳамчун амалиёти мутақобили истифодабаранда бо низоми барномавӣ, ки ба он амалисозии воситаҳои инкишофёфтаи анҷом додани муколама хос буда, ҳангоми он имконияти интихоби вариантҳои мундариҷаи маводи таълим, ҳамчунин, речаҳои кор таъмин мегардад. Речаи интерактиви амалиёти дутарафаи истифодабаранда бо компютер дар он зоҳир мегардад, ки ҳар як дархости ӯ амали ҷавобии барномаро ба миён меорад ва баръакс, ҳар як луқмаи барнома ҷавоби таълимгирандаро тақозо менамояд» [135, 136].

Ю.Ю. Гавронская қайд кард, ки «муносибати дучонибаро ба тафсири истилоҳи "интерактив" ба ташаккули ду категорияи мафҳумҳои шабеҳ мусоидат кард: методҳои интерактиви таълим ва омӯзиши интерактивӣ. Категорияи аввал ба ҳамкорӣ ва муоширати иштирокчиени раванди таълим тамаркуз мекунад, дар ҳоле ки категорияи дуюм хусусиятҳои дидактикии захираҳои таълимиро таъкид мекунад. Дар шароити муосир, хусусан дар заминаи омӯзиши фосилавӣ ва компютерӣ,

методҳое, ки ба ҳамкории интерактивӣ бо маводҳои таълимӣ асос ёфтаанд, ғаёлона истифода мешаванд» [43].

А.В. Осин ба таърифҳои байналхалқии сатҳҳои интерактивнокӣ таъя намуда, чор сатҳро муайян кардааст: «одӣ (камғаёл, ки миқдори камтарини амалҳои истифодабарандаро пешбинӣ менамояд); маҳдуд (воқуниши хонанда ба дархостҳои алоҳидаи таълимӣ); пурра (воқунишҳои гуногуни хонанда ба дархостҳои сершумор ва доираи густурдаи воқитаҳои таъсироти мутақобил); миқёси воқеии вақт (ба воқеияти виртуалӣ наздик карда шудааст)» [124]. Ё қайд мекунад, ки «интерактивнокиро ҳамчун раванди иртибот (имконияти муошират бо баёни андешаи худ ва фаҳмидани фикри шарики муошират) ва ҳамчун раванди ягон амал ё таъсирот (қобилияти инсон барои ғаёлона таъсир расонидан ба мундариҷа, намуди зоҳирӣ ва самтгирии мавзӯии барномаи компютерӣ ё захираҳои электронӣ) мебошад» [124].

Таҳқиқотгарон, аз ҷумла Бент Б. Андресен, Катя ван ден Бринк ва Питер Риман, муносибати интерактивиро ҳамчун ҳамкории иштирокчиёни раванди таълим мешуморанд. Ин муносибат принципҳои фикр ва таҳлилро дар бар мегирад, ки ба ҳар як донишҷӯ имкон медиҳад, то роҳи омӯзиши худро ба таври инфиродӣ интихоб кунад. Онҳо таъкид мекунанд, ки сатҳи интерактивӣ меъёри муҳим барои арзёбии захираҳои электронии таълимӣ мебошад [17].

Истилоҳи «интерактивнокӣ»-ро олимон дар таҳқиқотҳои худ аз ҷиҳати педагогӣ ва техникӣ мавриди баррасии ҳамаҷониба қарор додаанд. «Аз дидгоҳи педагогӣ истилоҳ ҳангоми тавсифи методҳои таълими ба ҷиҳатҳои ғаёлонаи шахсият асосёфта, ки дар ғаёолияташ зоҳир мегарданд, қорбаст мешавад. Аз дидгоҳи техникӣ қорбурди он ба хусусияти интерфейси барномавӣ - ташкили амалиёти мутақобили барнома бо истифодабаранда асос ёфтааст» [152, 160, 162].

Мо ҳамаи ақидаҳои олимонро оид ба таҳлили мавҳуми интерактив ва таҳсилот қадр мекунем ва қайд менамоем, ки «интерактивнокӣ дар

мавриди технологияҳои педагогӣ - таъсироти мутақобили субъектҳои раванди таҳсилот мебошад, дар мавриди ТИК интерактивнокӣ ба маънои таъсироти мутақобил бо воситаи барномавӣ фаҳмида мешавад» [4М].

Дар асоси таҳлили амиқи таҳқиқоти Е.В. Дирдина, В.А. Красилникова, С.В. Титова [65, 93, 167] ва дигар олимон, мо намудҳои асосии интерактивиро ҷудо кардем, ки дар ҳамгироии касбии донишҷӯён нақши муҳим мебозанд. Интерактивии алоқа имконият медиҳад, ки раванди азхудкунии маводи таълимӣ назорат карда шавад, ки на танҳо ба амалҳои корбар вокуниш нишон медиҳад, балки ба ташаккули малакаҳои худтанзимкунӣ ва тафаккури интиқодӣ мусоидат мекунад.

Интерактивӣ бо тартиби мушаххас ба талабагон имконият медиҳад, ки қадам ба қадам қисмҳои гуногуни маълумотро бо ихтиёри худ интихоб намоянд. Ин равия ба рушди стратегияҳои шахсии омӯзиш ва пайвастанӣ дониш ба амалиёти касбӣ ёрӣ мерасонад. Талабагон метавонанд бо роҳи мустақилона ва бо тартиби худмад маълумот гиранд, ки ин ба онҳо имконият медиҳад, ки дониши худро ба таври самаранок ба кор бистаронанд ва дар фаъолияти касбии худ муваффақ шаванд. Шаклҳои интерактивии пурмазмун қобилияти тағйир додан, кам кардан ё илова кардани ҳаҷми мундариҷаи иттилоотро фароҳам меорад, ки барои дарки амиқи мавод ва татбиқи он дар ҳолатҳои воқеӣ роҳ мекушояд. Ниҳоят, интерактивии эҷодӣ дар иҷрои лоиҳаҳо ё таҳия намудани маҳсулоти таълимӣ худ зоҳир мешавад, ки на танҳо қобилияти эҷодии донишҷӯёнро инкишоф медиҳад, балки шахсияти касбӣ ва тайёрии онҳоро барои навоарӣ дар соҳаи худ мустаҳкам мекунад.

Ба ноил шудан ба ҳадафҳои гузошташуда дар доираи раванди таълим чунин намуди интерактивӣ, ба монанди фикру мулоҳизаҳо, ки шартӣ ҷудонашавандаи муоширати муассир ва ҳамкориҳои байни донишҷӯён ва муаллимон мебошад, ба таври назаррас мусоидат мекунад.

Робитаи аксуламал ҳамчун концепсия бори аввал аз ҷониби Норберт Винер ҳамчун унсури калидии кибернетика, ки ба низомҳои имкон медиҳад, ки мутобиқ шаванд ва рушд кунанд, муайян карда шуданд. Дар заминаи низомҳои таълимӣ, ин ғоя васеъ ва амиқтар карда шуда, ба аҳамияти ҳамкории байни ҳамаи иштирокчиёни раванди таълим диққат дода шуд. Технологияи ҳамгироии интерактивӣ дар ин ҷо нақши ҳалкунанда мебозад, ки давраҳои сершумори фикру мулоҳизахоро таъмин мекунад, ки ба такмили пайвасти натиҷаҳои таълим мусоидат мекунад. Ё қайд кардааст, ки «равандҳои идоракунии, новобаста аз он, ки дар кучо баррасӣ мегарданд (организми зинда, ҷомеаи организмҳо, мошинҳо) - бидуни робитаи акс амалӣ шуда наметавонанд» [37, 169]. Олими рус Р.С. Немов алоқамандии алоқамандии мутақобиларо дар намуди ҷамъи методҳо ва муносибатҳои методӣ мешуморад, ки барои дигаргун намудани муносибати ҳамсолон ҳангоми ҳамкории онҳо муҳим аст, баррасӣ мекунад. Ё чунин қайд мекунад: «дар шароити истифодаи технологияҳои ҳамгироии интерактивӣ чунин механизмҳо самараноктар мешаванд, зеро онҳо унсурҳои автоматизатсия ва таҳлили маълумотро дар бар мегиранд, ки на танҳо ба амалҳои донишҷӯён ғавран вокуниш нишон медиҳанд, балки фаҳмиши амиқи ниёзҳо ва афзалиятҳои онҳоро ташаккул медиҳанд» [120].

Ҳангоми таҳлили амалиёти таълимӣ ва маводҳои илмӣ педагогӣ, метавон имкониятҳои асосии истифодаи муносибати дучонибаро дар асоси технологияҳои интерактивӣ ва ҳамгироии онҳо муайян кард. Ин технологияҳо имконияти васеъ кардани ҳудуди омӯзишро фароҳам меоранд, ки ин ба талабагон ва муаллимон имконият медиҳад, ки раванди таълимро бо самаранокӣ ва эътибор ба талаботҳои муосир ташкил диҳанд.

Робитаи акс дар доираи воситаҳои интерактиви омӯзиш воситаи пурқуввате барои идоракунӣ раванди таълим ба таври фасеҳтар ва динамикӣ мегардад, ки дар навбати худ ба мутобиқсозии раванди таълим

ба ниёзҳои инфиродии ҳар як донишчӯ мусоидат мекунад. Он на танҳо имкон медиҳад, ки чараёни таълимиро назорат ва танзим кунад, балки донишчӯёро ба ин раванд ғайрифаъл ҷалб кунад ва онҳоро аз шунавандагони ғайрифаъл ба иштирокчиёни фаъл табдил диҳад. Он инчунин ба донишчӯён ҳангоми мустақилона кор кардан бо низомҳои иттилоотӣ кӯмак мекунад, ки аз бисёр амалҳои пешниҳодшуда интихоби огоҳона кунанд, ки эътимод ва ҳавасмандии онҳоро зиёд мекунад. Қобилияти идора ва миқдори иттилоот раванди таълимиро фардӣ ва муассиртар карда, ба ҳар як донишчӯ имкон медиҳад, ки бо суръати худ кор кунад. Ғайр аз он, технологияҳои ҳамгироии интерактивӣ худомӯзӣ ва худтанзимкунии муассиртари донишчӯёро ташкил намуда, малакаҳои худбаҳодиҳӣ ва тафаккури интиқодии онҳоро ташаккул медиҳанд. Онҳо шароитҳои заруриро барои иҷрои бомуваффақияти супоришҳои додашуда таъмин мекунанд, масалан, бо истифодаи системаҳои ғаврии роҳнамоӣ, ки корбаронро тавассути имкониятҳои гуногуни амалӣ бо барномаҳои таълимӣ раҳнамоӣ мекунанд. Ин равия на танҳо омӯзишро осонтар ва дастрастар мекунад, балки онро ҳам ҷолибтар ва ҳавасмандитар мегардонад. Истифодаи чунин технологияҳо ба талабагон имконият медиҳад, ки бо самаранокӣ ва шавқ маълумот гиранд ва дар раванди таълим ширкати фаъл дошта бошанд. Ин методҳо ба рушди маҳоратҳои касбӣ ва иҷтимоӣ низ мусоидат мекунанд, ки барои фаъолияти муваффақона дар ҷомеаи муосир заруранд.

Мушаххас бояд бошад, ки истифодаи технологияҳои иттилоотӣ ва коммуникатсионӣ дар таълим имкониятҳои нав барои интиқоли дониш фароҳам меорад, ки ин раванди фикр ва таҳлилро мураккабтар мекунад ва таъсири робитаҳоро тағйир медиҳад. Масалан, барномаҳои компютерӣ, ки барои мақсадҳои таълимӣ тарҳрезӣ шудаанд (мисли барномаҳои таълимӣ, китобҳои дарсии интерактивӣ ва манбаъҳои электронӣ), ҳамкориҳои фаъл байни барнома ва донишчӯёро таъмин мекунанд. Дар робита ба ин, онҳо хусусиятҳои пешниҳод мекунанд, ба

монанди робитаи акс дар шакли маслиҳатҳо ва тавсияҳо, ки дар посух ба амалҳои мушаххаси донишҷӯён бо барнома ба вуҷуд меоянд; он бо таҳлили иттилооте, ки аз робитаи қаблӣ гирифта шудааст, алоқаманд аст. Ин ҳама кори муаллимеро мушкилтар мекунад, ки ба ғайр аз зарурати нигоҳ доштани муошират бо синф дар дарсҳои технологияҳои иттилоотӣ, бо он рӯ ба рӯ мешавад, ки ҳар як донишҷӯ дар компютери худ кор мекунад ва аксар вақт ба муаллим пушташро гардонида менишинад. Дар айни замон, ӯ бояд бо ҳар як донишҷӯ ҳамкорӣ кунад ва ҳамкориҳои онҳоро бо нармафзор бо назардошти ҳатогҳои эҳтимоли дар амалҳои донишҷӯён, мушкилот ё ноқомиҳои техникӣ ва камбудии худӣ барномаҳо назорат кунад.

«Дар истилоҳи «таълими интерактивӣ» мундариҷаи инноватсионии таъсироти мутақобили педагогӣ инъикос ёфтааст. Зери ин истилоҳ речаи интерактивии бонавбати таълим ҳамчун муколама бо маҷрои дутарафаи иттилоотӣ фаҳмида мешавад, ки ҳам ба ҷониби таълимгиранда, ҳам аз тарафи ӯ (Г.К.Селевко) дар асоси таъсироти мутақобили ӯ бо компютер ё инсон равона шудаанд» [140].

Метод ва методҳои интерактивии таълим равишҳо ва методҳои махсусе мебошанд, ки барои эҷоди муҳити интерактивии таълимӣ истифода мешаванд. Онҳо метавонанд методҳоро, аз қабili кори гурӯҳӣ, муҳокима, омӯзиши мушкилот, фаъолиятҳои лоиҳавӣ, шаклҳои бозии омӯзиш ва ғайраро дар бар гиранд. Ин технологияҳо роҳҳо ва методҳое ҳастанд, ки барои ташкили фаъолияти муштарак таҳия шудаанд ва дар онҳо "муносибати мутақобил" байни ҳамаи иштирокчиён нақши асосӣ дорад. Ин равия имконияти ислоҳ ва беҳтар кардани раванди таълимро бо роҳи таҳлили амиқи рефлексивӣ фароҳам меорад. Ҳамин тариқ, таълими интерактивӣ на танҳо ба талабагон имконияти фаро гирифтани донишро медиҳад, балки онҳоро ба мубодилаи афкор, ҳамкориҳои ҳамҷониба ва таҳлили интиқодӣ низ омӯзонида, барои зиндагии муосир ва фаъолияти касбӣ омода менамояд. Ин методҳо ба

муаллимони замонавӣ низ имконият медиҳанд, ки раванди таълимро бо самаранокӣ идора намуда, шароити мусоиди барои рушди шахсияти талабагон фароҳам оранд.

Ба ақидаи В.В. Гузеев технологияҳои интерактивӣ навъи мубодилаи иттилоотии таълимгирандагон ва муҳити иттилоотӣ мебошад [50]. Ба асоси назарияи ин муҳакқиқ, се намуди асосии мубодилаи иттилоотӣ барои тарҳрезии моделҳои таълимӣ бо истифодаи технологияҳои иттилоотӣ ва коммуникатсионӣ муайян карда мешаванд. Яке аз ин намудҳо дар речаи якҷониба амал мекунад, ки дар он талабагон ҳамчун объектҳои ғайрифазоли таъсири таълимӣ қарор гирифта, иттилоот аз ҷониби муаллим ба онҳо интиқол дода мешавад. Ин навъи муносибатҳои иттилоотӣ заминаи асосии моделҳои ҳамкориҳои фазолро ташкил медиҳад, ки барои татбиқи технологияҳои ҷолиб ва ҳавасмандкунандаи фазолияти мустақил, худомӯзӣ ва рушди шахсияти донишҷӯён роҳ мекушад.

1. Ин метод ба талабагон имконият медиҳад, ки на танҳо маълумотҳои додашударо қабул кунанд, балки бо роҳи фазолияти мустақил ва худомӯзӣ маҳоратҳои худро такмил диҳанд. Ҳамин тариқ, истифодаи технологияҳои муосир дар раванди таълимӣ на танҳо самаранокии онро баланд мебарад, балки ба ташаккули шахсияти мустақил ва ҷавобгӯи талабагон низ мусоидат мекунад. Ин равия хусусан дар замони мо, ки талабот ба малакаҳои худомӯзӣ ва иқтидори интиқодӣ афзоиш ёфтааст, маҳиятан муҳим аст. Дар ин замина, низомҳои иттилоотӣ ва захираҳои онлайнӣ метавонанд барои таҳияи масъалаҳои мушкилот, дастгирии муносибатҳои лоиҳавӣ дар таълим, инчунин барои якҷоя сохтани маҳсулоти эҷодӣ бо истифода аз технологияҳои интернетӣ дар шароити омӯзиши фосилавӣ ва дигар шаклҳо истифода шаванд.

2. Намуди интерактивии таълим, ки дар он равандҳои иттилоотӣ фазолияти талабагонро ҷалб карда, бо муаллим робитаи мутақобила

эҷод мекунанд, ҳамкориҳои динамикии бо мубодилаи дучонибаи маълумот аст. Ин навъи алоқа заминаи моделҳои ҳамкориҳои интерактивӣ мебошад, ки ба технологияҳои муосири таълимӣ хосанд. Дар доираи чунин моделҳо, имконияти эҷоди шароити мусоид барои омӯзиш фароҳам оварда мешавад, ки дар он ҳамаи иштирокчиён бо ҳуқуқи баробар ширкат мекунанд. Ҳамин тариқ, истифодаи самараноки системаҳои иттилоотӣ ба муаллимони замонавӣ имконият медиҳад, ки раванди иттилоотиро идора намуда, фаъолияти таълимии талабагонро тавассути методҳои интерактивӣ (масалан, муҳокимаҳо, мунозираҳои таълимӣ, фаъолиятҳои ангежишӣ, лоиҳаҳо ва бозигҳои таълимӣ) ташкил кунанд. Ин равия хусусан дар муҳити компютерӣ ва дигар захираҳои виртуалӣ, ки барои ҳамкориҳои интерактивӣ мусоид ҳастанд, нақши муҳим мебозад.

Ин методҳо на танҳо ба талабагон имконияти фаро гирифтани маълумотро медиҳанд, балки онҳоро ба мубодилаи афкор, ҳалли мушкилот ва иштироки фаъол дар раванди таълимӣ ҳам шинос мекунанд. Ҳамин тариқ, таълими интерактивӣ ҳамчун методи муосир ва самаранок барои рушди маҳоратҳои иҷтимоӣ ва зеҳнии талабагон мавқеи хоса дорад.

3. Дар речаи интерактивӣ, ки ҳангоми он анбуҳи иттилоот имкон медиҳад, ки фаъолияти таълимгирандагонро ба миён оварда, анбуҳи акси иттилоотро аз таълимгирандагон ба муаллим тавлид намояд. Маълумотҳо хусусияти дучониба ва мутақобилдоранд, ки ин алоқаи интерактивӣ ба технологияҳои муосир асос ёфтааст. Ин навъи мубодилаи иттилоотӣ бо истифодаи моделҳои интерактивӣ амалӣ мегардад, ки барои эҷоди шароити мусоид барои талабагон ва фаъолияти баробари ҳамаи иштирокчиёни раванди таълимӣ имконият медиҳад. Истифодаи воситаҳои интерактиви таълимӣ, ки ба муаллим имконияти идоракунии равандҳои иттилоотӣ ва ташкили фаъолияти талабагонро медиҳанд, хусусан самаранок аст. Ин воситаҳо аз ҷумла муҳокимаҳо, мунозираҳои таълимӣ, фаъолиятҳои ангежишӣ, лоиҳаҳо ва

бозиҳои таълимӣ иборатанд. Масалан, дар муҳити компютерӣ, ки барои омӯзиши амсилаҳои интерактивӣ мусоид аст, ин методҳо ба талабагон имконият медиҳанд, ки на танҳо маълумот гиранд, балки бо роҳи ҳамкории фаъол ва мубодилаи афкор маҳоратҳои худро такмил диҳанд. Ҳамин тариқ, таълими интерактивӣ ҳамчун методи муосир ва самаранок барои рушди маҳоратҳои иҷтимоӣ ва зеҳнии талабагон мавқеи хоса дорад.

Ҳамин тариқ, омӯзиши интерактивӣ самти бешубҳа ҷолиб, эҷодӣ ва умедбахш дар соҳаи амалияи педагогӣ мебошад. Ин метод ба донишҷӯён дар фазои ҳамкории тичоратӣ мусоидат мекунад, ки ба онҳо имкон медиҳад, то бо мушкilotи пайдошуда самаранок мубориза баранд. Дар хотима, метавон гуфт, ки таълими интерактивӣ на танҳо раванди омӯзишро ҷолибтар ва зиндатар мекунад, балки ба рушду такмили методҳои тайёр намудани муаллимони ояндаи соҳаи технология (таълими меҳнат) низ саҳм мегузорад. Ин равия бо истифодаи методҳо ва воситаҳои интерактивии таълимӣ, ки яке аз ҷанбаҳои асосии раванди муосири таълим ба шумор мераванд, имконияти фаро гирифтани маълумот ва маҳоратҳоро ба таври самаранок муассир таъмин менамояд ва таълими интерактивӣ ҳамчун методи муосир ва самаранок барои ташаккули муаллимони бомаҳорат ва донишмандони замонавӣ нақши муҳим мебозад.

Хулосаи боби 1

Дар натиҷаи омӯختани амиқ ва таҳлили амиқи нақшаҳои таълимӣ ва барномаҳои таълимӣ, ки ба тайёр кардани мутахассисони соҳаи фанни технология (таълими меҳнат) нигаронида шудаанд, инчунин ҷамъбасти таҷрибаи амалии таълим дар муассисаҳои таълимии олии кишварамон мо хулосаҳои зеринро ба миён овардем:

1. Барои ҳавасманд ва дастгирии рушди нерӯи эҷодии муаллими ояндаи фанни технология (таълими меҳнат) шароити мусоид, аз ҷумла ҷанбаҳои равонӣ, педагогӣ ва технологӣ фароҳам овардан зарур аст.

2. «Шароити психологӣ метавонад ҳавасмандгардонӣ ва дастгирии хонандагон, ташаккули худбинӣ ва боварӣ ба қобилияти онҳо, фароҳам овардани фазои эҷодкорӣ ва таҷрибаро дар бар гирад» [95, с.112].

3. Шароитҳои педагогӣ метавонанд истифодаи методҳои фаъоли таълим, ҳавасмандгардонии кори мустақилонаи донишҷӯён, ташкили супоришҳои лоиҳавӣ ва эҷодии гурӯҳиро дар бар гиранд.

4. Шароитҳои технологӣ, ки барои рушди илм ва таълим муҳим мебошанд, метавонанд ба воситаи дастрасии васеи технологияҳои муосири иттилоотӣ ва нармафзор таъмин карда шаванд. Ин шароитҳо на танҳо барои беҳтар кардани сифати таълим, балки барои таҳияи муҳити омӯзишии самаранок низ муҳим мебошанд. Ба ин маъно, ташкили лабораторияҳои махсусгардонидашуда, ки бо таҷҳизоти муосир ва зарурӣ таъмин мебошанд, нақши калидӣ мебозад. Ин гуна лабораторияҳо имконият медиҳанд, ки донишҷӯён ва муаллимон бо воситаҳои навини технологӣ ошно шаванд ва дар амалияи кории худ онҳоро истифода баранд. Ҳамзамон, ҷойҳои корӣ бояд бо таҷҳизоти мувофиқ ва замонавӣ таъмин шаванд, то ки муҳити корӣ барои омӯзиш ва таҳқиқот мувофиқ бошад. Ин ҳама омилҳо бо ҳамдигар таъсири мусбат мерасонанд, ки дар натиҷа, рушди дониш ва малакаи донишҷӯёнро таъмин мекунанд.

5. Таъмини таълими муаллимони ояндаи технология (таълими меҳнат) дар самти технологияҳои иттилоотӣ низ муҳим аст. Ин метавонад омӯзиши фанҳои профили ва касбӣ-педагогӣ, инчунин гузаронидани ду марҳилаи тақмили касбиро дар бар гирад: азхудкунии дониш ва малақаҳои асосии кор бо воситаҳои компютерӣ дар марҳилаи аввал ва омӯзиши роҳҳои ҳалли мушкилоти касбӣ бо истифодаи воситаҳои технологияҳои иттилоотӣ дар марҳилаи дуюм.

6. Чунин ташкили таълими бисёрзинагӣ ба муаллимони ояндаи технология (таълими меҳнат) имкон медиҳад, ки неруи эҷодии худро инкишоф диҳанд ва барои фаъолияти пурсамар дар соҳаи технологияи иттилоотӣ омода бошанд.

7. «Тахтаи интерактивӣ бо истифода аз методикаи пешниҳоднамудаи мо дар курсҳои методикаи таълими технология (таълими меҳнат) (6 кредит) ва дар амалия дар устохонаи таълимӣ (17 кредит) барои ихтисосҳои марбут ба кафедраи технология ва методикаи таълими МДТ “Донишгоҳи давлатии Хучанд ба номи академик Б. Гафуров” ба кор бурда шуд» [4-М].

8. Дар чараёни омӯзиши фанни "Методикаи таълими технология", ки дар шакли малакаҳои методӣ оид ба истифодаи техникаи компютерӣ амалӣ карда мешавад, ба тарҳрезии дарсҳои технология бо истифода аз маҳсулоти мултимедӣ (дар фиттаҳои DVD), ташкил ва гузаронидани таҷрибаҳои моделиронӣ ва ғайра диққати кофӣ дода намешавад. Бо мақсади баланд бардоштани ин самти таълим дар донишгоҳҳо курсҳои махсуси иловагӣ ҷорӣ карда мешаванд.

Дар таносуби соатҳои пешбининамудаи меёри барои тайёрии техникӣ-методӣ дар соҳаи технологияҳои иттилоотӣ бартарии тайёрии фаннӣ мушоҳида мешавад.

Ҳамин тариқ, барои таҳлили ҳамаҷониба ва амиқи ҷанбаҳои методӣ таҳияи курсҳои ба омӯзиши касбӣ нигаронидашуда, ки ба амиқтар шудани дониши фаннӣ ва методии донишҷӯён мусоидат мекунанд муҳим аст. Ин курсҳо бояд унсурҳои гуногуни таълимиро ба низомии ягонаи муттасили таълимӣ ворид кунанд. Инчунин аҳамияти технологияҳои мултимедӣ ва методҳои интерактиви таълимиро ба назар гирифтани муҳим аст, ки метавонанд ҷалби донишҷӯёнро ба таври назаррас афзоиш диҳанд ва азхудкунии маводро тавассути фароҳам овардани муҳити динамикӣ ва интерактиви таълимӣ беҳтар созанд.

БОБИ 2. МЕТОДИКАИ ТАШАККУЛИ СИФАТҲОИ КАСБИИ МУАЛЛИМОНИ ОЯНДАИ ТЕХНОЛОГИЯ (ТАЪЛИМИ МЕҲНАТ)

2.1. Робитаи мутақобили методикаи тайёрии муаллимони ояндаи технология (таълими меҳнат)

Таҳсилоти муосир аз муаллимони оянда талаб мекунад, ки на танҳо дар соҳаи худ дониши амиқ дошта бошанд, балки қобилияти дар амал татбиқ кардани донишҳои истифодаи технологияҳои мултимедии муосир ва технологияҳои интерактивиро низ дошта бошанд. Дар заминаи тайёрии касбӣ-методии муаллимони ояндаи технология (таълими меҳнат), ин вазифа махсусан муҳим мегардад. Таҳсилоти технологӣ танҳо бо интиқоли малакаҳои кор бо асбобҳо ва маводҳо маҳдуд намешавад; он ташаккули тафаккури интиқодӣ, эҷодкорӣ ва қобилияти донишҷӯёро барои ҳалли масъалаҳои амалӣ дар бар мегирад.

Муносибати байни тайёрии назариявӣ ва таҷрибаи амалӣ дар ташаккули муаллими босалоҳият нақши калидӣ дорад. Муаллимони оянда бояд дониши методикаро бо малакаҳои амалӣ муттаҳид карда тавонанд ва ин ба онҳо имкон медиҳад, ки на танҳо донишҷӯёро таълим диҳанд, балки онҳоро ба ифодаи эҷодӣ илҳом бахшанд. Омӯзиши таълими касбӣ ва методии муаллимони ояндаи технология (таълими меҳнат) як қадами муҳим барои фароҳам овардани муҳити муассири таълимӣ мебошад, ки ҳам ба рушди муаллимон ва ҳам ба донишҷӯёни онҳо мусоидат мекунад.

Бо рушди босуръати низоми таҳсилот, ҳамаи иштирокчиёни соҳаи маориф бо вазифаҳои касбии нав дар заминаи технологияҳои иттилоотӣ дучор меоянд. Ин вазъият таъкид мекунад, ки зарурати таҳлили назариявии амиқ ва сохтани механизмҳои муассир барои оmodасозии касбӣ дар соҳаи методикаи истифодаи технологияҳои мултимедӣ ва интерактивӣ ба миён меояд. Вақте ки маориф бо ин гуна технологияҳо

хамкорию зич мекунад, муаллимон бояд на танҳо малакаҳои анъанавии таълимиро дошта бошанд, балки инчунин қобилияти интегратсия кардани ин технологияҳоро дар раванди таълимӣ низ омӯзанд. Ин равиш на танҳо барои беҳтар кардани сифати таълим, балки барои фароҳам овардани муҳити интерактивӣ ва ҷолиб барои донишҷӯён муҳим аст. Таҳлили амиқи ин масъала ба мо кӯмак мекунад, ки роҳҳои самаранок ва мувофиқ барои тақмили методикаи таълимӣ пайдо кунем.

Барои ҳалли ин мушкилот, мо боварӣ дорем, ки таҳлили сохтори мундариҷаи стандартҳо ва нақшаҳои таълимӣ оид ба тайёр кардани муаллимони ояндаи технология (таълими меҳнат) зарур аст. Муҳим аст, ки байни ҷанбаҳои гуногуни тайёр кардани муаллимон робита барқарор карда шавад, ки ба методикаи истифодаи технологияҳои иттилоотӣ-коммуникатсионӣ равона карда шудааст. Унсурҳои асосии таълимӣ низ бояд қайд карда шаванд, ки ба донишҷӯён дар азҳудкунии дониш ва малакаҳои зарурии касбӣ кӯмак мерасонанд. Ин ба онҳо имкон медиҳад, ки барои ҳалли мушкилоти касбӣ бо истифода аз васоити ахбори омма ва интерактивӣ омода бошанд. Муайян кардани самтҳо ва воситаҳое, ки ба касбикунонии донишҷӯён дар соҳаи технологияҳои иттилоотӣ мусоидат меkunанд, муҳим аст, зеро онҳо ҷузъҳои асосии амсилаи таҳияшудаи тайёр кардани мутахассисон мебошанд, ки истифодаи самараноки технологияҳои муосири таълимиро дар фаъолияти амалӣ таъмин меkunанд.

Ҳамин тавр таҳлили стандартҳои таълимӣ ва нақшаҳои таълимии муассисаҳои таҳсилоти олий нишон медиҳад, ки мундариҷаи асосии фаъолияти педагогии муаллимон ба таълими техникӣ-методи донишҷӯён равона карда шудааст. Ҷанбаи муҳими ин раванд татбиқи технологияҳои мултимедӣ ва интерактивӣ мебошад, ки зарурати таҳлили амиқи ин самтҳоро дар амалияи таълимӣ таъкид мекунад. Дар шароити кунунӣ донишҷӯён на танҳо дониши заминавии технологияҳои иттилоотиро омӯзанд, балки принципҳои дидактикӣ, малака ва маҳорати

педагогии худро ташаккул дода, воситаҳои муосирро ба раванди таълим самаранок ворид кунанд.

Таҳқиқотҳо нишон медиҳанд, ки дар солҳои охир олимони бештар ба нақши технологияҳои иттилоотӣ дар таълими академӣ диққат медиҳанд. Ин аҳамияти эҳоди муносибати бонизом ба таълими донишҷӯёро таъкид мекунад, ки на танҳо дониши назариявӣ, балки малакаҳои амалиро барои бомуваффақият кор кардан бо воситаҳои муосири таълимӣ дар бар мегирад. Ин самаранокӣ баландтари раванди таълимро таъмин мекунад ва донишҷӯёро ба мушкилоти воқеӣ дар фаъолияти касбии худ омода мекунад.

Мо вобастагӣ ва робитаи байниҳамдигарии унсурҳои таълими иттилоотии муаллимони ояндаро, ки дар раванди азхудкунии таълими фаннӣ ва методӣ инкишоф меёбанд, дар мисоли таълими донишҷӯёни ихтисоси 1-020602 - Технологияи МДТ «Донишгоҳи давлатии Хуҷанд ба номи академик Б.Ғафуров», ки дар он барои баланд бардоштани сифати таълим технологияҳои чандрасонаӣ ва интерактивӣ фаъолон истифода мешаванд. Ба занҷири таъсири мутақобилаи ду ҷанбаи асосии тайёрии муаллимони ояндаи технология (таълими меҳнат) диққат дода, нақши воситаҳои мултимедиявиро дар ташаккули маҳорати педагогӣ таъкид мекунем.

Мо ҳамчун асос диаграммаи таҳиякардаи Е.М.Муравёваро мегирем, ки дар он робитаи тайёрии методии донишҷӯён ва ҷузъҳои гуногуни таълим, аз ҷумла истифодаи технологияҳои интерактивӣ нишон дода шудааст [114, с. 77]. Мо ин нақшаро ба таври амиқ таҳлил намуда, муносибатҳои нави муҳимро шенасоии кардем, ки таъсири назаррас ба раванди тарбияи муаллимони оянда доранд. Ба андешаи мо, ҳангоми тартиб додани низомҳои таълимӣ, махсусан дар соҳаи технология, муҳим аст, ки ин муносибатҳо ба назар гирифта шаванд. Ин равиш на танҳо барои таъмили сифати таълим, балки барои омода кардани муаллимоне, ки бо стандартҳои муосир ҷавобгӯ бошанд, зарур мебошад. Аз ин рӯ, мо

нақшаи нав ва самаранокеро таҳия намудем, ки барои рушди соҳаи таълим кӯмак мерасонад.

Низоми тайёрии муаллимони оянда на танҳо ҷанбаҳои психологӣ-педагогиро, балки ҷузъҳои методӣ ва мавзӯро, ки шахсияти касбии онҳоро ташаккул медиҳанд, фаро мегирад. Омилҳое, ки ба сатҳи тайёрии муаллимони оянда ба фаъолияти касбӣ таъсир мерасонанд, ҳам мазмуни фанҳои таълимӣ ва ҳам хусусияти ҳуди таҷрибаи педагогӣ мебошанд. Фаъолияти касбии муаллим ҳалли бисёр вазифаҳоро дар бар мегирад, аз ҷумла мушкилоти нав вобаста ба ҳамгироии технологияҳои иттилоотӣ ба раванди таълим, ки мо қаблан дар бораи он таҳлилҳо карда будем. Илова бар ин, ба мундариҷаи таълими фаннӣ ва касбӣ тағйироти иҷтимоӣ-техникии дар ҷомеаи муосир рухдода таъсири назаррас мерасонанд.

Дар нақшаи пешниҳодшуда нишон дода мешавад, ки чӣ гуна мундариҷаи таълими технология (таълими меҳнат) хусусиятҳои тайёр кардани донишҷӯёнро аз рӯи фан муайян мекунад. Ин дар навбати худ навосии равишҳои таълими донишҷӯёнро талаб мекунад.

Ҳамин тариқ, заминаи пурмазмуни фаъолияти технологиии ҳонандагон меёри асосии ташаккули нақшаи таълимии тайёр кардани донишҷӯён аз рӯи ихтисоси "Технология" мегардад. Аз ин рӯ, муаллимони оянда бояд методҳои муосири коркарди иттилоотро дар сатҳи баланд, ки дар равандҳои технологиии дар барномаи мактабӣ омӯхташуда истифода мешаванд, аз худ кунанд.

В.М. Жучков дар таҳлилҳои худ ба аҳаммияти соҳаи фаннии «Технология» барои иҷтимоигардони мактаббачаи муосир ва нақши донишҳои фарогир дар тайёрии муаллимони ояндаи технология (таълими меҳнат) таъкид мекунад. Вай бар он аст, ки ин соҳа на танҳо малакаҳои техникӣ, балки арзишҳои иҷтимоиро низ ба донишҷӯён интиқол медиҳад, ки барои рушди шахсият ва ҷомеа муҳим мебошанд. Ин ташаббусҳо метавонанд заминаи устувор барои муаллимон фароҳам

оранд, то онҳо дар оянда насли навро бо малакаҳои зарурӣ мучаҳҳаз намоянд. Ё қайд менамояд, ки «таъсири макроомилҳои рушди ҷомеа, мисли иттилоотигардонӣ, технологишавӣ, экологишавӣ, интернетӣ ва инсонпарварона гардидани ҷомеа коркарди парадигмаҳои нави таҳсилоти технологӣ дар доираи соҳаи фаннии «Технология» ва «навсозӣ»-и онро таҳрик бахшид» [69, с.121].

Дар бобати навсозии таҳсилот суҳан ронда, ё қайд менамояд, ки «консепсияи таҳсилоти дастгирикунанда, ба амалия нигаронида тадричан ба консепсияи таҳсилоти пешгузарандаи технологӣ ҷойи худ медиҳад» [69, с. 57]. Қайд бояд кард, ки хусусияти пешгузари таҳсилоти технологӣ ҳам ба таҳсилоти мактабӣ, ҳам ба низоми тайёрии муаллимон дар донишгоҳ дахл дорад. Муҳаққиқони дигар, аз ҷумла, Б. С. Гершунский, С. В. Панюкова, И. В. Роберт ва дигарон низ аҳаммияти ин омилро дар тайёрии иттилоотии донишҷӯён ва мактаббачагон таъкид мекунанд.

Ҳамин тавр, дар ин самти тайёрии муаллимони оянда ислоҳи назаррас ба назар мерасад, аммо он танҳо аз ҳисоби ҷорӣ намудани фанҳои нав ва қариб ду баробар зиёд шудани миқдори соатҳо барои азхудкунии онҳо амалӣ мегардад. Вучуд надоштани методикаи тайёрии махсус масъалаи аз ҷиҳати назариявӣ асоснок ва коркард намудани таълими ба касб нигаронидаро дар соҳаи методикаи истифодаи воситаҳои технологияҳои иттилоотӣ аз ҷониби муаллимон дар мадди аввал қарор медиҳад.

Дарачаи аз ҷузъҳои дигари тайёрии касбӣ вобаста будани ҷузъи методиро баррасӣ менамоем. «Барои муайян намудани мундариҷаи тайёрии психологӣ-педагогии донишҷӯён, аз ҷумла, тайёрии методӣ тамоми фаъолияти касбӣ-педагогии муаллими технология хизмат мекунад» [115, с. 40].

Мувофиқи нақшаи дар боло овардашуда, тайёрии методи донишҷӯён дар низомии таълими касбии онҳо бештар аз ҷузъҳои дигар

вобаста буда, бо омӯзиши фанҳои психологӣ-педагогӣ ва тахассусӣ зич алоқаманд аст. Тавре зикр гардид, дониш ва малакаҳое, ки донишҷӯён дар доираи соҳаҳои фанӣ ба даст овардаанд, барои таҳияи методикаи таълими технология асос шуда, барои фаъолияти касбии муаллимони оянда заминаи пурмазмун мебошанд. Дар айни замон, тайёрӣ ба фанҳои психологӣ-педагогӣ ба донишҷӯён фаҳмиши ҳамаҷонибаи қонуниятҳои умумии раванди таълимро фароҳам меорад, ки барои таълими самараноки технология муҳим аст. Нақша таъкид мекунад, ки таълими методии донишҷӯён асосан аз шароити иҷтимоӣ ва техникӣ вобаста аст, ки онро ба тағйирот бештар дучор мекунад. Илова бар ин, унсурҳои ин тайёрӣ ба давраҳои гуногуни фанҳо, ки тайёрии касбии муаллимони ояндаи технология (таълими меҳнат)-ро ташаккул медиҳанд, ворид карда мешаванд ва ба муайянсозӣ ва рушди касбии онҳо таъсири назаррас мерасонанд.

«Дар шароити имрӯза, вақте ки сатҳи талабот ба маҳорати касбии мутахассис-педагог баланд шудааст, аз ҷониби муаллимони мактабҳои олӣ азхудкунии босуръати технологияҳои педагогӣ дар заминаи воситаҳои муосири автоматикунории идоракунии таълим зарур аст. Бунёди маҷмуи гуногуни воситаҳои техникӣ ва педагогӣ зарур мебошад» [6, с.160].

Ҳамин тариқ, дар соҳаи тайёр кардани муаллимон тағйироти назаррас ба назар мерасанд, ки ҳоло асосан тавассути ҷорӣ намудани фанҳои нави таълимӣ ва қариб ду баробар зиёд кардани вақти барои омӯзиши онҳо ҷудошуда амалӣ карда мешаванд. Ҳамзамон, набудани методикаи ба таври возеҳ таҳияшудаи таълими махсус зарурати асосноккунии назариявӣ ва эҷоди равиши касбӣ ба таълими муаллимони оянда, бахусус дар заминаи истифодаи самараноки технологияҳои иттилоотӣ дар раванди таълим таъкид мекунад. Эътироф гардидааст, ки супоришҳои байнифанӣ воситаи самарабахши ҳамгироии тайёрии

фаннӣ ва методӣ дар шароити таълими ба касб нигаронида мебошанд [14, 107, 181].

Вазифаҳои нави низоми тайёрии методии донишҷӯён, ки бо баррасии шароити истифодаи воситаҳои барномавӣ алоқаманданд, дар доираи таҳқиқоти диссертатсионии Г.Н. Некрасова муайян карда шудаанд [118]. Вазифаҳои касбиятбахшии муаллимони оянда дар соҳаи истифодаи воситаҳои барномавӣ дар асоси бозӣ дар раванди тайёрии технологӣ-иқтисодии мактаббачагон дар таълифоти А.Н. Морозов, Л.Г. Четверикова инъикос ёфтаанд [113, 183]. Дар таҳқиқоти Н.Г. Тарасова ба вазифаҳои тайёрии донишҷӯён барои тадриси дарсҳои меҳнат дар мактаби ибтидоӣ таъкид гардидааст [165]. Вазифаҳои марбут бо ташаккули тайёрии донишҷӯён ба фаъолияти инноватсионӣ дар соҳаи технологияҳои иттилоотӣ аз ҷониби Т.А. Синитсина ба миён гузошта шудаанд [165].

Дар раванди ба тартиб даровардан, ҷамъбаст ва илова кардани вазифаҳои марбут ба таълими фаннии методии муаллимони ояндаи технология (таълими меҳнат) ва низомҳои иттилоотӣ, метавон се ҷанбаи асосиро муайян намуд. Аввалан, ин вазифаҳои назариявӣ ва методологӣ мебошанд, ки ба муайян кардани шароит ва принципҳои асосӣ, ки барои ташкили самараноки раванди таълим заруранд, равона карда шудаанд. Дуюм, вазифаҳои технологӣ, ки бевосита ба раванди тайёр кардани мутахассисон дахл доранд, тайёрии онҳоро ба фаъолияти касбӣ таъмин мекунанд. Сеюм, ташаккули сифатҳои касбии муаллимони оянда як ҷанбаи муҳим мебошад. Муаллимон бояд қобилияти навоарӣ дошта бошанд, то бо мушкилоти навини ҷомеа ва соҳаи маориф мувофиқ шаванд. Онҳо вазифаҳои мубрамо дар шароити муосири иттилоотӣ ҳал намуда, ба рушди устувори ҷомеа кӯмак расонанд. Ин раванд барои таълими самаранок ва муассир дар замони муосир зарурият.

Ба категорияи якуми вазифаҳои хусусияти назариявӣ-методологӣ ҳамгироии ҷузъи иттилоотӣ дар доираи тайёрии фаннӣ ва методии

донишчӯёнро дохил кардан мумкин аст. Ин фароҳам овардани шароитро барои шиносоии муаллимони оянда бо асосҳои соҳаҳои гуногуни муосири истеҳсолот фаъолонро қарор карда мешаванд. Инчунин, бояд шароитҳое таҳия карда шаванд, ки ҷанбаҳои психологӣ, педагогӣ ва технологиро дар бар гирифта, ба фарқият ва рушди эҷодии муаллимони ояндаи технология (таълими меҳнат) мусоидат кунанд.

Вазифаҳои гурӯҳи дувуми раванди тайёрии мутахассисро қоркард ва ба сохтори тайёрии донишгоҳӣ оид ба ихтисоси 1-020602 - Технология қарор намудани низоми ба касб нигаронидаи таълим дар соҳаи методикаи истифодаи воситаҳои технологияҳои иттилоотӣ дар раванди таҳсилот мансуб аст. Барои фаҳмиши амиқи вазифаи гузашташуда, як қатор қарабиниҳои дидактикиро ҷудо кардан мумкин аст, ки дар тайёр кардани донишчӯён нақши калидӣ доранд. Аввалан, ворид кардани технологияҳои муосири иттилоотӣ ба раванди таълим муҳим аст ва онҳоро ҳамчун василаи муҳими техникӣ, ки ба омӯзиши самаранок мусоидат мекунад, баррасӣ кардан муҳим аст. Дуюм, бояд ба истифодаи маводҳое, ки барои муаллимони оянда аҳаммияти касбӣ доранд, диққат дода шавад ва ба ин васила тайёрии онҳо ба шароити воқеии қор таъмин карда шавад. Ғайр аз он, бояд курсҳои омӯзишӣ таҳия карда шаванд, ки ба стандартҳо ва талаботҳои касбӣ нигаронида шуда, ба донишчӯён имкони ба фаъолияти ояндаи худ беҳтар тайёр шуданро фароҳам созад. Ниҳоят, ҷалби фаъолонро ба донишчӯён ба қорҳои илмӣ-таҳқиқотӣ ба рушди тафаккури интиқодӣ ва малакаҳои таҳқиқотии онҳо мусоидат хоҳад кард.

Агар дар мавриди вазифаҳои ташаккули сифатҳои шахсии муаллимони оянда суҳан ронем, онҳо якҷанд самтҳои асосиро дар бар мегиранд. Пеш аз ҳама, барои рушди сифатҳои аз ҷиҳати касбӣ муҳим дар донишчӯён шароит фароҳам овардан лозим аст, ки барои онҳо дар оянда мутахассисони муваффақ шудан кӯмак мекунад. Ҷанбаи муҳим ташаккули фарҳанги иттилоотӣ мебошад, ки ба муаллимони оянда

имкон медиҳад, ки технологияро дар раванди таълим самаранок истифода баранд. Инчунин ба омодагӣ ба фаъолияти инноватсионӣ диққат додан лозим аст, ки ин рушди эҷодкорӣ ва қобилияти ҳалли вазифаҳои ғайримуқаррариро дар назар дорад. Ин меъёрҳо барои тайёр кардани муаллимон, ки кодиранд ба талаботи босуръат тағйирёбандаи таҳсилоти муосир ва умуман ҷомеа мутобиқ шаванд, кӯмак мекунад.

Вазифаҳои номбаршударо дар шароити бо касбиятбахшии мутахассиси оянда бомуваффақият амалӣ кардан мумкин аст. Ҳалли муамморо на зиёд кардани миқдори соатҳои барои тайёрии фаннӣ ва методӣ пешбинишуда, балки бунёди шароити бештар самаранок барои ташаккули таҷрибаи амалии фаъолияти касбӣ метавонад таъмин намояд. Дар назар бояд дошт, ки мундариҷаи мавҷудаи тайёрии иттилоотӣ бо фаъолияти ояндаи касбии донишҷӯёни мактабҳои олиии педагогӣ ҳоло робитаи заиф дорад. Вазифаҳо оид ба тарҳрезии низоми ба касб нигаронида дар бартараф намудани парокандагӣ аз ҳисоби коркарди муҳити таҳсилот дар заминаи ҳамгироии тайёрии фаннӣ ва методии донишҷӯён, интихоби маводи ба касб нигаронида бо таъкид ба азхудкунии он дар раванди фаъолияти мустақилонаи донишҷӯён ифода меёбад.

Доираи вазифаҳои касбие, ки дар соҳаи методикаи истифодаи воситаҳои технологияҳои иттилоотӣ дар раванди таҳсилот ҳал карда мешаванд, дар тавсифи тахассусии дахлдори муаллимони ояндаи технология (таълими меҳнат) дақиқу пурра таъйин нашудааст.

Дар ин ҳуҷҷат талаботҳои асосӣ ва универсалӣ, ки ба фаъолияти муаллим гузошта шудаанд, оварда шудаанд. «Муаллим барои ташкили раванди таълими фанни технология (таълими меҳнат) бо назардошти хусусиятҳои таълимӣ ва тарбиявии хонандагон масъул аст. Он дар рушди шахсияти мактаббачагон, ташаккули мавқеи шахрвандии онҳо, инчунин саводнокии илмӣ, экологӣ ва иқтисодӣ ҳамаҷониба дастгирӣ мекунад, ба самти касбии онҳо мусоидат мекунад. Бо таъкид ба мақоми муассисаи таълимӣ, муаллим барномаи таълимӣ ва барномаи фанни худро

бодикқат интихоб мекунад ва дар бораи мавҷудияти маводҳои дахлдори таълимӣ ва методӣ чораандешӣ мекунад. Муаллим маъҳази васеи методҳо, воситаҳо ва шаклҳои ташкили фаъолияти таълимӣ, аз ҷумла технологияҳои муосири педагогиро истифода мебарад. Дар чараёни банақшагирии фаъолияти таълимӣ, ӯ ба омӯзиши мутавозини ҷузъҳои асосии мундариҷаи таълим - дониш, малака, таҷрибаи фаъолияти эҷодӣ, инчунин муносибати некбинона ба ҷаҳон ва фаъолияти касбӣ диққати махсус медиҳад» [8]. Дар ин ҳолат, ӯ ба таносуби ҳамоҳангии донишҳои назариявӣ ва амалӣ кӯшиш мекунад, ки принципҳои политехникиро дар раванди технология (таълими меҳнат) ҷорӣ мекунад. Муаллим иҷрои барномаи таълимӣ ва ба сатҳи дониш ва малакаҳои, ки Стандарти давлатии технология (таълими меҳнат) пешбинӣ кардааст, ноил мегардад.

Дар рӯйхати донишҳои махсусгардонидашуда, ки барои муаллимони ояндаи технология (таълими меҳнат) заруранд, ҷанбаҳои асосии зерин ба назар мерасанд:

1. Илмҳои бунёдӣ:

- Асосҳои илмҳои табиӣ ва ҷамъиятӣ, инчунин фанҳои психологӣ-педагогӣ, ки ба мо имкон медиҳанд, ки қонуниятҳои ташаккули шахсияти хонандагонро амиқтар фаҳмем.

2. Ташкили илмӣ меҳнат:

- Масъалаҳои актуалӣ ва дастовардҳои навини соҳаи ташкили илмӣ меҳнат, нақши муҳиме дар рушди иҷтимоии иқтисодӣ доранд. Ин масъалаҳо на танҳо барои беҳтар намудани самаранокии кор, балки барои таҳкими рушди устувори кишвар низ муҳим мебошанд. Ташкили самараноки меҳнат бо истифода аз технологияҳои муосир метавонад ба раванди пешрафти иҷтимоӣ ва иқтисодӣ таъсири назаррас расонад. Аз ин рӯ, таҳлили ин масъалаҳо барои таъмини рушди ҳамаҷонибаи кишвар зарур аст.

3. Мақсад ва мундариҷаи таълими меҳнатӣ:

- Дарки ҳадафҳои технология (таълими меҳнат), сохтор ва мундариҷаи он, ки барои омода кардани донишҷӯён ба фаъолияти амалӣ асос мебошад.

4. Методҳо ва воситаҳои таълим:

- Донистани методҳо, воситаҳо ва шаклҳои гуногуни ташкили раванди таълим, ки ба фароҳам овардани муҳити самараноки таълим мусоидат мекунад.

Ғайр аз он, муаллимони ояндаи технология (таълими меҳнат) бояд малакаҳои зеринро дошта бошад:

1. Асосноккунии интихоби барномаҳои таълимӣ:

- Қобилияти баҳсбарангезии интихоби барномаи таълимӣ ва таъминоти мувофиқи таълимӣ-методи имкон медиҳад, ки таълим ба талаботи хонандагон мутобиқ карда шавад.

2. Банақшагирӣ ва гузаронидани дарсҳо:

- Малакаҳо дар банақшагирӣ ва татбиқи раванди таълим, аз ҷумла ташкили кори мустақили хонандагон.

3. Арзёбӣ ва назорат:

- Қобилияти баҳодиҳии самаранокии азхудкунии мавод, гузаронидани чорабиниҳои назоратӣ ва аттестатсияи хонандагон.

4. Ташкили фаъолияти амалӣ:

- Қобилияти ташкили кори хонандагон дар устохонаи таълимӣ бо истифода аз таҷҳизоти дастрас ва воситаҳои техникӣ.

5. Корҳои беруназсинфӣ:

Иштироки фаёлона дар ташкили корҳои беруназсинфӣ, ки ба рушди қобилияти эҷодӣ ва манфиатҳои хонандагон равона карда шудааст.

Ҳамин тариқ, муаллимони ояндаи технология (таълими меҳнат) бояд маҷмуи дониш ва малакаҳоро дошта бошад, ки ба ӯ имкон медиҳад, ки раванди таълимро самаранок амалӣ кунад ва ба рушди ҳамаҷонибаи хонандагон худ мусоидат кунад.

Барои бомуваффақият ҳал кардани яке аз вазифаҳои асосии таҳқиқоти мо, аввал сохтори умумии фаъолияти касбии муаллимиро дар маҷмӯъ таҳлил кардан лозим аст. Ин таҳлил ба мо имкон медиҳад, ки вазифаҳои нави касбиро муайян ва асоснок намоем, инчунин қисми касбияти муаллимони ояндаи технология (таълими меҳнат)-ро, ки ба кори ӯ бо воситаҳои муосири таълим дахл дорад, таҳия намоем. Чунин воситаҳо имрӯз технологияҳои иттилоотӣ ва коммуникатсиониро дар бар мегиранд, ки барои таълим ва омӯзиш уфуқҳои нав мекушоянд. «Хатмкунанда бояд аз воситаҳои таълим ва имконияти дидактикии онҳо огоҳ бошад...» [5].

Барои иҷро намудани яке аз вазифаҳои асосии таҳқиқот аввал сохтори умумии фаъолияти касбии муаллимиро дар маҷмӯъ баррасӣ менамоем. Ин таҳлил ба мо имкон медиҳад, ки вазифаҳои нави касбиро ошкор ва асоснок намуда, он қисми сабти касби (профессиограмма) муаллими технологияро тартиб диҳем, ки ба фаъолияти ӯ бо истифодаи воситаҳои нави таълим - технологияҳои иттилоотӣ ва иртиботӣ дахл дорад.

Ғайр аз он, ба назар гирифтани меъёрҳои иловагии педагогӣ муҳим аст, ба монанди:

1. Методҳои инноватсионии таълим: Муаллим бояд қодир бошад, ки равишҳои муосири педагогиро, аз ҷумла омӯзиши банақшагирӣ, омӯзиши мушкilot ва дигар шаклҳои фаъоли ҳамкорӣ бо хонандагон татбиқ кунад.

2. Мутобиқсозии раванди таълим: Қобилияти мутобиқ кардани мундариҷа ва методҳои таълим ба ниёзҳо ва манфиатҳои инфиродии хонандагон, ки ба азхудкунии амиқи мавод мусоидат мекунад.

3. Тафаккури интиқодӣ: ташаккули малакаҳои хонандагон барои таҳлили интиқодии иттилоот, ки махсусан дар асри рақамӣ муҳим аст.

4. Арзёбии натиҷаҳои омӯзиш: Қобилияти таҳия ва татбиқи воситаҳои гуногун барои арзёбии дастовардҳои таълимии хонандагон, аз ҷумла баҳодиҳии формативӣ ва ҷамъбасти.

5. Рушди касбӣ: Худомӯзии доимӣ ва иштирок дар ҷомеаҳои касбӣ барои мубодилаи таҷриба ва ҷорӣ намудани таҷрибаҳои нав дар раванди таълим.

Барои баланд бардоштани сифати таълим ва муваффақона татбиқ кардани стандартҳои нави таълимӣ, муҳим аст, ки ба тайёр кардани муаллимони ояндаи технология (таълими меҳнат) муносибати ҳамаҷониба ва комплексӣ дошта бошем. Ин равиш бояд бо диққат ба истифодаи технологияҳои иттилоотӣ ва методҳои педагогии муосир анҷом дода шавад. Технологияҳои навини иттилоотӣ на танҳо имкониятҳои таълимиро васеъ мекунанд, балки муаллимонро дар такмили малакаҳои касбӣ ва омодагии онҳо ба ҷолишҳои имрӯзаи раванди таълим дастгирӣ мекунанд. Инчунин, истифодаи методҳои педагогии инноватсионӣ метавонад боиси беҳтар шудани фаҳмиши донишҷӯён ва рушди қобилиятҳои критикӣ ва эҷодкоронаи онҳо гардад. Дар маҷмӯъ, ин омилҳо барои эҷоди муҳити таълимии самаранок ва мувофиқи талаботҳои замони муосир зарурӣ мебошанд.

Самти илмӣ-назариявии мазкур аз ҷониби В.А. Сластенин мавриди таҳқиқ қарор дода шудааст. Дар таълифоти худ ӯ қайд менамояд, «фаъолияти муаллим моҳиятан чизи дигаре нест, ба ҷуз раванди ҳалли маҷмуи бешумори вазифаҳои педагогии типашон гуногун» [148, с. 23]. «Вазифаи педагогиро ҳамчун вазъияти даркшудаи педагогӣ бояд фаҳмид, ки ҳадафи он дар алоқамандӣ бо зарурати маърифату дигаргун намудани воқеият таъйин мегардад. Он натиҷаи аз ҷониби субъект дарк гардидани ҳадафи таҳсилот ва шартҳои расидан ба он дар вазъияти педагогӣ, ҳамчунин зарурати анҷом додани амалҳои касбӣ ва қабул кардани онҳо ҷиҳати иҷро кардан аст» [148, с.114].

Таҳқиқи фаъолияти касбии муаллимони ояндаи технология (таълими меҳнат) бо истифодаи самараноки технологҳои интерактивӣ, аҳаммияти омодагии муаллимонро ба ҷолишҳои нав, ки аз рақамикунонии раванди таълим пайдо мешаванд, равшан мекунад. Дар натиҷа, заминаи зарурии методӣ вучуд надорад, ки имкониятҳои таълим ва истифодаи технологияҳои иттилоотиро дар раванди таълим маҳдуд мекунад. Маводҳои таълимӣ оид ба методикаи таълими технология инчунин мавзӯҳои марбут ба истифодаи воситаҳои муосири иттилоотиро баррасӣ намекунанд, ки барои муаллимон дар фаъолияти касбии онҳо мушкilotи иловагӣ эҷод мекунанд.

Яке аз вазифаҳои калидии таълими муосир ҳамгироии таълими иттилоотӣ ва методии донишҷӯён мебошад, ки ба азхудкунии асосҳои соҳаҳои нав ва ояндадори истехсолот, аз қабili мошинсозӣ, робототехника, коркарди партовҳо ва дигар соҳаҳои технологияи пешрафта нигаронида шудааст. Ин на танҳо навсозии мундариҷаи барномаҳои таълимӣ, балки ҷорӣ кардани муносибатҳои муосири педагогиро талаб мекунад, ки ба азхудкунии фаъоли дониш мусоидат мекунанд. Инчунин фароҳам овардани шароити мувофиқи таълим, ки ҷанбаҳои психологӣ, педагогӣ ва технологиро дар бар мегирад, муҳим аст. Ғайр аз он, имкониятҳои ҳамкорӣ ва мубодилаи таҷриба байни донишҷӯён ва таҷрибаомӯзон бояд фароҳам оварда шаванд, ки ба онҳо имкон медиҳад, ки таҷрибаи воқеии кор дар соҳаро амиқтар дарк кунанд. Ҳамин тариқ, муносибати ҳамаҷониба ба тайёр кардани муаллимон на танҳо сифати таълими касбии онҳоро баланд мебардорад, балки ба онҳо кӯмак мекунад, ки дар фаъолияти худ эътимодноктар ва эҷодкортар шаванд.

Дар замина бояд қайд намуд, ки ҳангоми омода намудани мутахассисони оянда аз равандҳои иттилоотонӣ ба тарзи комил истифода намегардад.

Таҳлили фаъолияти касбии муаллим метавонад дар се сатҳ гузаронида шавад: сатҳи макро, сатҳи мезо ва сатҳи микро.

Дар сатҳи “макро” низоми умумии таҳсилот ва ҳадафҳои он, аз ҷумла стандартҳо ва барномаҳои давлатӣ таҳлил карда мешаванд. Муаллим бояд аз талабот ва интизориҳои раванди таълим огоҳ бошад ва онҳоро ба амалияи худ татбиқ кунад. Дар ин сатҳ инчунин вазъи иқтимоию иқтисодӣ ва эҳтиёҷоти бозори меҳнат барои муайян кардани мубрамият ва аҳаммияти таълими технология (таълими меҳнат) барои хонандагон таҳлил карда мешавад.

Дар сатҳи “мезо” муассисаи таълимӣ, ки дар он муаллим кор мекунад, таҳлил карда мешавад. Ин таҳлили рисолат, ҳадафҳо ва арзишҳои он, сохтори ташкилӣ, захираҳои мавҷуда ва шароити таълимро дар бар мегирад. Муаллим бояд қодир бошад, ки фаъолияти худро ба хусусиятҳои муассисаи таълимӣ мутобиқ созад ва захираҳои мавҷударо барои ноил шудан ба ҳадафҳои гузошташуда истифода барад.

Дар сатҳи “микро” фаъолияти касбии ҳуди муаллим таҳлил карда мешавад. Ин арзёбии дониш, малака ва салоҳияти ӯ, инчунин методҳо ва равишҳои дар раванди таълим истифодашавандаро дар бар мегирад. Муаллим бояд малакаҳои касбии худро пайваста такмил диҳад ва аз тамоюлҳо ва навовариҳои навтарин дар соҳаи худ бохабар бошад. Вай инчунин бояд фаъолияти худро ба талабот ва қобилияти фардии ҳар як хонанда мутобиқ карда тавонад.

Таҳлили фаъолияти касбии муаллим дар ин се сатҳ ба ӯ кӯмак мекунад, ки нақш ва аҳаммияти худро дар раванди таълим беҳтар дарк кунад ва инчунин соҳаҳои такмил ва рушдро муайян кунад. Ин ба муаллим имкон медиҳад, ки дар кори худ самараноктар ва муваффақтар гардад.

«Тасаввуроти дақиқ дар бораи сохтор, вазифаҳо, талабот ба шахсияти муаллим дар сабти касб инъикос шудаанд. Он аз қисмҳои зерин иборат аст: сифатҳои шахсияти муаллим, талабот ба тайёрии

психологӣ-педагогӣ, ҳаҷм ва таркиби тайёрии махсус, мундариҷаи тайёрии методӣ оид ба ихтисос» [148].

Дар яке аз корҳои муҳими дар ин самт анҷомдода - «Тайёрии методии муаллимони ояндаи технология (таълими меҳнат)» [114, с. 74] тавсифи ҳаматарафаи фаъолияти касбӣ-педагогии муаллими технология ва талабот ба тайёрии умумии психологӣ-педагогӣ, махсуси фаннӣ ва методии ӯ оварда шудааст. Е.М.Муравйев маҷмуи вазифаҳои касбиро муқаррар намуда, хусусияту мундариҷаи кори муаллимони ояндаи технология (таълими меҳнат)-ро ҷамъбаст мекунад ва чунин вазифаҳои касбиро ҷудо мекунад: «Баёни муназзами маводи таълим бо истифодаи методҳои гуногуни таълим ва воситаҳои аёнӣ; Роҳбарӣ ба фаъолияти маърифатии хонандагон, кор оид ба татбиқ ва мустаҳкамкунии донишҳо, оид ба ташаккули маҳорату малакаҳо; Назорати доимии фаъолияти таълимӣ-маърифатии хонандагон ва баҳодиҳии натиҷаҳои он; Роҳбарӣ ба фаъолияти маърифатии хонандагон ва назорати инкишофу ташаккули сифатҳои барои иҷтимоӣ муҳими шахсият ва ҷаҳоншиносии хонандагон» [114, с. 86].

Мувофиқи ақидаи муаллиф, дар фаъолияти педагогии муаллимони ояндаи технология (таълими меҳнат) як қатор вазифаҳои асосии касбӣ мавҷуданд, ки асоси онро ташкил медиҳанд. Ин вазифаҳо бешубҳа ба касби муаллими технология мувофиқат мекунад ва аз ҷониби муаллиф дар асоси талабот ба дониш ва малакаҳои зарурӣ, ки бояд ба мутахассиси соҳа хос бошанд, муайян карда шудаанд.

Коркарди нокифояи маҷмуи вазифаҳои касбӣ ҳангоми таҳлили муфассалтар аён мегардад. Масалан, ҷанбаҳои муҳим ба монанди саёҳатҳои истеҳсолӣ, рушди эҷодиёти техникӣ дар хонандагон, ташкили фаъолияти лоиҳавӣ ва кори роҳнамоии касбӣ ҳамаи ин вазифаҳои муҳими касбӣ дар ин рӯйхат инъикос наёфтаанд. Зарурати таҳлили амиқ ва ҳамачониба дар муайян кардани вазифаҳои касбии муаллимони фанни технология, махсусан дар соҳаи таълими меҳнат, хеле муҳим аст.

Ин раванд на танҳо бояд талаботҳои умумии таҳсилотро дар бар гирад, балки инчунин шароити махсуси муҳити таълимии муосир ва ниёзҳои воқеии саноатро низ ба назар гирад.

Ташаккули салоҳияти касбии муаллимони ояндаи технология (таълими меҳнат) ба рушди як методи ҳамачониба ниёз дорад. Ин метод бояд на танҳо вазифаҳои умумидидактикӣ, балки вазифаҳои махсуси касбӣ, ки барои тайёр кардани донишҷӯён ба рӯбарӯшавӣ бо мушкilotи муосир зарур мебошанд, дар бар гирад. Ваҳдати ин элементҳо барои таъмини самаранокии таълим ва омодагии донишҷӯён ба талаботҳои муосири бозори меҳнат хеле муҳим аст.

Дар ин замина, муаллимон бояд на танҳо дониш ва малакаҳои амиқ дошта бошанд, балки инчунин қобилияти адаптатсия ва инноватсионӣ дар равишҳои таълимиро низ фароҳам созанд, то ки онҳо метавонанд донишҷӯёнро бо дониши зарурӣ ва малакаҳо, ки барои муваффақият дар ҳаёти касбӣ зарур аст, таъмин намоянд.

Ба вазифаи ташаккули сифатҳои, ки фарҳанги иттилоотии хонандагонро таъйин мекунанд, таваҷҷуҳи махсус бояд дод. Бешубҳа, дар рӯйхати вазифаҳои касбӣ, ки дар назди муаллим қарор доранд, ҷанбаҳои марбут ба ташаккул ва ҳавасмандгардонии таваҷҷуҳ ба методҳои мубрами ҳамкориҳои иттилоотӣ бояд ҳамгиро карда шаванд. Инчунин муҳим аст, ки вазифаҳои, ки ба ташаккули муносибати танқидӣ ба падидаҳо ва объектҳои гуногун дар шароити муҳити босуръати иттилоотӣ равона карда шудаанд, дохил карда шаванд.

Меъёрҳои иловагӣ дар феҳристи вазифаҳои касбӣ:

1. Муносибатҳои инноватсионӣ: Дохил кардани методҳои омӯзиши фаъол ва технологияҳои рақамӣ барои баланд бардоштани иштироки донишҷӯён.

2. Масъулияти иҷтимоӣ: ташаккули дарки меъёрҳои ахлоқӣ ва масъулияти иҷтимоӣ дар донишҷӯён дар заминаи истифодаи технологияҳои иттилоотӣ.

3. Робитаҳои байнисоҳавӣ: Рушди малакаҳои тафаккури байнисоҳавӣ, ки ба таҳлил ва ҳалли мушкилот аз паҳлӯҳои гуногун имкон медиҳад.

4. Мутобиқшавӣ ба тағйирот: Омода кардани донишҷӯён барои зуд мутобиқ шудан ба шароит ва технологияҳои нав, ки махсусан дар ҷаҳони муосир муҳим аст.

5. Тафаккури интиқодӣ: Ҳавасмандгардонии қобилияти тафаккури таҳлилӣ ва арзёбии иттилоот бо мақсади ташаккули ҳукмҳо ва қарорҳои огоҳона.

Яъне муносибати ҳамаҷониба ба муайян кардани вазифаҳои педагогии муаллим бояд на танҳо талаботи умумӣ, балки мушкилоти ҳоси замони муосирро низ ба назар гирад, ки ба донишҷӯён барои фаъолияти касбии оянда самараноктар омода созад.

Бояд қайд кард, ки ҳангоми таҳияи рӯйхати вазифаҳои касбӣ, ки муаллимони ояндаи технология (таълими меҳнат) иҷро мекунад, диққати асосӣ танҳо ба ҷанбаҳои асосӣ дода мешавад. Бе назардошти фарқияти муҳим, ки барои тайёрии технологияи хонандагон хос аст. Дар таҷрибаи воқеии таълимӣ, тақсимои анъанавии синф ба гурӯҳҳо аз рӯи ҷинс, инчунин мавҷудияти равишҳои гуногун барои омӯзиши барнома дар фанни технология (таълими меҳнат), ба монанди технологияи маводи конструкторӣ ва фарҳанги хона, ба мундариҷа ва хусусияти амалҳои касбии муаллим таъсири назаррас мерасонад. Дар кори Е.М. Муравйев ин ҷанбаи фарқият инъикоси дурустро намоён аст.

Ин шарҳҳо зарурати таҳлили амиқтар ва васеъ кардани рӯйхати вазифаҳои асосии қаблан тартибдодашударо таъкид мекунанд. Иловаҳои калидӣ ба ин рӯйхат метавонанд чунин бошанд:

1. Фардикунонии омӯзиш: Баҳисобгирии услубҳо ва суръати гуногуни омӯзиш, то ҳар як донишҷӯ тавонад ба иқтидори худ бирасад.

2. Ҳамгирии муносибатҳои байнисоҳавӣ: татбиқи дониш аз соҳаҳои гуногун барои дарки ҳамачонибаи равандҳои технологӣ ва татбиқи онҳо.

3. Рушди тафаккури интиқодӣ: ташаккули қобилияти донишҷӯён барои таҳлили иттилоот, арзёбии дурустии он ва қабули қарорҳои огоҳона.

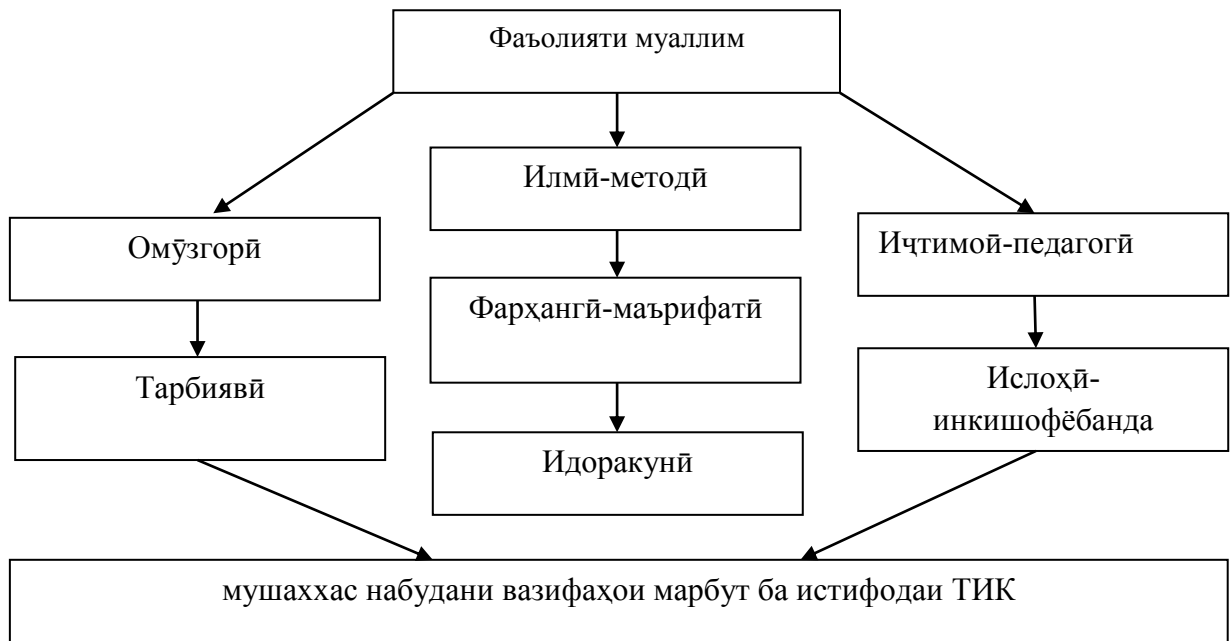
4. Масъулияти иҷтимоӣ ва экологӣ: Тарбияи донишҷӯён дар фаҳмидани аҳамияти устуворӣ ва ахлоқ дар заминаи технология.

5. Методҳои омӯзиши мутобиқшавӣ: Истифодаи технологияҳо ва равишҳои муосир барои воқуниши зуд ба тағйирот дар муҳити таълимӣ.

Ҳамин тариқ, барои эҷод кардани рӯйхати мукамалтар ва мувофиқтари вазифаҳое, ки дар назди муаллимони ояндаи технология (таълими меҳнат) қарор доранд, ҳамаи ҷанбаҳои дар боло зикршударо ба назар гирифтани лозим аст, ки на танҳо ба баланд бардоштани сифати таълим, балки ба донишҷӯён барои мушкилоти ҷаҳони муосир тайёрии беҳтар фароҳам меорад.

Мушаххас намудани вазифаҳое, ки ба масъалаи баррасишаванда дахл дорад, дар тавсифномаи хатмкунанда амалӣ нагардидааст.

Барои тасвири мундариҷаи тавсифномаи тахассусии хатмкунанда диаграммае сохтан мумкин аст, ки фаъолияти мутахассис ва набудани мушаххас кардани вазифаҳоро бо истифодаи технологияҳои иттилоотӣ нишон медиҳад. Ин намунаи тавсифи чунин диаграмма аст:

Расми 5. - Намудҳои фаъолияти муаллим ва набудани мушаххасоти вазифаҳо

А.Н. Богатирев аввалин маротиба ба таҳлили фаъолияти касбии муаллимони фанни технология, ки дар таълими меҳнат фаъолият мекунад, пардохт. Вай бо истифода аз технологияҳои иттилоотӣ, методҳои навини таълим ва омӯзишро баррасӣ намуда, ин равандҳоро дар контексти муосир таҳлил кард. Важаҳои муҳим ва амалӣ, ки бояд дар феҳристи касбии муаллимон дохил шаванд, ба таври амиқ муайян гаштанд. Ин таҳқиқот на танҳо барои беҳтар кардани сифати таълим, балки барои такмили маърифати муаллимон дар замони технологияи муосир низ аҳамияти калон дорад. Вай зарурати ба назар гирифтани ин ҷанбаҳоро ҳангоми таҳияи курсҳои омӯзишӣ барои тайёр кардани донишҷӯён таъкид мекунад. «Дар байни намудҳои алоҳидаи фаъолияти касбии муаллимони технология (таълими меҳнат) инҳоянд: фаъолияти ҷустуҷӯӣ, ки бо дарёфти маълумоти муосир алоқаманд аст; азхудкунии барномаҳои маъмули амалӣ; фаъолияти бозӣ, ки амсиласозии ҳолатҳои воқеиро тавассути бозиҳои компютерӣ инъикос мекунад; фаъолияти методӣ оид ба сохтани барномаҳои таълимӣ бо истифода аз технология ва фаъолияти касбӣ-техникӣ, ки арзёбии

талаботи низомии нармафзор ва интихоби таҷҳизоти мувофиқро дар бар мегирад» [25, С.341].

А.Н. Богатырев дар таҳқиқоти худ дар бораи фаъолияти касбии муаллимони ояндаи технология (таълими меҳнат) як қатор амалҳои калидиро муайян мекунад, ки хусусияти ин касбро муайян мекунад. Аввалан, таҳияи маводи матнӣ бо истифода аз муҳаррирони матнӣ сурат мегирад, ки ба ташаккули захираҳои таълимӣ ва дастурҳои методӣ мусоидат мекунад. Дуюм, иҷрои ҳисобҳо бо истифода аз чадвалҳои унсурӣ муҳимест, ки бо вазифаҳои молиявӣ ва асосҳои саводнокии иқтисодӣ алоқаманд аст.

Амалҳои бозӣ, ки қабули қарорҳо ва таҳлили ҳолатҳои гуногунро дар бар мегиранд, инчунин дар ташаккули салоҳиятҳои нақши муҳимдоранд. Ҳамаи ин амалиётҳо асоси малакаҳои касбро ташкил медиҳанд ва бояд то сатҳи автоматизм азхуд карда шаванд, ки ин универсалӣ ва аҳаммияти хоси онҳоро барои муаллимони ояндаи технология (таълими меҳнат) таъкид мекунад.

Дар таълифоти А.Н.Морозов масъалаҳои касбиятбахшии тайёрии иттилоотии муаллимони ояндаи фанни технология дар раванди татбиқи воситаҳои барномавӣ оид ба соҳибкорӣ таҳқиқ шудаанд. Дар диссертатсияи номзадии худ муаллиф навъҳои зерини фаъолиятро зикр мекунад: «Муайян намудани ҳаҷми ҳадди ақалли мундариҷаи тайёрии иттилоотӣ-технологӣ ва соҳибкории мактаббачагон ва муаллимони ояндаи технология. Тайёрии методии маводи таълими таъйиноташон гуногун барои истифода дар раванди таълими хонандагон, масалан, корбурди доратулмаорифҳои компютерӣ, ки ба доираи васеи истифодабарандагон зимни омӯзиши мавзӯҳои мушаххас дар дарсҳои технология (таълими меҳнат) пешбинӣ шудаанд. Коркарди методикаи инфиродӣ намудани тайёрии иттилоотӣ-технологии таълимгирандагон. Коркарди масъалаҳои методӣ оид ба ташкили фаъолияти якҷояи

хонандагон дар дарсҳои технология (таълими меҳнат) дар раванди истифодаи компютерҳо» [113].

Л.Г.Четверикова самти нави таълими касбии муаллимони технология (таълими меҳнат)-ро нишон дода, ба истифодаи нармафзори бозӣ, аз ҷумла барномаҳои ғайрмақсаднок таваҷҷуҳ зоҳир намуд. «Натиҷаи кор тасдиқ намуд, ки азхудо намудани ин амалҳо ба баланд шудани маҳорати касбии муаллимони оянда мусоидат мекунад» [184].

Г.Н. Некрасова чунин муайян намудааст: «Таҳлили воситаҳои барномавӣ, муқоисаи мундариҷаи маводи барномавӣ бо иттилооти барномаи компютерӣ, мутобиқ кардани воситаҳои барномавӣ ба шароити мушаххаси педагогӣ; баҳодиҳии коршиносонаи воситаҳои барномавӣ; коркарди маводи дидактивӣ (хариҷаҳои дастурӣ, дастурроҳнамоҳо, мавод барои тақсимкунӣ); коркарди супоришҳои таълимӣ оид ба истифодаи воситаҳои барномавӣ ва техникаи компютерӣ дар фаъолияти таълимӣ ва беруназтаълимии мактаббачагон; коркарди супоришҳои тестӣ барои истифода дар дохили матн; таҳияи слайд-филмҳои таълимӣ» [117].

Таҳқиқоти пешин дар соҳаи омӯзиш ва фаъолияти касбии муаллимони фанни технология, ки таълими меҳнатро дар бар мегирад, баъзе аспектҳои муҳимро нодида гирифтаанд. Ин ҷанбаҳо метавонанд таъсири назаррас ба рӯйхати фаъолиятҳои касбӣ дошта бошанд. Зарур аст, ки дар замони муосир, бо рушди технологияи иттилоотӣ ва инноватсияҳо, муаллимон бояд ба ин масъалаҳо диққати махсус диҳанд.

Фаъолиятҳои касбӣ, ки барои муаллимони технология зарурӣ мебошанд, на танҳо ба методикаи таълим ва методҳои анъанавии омӯзиш маҳдуд намешаванд. Онҳо инчунин бояд бо навигарии технологӣ, методҳои интерактивӣ ва воситаҳои таълимии муосир шенасоии амиқ дошта бошанд. Инчунин, қобилияти мутобиқшавӣ ба тағйирот ва истифодаи самараноки манбаъҳои иттилоотӣ дар раванди таълим низ аҳаммияти калон дорад.

Иловаи ин ҷанбаҳо ба таҳқиқот метавонад ба муаллимон кӯмак расонад, то онҳо дар муҳити таълимии муосир самараноктар фаъолият кунанд ва донишҷӯёнро бо малакаҳои зарурии замони ҳозира таъмин созанд. Аз ин рӯ, муҳим аст, ки таҳқиқотҳо ҷанбаҳои нав ва муҳимро, ки барои рушди касбии муаллимон зарур мебошанд, таҳлил кунанд ва такмил диҳанд. Ин ҷанбаҳо бояд ба барномаи касбӣ ворид карда шаванд, то тасвири пурраи тайёрии касбиро инъикос кунанд.

Ҳамин тариқ, таҳлили мушоҳидаҳои мо оид ба амалияи муаллим ва омӯзиши таҷрибаи тайёр кардани мутахассисони оянда ба мо имкон дод, ки маълумоти муҳимро барои ташаккули унсури гумшуда дар касбияти муаллимони ояндаи технология (таълими меҳнат) ҷамъ оварем. Мо боварӣ дорем, ки муаллим бояд барои ҳалли як қатор масъалаҳои касбӣ оид ба методикаи истифодаи технологияҳои мултимедӣ ва методҳои интерактивии таълим омода бошад.

Таснифотҳои нав ва мукаммали фаъолияти касбии муаллимон дар соҳаи технология, ки мо таҳия намудаем, на танҳо ҷузъҳои алоҳидаи касбиятро дар бар мегиранд, балки имконият медиҳанд, ки як модели васеи касбиятро эҷод намоем. Ин модел метавонад ҳамчун асос барои ташкили системаи комплекси таълимии муаллимони фанни технология (таълими меҳнат) хизмат кунад. Мақсади ин таснифотҳо ин аст, ки ба муаллимон воситаҳои заруриро пешниҳод намоем, то онҳо метавонанд самараноктар ва муассиртар дар раванди таълим фаъолият кунанд. Таҳияи чунин таснифотҳо на танҳо ба беҳтар кардани малакаҳои касбии муаллимон кӯмак мерасонад, балки инчунин барои рушди умумии системаи таълимӣ ва баланд бардоштани сифати таълим дар соҳаи технология аҳамияти калон дорад. Бо истифода аз ин таснифотҳо, муаллимон метавонанд ба таври систематикӣ ва мақсаднок ба омӯзиши донишҷӯён ва рушди малакаҳои онҳо шурӯъ кунанд, ки ин ба эҷоди муҳити таълимии самаранок ва инноватсионӣ мусоидат мекунад. Ин раванд, дар навбати худ, барои рушди касбӣ ва шахсии муаллимон низ

фоидаовар хоҳад буд. Ин низом ба методҳои ҳамгироии технологияҳои иттилоотӣ ва захираҳои мултимедӣ ба раванди таълим, ки ҷанбаи асосии амалияи касбии ояндаи онҳост, тамаркуз хоҳад кард.

2.2. Методикаи истифодаи тахтаи интерактивӣ ва принципҳои он дар таълими фанни технология (таълими меҳнат)

Таҳсилоти муосир босуръат рушд мекунад ва яке аз тамоюлҳои асосии ин раванд ҳамгироии технологияҳои иттилоотӣ ба раванди таълим мебошад. Тахтаҳои интерактивӣ ва воситаҳои махсуси нармафзор қисми ҷудонашавандаи муҳити таълимӣ шуда, уфукҳои навро барои таълим ва омӯзиш мекушоянд. Ин махсусан дар таълими фанни технология (таълими меҳнат), ки дар он татбиқи амалии дониш ва малака нақши марказӣ дорад, муҳим аст.

Методи истифодаи тахтаҳои интерактивӣ дар омӯзиши технология (таълими меҳнат) имкониятҳои беназирро барои ҷалби донишҷӯён ба раванди маърифат фароҳам меорад. Унсурҳои интерактивӣ ба ҳамкориҳои ғайри мусоидат мекунанд, ки омӯзишро динамикӣ ва шавқовартар мекунад. Воситаҳои нармафзор, дар навбати худ, имкон медиҳанд, ки равишҳои омӯзишӣ гуногун карда шаванд. Маводҳо ба эҳтиёҷоти инфиродии донишҷӯён мутобиқ карда шаванд ва барои кори мустакилонаи онҳо шароит фароҳам оварда шаванд.

Дар ин кор мо ҷанбаҳои асосии методии истифодаи тахтаҳои интерактивӣ ва нармафзорро дар омӯзиши технология баррасӣ хоҳем кард. Мо ба омӯзиши таъсири ин воситаҳо бар самаранокии раванди таълим хоҳем пардохт, то фаҳмем, ки чӣ гуна онҳо метавонанд ба рушди тафаккури интиқодӣ ва эҷодии донишҷӯён кӯмак расонанд. Ин таҳлил ба мо имкон медиҳад, ки аҳамияти ин методҳоро дар таҳсил ва инкишофи қобилиятҳои навини донишҷӯён ба таври амиқтар дарк кунем. Инчунин ба намунаҳои амалии ворид кардани ин технологияҳо ба раванди таълим

диққат дода мешавад, ки афзалиятҳо ва мушкилоти эҳтимолии онҳоро ошкор мекунад. Ҳамин тариқ, таҳқиқи аҳаммият ва методикаи татбиқи технологияҳои интерактивӣ дар таълими фанни технология (таълими меҳнат) як қадами муҳим барои фароҳам овардани фазои муосир ва муассири таълимӣ хоҳад буд.

Дар раванди муосири таълим тағйироти назаррасе ба амал меояд, ки бо ҷорӣ намудани технологияҳои рақамӣ алоқаманд аст. Яке аз намунаҳои барҷастаи чунин технологияҳо тахтаҳои интерактивӣ ва нармафзори компютерӣ мебошад. Ин воситаҳо уфуқҳои навро барои таълим ва омӯзиш мекушоянд, алахусус дар фанни технология (таълими меҳнат), ки на танҳо заминаи назариявӣ, балки татбиқи амалии дониш низ муҳим аст. Ифшои методи истифодаи тахтаҳои интерактивӣ ва нармафзори компютерӣ дар таълими технология ба зарурати таҳқиқи муносибатҳои муассир барои ҳамгироии технологияҳои муосир ба раванди таълим вобаста аст, ки ба баланд бардоштани ҳавасмандии донишҷӯён ва беҳтар кардани азхудкунии мавод мусоидат мекунад.

Мақсади ин зермавзӯ таҳия ва асоснок кардани методикаи истифодаи тахтаҳои интерактивӣ ва воситаҳои барномавии компютерӣ дар омӯзиши технология (таълими меҳнат) мебошад. Барои ноил шудан ба ин ҳадаф бояд вазифаҳои зерин ҳал карда шаванд:

1. Таҳлили методҳои мавҷудаи истифодаи технологияҳои интерактивӣ дар раванди таълим.
2. Муайян кардани афзалиятҳо ва нуқсонҳои истифодаи тахтаҳои интерактивиро дар раванди таълими технология (таълими меҳнат).
3. Таҳияи тавсияҳо оид ба ҳамгироии нармафзор ба раванди таълим.
4. Арзёбии таъсири татбиқи технологияҳои интерактивӣ ба ҳавасмандӣ ва муваффақияти донишҷӯён.

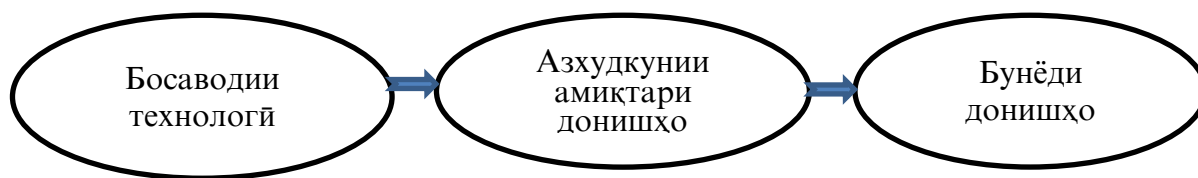
Ҳамин тавр аҳаммияти масъалаи истифодаи тахтаҳои интерактивӣ ва воситаҳои барномавии компютерӣ дар таълими технология (таълими

меҳнат) бо якчанд омилҳо вобаста аст. Аввалан, донишҷӯёни муосир дар ҷомеаи иттилоотӣ ба воя мерасанд, ки дар он технологияҳои рақамӣ қисми ҷудонашавандаи ҳаёт мешаванд. Ҷорӣ намудани технологияҳои интерактивӣ метавонад ин вазъро ба таври назаррас тағйир диҳад ва омӯзишро динамикӣ ва ҷолибтар кунад.

Илова бар ин, бо назардошти талаботи муосир барои тайёр кардани мутахассисони дорои малакаҳои амалӣ, истифодаи тахтаҳои интерактивӣ ва воситаҳои барномавӣ барои ташаккули малакаҳои мувофиқ ба талаботи бозори меҳнат дар хонандагон зарур мегардад.

«Зери сарпарастии ЮНЕСКО коркарди ҳуҷҷати хеле муҳим «Стандартҳои технологияҳои иттилоотӣ ва иртиботӣ - салоҳиятҳо барои муаллимон» амалӣ мегардад. Дар охири соли 2009 вариантҳои аввалини ҳуҷҷатҳои асосии стандарт ба забони русӣ нашр шуданд» [158].

Лоиҳаи “Стандартҳои салоҳият дар соҳаи технологияҳои иттилоотӣ ва коммуникатсионӣ барои муаллимон” ба мувофиқгардони кори муаллимон дар ҷанбаҳои гуногуни раванди таълим тавассути ҷорӣ намудани технологияҳои муосир ва методҳои педагогӣ нигаронида шудааст. Он беҳтар кардани сифати таълим ва ғайриси то ҳама ҷамъияти байни муаллимон ва донишҷӯёно дар бар гирифта ба муаллимон имкон медиҳад, ки технологияҳои иттилоотӣ ва коммуникатсиониро самараноктар истифода баранд ва малакаҳои мувофиқро инкишоф диҳанд. Дар натиҷаи татбиқи стандартҳои нав, муаллимон метавонанд муассисаҳои таълимиро бомуваффақият идора карда, методҳои инноватсионии таълимиро муттаҳид кунанд. Дар лоиҳа ҳамчунин ба ташаккули саводнокии технологӣ дар донишҷӯён диққат медиҳад, ки ҳалли вазифаҳои таълимӣ, майишӣ ва касбиро тавассути технологияҳои муосир, инчунин азхудкунии амиқи дониш ва фаҳмиши робитаҳои байни онҳоро дар бар мегирад.

Расми 6. - Се ҷиҳати истифодаи технологияҳои иттилоотӣ ва иртиботӣ

Дар ҷаҳони муосир, хатмкунандаи мактаб бояд шахсияти гуногунҷабҳа бошад, ки дорои тафаккури эҷодӣ ва қобилияти таҳлили интиқодӣ бошад. Он бояд ба рушди доимии худ ва хоҳиши донишҳои нав равона карда шуда, дар фаъолияти эҷодӣ ташаббус нишон диҳад. Муҳим он аст, ки чунин шахс барои интихоби огоҳонаи траекторияи касбии худ ва ташаккули дурнамои касбии инфиродӣ омода бошад. Вай бояд қодир бошад, ки бо эътиқод ва арзишҳои шахсӣ қарорҳои мустақилона қабул кунад ва масъулияти худро дар назди ҷомеа ва давлат барои оқибатҳои амалҳои худ дарк кунад. Ҳамин тариқ, хатмкунанда бояд на танҳо мутахассиси салоҳиятдор, балки шахрванди фаъол бошад, ки ба мушкилоти замони муосир омода бошад.

«Натиҷаи педагогӣ, ки ҳангоми истифодаи воситаҳои педагогии таълим дар раванди таълим ба даст оварда мешавад, ба андозаи зиёд ба мувофиқати дастгоҳи истифодашаванда ба хусусияти хоси раванди таълимии мазкур вобаста мебошад» [6, с.160].

Дар ҷаҳони муосир муассисаҳои таълимии аксари кишварҳои пешрафта, аз ҷумла Тоҷикистон, технологияҳои интерактивиро фаъолона ҷорӣ карда истодаанд, ки дар раванди таълим нақши калидӣ доранд. Чунин технологияҳо дастгоҳҳои гуногунро дар бар мегиранд, ба монанди дастурҳои интерактивӣ, планшет ва дисплейҳои кристаллии ламсӣ (сенсорӣ), ки вазифаҳои ҳамгироии раванди таълимро бо технологияҳои иттилоотӣ муттаҳид мекунанд. Ҳамгироии таҷҳизоти интерактивӣ ва ҳалли мувофиқи нармафзор ба муҳити таълимӣ тағйир додани равишро ба омӯзиш талаб мекунад: аз амсилаи анъанавии “донишгоҳӣ”, ки ба азхудкунии пасивии дониш тамаркуз мекунад, ба

амсилаи динамикии “салоҳиятнок”. Ин парадигмаи нав ба рушди малакаҳои ҳаётан муҳим, ҷалби фаъолонаи донишҷӯён ба раванди таълим ва нақши назарраси кори мустақилонаи онҳо дар расидан ба ҳадафҳои таълимӣ тамаркуз мекунад.

«Таҷҳизоти муосири интерактивӣ ба ақидаи созандагони он имкон медиҳад, ки дар ташкили раванди таълим корҳои босамар анҷом дода шаванд» [76].

Ҳамин тариқ, на танҳо истифодаи таҷҳизоти интерактивӣ дар раванди таълим муҳим аст, балки истифодаи фаъолонаи методҳои интерактивӣ ва абзорҳои гуногун низ зарур аст. Зеро онҳо ба тағйир додани раванди таълим ва самараноктар кардани он мусоидат мекунанд.

1. Таҳияи маводи таълимии интерактивӣ: муаллим метавонад барномаҳо ва таъминоти барномавии гуногунро барои таҳияи дарсҳои интерактивӣ истифода барад, то ба хонандагон барои беҳтар азхуд кардани мавод кӯмак расонанд.

2. Ташкили саёҳатҳои виртуалӣ: тавассути технологияҳои иттилоотӣ ва иртиботӣ, сафарҳои виртуалӣ ва саёҳатҳо ташкил кардан мумкин аст, то хонандагон бидуни тарки синф бо ҷойҳо ва фарҳангҳои гуногун шинос шаванд.

3. «Истифодаи омӯзиши онлайн: муаллим метавонад ба хонандагон пешниҳод кунад, ки курсҳои онлайнӣ гузаронанд ё дар вебинарҳо иштирок кунанд, то дониш ва малакаи худро васеъ кунанд» [46, с.152].

4. Таҳияи лоиҳаҳои гурӯҳӣ: бо технологияҳои иттилоотӣ ва иртиботӣ, хонандагони мактаб метавонанд бо истифода аз абзорҳои гуногун барои мубодилаи иттилоот ва ҳамкорӣ дар лоиҳаҳои муштарак ҳамкорӣ ва фаъолият бурда бошанд.

5. Истифодаи унсурҳои бозӣ: муаллим метавонад унсурҳо ва супоришҳои бозиро истифода барад, то раванди таълимро барои хонандагони мактаб ҷолибтар ва ҳавасманд гардонад.

6. Истифодаи барномаҳои мобилӣ: муаллим метавонад барномаҳои гуногуни мобилиро барои омӯзиш истифода барад. Он ба хонандагон имкон медиҳанд, ки дар ҳама ҷо ва ҳар вақт таҳсил кунанд.

7. Ташкили мубоҳисаҳо ва форумҳои онлайн: «тавассути технологияҳои иттилоотӣ ва иртиботӣ, мубоҳисаҳо ва форумҳо ташкил кардан мумкин аст, ки дар онҳо хонандагон метавонанд мавзӯҳои таълимиро муҳокима кунанд ва фикру ақидаҳои худро мубодила кунанд» [6].

8. Истифодаи тахтаҳо ва проекторҳои интерактивӣ: муаллим метавонад тахтаҳо ва проекторҳои интерактивиро барои намоиш додани маводи таълимӣ ба таври басарӣ ва ҷалбкунанда истифода барад.

Ин амал ба онҳо дар рушди малакаҳои муошират ва эҷодкории худ кӯмак мекунад.

Ҷадвали 1. - Мундариҷаи истифодаи воситаҳои интерактивӣ дар раванди таълим

Мақсади асосии дар низоми маориф чорӣ намудани метод ва воситаҳои интерактивӣ			
Бо истифодаи методҳои интерактивӣ ва воситаҳои техникӣ дар раванди таълими технология (таълими меҳнат), коркарди механизми истифодаи самараноки он.		Таҳияи низоми иттилоотии раванди таълими технология (таълими меҳнат) ва ташкили низоми идоракунии онҳо дар асоси технологияҳои иттилоотӣ	
Вазифаҳои истифодаи воситаҳои интерактивӣ дар таълими технология (таълими меҳнат)			
Муайян намудани омилҳои дидактикӣ ва захираҳои таълимии электронӣ (заминаи моддию техникӣ) барои татбиқи онҳо дар ҷараёни таълим	Таҳия ва истифодаи таъминоти барномавӣ барои технологияҳои нави интерактивии иттилоотӣ дар ҷараёни таълими технология (таълими меҳнат)	Рушди малакаҳои кор бо донишҷӯён ва ташаккули салоҳиятҳои касбӣ-педагогӣ	Баланд бардоштани самаранокии таҳсилоти технологӣ (таълими меҳнат) ва васеъ кардани имкониятҳои таҳсилоти фосилавӣ

Таҳлили татбиқи таҷҳизоти интерактивӣ дар раванди таълим нишон медиҳад, ки муаллимон онро бештар ҳамчун тахтаи бисёрфункционалӣ барои пешниҳоди маводи таълимӣ истифода мебаранд. Ҳадафи асосӣ дарёфти роҳҳои муассири ҳамгироии ин таҷҳизот барои тағйир додани раванди таълим мебошад. «Самтҳои

имконпазир истифодаи технологияро барои таҳияи иттилооти санчидашаванда, рушди малакаҳои баланди зеҳнӣ дар донишҷӯён тавассути таҳлил ва асосноккунии маълумот, инчунин кор дар ҷуфтҳо ва гурӯҳҳо барои ҳалли мушкилот ва сипас таҳлили мутақобилаи натиҷаҳо дар бар мегиранд» [46]. Инчунин, истифодаи методҳое, ки ба ҷалби ғайлонаи донишҷӯён мусоидат мекунанд, ба монанди нақшаҳои сохторӣ-мантиқӣ, ҷанбаи муҳим аст. Ин ғояҳо танҳо як қисми иқтидори технологияҳои интерактивиро ифода мекунанд ва дарёфти муносибатҳои нав сармоягузорию барои ба даст овардани онҳо асоснок мекунад.

Тахтаи интерактивӣ экрани сенсориест, ки ба компютер пайваست буда, проектор тасвири онро ба тахта интиқол медиҳад. Барои кор кардан тариқи компютер ба сатҳи тахта даст расонидан кифоя аст. Ин асбоб дар худ вазифаи тахтаи мактабӣ ва компютери шахсиро муттаҳид кардааст. Дарс 45 дақиқа давом мекунад ва дар ин муддат ба муаллим зарур аст, ки корҳои зиёдро анҷом диҳад: тафтиш кардани иҷрои супориши ҳонагӣ, гузаронидани машғулияти лабораторӣ, ғаҳмонидани маводи нав, мустаҳкамкунии он, гузаронидани кори амалӣ. Дар сурати истифодаи дуруст қисми зиёди ин корҳоро компютер ва тахтаи интерактивӣ анҷом дода метавонанд. Пойгоҳи зеҳнӣ дар ҳамбастагӣ бо интерактивноӣ имконият медиҳад, ки дар рӯйдодҳо бевосита иштирок намуда, инкишофи онҳо идора карда шавад.

Тахтаи интерактивӣ як таҷҳизоти инноватсионӣ мебошад, ки вазифаҳои тахтаи синф ва компютери шахсиро дар бар мегирад. Он дорои экрани сенсорӣ мебошад, ки ба компютер пайваст мешавад ва проектор тасвиrho ба сатҳи тахта интиқол медиҳад. Ламс кардани тахта ба шумо имкон медиҳад, ки компютерро идора кунед ва вазифаҳои гуногунро иҷро кунед. Истифодаи тахтаи интерактивӣ дар якҷоягӣ бо компютер имкониятҳои васеъро барои иштироқи ғайлонаи ҳонандагон дар раванди таълим ва назорати рушди он фароҳам меорад.

Аз таҷрибаи шахсии кор ва пурсиши ҳамкорон - муаллимони мактабҳои шаҳри Хучанд ва вилояти Суғд бармеояд, ки шаш навъи тахта бештар густариш ёфтаанд: SmartBoard, IQBoard, Screen Media, Classic Solution, Triumph Board, Mimio (замимаи интерактивӣ).

Ҳангоми кор дар тахтаи интерактивӣ маркери махсус истифода мешавад, ки бо унвони «қалами электронӣ» ё вобаста ба ширкати истеҳсолкунанда бо ягон номи дигар роиҷ аст. «Қалами электронӣ» аз рӯйи хусусият ва принципҳои кор, андоза фарқ карда метавонад. Аз тамоми ин хусусият дар дастур барои истифодабаранда, дар дастур оид ба таҷҳизот огоҳ шудан мумкин аст. Варианти беҳтарин имконияти бо ангуштони даст кор карданро дар бар мегирад.

Тахтаи интерактивӣ ва проектор танҳо як қисми низоми том мебошанд. Вазифаҳои асосиро компютер иҷро мекунад. Ба он тариқи USB - ноқил, радио-ноқил ё ноқили инфрасурх тахтаро пайваست мекунад. Таъминоти барномавии васлшуда пайгирии расиши маркерро ба тахта, танзими ҷойгиршавии тасвирро, ки ба ҷойгиршавии проектор вобаста мебошад, имкон медиҳад. «Ба ғайр аз таъминоти барномавии пойгоҳӣ барномаҳои иловагӣ мавҷуданд, ки объектҳои мултимедиаӣ, муҳаррирони матнӣ ва графикӣ, барномаҳоро барои сохтани муаррифиҳои интерактивӣ, барномаҳои кор бо Интернет, китобхонаҳо ва маводи аёнӣ, машқҳо аз рӯйи фанҳои дар мактаб тадрисшаванда ва ғайраро дар бар мегиранд» [46].

Таҳлили муқоисавии методҳои истифодаи тахтаҳои электронӣ дар раванди таълим нишон медиҳад, ки ҳар кадоми онҳо афзалиятҳо ва нуқсонҳо ва инчунин соҳаҳои мушаххаси татбиқ доранд.

1. Методи муаррифӣ: ин равиш истифодаи тахтаи электрониро барои намоиши маводи таълимӣ дар шакли слайдҳо, видеоҳо ё графикҳо дар бар мегирад. Афзалият қобилияти тасаввур кардани иттилоот мебошад, ки ба азхудкунии беҳтари мавод мусоидат мекунад. Аммо, ин

метод метавонад барои донишчӯён ғайрифайол бошад, агар онҳо дар ин раванд иштирок наkunанд.

2. Омӯзиши интерактивӣ: Дар омӯзиши интерактивӣ диққат ба ҳамкориҳои самарабахши муаллимон ва донишчӯён равона шудааст. Муаллимон метавонанд бо истифода аз тахтаҳои электрони, пурсишҳо, викторинаҳо ва муҳокимаҳо баргузор кунанд, ки ин раванд ба таҳсил ва фаҳмиши амиқи мавзӯҳо кӯмак мерасонад. Ин ба ҷалби ғайлонаи донишчӯён ва рушди тафаккури интиқодӣ мусоидат мекунад. Аммо ин метод аз муаллим тайёрии баланд ва малакаи кор бо технологияро талаб мекунад.

3. Омӯзиши муштарак: дар ин равиш, донишчӯён дар гурӯҳҳо бо истифода аз тахтаи электронӣ барои ҳалли мушкилоти муштарак кор мекунанд. Ин малакаҳои гурӯҳиро инкишоф медиҳад ва ба мубодилаи афкор мусоидат мекунад. Бо вуҷуди ин, дар тақсими нақшҳо ва ғайлоияти иштирокчиён мушкилот ба миён меояд, ки метавонад самаранокии омӯзишро коҳиш диҳад.

4. Омӯзиш тариқи бозӣ: Истифодаи унсурҳои бозӣ дар тахтаи электронӣ раванди омӯзишро шавқовартар мекунад. Муаллимон метавонанд бозиҳо ва мусобиқаҳо бо фарогирии имкониятҳои тахтаи интерактивӣ таҳия кунанд, ки ҳавасмандии донишчӯёнро зиёд мекунанд. Аммо, бояд ба назар гирифт, ки аз ҳад зиёд бозӣ кардан метавонад аз раванди таълим монеа шавад ва ҷиддияти онро коҳиш диҳад.

5. Методи лоиҳа: тахтаҳои электронӣ метавонанд ҳамчун платформа барои пешниҳод ва муҳокимаи корҳои лоиҳа хизмат кунанд. Ин ба донишчӯён имкон медиҳад, ки малакаҳои таҳқиқотӣ ва таҳлили интиқодӣ инкишоф диҳанд. Аммо, ин равиш барои таҳия ва татбиқи лоиҳаҳо вақти зиёдро талаб мекунад.

Дар натиҷа, интихоби методи истифодаи тахтаҳои электронӣ аз ҳадафҳои таълим, сатҳи тайёрии муаллим ва хусусиятҳои гурӯҳи донишчӯён вобаста аст. Омӯзиши равишҳои гуногун метавонад

азхудкунии самараноки мавод ва рушди малакаҳои заруриро дар донишҷӯён таъмин кунад.

Тахтаҳои интерактивӣ ва воситаҳои нармафзор қисми чудонашавандаи раванди муосири таълим, махсусан дар таълими технология (таълими меҳнат) мегарданд. Онҳо уфукҳои навро барои ҷалби донишҷӯён ва баланд бардоштани самаранокии омӯзиш мекушоянд.

Яке аз намунаҳои барҷастаи татбиқи амалии тахтаҳои интерактивӣ дарси тарроҳӣ ва сохтани маҳсулот мебошад. Муаллим метавонад тахтаро барои нишон додани марҳилаҳои гуногуни кор бо барномаҳои CAD (Computer-Aided Design) истифода барад. Бо проексия дар тахтаи интерактивӣ, донишҷӯён метавонанд раванди сохтани амсилаҳои 3D-ро мушоҳида кунанд, дар вақти воқеӣ саволҳо диҳанд ва ҳатто дар раванди тағйир додани нишондиҳандаҳои амсила иштирок кунанд. Ин на танҳо дарсро равшантар мекунад, балки ба донишҷӯён имкон медиҳад, ки мафҳумҳои мураккабро беҳтар дарк кунанд.

Инчунин истифодаи тахтаҳои интерактивӣ барои ташкили ҳамкорӣ дар лоиҳаҳо бояд қайд карда шавад. Донишҷӯён метавонанд дар гурӯҳҳо бо истифода аз тахта барои ҳучуми ақлӣ, сохтани диаграммаҳо ва муаррифии ғояҳои худ кор кунанд. Ин малакаҳои гурӯҳиро инкишоф медиҳад ва ба мубодилаи афкор мусоидат мекунад, ки ин як ҷанбаи муҳим дар омӯзиши фанни технология (таълими меҳнат) мебошад.

Ҳамин тариқ, тахтаҳои интерактивӣ ва воситаҳои нармафзор на танҳо омӯзишро интерактивӣ ва шавқовартар мекунанд, балки ба азхудкунии амиқи мавод, рушди малакаҳои амалӣ ва тафаккури интиқодӣ дар донишҷӯён мусоидат мекунанд.

Афзалияти тахтаи интерактивӣ аз инҳо иборат аст:

- «тахтаҳои интерактивӣ ба тахтаҳои одӣ монанданд, аммо дар айни ҳол, онҳо ба муаллим имкон медиҳанд, ки воситаҳои таълимро ба осонӣ истифода намуда, бо синф пайваста тамос дошта бошад» [39];

- «тахтаҳои интерактивӣ барои густариш додани доираи истифодаи воситаҳои электрони таълим мусоидат мекунад, зеро онҳо иттилоотро ба шунавандагон нисбат ба ҳолатҳои корбурди воситаҳои стандартӣ тезтар интиқол медиҳанд» [31];

- тахтаҳои интерактивӣ аз ҳисоби афзудани миқдори мавод дар дарс ба муаллим баланд намудани сатҳи дарки маводро имкон медиҳанд. Масалан, расм аз интернет, ҷадвали миқёсан калон, файли матнӣ ё харитаи географӣ. Тахтаи интерактивӣ ҳамрадифи муаллим дар дарс, воситаи тақвияти суҳанони ӯ мегардад;

- «тахтаҳои интерактивӣ ба муаллим имкон медиҳанд, ки бевосита дар рафти дарс ба маводи методӣ, ҳангоми фаҳмонидани мавод ислоҳҳо дароварда, онро барои аудиторияи мушаххас, масъалаҳои мушаххаси дар дарс гузошта мутобиқ намояд» [76];

- «тахтаҳои интерактивӣ барои ҳонандагон дар дарс иттилоотро тезтар дарк карданашон мусоидат мекунад» [2];

- «тахтаҳои интерактивӣ барои ҳонандагон имконият фароҳам меоранд, ки дар мубоҳисаҳои гурӯҳӣ иштирок намуда, онро ҷолиб гардонанд» [31];

- «тахтаҳои интерактивӣ ба ҳонандагон имкон медиҳанд, ки кори муштаракро иҷро кунанд, масъалаи умумии аз ҷониби муаллим гузоштаро ҳал намоянд» [23];

- «тахтаҳои интерактивӣ дар як вақт санҷидани донишҳои таълимгирандагонро дар синф, ба роҳ мондани робитаи мутақобили байни муаллим ва ҳонандаро имконпазир мегардонанд» [11];

- дар сурати пурра ҷорӣ гардидани тахтаҳои интерактивӣ дар таҳсилот, бунёди пойгоҳи ягонаи маводи методиву намоишӣ барои таълим, вақти муаллимон сарфа мешавад;

- имконияти пурратар ошкор намудани иқтидори эҷодии ҳам ҳонанда ва ҳам муаллим фароҳам оварда мешавад;

- фаъолияти хонандагон аз ҳисоби имкони идоракунии мустақилонаи объектҳо дар тахта ё кори барои тамоми синф аён дар назди компютер таҳрик бахшида мешавад, ки тамаркузи диққати хонандагонро дар тахтаи синф имкон медиҳад;

- «инкишофи ангеизиши мусбат ба омӯзиши фан аз ҳисоби тасвирҳо ва таассуроти барҷаста рӯй медиҳад, ки барои пурраву амиқтар дарк шудани маводи таълим мусоидат мекунад» [76].

Норасоихои истифодаи тахтаҳои интерактивӣ [76]:

- тахтаи интерактивӣ нисбат ба тахтаи одӣ ё проектор бо экран арзиши гаронтар дорад;

- сатҳи тахтаи интерактивӣ осеб бинад, иваз кардани он нархи гарон дорад;

- тасвири ба сатҳи тахтаи интерактивӣ интиқолёбандаро шахси дар назди он истода метавонад панаҳ кунад;

- тахтаҳои интерактиви кӯчонидашаванда (ва проекторҳо) бояд аз дуздӣ, вайронкунӣ ва ғайра ҳифз карда шаванд, ҳамчунин зимни истифодаи тахтаҳои кӯчондашаванда созгор намудани онҳо дар вақти кӯчонидан ба ҷойи нав зарур аст;

- «агар ба тахтаи интерактивӣ дастрасии дуристода иҷозат дода шуда бошад, баъзе истифодабарандагон ба экран хабар ё расми номатлубро интиқол дода метавонанд» [76];

- норасоихои сохтории стилусҳо, ки онҳо ғафс мебошанд, тасвир аз ҳаракат ҳатто баъди созгор намудан ақиб мемонад, навиштан бо онҳо хеле душвор ва ноқулай аст;

- набудан ё кам дастрас будани таъминоти барномавӣ;

- ҳароҷоти вақт барои омодагӣ ба дарс хеле зиёд аст;

- маҳдуд намудани вақти кор бо тахтаи интерактивӣ дар дарс бо сабаби зарурати риояи меъёрҳои санитарӣ.

Ҳамин тавр, тахтаҳои интерактивӣ на танҳо барои баланд бардоштани сифати таҳсилот равона шудаанд. Онҳо воситае дар

мусобиқаи мактаб бо мактаби дигар, байни мактаб ва олами атроф барои хонанда мебошанд.

Яке аз шартҳои таълими босамари технология (таълими меҳнат) дар раванди таълим ба кор бурдани имконияти тахтаи электроники интерактивӣ мебошад. «Тахтаи электроники интерактивӣ - панели сенсориест, ки ба компютер пайваست буда, тасвирро аз монитори он проектор дар тахта инъикос мекунад. Тамоми барномаву файлҳое, ки муаллим дар компютери худ мекушояд, дар экрани тахта инъикос мешаванд» [31].

«Тахтаи электроники интерактивӣ воситаи муосири техникии таълим аст. Зери мафҳуми воситаҳои техникии таълим маҷмуи дастгоҳҳои техникиро бо таъминоти дидактикӣ, ки дар раванди таълиму тарбия барои пешниҳод ва коркарди иттилоот бо мақсади беҳтаргардонии он истифода мешаванд, фаҳмида мешаванд» [80]. Ҳамчун дастгоҳи техникӣ тахтаи электроники интерактивӣ дорои сифати муҳим - интерактивнокӣ мебошад, ки дар ин таъриф инъикос нагардидааст. Ин хусусият ба ҳама воситаҳои анъанавии таълими техникӣ дахл надорад, зеро он инноватсионӣ аст ва дар заминаи кор бо компютерҳо ё тахтаҳои электроники интерактивӣ истифода мешавад.

Дар ин асно мо оид ба хусусиятҳои тахтаи электронӣ чунин қайд кардем. Аввалан, он бисёрҷабҳа аст, ки ба донишҷӯён имкон медиҳад, ки бо мавод тавассути графика, садо, видео ва аниматсия муошират кунанд, ки ба дарки амиқи иттилоот мусоидат мекунад. Дуюм, фаъолияти он раванди таълимро сода карда, вақт ва саъйи ҳам донишҷӯён ва ҳам муаллимонро сарфа мекунад. Хусусияти сеюм муаррифии ҳамгирошудаи дониш мебошад, ки ба шумо имкони бо маълумоти васеъ кор кардан ва захираҳои гуногуни интернетро истифода бурданро фароҳам меорад. Хусусияти чорум виртуалӣ, ки имконият медиҳад, ки равандҳо ва ҳолатҳои ғайривоқеиро дар раванди таълим амсиласозӣ кунанд. Хусусияти панҷум технологияест, ки ба шумо имкон медиҳад, то

натичаҳои кори хонандагонро дар ҳар лаҳза нигоҳ доред ва таҳлил кунед.

«Хусусияти муҳими тахтаи электронии интерактивӣ он аст, ки бевосита дар экран, бидуни истифодаи клавиатура, муш ё монитори компютер кор кардан имконпазир аст. Тамоми амалҳои заруриро муаллим бевосита дар экрани тахта бо ёрии стилус - «қалами электронӣ»-и махсус ё ангуштон иҷро намудан мумкин аст. Муаллим дар назди тахтаи электронии интерактивӣ, мисли тахтаи одӣ истода, чунин амалҳоро анҷом дода метавонад: навиштан (бо истифодаи асбобҳои «қалам», «матн», «клавиатураи экран»), расм кашидан, пок кардан, нақша кашидан, намоиш додани аксҳо, расмҳо, харитаҳо, аудио ва видео-мавод, воридшавӣ ба Интернет» [39].

Тахтаи электронии интерактивӣ барои хонандагон хеле ҷолиб ва шавқовар аст, зеро он имкониятҳои нави интерактивиро ба вуҷуд меорад. Вале дар раванди таълим, истифодаи ин технологияҳо на танҳо манфиатҳои хонандагон ва муаллимонро дар бар мегирад, балки хусусиятҳои психологӣ кор бо ин воситаҳо низ бояд дар назар гирифт. Инчунин, муҳим аст, ки истифодаи тахтаи электронии интерактивӣ бо қонунҳои дидактикӣ ва методии таълим мувофиқат кунад. Ин подход на танҳо ба беҳтар кардани сифати таълим кӯмак мерасонад, балки инчунин ба рушди қобилиятҳои фикрии хонандагон мусоидат мекунад. Бо ин метод, муаллимон метавонанд муҳити таълимиро динамикӣ ва ҷолиб созанд, ки дар он донишҷӯён фаъолона иштирок мекунанд. Ин ҳама боиси тақмили раванди омӯзиш ва баланд бардоштани самаранокии таълим мегардад.

Истифодаи тахтаи электронии интерактивӣ дар дарси технология (таълими меҳнат) барои муаллим имконияти густурдaro фароҳам оварда, афзалияти зиёд дорад. Истифодаи тахтаи интерактивии электронӣ ба муаллим имкон медиҳад, ки ба дарки хонандагон таъсир расонад. Аммо, барои ноил шудан ба самаранокии раванди таълим,

муҳим аст, ки муаллим дониши амиқи ҷанбаҳои психологии татбиқи ин технологияро дошта бошад.

«Тахтаи электронии интерактивӣ ба туфайли бисёршабака будан ба хонандагон таъсири пурқувват расонида, таассуроти аз иттилооти қабулшуда бардоштаре бештар мегардонад. Мувофиқи маълумоти ЮНЕСКО вақте ки одам гӯш мекунад, танҳо 15% иттилооти шунидаашро, вақте ки мебинад - 25% иттилооти дидашаванда ба хотир мегирад, вақте ки мебинад ва гӯш мекунад - 65% иттилоотро ба хотир мегирад. Мувофиқи таҳқиқоти психологӣ, маъноӣ ҳама гуна хабар ба ҳаҷми 7% тариқи гуфтор, 38% - тариқи оҳанги нутқи гӯянда, бештар аз 50% иттилоот - тариқи имову ишора ва тарзи истодани гӯянда интиқол меёбад» [48].

«Дар раванди таълими мактаб пеш аз ҳама, ба шабакаҳои биноӣ ва шунавоии хонандагон таъсири бештар расонида мешавад. Дар психология маълум аст, ки таҳлилгарони биноӣ нисбат ба шунавоӣ иқтидори бештари гузаронданро доранд. Маҳз тариқи ҳисси биноӣ инсон то 80% тамоми иттилоотро дар бораи олами атроф қабул мекунад» [136]. Дар ин замина, чӣ қадаре ки аз биниш ва назорат маълумотро равшантар дарк кунад, хотираи он самараноктар мешавад. Такмили азхудкунии маводи таълимӣ аз ҷониби донишҷӯён тавассути ҳамкориҳои фаъолонаи нутқи муаллим ва унсурҳои басарӣ, аз қабилӣ тасвирҳо, графикҳо, ҷадвалҳо ва дигар маводҳои ёрирасон дар ҷараёни таълим ба даст оварда мешавад. Аммо, манбаи асосии иттилоот дар дарсҳо суханронии муаллим боқӣ мемонад, ки ба донишҷӯёни дорои дарки бартаридоштаи шунавоӣ таъсир мерасонад.

«Истифодаи тахтаи интерактивии электронӣ ба донишҷӯён таъсири назарраси эмотсионалӣ мерасонад, аз ин рӯ муҳим аст, ки вақти бо ин воситаҳои техникий таълим сарфшударо назорат кунед» [136, с.30]. Таъсири аз ҳад зиёди эмотсионалӣ ва иттилооти аз ҳад зиёди басарӣ ё аудиоӣ метавонад раванди дарк ва фаҳмиши маводи омӯхташударо

душвортар кунад. Гарчанде ки тахтаи интерактивӣ дарсхоро қолибтар мекунад ва ба суръат бахшидани раванди таълим мусоидат мекунад, он набояд ҳамеша дар синф истифода шавад. Дар рафти дарсҳо, донишҷӯён метавонанд аз сабаби фишори зиёд ба таҳлилгарони шунавоӣ ва басарӣ ҳастагӣ ҳис кунанд ва ҳатто қолибтарин маводи нав метавонад ба онҳо таваҷҷуҳи кофӣ надихад. Ба ғайр аз ин, ба кор тавассути техника иваз кардани муоширати хонандагон байни ҳамдигар ва муаллим ба рӯҳияи хонандагон таъсири манфӣ мерасонад. Бинобар ин, корбурди ҳама гуна воситаҳои техникаи таълим дар дарс бояд зерӣ назорати дақиқи муаллим сурат гирад.

«Дар мавриди истифодаи тахтаи электронии интерактивӣ хусусияти психологии диққати хонандагонро доништан ва ба назар гирифтани муҳим аст. Ба инҳо ҳаҷми диққат, тамаркуз, устуворӣ ва самтивазкунии диққат дохил мешаванд. Тамаркузи диққат маънои мавҷудияти робита бо объектҳои муайян ё тарафи фаъолиятро дошта, шиддатнокии ин робитаро ифода менамояд ва он нигоҳ доштани диққат дар як объект мебошад» [136, с.36]. «Устувории диққат - давомнокии вақт, ки дар тӯли он инсон диққати худро дар объект нигоҳ дошта метавонад. Устувории диққат бо давомнокие, ки дар ҷараёни он тамаркузи диққат ҳифз мешавад, яъне экстенсивнокии он муайян мегардад. Қайд бояд кард, ки ҳангоми кори фаъолоне бо объектҳои омӯхташаванда устувории диққати хонандагон ҳадди аксар 15-20 дақиқа метавонад нигоҳ дошта шавад, ки баъди он ё самтивазкунии диққат ба объектҳои дигар, ё истироҳати кӯтоҳмуддат зарур аст» [136, с.38].

«Ҳаҷми диққате, ки бо миқдори объектҳо, аломатҳои дар як вақт бо возеҳияти кофӣ даркшаванда чен карда мешавад, мувофиқи меъёр ба 7 ± 2 объектро ташкил менамояд. Агар сухан дар бораи объектҳои равад, ки бо ҳамдигар тамоман алоқаманд нестанд, дар ин сурат ҳаҷми диққати мактаббача ба ҳисоби миёна на бештар аз 23 объектро ташкил хоҳад кард» [136]. «Тақсимои диққат - дар як вақт диққат додан ба якчанд

объект ва дарки пурраи онҳо мебошад. Бо тақсимои диққат самтивазкунии диққат алоқаманд аст, яъне ”бошууруна гузаронидани диққат аз як объект ба объекти дигар” аст» [136].

«Хусусияти зикршударо ба назар гирифта, равоншиносон тавсия медиҳанд, ки воситаҳои техникии таълими дилхоҳ на дертар аз 5-10 дақиқа баъди оғози дарс ба кор бурда шавад Маҳз дар ҳамин марҳила диққат ва тamarкузи хонандагон дар сатҳи баланд қарор дошта, онҳо барои дарки маводи таълимии зарурӣ бештар омода мебошанд. Бо тахтаи электронии интерактивӣ кор карда, хонандагон маҳорати муҳими умумитаълимиро инкишоф медиҳанд: маҳорати мушоҳида, муқоиса, таҳлил намудан ва хулоса баровардан» [80, с.143]. Ба кор бурдани тахтаи электронии интерактивӣ ҳангоми машғулият барои бартараф намудани ҳамон хислатҳои монёқунандаи хонандагон мусоидат менамояд.

Маъруфияти тахтаи электронии интерактивӣ дар раванди омӯзиш ва самаранокии он барои дарки иттилооти нав тавассути маълумоти зерин тасдиқ мешавад: барои шинохтани чизи одие, ки пештар номаълум буд, ба инсон чунин фосилаҳои вақт заруранд: ҳангоми тасвир бо сухан - 2,8 с.; тасвир дар расми тарҳдор - 1,5 с.; акси ранга - 0,9с.; воситаҳои кино - 0,7 с.; намоиши ҳуди ашё - 0,4 сония [80, с.154].

Аз маълумоти пешниҳодшуда метавон хулоса кард, ки истифодаи видео ва маводи визуалии баландсифат (тасвирҳои ранга, аксҳо) дарки иттилоотро беҳтар мекунад. Аммо, дақиқии фаҳмиш бештар аз таҷрибаи ҳассос ва тасаввуроти донишҷӯён вобаста аст. Барои хонандагони синфҳои болоӣ, ин таҷриба одатан маҳдуд аст. Бо гузашти солҳо, онҳо ба осонӣ тафсилоти ғумшударо дар тасаввуроти худ пур мекунанд. Аз ин рӯ, барои муаллим муҳим аст, ки байни сарбории тахтаи интерактивӣ ҳамчун манбаи иттилоот ва қобилияти донишҷӯён барои азхуд кардани он мувозинат кунад. Гарчанде ки технологияҳои интерактивӣ имкон медиҳанд, ки бисёр маводи нав пешниҳод карда шаванд, ин метавонад ба азхудкунии нокифоя оварда расонад, агар иттилоот аз имкониятҳои

дарки донишчӯ зиёд бошад. Омӯзиши самаранок танҳо дар сурате имконпазир аст, ки мундариҷаи мавод ба сатҳи дарки донишчӯён мувофиқат кунад.

Таҳқиқотҳо дар соҳаи психология тасдиқ карданд, ки барои беҳатар ва самаранок истифода бурдани тахтаҳои электроники интерактивӣ дар омӯзиши технологӣ, муаллим бояд ҷанбаҳои психологии истифодаи онҳоро ба назар гирад. Ҳангоми банақшагирии дарсҳо ҳамгиро кардани ин хусусиятҳо муҳим аст.

Принсипҳои дидактика ва методикаи таълим, ки барои таҳлили нақши тахтаи электроники интерактивӣ дар раванди таълим таҳия шудаанд, ба таври муҳим барои инкишофи методҳои самаранок истифодаи он дар дарсҳои технология (таълими меҳнат) хизмат мекунанд. Ин принсипҳо на танҳо ба муаллимон кӯмак мерасонанд, балки барои донишчӯён низ имконият фароҳам меоранд, ки бо методҳои навини омӯзиш ошно шаванд. Истифодаи ин технологияҳо метавонад сифати таълимиро ба таври назаррас баланд бардорад, зеро онҳо имконияти интерактивӣ ва иштирокро фароҳам меоранд. Тахтаи электроники интерактивӣ воситаи муассирест, ки бо он муаллимон метавонанд маводҳоро бо шеваи ҷолиб ва визуалӣ пешниҳод кунанд. Ин равиш на танҳо диққати донишчӯёнро ҷалб мекунад, балки онҳоро барои фаъолона иштирок кардан дар раванди омӯзиш ташвиқ менамояд. Дар натиҷа, ин принсипҳо ба тақмили малакаҳои практикии донишчӯён ва рушди фикри интиқодӣ кӯмак мерасонанд, ки барои ояндаи касбӣ ва шахсии онҳо муҳим аст. Бинобар ин, истифодаи тахтаи электроники интерактивӣ дар таълим на танҳо як роҳкори технологӣ, балки як воситаи муассир барои беҳтар кардани раванди таълим ва баланд бардоштани сифати омӯзиш мебошад.

Принсипҳои дидактикӣ-методиҳои истифодаи тахтаи электроники интерактивӣ дар дарси технология (таълими меҳнат) ва чигунагии

татбиқи онҳоро дар раванди таълими технология (таълими меҳнат) баррасӣ менамоем.

Принсипи мақсаднокӣ. Ҳамкориҳои байни муаллим ва донишҷӯён ҳамеша ҳадафи муайяне дорад, ки ҳарду ҷониб онро мефаҳманд. Истифодаи тахтаи интерактивӣ бояд барои ноил шудан ба ин ҳадаф ё ҳалли вазифаҳои мушаххасе, ки дар дарс гузошта шудаанд, равона карда шавад. Самаранокии истифодаи тахтаи интерактивӣ аз мундариҷа ва мураккабии мавод, синну соли хонандагон ва шароити таълим вобаста аст. Татбиқи ин принсип дар дарс ба муаллим имкон медиҳад, ки донишҷӯёнро барои дарки иттилоот омода созад, маводи нав пешниҳод кунад, захираҳои заруриро нишон диҳад ва сатҳи дониш ва малакаҳои омӯхташударо мустаҳкам, ҷамъбаст ё арзёбӣ кунад.

Принсипи муошират дар таълим. Принсипи муошират дар таълим муҳимияти баланд кардани қобилияти донишҷӯёнро барои истифодаи донишҳои назариявӣ дар амалия таъкид мекунад. Тахтаи интерактивии электронӣ бояд воситаи самаранокӣ бошад, ки донишҷӯёнро барои ҳал кардани мушкилот ва баррасии вазъиятҳои воқеӣ омода созад. Ин метод ба онҳо кӯмак мекунад, ки донишҳоро дар шароити воқеӣ ба кор баранд, ки ин боиси рушди малакаҳои муҳим ва эҷодкорӣ мегардад. Дар натиҷа, таҳсилот на танҳо назариявӣ, балки амалии самарабахш хоҳад шуд. Дар дарс муаллим метавонад фаъолияти эҷодии донишҷӯёнро тавассути фароҳам овардани шароит барои мустақилона кор кардан дар ҳона бо истифода аз маводи иловагӣ фаъол созад. Ин имкон медиҳад, ки вазифаҳои марбут ба корҳои таъмири воқеӣ, ба монанди рангкунӣ ё часпонидани зардеворӣ тавассути намоишҳои басарӣ ҳал карда шаванд.

Принсипи робитаи назария бо амалия. Татбиқи ин принсип дар дарс: татбиқи тахтаи интерактивии электронӣ аз ҷанбаҳои назариявии мавзӯҳои ношинос ба фаҳмиши амалии онҳо гузаштан ба муаллим кӯмак мекунад. Дар натиҷа донишҷӯён кӯшиш мекунанд, ки тамоми

донишҳои гирифтaro дар қисми амалии дарси технология (таълими меҳнат) - дар устохонаҳои таълимӣ ва махфилҳои эҷодӣ ба кор баранд.

Принсипи дастрасии таълим ба он ишора мекунад, ки мундариҷа ва методи пешниҳоди маълумот бояд бо хусусиятҳои синну сол ва хусусиятҳои шахсии донишҷӯён мутобиқ бошад. Ин принсип нақши муҳимро дар татбиқи тахтаи интерактивии электронӣ дар раванди таълим мебозад. Он имкон медиҳад, ки донишҷӯён бо методҳои гуногуни омӯзиш, ки ба онҳо мувофиқ аст, шод ва самаранок иштирок кунанд. Тахтаи интерактивӣ, бо аниматсияҳо ва элементҳои визуалӣ, метавонад диққати донишҷӯёнро ҷалб намуда, фаҳмиши онҳоро амиқтар кунад. Ин метод на танҳо барои кӯмак ба муаллимон, балки барои рушди мустақилияти донишҷӯён низ мусоидат мекунад. Бо ин роҳ, онҳо метавонанд бо мазмуни таълим бештар шод ва ғаъолона ҳамкорӣ кунанд. Дар натиҷа, муҳити таълимӣ динамикӣ ва шавқовар мешавад, ки дар он донишҷӯён эҳсоси беҳатарӣ ва эҷодкорӣ доранд. Ин принсипҳо дар маҷмӯъ сифати таълимро баланд мебардоранд ва ба рушди шахсият кӯмак мерасонанд. Дар давоми дарс ба шарофати имкониятҳои васеи ин технология муаллим метавонад маводро ба эҳтиёҷоти гурӯҳи мушаххас мутобиқ кунад.

Принсипи муназзамӣ ва пайдарҳамӣ. Иқтидори тахтаи электронии интерактивӣ ба муаллим имкон медиҳад, ки иттилооти навро дар пайдарҳамии муайян ва муназзамӣ омода карда, пешниҳод намояд.

Принсипҳои бошуурӣ ва ғаъолнокӣ. Ин принсипҳо низ ба истифодаи тахтаи электронии интерактивӣ дар таълими технология (таълими меҳнат) бевосита алоқаманд мебошанд. Ҷалб намудани тахтаи электронии интерактивӣ ба рафти таҳриқи ғаъолияти донишҷӯён ва ташаккули муносибати бошууро ба омӯзиши маводи нав мусоидат мекунад. Татбиқи принсип дар дарс: ба донишҷӯён иҷро кардани машқҳо бо истифодаи тахтаи электронии интерактивӣ маъқул аст. Дар онҳо шавқу рағбат ба ҳуди раванди таълим бо истифодаи техникаи навтарин

ва хоҳиши кор кардан пайдо мешавад. Бо пайдо шудани ангезиш рафтори фаъолтар дар дарс ва муносибати бошууруна ба омӯзиши технология (таълими меҳнат) низ алоқаманд мебошад.

Принсипи мустақилияти донишчӯён асосан ба шуурнокӣ ва фаъолнокии онҳо таъя мекунад. Тахтаи электронии интерактивӣ воситаи муфид аст, ки на танҳо барои муаллимон, балки барои донишчӯён низ имкониятҳои зиёдеро фароҳам меорад. Бо истифода аз ин тахта, донишчӯён метавонанд дар раванди омӯзиш фаъолна иштирок кунанд, ки ин ба онҳо кӯмак мекунад, ки мундариҷаи дарсро бо шавқ ва таваҷҷуҳ бештар фаҳманд. Татбиқи аниматсияҳо ва эффектҳои гуногун дар дарсҳо, инчунин имкониятҳои ҷойивазкунии объектҳо, муҳити интерактивии ҷолибе фароҳам меорад. Ин равиш на танҳо диққати донишчӯёнро ҷалб мекунад, балки ба онҳо имкон медиҳад, ки малакаҳои нав ва эҷодӣ пайдо кунанд. Ин методҳо, бо таъя ба фаъолият ва таҷриба, дарки амиқи мавзӯҳо таъмин мекунанд. Ба ин васила, муҳити таълимӣ динамикӣ ва шавқовар мешавад, ки дар он донишчӯён метавонанд мустақилона ва бидуни тарс аз хатоӣ омӯзиш кунанд. Ин принципҳо дар маҷмӯъ самаранокии таълимиро афзоиш медиҳанд ва рушди шахсиятро тақвият мебахшанд. Тахтаи электронии интерактивӣ барои кори мустақилонаи ҳар як донишчӯ имконияти зиёдро фароҳам меорад.

Принсипи аёнӣ яке аз принципҳои асосии умумидидатикӣ мебошад ва тахтаи электронии интерактивӣ барои пурратар кушодани он мусоидат мекунад. Тасвир маводи асосиест, ки барои донишчӯ хангоми кор бо тахтаи электронии интерактивӣ дастрас мебошад. Татбиқи принцип дар дарс: имконияти васеи намоиши тахтаи электронии интерактивӣ барои истифодаи маводи гуногуни аёнӣ ба сифати таъяҳо ва нишонаҳо ҷиҳати амалисозии маҳорату малакаҳои донишчӯён дар вақти кори амалӣ мусоид мебошад. Ба сифати чунин

такяҳо аёнияти муоинашаванда - тасвирӣ ё шифоҳиро ба кор бурдан мумкин аст.

Принсипи эътимоднокии омӯзиш ва натиҷаҳои он. Таҳқиқотҳои психология нишон медиҳанд, ки истифодаи якчанд ҳиссиёт дар раванди омӯзиш метавонад самаранокии дарки иттилоотро беҳтар намояд. Тахтаи электронии интерактивӣ ба муаллимон имконият медиҳад, ки бо истифодаи каналҳои гуногуни дарк, донишомӯзонро бештар ҷалб кунанд. Ин воситаҳо бо пешниҳоди образҳо ва ассотсиатсияҳои ҷолиб, хотираи дарозмуддатро тақвият медиҳанд. Истифодаи тахтаи интерактивӣ дар дарсҳо имкон медиҳад, ки методҳои гуногуни омӯзиш, ба монанди графикҳо, видеоҳо ва аниматсияҳо, барои фаҳмидани амиқи мавзӯҳо истифода шаванд. Ин равиш на танҳо боиси афзоиши тавачҷуҳ ва шавқи донишомӯзон мегардад, балки барои тақмили малакаҳои амалии онҳо низ кӯмак мекунад. Ба ин восита, муаллимон метавонанд муҳити таълимиро динамикӣ ва интерактивӣ созанд, ки дар он донишомӯзон имконияти амал кардан ва таҷриба кардан доранд. Ҳамчунин, ин метод барои тақмил додани дониш ва малакаҳои нав, тавассути иҷрои машқҳои гуногун, натиҷаҳои назаррас медиҳад. Бо ин роҳ, таълим муассиртар ва манфиатовар мешавад, ки на танҳо ба фаҳмидани мавод, балки ба рушди умумии донишомӯзон мусоидат мекунад.

Принсипи таълим ва тарбияи муштарак, ки рушди фардияти ҳар як донишҷӯро ба назар мегирад. Истифодаи тахтаи интерактивии электронӣ ба муаллим имкон медиҳад, ки ҳам фаъолиятҳои гурӯҳӣ ва ҳам инфиродӣ дар дарсҳо ташкил карда, донишҷӯенро ба раванд ҷалб кунад. Яке аз хусусиятҳои хоси тахтаи электронии интерактивӣ дар он дида мешавад, ки он тафрикаи раванди таълимиро дар муассисаи таълимӣ муяссар карда, намоиши маводҳои шунавоӣ, наворҳои таълимӣ ва ғайраҳоро имконпазир мекунад, ки метавонанд муҳокимаи минбаъдаи гурӯҳ ва кор дар гурӯҳҳоро ҳавасманд кунанд.

Принципи инсонпарварӣ ва демократикунони раванди таълим. Он ба фардияти иштирокчиёни ҳамкори педагогӣ, аз ҷумла ҳам муаллим ва ҳам донишчӯ диққат медиҳад. Татбиқи принцип дар дарс: бо категорияи дилхоҳи донишчӯён раванди таълимро бо ёрии тахтаи электронии интерактивӣ аз ҷиҳати ғунҷоиши иттилоот ва мувофиқи имконияти онҳо ҷолибу мукамал ташкил кардан мумкин аст. Технологияҳои муосири иттилоотӣ ҳам муаллим ва ҳам донишчӯёнро иштирокдорони фаъолияти якҷояи таълимӣ мегардонанд. Тахтаи электронии интерактивӣ барои зоҳир кардани мустақилият ва фаъолнокии эҷодии ҳар як донишчӯ мусоидат менамояд.

Принципи меъёр ва истифодаи умумӣ. Имконияти васеи истифодаи тахтаи электронии интерактивӣ боиси аз ҳад зиёд саргармӣ бо он ва ҳадафи асосӣ гардидани истифодаи тахтаи электронии интерактивӣ шуда метавонад. Технология на барои иваз кардани ҳамкори муаллимон бо донишчӯён, балки бояд ҳамчун воситаи ёрирасон барои муаллим хидмат кунад.

Ҳамин тавр, истифодаи тахтаи электронии интерактивӣ дар дарси технология (таълими меҳнат) самаранокии таълимро беҳтар мекунад, ки ин ба дониши муаллим дар бораи хусусиятҳои психологӣ ва асосҳои методии истифодаи воситаҳои техникий таълим вобаста аст. Муаллимон бояд бо ин хусусиятҳо шинос бошанд, то ки омӯзишро муассиртар созанд. Истифодаи имконияти тахтаи электронии интерактивӣ дар раванди таҳсилот бояд ба ҳадафҳои мушаххаси тарбиявӣ, вазифаҳо, махсусияти маводи таълим, шакли методҳои ташкили кори муаллиму донишчӯён дар дарс мувофиқат намояд.

Истифодаи тахтаи электронии интерактивӣ бояд ба принципҳои умумидидактикӣ ва методӣ мувофиқат дошта бошад. Ба ғайр аз принципҳои асосии дидактика ва методика, ки ба муаллим татбиқи истифодаи тахтаи электронии интерактивиро имкон медиҳанд: принципи самтгирӣ ба ҳадаф, робитаи назария бо амалия, иртиботнокӣ, дастрасӣ,

муназзамӣ ва пайдарҳамӣ, бошуурӣ ва ғаёлноқӣ, мустақилият, аёният, мустаҳкамии натиҷаҳои таълиму инкишоф, принсипи меъёр ва принсипи хусусияти маҷмуии истифодаи он дар раванди таълим махсус тавсиф шуданд.

Истифодаи тахтаи интерактивии электронӣ ба ҳамаи иштирокчиёни раванди таълим як қатор имкониятҳоро фароҳам меорад. Онҳо метавонанд шарҳҳо гузоранд, қайдҳо ва сабтҳоро мустақиман дар экран сабт кунанд, объектҳоро ҳаракат диҳанд, наворҳоро тамошо кунанд ва файлҳои аудиоиро гӯш кунанд. Ғайр аз он, истифодаи асбобҳои аёний, ҷадвалҳо, харитаҳо ва захираҳои иловагӣ, аз ҷумла мавод аз Интернет дастрас аст. Иштирокчиён метавонанд амалиёти дар экран иҷрошавандаро сабт кунанд, вазифаҳои интерактивиро иҷро кунанд, азхудкунии мавод ва бисёр ҷанбаҳои дигари омӯзишро назорат кунанд.

Хулосаи боби дуюм

Ҳамин тавр таҳлили стандартҳои таълимӣ ва нақшаҳои таълимии муассисаҳои таҳсилоти олии нишон медиҳад, ки мундариҷаи асосии ғаёлияти педагогии муаллимон ба таълими техникӣ-методии донишҷӯён равона карда шудааст. Ҷанбаи муҳими ин раванд татбиқи технологияҳои мултимедӣ ва интерактивӣ мебошад, ки зарурати таҳлили амики ин самтҳоро дар амалияи таълимӣ таъкид мекунад. Дар шароити кунунӣ донишҷӯён на танҳо дониши заминавии технологияҳои иттилоотиро омӯзанд, балки принсипҳои дидактикӣ, малака ва маҳорати педагогии худро ташаккул дода, воситаҳои муосирро ба раванди таълим самаранок ворид кунанд.

Низоми тайёрии муаллимони оянда на танҳо ҷанбаҳои психологӣ-педагогиро, балки ҷузъҳои методӣ ва мавзӯро, ки шахсияти касбии онҳоро ташаккул медиҳанд, фаро мегирад. Омилҳое, ки ба сатҳи тайёрии муаллимони оянда ба ғаёлияти касбӣ таъсир мерасонанд, ҳам мазмуни фанҳои таълимӣ ва ҳам хусусияти ҳуди таҷрибаи педагогӣ мебошанд.

Фаъолияти касбии муаллим ҳалли бисёр вазифаҳоро дар бар мегирад, аз ҷумла мушкилоти нав вобаста ба ҳамгирии технологияҳои иттилоотӣ ба раванди таълим, ки мо қаблан дар бораи он таҳлилҳо карда будем. Илова бар ин, ба мундариҷаи таълими фаннӣ ва касбӣ тағйироти иҷтимоӣ-техникии дар ҷомеаи муосир рухдода таъсири назаррас мерасонанд.

Мувофиқи нақшаи дар боло овардашуда, тайёрии методи донишҷӯён дар низомии таълими касбии онҳо бештар аз ҷузъҳои дигар вобаста буда, бо омӯзиши фанҳои психологӣ-педагогӣ ва тахассусӣ зич алоқаманд аст. Тавре зикр гардид, дониш ва малакаҳое, ки донишҷӯён дар доираи соҳаҳои фаннӣ ба даст овардаанд, барои таҳияи методикаи таълими технология асос шуда, барои фаъолияти касбии муаллимони оянда заминаи пурмазмун мебошанд. Дар айни замон, тайёрӣ ба фанҳои психологӣ-педагогӣ ба донишҷӯён фаҳмиши ҳамаҷонибаи қонуниятҳои умумии раванди таълимро фароҳам меорад, ки барои таълими самараноки технология муҳим аст. Нақша таъкид мекунад, ки таълими методи донишҷӯён асосан аз шароити иҷтимоӣ ва техникӣ вобаста аст, ки онро ба тағйирот бештар дучор мекунад. Илова бар ин, унсурҳои ин тайёрӣ ба давраҳои гуногуни фанҳо, ки тайёрии касбии муаллимони ояндаи технология (таълими меҳнат)-ро ташаккул медиҳанд, ворид карда мешаванд ва ба муайянсозӣ ва рушди касбии онҳо таъсири назаррас мерасонанд.

Ҳамин тавр аҳамияти масъалаи истифодаи тахтаҳои интерактивӣ ва воситаҳои барномавии компютерӣ дар таълими технология (таълими меҳнат) бо яқинд омилҳо вобаста аст. Аввалан, донишҷӯёни муосир дар ҷомеаи иттилоотӣ ба воя мерасанд, ки дар он технологияҳои рақамӣ қисми ҷудонашавандаи ҳаёт мешаванд. Ҷорӣ намудани технологияҳои интерактивӣ метавонад ин вазъро ба таври назаррас тағйир диҳад ва омӯзишро динамикӣ ва ҷолибтар кунад.

Илова бар ин, бо назардошти талаботи муосир барои тайёр кардани мутахассисони дорои малакаҳои амалӣ, истифодаи тахтаҳои интерактивӣ ва воситаҳои барномавӣ барои ташаккули малакаҳои мувофиқ ба талаботи бозори меҳнат дар хонандагон зарур мегардад.

Тахтаи электронии интерактивӣ барои хонандагон хеле ҷолиб ва шавқовар аст, зеро он имкониятҳои нави интерактивиро ба вуҷуд меорад. Вале дар раванди таълим, истифодаи ин технологияҳо на танҳо манфиатҳои хонандагон ва муаллимонро дар бар мегирад, балки хусусиятҳои психологӣ кор бо ин воситаҳо низ бояд дар назар гирифт. Инчунин, муҳим аст, ки истифодаи тахтаи электронии интерактивӣ бо қонунҳои дидактикӣ ва методии таълим мувофиқат кунад. Ин подход на танҳо ба беҳтар кардани сифати таълим кӯмак мерасонад, балки инчунин ба рушди қобилиятҳои фикрии хонандагон мусоидат мекунад. Бо ин метод, муаллимон метавонанд муҳити таълимиро динамикӣ ва ҷолиб созанд, ки дар он донишҷӯён ғайраравона иштирок мекунанд. Ин ҳама боиси таъмили раванди омӯзиш ва баланд бардоштани самаранокии таълим мегардад.

Истифодаи тахтаи электронии интерактивӣ дар дарси технология (таълими меҳнат) барои муаллим имконияти густурдари фароҳам оварда, афзалияти зиёд дорад. Истифодаи тахтаи интерактивии электронӣ ба муаллим имкон медиҳад, ки ба дарки хонандагон таъсир расонад. Аммо, барои ноил шудан ба самаранокии раванди таълим, муҳим аст, ки муаллим дониши амиқи ҷанбаҳои психологӣ татбиқи ин технологияро дошта бошад.

Истифодаи тахтаи электронии интерактивӣ бояд ба принципҳои умумидидактикӣ ва методӣ мувофиқат дошта бошад. Ба ғайр аз принципҳои асосии дидактика ва методика, ки ба муаллим татбиқи истифодаи тахтаи электронии интерактивиро имкон медиҳанд: принципи самтгирӣ ба ҳадаф, робитаи назария бо амалия, иртиботнокӣ, дастрасӣ, муназзамӣ ва пайдарҳамӣ, бошуурӣ ва ғайраравона, мустақилият, аёният,

мустаҳкамии натиҷаҳои таълиму инкишоф, принсипи меъёр ва принсипи хусусияти маҷмуии истифодаи он дар раванди таълим махсус тавсиф шуданд.

БОБИ 3. МЕТОДИКАИ КОРКАРДУ ТАТБИҚИ МЕТОД ВА ВОСИТАҲОИ ИНТЕРАКТИВИИ ТАЪЛИМ ДАР РАВАНДИ МАШҒУЛИЯТҲОИ ФАНИИ ТЕХНОЛОГИЯ (ТАЪЛИМИ МЕҲНАТ)

3.1. Амсилаи ташаккули тайёрии касбии муаллимони ояндаи технология (таълими меҳнат) дар истифодаи воситаҳои технологияҳои иттилоотӣ

Тайёрии касбии донишҷӯёни мактабҳои олии педагогӣ яке аз муаммоҳои мубрами методикаи таълим дар мактаби оӣ мебошад. Дар мактаби оӣ фароҳам овардани муҳити таҳсилоте, ки ба ҳамгироии таълими аз ҷиҳати иҷтимоӣ инкишофдиҳанда ва ба касб нигаронида асос ёфтааст. Ҳангоми таълими фанҳо дар мактаби оӣ одатан махсусияти фаъолияти касбии ояндаи мутахассис камтар ба назар гирифта мешавад. Муаммои мазкур алаҳхусус, дар мавриди тайёрии касбии муаллимони ояндаи технология (таълими меҳнат) аҳаммият дорад.

Мо ба таҳлили самти омодагии соҳаи технологияҳои иттилоотӣ пардохтем ва муайян намудем, ки донишҷӯён танҳо бо маълумотҳои умумӣ дар бораи манбаҳои иттилоотӣ шинос мешаванд, бе он ки хусусиятҳои махсуси таҳсилоти технологиро дар мактаб дар назар гиранд. Дар курси методикаи таълими технология бошад, ба масъалаҳои истифодаи техникаи компютерӣ ва воситаҳои барномавӣ таваҷҷуҳи кофӣ зоҳир намегардад.

Муаммои тайёрии касбӣ дар ихтисосҳои технологияи мактабҳои олии педагогӣ вобаста ба фанҳои гуногун дар як қатор диссертатсияҳои номзадие баррасӣ мегардад, ки зери роҳбарии А. М. Дорошкевич ва А. Н. Богатирев (Н. Л. Абрамович, С. Х. Абдулаев, С. Т. Тургунов, Г. П. Шишкин, Б. Рэнтсэนนоров ва дигарон) иҷро шудаанд. Аммо гунаи таҳқиқоти мо, яъне тайёрии муаллимони ояндаи технология (таълими меҳнат) дар истифодаи методҳо ва воситаҳои интерактиви таълим мавриди таҳқиқ қарор нагирифтаанд.

Дар солҳои охир, бо таваҷҷуҳ ба аҳаммияти мавзӯ, чандин таҳқиқот, ки ба ин масъала марбутанд, анҷом дода шуданд, ки дар онҳо асосан масъалаҳои методии ҷузъӣ муҳокима шудаанд. Коркард ва аз ҷиҳати назариявӣ асоснок кардани амсилаи томи таълими ба касб нигаронидаи донишҷӯён дар соҳаи технологияҳои иттилоотӣ дар пеш аст.

Таҳлили мухтасари таҳқиқоти диссертатсиониро анҷом медиҳем, ки ба омӯзиши масъалаҳои алоҳидаи тайёрии касбии муаллимони оянда дар соҳаи истифодаи воситаҳои технологияҳои иттилоотӣ бахшида шудаанд.

Мо роҳҳои имконпазири истифодаи технологияҳои нави иттилоотиро дар рафти тайёрии донишҷӯён аз рӯйи фанҳои техникӣ таҳлил намудем. Бо ин мақсад нақшаи таълими Муассисаи давлатии таълимии «Донишгоҳи давлатии Хуҷанд ба номи академик Б.Ғафуров», барномаҳои мактабӣ оид ба таълими меҳнат барои синфҳои 5-7-ум (меҳнати техникӣ), барномаи мактабӣ оид ба технология, барномаҳои фанни информатика баррасӣ шуданд. Дар натиҷа муқаррар гардид, ки технологияҳои иттилоотии муосирро ҳангоми таълими тамоми фанҳо ва мавзӯҳои асосии дар низоми «мактаб - муассисаи таҳсилоти олии педагогӣ» омӯхташаванда истифода бурдан мувофиқи мақсад мебошад. Зимнан нишон дода шуд, ки воситаҳои технологияҳои иттилоотиро бо роҳҳои зерин ба кор бурдан мумкин аст.

Якум, барои иҷрои корҳои графикӣ бо ёрии муҳаррири графикӣ ва планшет. Чунин фаъолият ба мундариҷаи курсҳое, мисли «Нақшакашӣ», «Амалия дар устохона (писарон ва духтарон)» бештар мувофиқ аст. Фаъолияти графикӣ дар байни донишҷӯён бо тарҳрезии объектҳои гуногун, аз ҷумла либос ва маҳсулоти дӯзандагӣ, алоқаманд аст. Ин равандҳо, ки нақшаи қисмҳо, гиреҳо ва инчунин тарҳҳои дӯзандагии мошинӣ шомил мешаванд, барои бехтар намудани сифати корҳои графикӣ ва кам кардани вақти зарурӣ барои иҷрои онҳо, истифодаи воситаҳои техникӣ талаб мекунанд.

Илова бар ин, муҳити мувофиқ барои рушди мустақилият ва фаъолиятҳои эҷодии донишҷӯён бояд фароҳам оварда шавад. Компютер ҳамчун воситаи универсалӣ дар таълим метавонад дар омӯзиши фанҳои гуногун, аз ҷумла “Маводшиносӣ”, “Технологияи маҳсулоти дӯзандагӣ” ва “Агротехнология” нақши муҳим бозад. Маводҳое, ки дар ин мавзӯҳо пешниҳод мешаванд, дар муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ ба таври маҳдуд ва дар сатҳи муайян таҳлил мегарданд.

Дар заминаи методҳои гуногуни ҳамгироии технологияҳои иттилоотӣ ба раванди таълим, бояд ба фанни “Амалия дар устохона” (17 кредит) диққати махсус дода шавад. Ҷанбаи калидӣ истифодаи низомҳои автоматикунонидашудаи муосир мебошад, ки аз ҷониби нармафзорҳои махсус идора карда мешаванд ва ин раванди омӯзишро ба таври назаррас ба талаботи муосир мувофиқ мекунад. Ин технологияҳои муосир на танҳо иҷрои вазифаҳои амалиро осон мекунанд ва сифати корҳои истеҳсолшударо беҳтар мекунанд, балки барои коркарди бадеии насосҷӣ уфуқҳои нав мекушоянд ва имкон медиҳанд, ки татбиқи технологияҳои инноватсионӣ ҳам дар истеҳсолоти саноатӣ ва ҳам дар ҳаёти ҳаррӯза амиқтар омӯхта шаванд.

Мо дар ин матн ба таҳлили роҳҳои ҳалли масъалаи раванди мусоидат ба касбинтиҳобкунии муаллимони фанни технология (таълими меҳнат) тавачҷуҳ менамоем, ки дар он истифодаи технологияҳои иттилоотӣ дар таҳқиқотҳои охир муҳим арзёбӣ мешавад.

А.Н. Богатирев аввалин шуда, масъалаи касбиятбахшии муаллимони оянда дар соҳаи иттилоотро ҳамчун як масъалаи муҳим ва амиқи педагогӣ таъкид намуд. Ӯ диққати махсусро ба методҳои нав ва зарурии касбӣ, ки барои фаъолияти муаллимон аҳаммияти калон доранд, равона кард.

Инкишофи мавзӯи касбиятбахшии муаллимони ояндаи технология (таълими меҳнат) дар таълифоти С.С. Андрейчук, Н.Л. Клишева ва дигарон амалӣ шудааст. «Супоришҳои байнифанӣ воситаи

касбиятбахшӣ буда, барои ташаккул додани донишу маҳорати иқтисодии донишчӯён имкон медиҳанд, ки бешубҳа, дар оянда ба ҳалли бомуваффақияти вазифаҳои касбии педагогӣ аз ҷониби муаллимон мусоидат менамояд» [9].

Чунин ҳамбастагӣ, аммо дар сатҳи баландтари робитаҳои байнифаннии тайёрии фаннӣ ва методӣ дар таълифоти Н. Л. Клишева [117] таҳқиқ гардидааст. Низоми супоришҳои байнифаннӣ барои аз ҷониби донишчӯён аз худ шудани фанҳо оид ба эҷодиёти ороишӣ-амалӣ дар ҳамбастагӣ бо асосҳои тайёрии иттилоотӣ ва методӣ коркард шудааст. «Супоришҳои байнифаннӣ барои ҳамгирии фаннӣ, умумикасбӣ, умумифарҳангӣ ва дигар донишу маҳорати муаллими оянда имконият фароҳам меоранд. Тавассути озмоиш исбот гардид, ки дар рафти иҷрои супоришҳои байнифаннӣ азхудкунии самарабахши маводи нави таълими тамоми фанҳо аз ҷониби донишчӯён мушоҳида гардид, зеро онҳо ба фаъолияти касбии барояшон муҳим ҷалб шудаанд» [117].

Дар раванди таҳқиқи масъалаи тайёрии касбии муаллимони ояндаи технология (таълими меҳнат), мо ба асарҳои О.Б. Зайтсева ва Т.А. Синитсина таъҷиб мекунем, ки ба омӯзиши шароити зарурии тайёрии иттилоотии муаллимон дар контексти фаъолияти касбӣ дар оянда мепардозанд. Маъруфияти ин асарҳо дар он аст, ки онҳо ба таҳияи маҷмуи методҳои таълимӣ равона шудаанд, ки барои ҳалли масъалаи тарҳрезии самараноки раванди таълим кӯмак мерасонанд.

Дар қорҳои О.Б. Зайтсева диққати махсус ба сатҳи касбият ва салоҳияти муаллимон равона шудааст. Вай дар рисолаи худ шароитҳои заруриро барои рушди салоҳияти иттилоотии муаллимони оянда пешниҳод мекунад, ки ба таҳкими сифатҳои шахсӣ, зарурӣ барои фаъолияти муваффақ дар муҳити рақамӣ, таваҷҷуҳ мекунад.

Таҳқиқотҳои муосир инчунин робитаи байни мафҳумҳои "салоҳият" ва "касбият"-ро баррасӣ мекунад, ки ин имкон медиҳад, ки онҳоро ҳамчун қисмҳои мукаммали раванди тайёр кардани мутахассисон

шенасоии бештар кунем. Ин асарҳо барои омӯзиши мо заминаи хубе фароҳам меоранд.

Амсилаи назариявии ташаккули салоҳияти иттилоотӣ, ки аз ҷониби Зайтсева таҳия шудааст, таваҷҷуҳи махсус дорад. Он принципҳои дидактикӣ, шароити ташкилӣ ва натиҷаҳои омӯзиши шахсиро дар бар мегирад. Дар ин амсила сифатҳои асосии муаллими технологияҳои иттилоотӣ, ки дар ҷараёни омодаسازی ӯ ташаккул меёбанд, фарқ мекунанд. Муаллиф таъкид мекунад, ки дар ҳама марҳилаҳои омодаسازی муаллими оянда вазифаҳои таҳқиқотӣ, эҷодӣ, табдилдиҳанда, технологӣ ва барномавӣ-мақсаднок амалӣ карда мешаванд [70].

Дар раванди таҳияи амсилаи тайёрии муаллимони ояндаи технология (таълими меҳнат), мо унсурҳои муҳимро, ки ба методикаи истифодаи технологияҳои иттилоотӣ марбутанд, баррасӣ мекунем. Ин унсурҳо дар бахши назариявӣ-методологӣ, ки ба ташкилот, принципҳои таълимӣ, меъёрҳо ва нишондиҳандаҳои омодагӣ дахл доранд, ҷойгир шудаанд.

Бо ин вучуд, ҳангоми таҳлили натиҷаҳои ба даст омада дар доираи ин таҳқиқот, зарур аст, ки қайд намоем, ки дар модели концептуалӣ пешниҳодшуда воситаҳои дидактикӣ, ки барои рушди салоҳияти иттилоотии муаллимони оянда кӯмак расонанд, мавҷуд нестанд. Ин имкон медиҳад, то хулоса бароварда шавад, ки дар таҳқиқоти мазкур низоми методи тайёрии муаллими оянда дар соҳаи технологияҳои иттилоотӣ пешниҳод нагардидааст. Нуқтаҳои зерин ин хулосаро тасдиқ менамоянд.

Ҷанбаи технологӣ дар системаи таълим танҳо як қисми мундариҷаи он мебошад, ки ба «модели иттилоотии тайёрии касбӣ: донишҳои асосӣ ва амалии» дахл дорад. Ин мундариҷа аз ҷониби муаллиф бидуни таъкид ба самтҳои касбӣ пешниҳод мешавад. Бояд қайд кард, ки ин амал ба рушди салоҳиятҳои касбии муаллимони оянда равона шудааст, аммо

тархрезии он танҳо дар асоси талаботҳои Стандарти давлатии таълим ва ниёзҳои иҷтимоӣ сурат мегирад. Масъалаи муҳим ин аст, ки ҷанбаҳои технологӣ бояд на танҳо ба стандартҳо, балки ба ниёзҳои воқеии ҷомеа ва талаботи муосир мувофиқат кунанд. Тархрезии мундариҷаи таълим бояд бо мақсади тақмили салоҳиятҳои касбии муаллимон ва беҳтар кардани сифати таълим дар асоси таҷриба ва таҳқиқотҳои муосир роҳнамоӣ шавад.

Ҳамзамон, хусусиятҳои фаъолияти муаллими ва шароит барои ташаккули ҳавасмандӣ барои истифодаи технологияҳои нав дар таълим беэътиноӣ карда мешаванд.

Пешбурди методикаи таҳсилот дар замони муосир бо истифода аз методҳои навин ва эҷодӣ хеле муҳим мебошад. Муҳим он аст, ки дар таҳқиқотҳои охирини илмӣ, хусусан дар кори Т.А. Синитсина, масъалаи касбикунонӣ ҳамчун яке аз масъалаҳои асосии омӯзиш ва омодагӣ ба фаъолияти касбӣ баррасӣ шудааст. Ин таҳқиқот ба равишҳое така мекунад, ки эҷодкорӣ ва мустақилияти донишҷӯёнро дар раванди таълим тақвият медиҳанд. Натиҷаҳои ин таҳқиқот нишон медиҳанд, ки барои донишҷӯён муҳим аст, ки бо технологияҳои иттилоотӣ шинос шаванд ва онҳоро дар фаъолияти касбӣ истифода баранд. Таҳқиқот самтҳои асосии тайёр кардани муаллимонро барои истифодаи самараноки технологияҳои иттилоотӣ бо назардошти хусусиятҳои фаъолияти касбии онҳо таъкид мекунад. Ин равишҳо на танҳо ба рушди салоҳиятҳои касбӣ мусоидат мекунанд, балки ба тақмили сифати таълим ва омодагии донишҷӯён ба талаботи муосир низ кӯмак мерасонанд. Аммо, амсилаи ҳамаҷонибаи таълимӣ барои омода кардани муаллимони оянда барои истифодаи технологияҳои иттилоотӣ дар амалияи онҳо дар ин кор пешниҳод карда нашудааст.

Баррасии таҳқиқотро оид ба инкишофи самтҳои касбиятбахшии муаллимони ояндаи технологияро дар соҳаи технологияҳои иттилоотӣ ҷамъбаст намуда, қайд бояд кард, ки дар раванди омодагии донишҷӯёни

ихтисоси 1-020602 - Технология, диққати махсус ба як қатор ҷанбаҳои муҳим зоҳир мешавад, ки барои рушди касбӣ ва илмӣ онҳо зарурӣ доранд. Ин ҷанбаҳо шомили:

- Таҳияи курсҳои махсус, ки ба талаботи касб ва муҳити корӣ мувофиқанд, то донишҷӯён ба амалҳои таҷрибавӣ ва назариявӣ соҳа амиқ шинос шаванд.

- Эҷоди маҷмуаҳои супоришҳо, ки ба ҳамгироии фанҳо кӯмак мерасонанд, ин муносибатҳо метавонанд ҳамчун воситаи муассир барои таълими байнифанӣ хизмат кунанд.

- Инфироидгардонии муносибат таълим, ки дар он донишҷӯён метавонанд бо супоришҳои махсуси индивидуалӣ ва корҳои мустақилона, қобилиятҳои худро тақмил диҳанд.

- Истифодаи маводи таълимӣ, ки барои касб муҳим аст, то донишҷӯён дар фаҳмидани амалҳои таҷрибавӣ ва назариявӣ фанҳои марбут ба ихтисосашон беҳтар омода шаванд.

- Ташкили фаъолиятҳои таълимӣ-таҳқиқотӣ дар соҳаи технологияҳои иттилоотӣ, бо акцент ба инноватсионӣ будани онҳо, то донишҷӯён тавонанд бо методҳои навини таҳқиқот ва технология шинос шаванд.

Ин муносибат на танҳо ба рушди салоҳиятҳои касбии донишҷӯён мусоидат мекунад, балки ба баланд бардоштани сифати таълим ва омодагии онҳо барои вуруд ба бозори меҳнат низ кӯмак мерасонанд.

Дар айни замон, ҷорабиниҳои мавҷудаи дидактикӣ дар донишгоҳҳо нопурра боқӣ мемонанд ва низоми ягонаи оmodасозии донишҷӯёнро барои истифодаи методии технологияҳои иттилоотӣ ташкил намекунанд. Таҳияи амсилаи аз ҷиҳати илмӣ асосёфтаи тайёрии касбӣ дар ин соҳа муҳим аст. Дар асоси таҳлили адабиёт ва таҷрибаи шахсӣ таълим додани методикаи кор бо воситаҳои компютерӣ ва нармфзорҳои он дар муасисаи таҳсилоти миёнаи умумӣ, мо самтҳо ва

воситаҳои асосиро ҷудо кардем, ки метавонанд барои сохтани амсилаи таълимӣ асос бошанд.

Рушди касбии муаллимони ояндаи технология (таълими меҳнат) дар замони муосир, ки бо технологияи иттилоотӣ алоқаманд аст, талаб мекунад, ки як қатор стратегияи самаранок ва методҳои инноватсионӣ истифода шаванд. Ин равишҳо метавонанд дар шаклҳои зерин ифода шаванд:

- Интеграцияи таълим: Ба вуҷуд овардани пайванд байни фанҳои назариявӣ ва амалии таълим, то донишҷӯён тавонанд дониши худро дар амал татбиқ кунанд. Ин метавонад бо роҳи гузаронидани семинарҳо ва тренингҳо, ки дар онҳо таҷрибаҳои амалии соҳа мавриди баррасӣ қарор мегиранд, сурат гирад.

- Васеъ кардани доираи вазифаҳо: Таҳия ва амалӣ намудани вазифаҳои байнисоҳавӣ, ки донишҷӯёро водор мекунад, ки ба масъалаҳои мураккаб ва бисёрҷабҳа назар андозанд. Ин кор кӯмак мекунад, то донишҷӯён ба ҳамкориҳои байнифанӣ шинос шаванд.

- Тарҳрезии салоҳиятҳо: Ташаккули қобилиятҳои касбӣ ва фарҳанги иттилоотӣ дар муаллимон, ки барои таълими самаранок ва таъсирбахш зарур аст. Ин муносибат метавонад тавассути курсҳои тақмили ихтисос ва ворид кардани модулҳои нави таълимӣ амалӣ шавад.

- Курсҳои махсус: Эҷод кардани курсҳо, ки ба омӯзиши амалҳои касбӣ равона шудаанд, то донишҷӯён бо талаботҳои замони муосир шинос шаванд. Ин курсҳо метавонанд ба тақмили малакаҳо ва омода кардани муаллимон барои кор дар муҳити муосир кӯмак расонанд.

- Супоришҳои инфиродӣ: Таҳияи супоришҳо барои донишҷӯён, ки онҳоро водор мекунад мустақилона фикр кунанд ва амал кунанд. Ин супоришҳо метавонанд ба рушди малакаҳои таҳқиқотӣ ва эҷодӣ мусоидат кунанд.

- Лоихаҳои курсӣ: Иҷрои корҳои курсӣ ва таҳияи лоихаҳои муаллифӣ, ки донишҷӯёро ба таҳқиқи амиқтар ва истифодаи

технологияҳои муосир водор мекунад. Ин лоиҳаҳо метавонанд бо истифодаи технологияҳои мултимедӣ барои таълими фаҳмиш ва омӯзиши амиқтар дар соҳаи таълим хизмат кунанд.

Ин методҳо на танҳо барои рушди касбии муаллимон муҳим мебошанд, балки ба баланд бардоштани сифати таълим ва омодагии онҳо барои вуруд ба бозори меҳнат низ мусоидат мекунад.

1.Самти аввали рушди касбӣ, ки ба модули аввали касбияти муаллим, ки аз ҷониби Л.К.Маркова таҳия шудааст, мувофиқат мекунад. Онҳо интихоби мундариҷаи фанҳои илмӣ ё илмӣ-техникӣ мебошад, ки метавонад дар амалияи ояндаи педагогӣ истифода шавад. Ин соҳаи касбият дар қорҳои методӣ оид ба фанҳои гуногуни таълимӣ муфасссалтар омӯхта шудааст.

Муайян кардани мундариҷаи беҳтарини тайёрии муаллимони оянда дар соҳаи технологияҳои иттилоотӣ вазифаест, ки ҳангоми баррасии стандартҳои мувофиқи таҳсилот, нақшаҳои таълим барои мактаби таҳсилоти умумӣ ва муассисаҳои таҳсилоти олии касбии педагогӣ қариб пурра ҳал мешавад.

Вазифаи методӣ аз он иборат аст, ки тайёр кардани муаллимони ояндаи технология (таълими меҳнат) ба хусусияти қори ояндаи ӯ дар муассисаи таҳсилоти миёнаи умумӣ асос ёбад. Таҳлили таҳсилот ва методикаи таълим дар соҳаи технология ва таълими меҳнат нишон медиҳад, ки ин соҳа бояд бо дигар фанҳои академикӣ, ба монанди математика ва физика, фарқ кунад. Фарқи асосии ин соҳаҳо на танҳо дар мундариҷаи маводи таълимӣ, балки дар ҳадафҳои омӯзиш низ ифода меёбад.

Методикаи омӯзиш дар ин бахш, бо вучуди доштани баъзе ҷанбаҳои умумӣ, хусусиятҳои хос ва беназире дорад, ки онро аз дигар фанҳо ҷудо мекунад. Таҳлили сохтор ва хусусиятҳои таълими муаллимони технология ва таълими меҳнат моро ба шиносоии амиқи касбияти онҳо мерасонад.

Яке аз самтҳои муҳими касбикунонӣ дар ин соҳа, интиҳоби маводҳои таълимӣ мебошад, ки барои фаъолияти касбии муаллимон муҳиманд. Ин маводҳо на танҳо барои таълим, балки барои татбиқи амалии донишҳо дар муҳити кории воқеӣ низ зарур мебошанд. Таҳқиқотҳо нишон медиҳанд, ки ин самт на танҳо муҳим, балки дар бисёр ҳолатҳо ягона муносибати муассир барои беҳтар кардани сифати таълим ва омодагии муаллимон мебошад.

Бо ин роҳ, метавонем ба рушди самтҳои нави таҳсилот ва методикаи омӯзиш таваҷҷуҳ кунем, ки барои муаллимони ояндаи технология (таълими меҳнат) зарур аст. Ин муносибат метавонанд ба такмили малакаҳо, эҷод кардани муҳити таълимии самаранок ва таъсирбахш мусоидат намоянд.

Лексияҳо, семинарҳо ва дарсҳои амалӣ оид ба информатика ва фанҳои марбута бояд на танҳо ҷанбаҳои назариявӣ ва методҳои асосии кор бо компютерҳо ва нармафзорро дар бар гиранд, балки инчунин маводҳои дар бар гиранд, ки бевосита ба фаъолияти касбии ояндаи донишҷӯён дахл доранд.

Таҳлили омодаسازیи донишҷӯён дар донишгоҳҳо нишон медиҳад, ки омодаسازیи иттилоотӣ дар факултетҳои технология ва донишгоҳҳои педагогӣ дар доираи курси умумии информатика ва технологияҳои иттилоотӣ амалӣ карда мешавад. Аммо, ин курсҳо аксар вақт хусусиятҳои фаъолияти касбии ояндаро ба назар намегиранд. Дар натиҷа, донишҷӯён маълумоти зиёди назариявӣ мегиранд, ки бидуни омӯзиши иловагӣ дар амал татбиқ кардан душвор аст. Дастнорасӣ ва номуносибии маълумотҳои таълимӣ бо эҳтиёҷоти воқеии мактаб дар натиҷа боиси он мегардад, ки донишҷӯён бо мафҳумҳои муҳим ва асосии информатика, ки хусусиятҳои умумӣ ва фарҳангӣ доранд, шинос намешаванд. Ин мафҳумҳо, аз қабili иттилоот, моделсозӣ, алгоритмсозӣ, методҳои ҳисоббарорӣ ва технологияҳои иттилоотӣ,

барои рушди қобилиятҳои фикрии талабагон ва фаҳмиши амиқи соҳа зарур мебошанд.

Вобаста ба ин, муҳим аст, ки барномаҳои таълимии информатика бо эҳтиёҷоти воқеии мактаб ва талаботи замони муосир мутобиқ гардонида шаванд. Ин равиш на танҳо ба донишҷӯён кӯмак мекунад, балки боиси рушди ихтисосҳои навин ва такмили малакаҳои онҳо мегардад. Агар мо ба ин масъала таваҷҷуҳ накунем, шояд донишҷӯён наметавонанд дониши амиқ ва муфидро соҳиб шаванд, ки барои фаъолияти ояндаи онҳо зарур аст.

Ба ҳамин тартиб, зарур аст, ки дар муносибатҳои таълимӣ тағйирот ворид карда шавад, то ки донишҷӯён бо мафҳумҳои шинос шаванд, ки барои фаҳмиши амиқи информатика ва татбиқи он дар ҳаёти рӯзмарра муҳим мебошанд.

Қайд бояд кард, ки ин мафҳумҳо мувофиқи консепсияи А.Н. Богатирев барои тайёрии умумитехникии муаллим дар низоми «Мактаб - муассисаи таҳсилоти олии педагогӣ» низ асосӣ ба шумор мераванд» [25].

2. Коркарди курсҳои ба касб нигаронида самти дигари касбиятбахшии муаллими оянда дар соҳаи истифодаи воситаҳои технологияҳои иттилоотӣ мебошад.

3. Саввумин самт, ки дар раванди касбият муҳим аст, ба рушди сифатҳои асосии касбӣ дар муаллимони оянда марбут мебошад, ки фарҳанги иттилоотии онҳо низ дар ин ҷо нақши муҳим дорад.

Мафҳуми “фарҳанги иттилоотӣ”, ки дар таҳқиқоти методӣ ва илмӣ истифода мешавад, бояд бештар бо диққат ва амиқӣ баррасӣ гардад. Маводҳои методӣ, ки ба ин мавзӯ дахл доранд, аксар вақт таъриф ва аҳаммияти фарҳанги иттилоотиро дар контексти умумии фарҳанг ва ташаккули он дар раванди тайёрии муаллимон, ки ба технология (таълими меҳнат) алоқаманд аст, нодида мегиранд.

Гарчанде ки манбаъҳои гуногуни методӣ мафҳуми “фарҳанги иттилоотӣ”-ро муҳокима меkunанд, вале нақши он дар омодаسازیи

муаллимони оянда ва донишчӯён дар соҳаи технология (таълими меҳнат) дар доираи корҳои илмӣ ва методӣ то ҳол ба таври кофӣ таҳлил нашудааст. Ин масъала ниёз ба таваҷҷуҳ ва таҳқиқи амиқтар дорад, то ки мо метавонем фаҳмем, ки чӣ гуна фарҳанги иттилоотӣ метавонад ба рушди касбӣ ва сифати таълим таъсир расонад.

Ба таҳқиқоти В.Д. Симоненко "Маданияти технологӣ ва маориф" диққати махсус додан лозим аст, ки дар он муаллиф ба «аҳаммияти рушди босуръати технологияҳои иттилоотӣ диққат медиҳад ва зарурати ташаккули фарҳанги иттилоотиро ҳамчун унсури муҳими фарҳанги технологӣ таъкид мекунад» [145, с.207]. Аммо дар кори ӯ тавсияҳои мушаххаси методӣ оид ба рушди фарҳанги иттилоотӣ дар раванди таълим пешниҳод карда нашудаанд.

В.Д. Симоненко дар китоби "Фарҳанги технологӣ ва таҳсилот" чунин менависад: «Фарҳанги иттилоотии муаллим ҳамчун як ҷузъи фарҳанги умумии ӯ, қисмҳои инсонпарварона ва технологияи он баррасӣ мешавад. Зери фарҳанги гуманитарӣ маҷмуи мураббаҳои ғояҳои умумиинсонӣ, самтгирҳои арзишӣ ва сифатҳои шахсият, воситаҳои ҳаматарафаи маърифат ва технологияи инсонпарваронаи фаъолияти педагогӣ фаҳмида мешавад» [145, с.9-11].

«Фарҳанг одатан ҳамчун падидаи иҷтимоӣ, ки тамоми амалҳои субъектро дар раванди азхудкунии ҷаҳони атроф фаро мегирад баррасӣ карда мешавад» [66].

Фарҳанги моддӣ, ки ба фаъолияти инсон дар муҳити физикӣ ва иҷтимоӣ таъсир мерасонад, ду шакли асосии фаъолиятро дар бар мегирад: табдили моддӣ ва муошират. М.С. Каган ин ду намудро ҳамчун "Технологияи табдил" ва "Назарияи воситаҳои иртиботи оммавӣ" муаррифӣ мекунад. Ин маънои онро дорад, ки фарҳанги иттилоотӣ бо ҳар ду ҷанба, ки дар фаъолияти моддии инсон нақши муҳим доранд, ба таври амиқ алоқаманд аст. Фаъолиятҳои табдили моддӣ ба он муносибатҳо ва методҳои ишора мекунанд, ки инсон барои истехсол ва

созмон додани ашёҳо ва хизматрасониҳо истифода мебарад, дар ҳоле ки муошират ба равандҳои интиқоли маълумот, фикрҳо ва эҳсосот байни одамон ва гурӯҳҳо дахл мекунад. Хамин тариқ, фарҳанги иттилоотӣ на танҳо ба истехсол ва истифодаи маълумот, балки ба роҳҳои иртиботи онҳо низ таъсир мерасонад, ки ин ҳама дар рушди иҷтимоӣ ва иқтисодӣ нақши муҳим доранд.

О.В.Долженко изҳор медорад, ки фарҳанг бо назардошти хусусиятҳои вазифаҳои гузашташуда роҳҳои зиёди имконпазири расидан ба як ҳадафро дар бар мегирад. «Вобаста ба кори мактаби олии дар ин ҷо на танҳо амсилаи ташкилии раванди таълиму тарбияи дар он амалишаванда, балки дараҷаи дарк шудани моҳияти меҳнати худ аз ҷониби тамоми иштирокдорони ин раванд, сатҳи рефлексия нисбат ба таълиму тарбия, робитаи онҳо бо ҳаёт ва амалия фаҳмида мешавад» [63].

Дар кори мо бо донишҷӯён, диққати асосӣ ба ҷанбаҳои иҷтимоӣ ва гуманитарии омодаسازیи онҳо дар соҳаи иттилоот равона шудааст. Мо ҳамеша таъкид мекунем, ки технологияи муосир барои муаллимон дар раванди таълим, махсусан дар ташкили фаъолияти мустақили донишҷӯён, воситаи муҳим ва кӯмакрасон мебошад. Ба ин васила, бо риояи маслиҳатҳои А.В. Смирнов, мо кӯшиш менамоем, ки муносибати мусбати муаллимон ба истифодаи технологияи компютерӣ дар таълимиро тарғиб кунем. «Дар натиҷаи кори озмоишӣ бо муаллимон муносибати эҳтиёткорона ба технологияҳои иттилоотӣ тадриҷан тағйир ёфт, тарси иваз шудани фаъолияти технологӣ бо фишордиҳии одии тугмачаҳо аз байн рафт. Баъди анҷоми курсҳои таълимӣ дар муаллимон ақидаи устуворе ташаккул ёфт, ки компютер метавонад ёрирасони хуб ҳангоми омодагӣ ба дарсҳо шавад, ҳуди дарсҳо бошанд, тобиши ҷолиби эмотсионалиро касб мекунанд, ки барои фаъолнокии маърифатии хонандагон ва асоснокии амалҳо мусоидат хоҳад кард» [151].

Истифодаи технологияҳои муосир дар таълим ва кор бо компютер барои донишҷӯён як равандест, ки пайваста таҳаввул меёбад. Онҳо бо

шеваи навин ва осон ба омӯхтани малакаҳои иттилоотӣ шурӯъ мекунанд, ки ин ба онҳо кӯмак мекунад, то бо манзараи муосири маълумот шинос шаванд. Бо вучуди ин, вақте ки сухан дар бораи иҷрои вазифаҳои муфассал ва касбӣ меравад, ба монанди таҳияи барномаҳои таълимӣ ва модулҳои таълимӣ, донишҷӯён бо мушкилот ва монеаҳои гуногун рӯбарӯ мешаванд. Ин норасоӣҳо метавонанд ба сабабҳои гуногун, аз ҷумла набудани таҷриба ва дониши амиқ дар соҳаҳои муайян, вобаста бошанд. Вайрон кардани ин монеаҳо ва такмил додани малакаҳои технологӣ барои донишҷӯён муҳим аст, то онҳо тавонанд дар муҳити кории муосир самаранок фаъолият кунанд. Ин аксар вақт дар сарбории барзиёди иттилоот дар дарсҳои таҳиякардаашон ифода меёбад. Сабаби ин дарки нокифояи донишҷӯён дар бораи нақши воситаҳои техникӣ ва нармафзор дар сохтори дарс, инчунин қобилияти самаранок тақсим кардани вазифаҳои таълимӣ ва рушди фаъолияти мушаххас мебошад.

Мо аҳаммияти рушди салоҳиятҳои калидии муаллимони ояндаи технология (таълими меҳнат)-ро, ки ба истифодаи самаранокӣ технологияҳои иттилоотӣ дар амалияи касбии ӯ мусоидат мекунанд, таъкид менамоем. Ин сифатҳо дар тайёр кардани мутахассис нақши ҳалкунанда доранд ва сатҳи фарҳанги иттилоотӣю технологиии ўро ташаккул медиҳанд.

Яке аз сифатҳои муҳимтарини касбӣ дар соҳаи истифодаи технологияҳои иттилоотӣ зудҳаракатии касбӣ мебошад. Ин сифати шахсият омода будани мутахассисро барои зуд, бидуни кӯшишҳои зиёди зеҳнӣ ва иродавӣ нишон додани ақсуламалро ба тағйироти фаъолияти касбӣ пешбинӣ менамояд. Дар замони муосир, бо рушди зуд ва пайвастаи технологияҳои иттилоотӣ, қобилияти одаткунӣ барои мутахассисон аҳаммияти махсус пайдо мекунад. Технологияҳои нав ва методикаҳои таълимӣ ба зудӣ тағйир меёбанд, ки ин талаб мекунад, ки муаллимон ва мутахассисони соҳа доимо худро такмил диҳанд. Ин

раванд на танҳо ба такмили малакаҳои касбӣ, балки ба таҷрибаи педагогӣ низ таъсир мерасонад.

Масъалаи муҳим дар ин ҷо ин аст, ки барномаҳои таълимӣ бояд бо шароити муосир ва ниёзҳои ҷомеа мувофиқат кунанд. Иқтидорҳои иҷтимоӣ, иқтисодӣ ва илмӣ-техникӣ дар ҳоли тағйир ва инкишоф мебошанд, ки ин тақозо менамояд, ки муаллимон ва мутахассисон ҳамеша дар ҷустуҷӯи роҳҳои нав ва самаранок барои таълими донишҷӯён бошанд. Таҳлили мунтазам ва такрори барномаҳо барои мутобиқ шудан ба ин тағйиротҳо зарур аст, то донишҷӯён метавонанд бо дониш ва малакаҳое, ки дар бозори кор талаб мешаванд, таъмин шаванд.

Илова бар ин, муаллимон бояд ба истифодаи технологияҳои навин дар таълим шурӯъ кунанд, то муҳити таълимиро ҷолиб ва самаранок созанд. Инчунин, онҳо бояд қобилияти кор кардан бо донишҷӯёнро дошта бошанд, то онҳоро дар рушди малакаҳои технологӣ ва иҷтимоӣ дастгирӣ кунанд. Ин раванд на танҳо барои таҳсилоти муосир муҳим аст, балки барои тайёр кардани мутахассисони оянда низ аҳамияти калон дорад.

Барои баланд бардоштани ҳаракати касбӣ курсҳои махсусгардонидашуда, ҷалби донишҷӯён ба лоиҳаҳои таҳқиқотӣ ва истифодаи методҳои фаъоли омӯзишӣ, ки ба мустақили нигаронида шудаанд, муфид мебошанд.

«Азбаски дар сохтори қабулшудаи сабти касб бояд сифатҳои барои касб муҳим ва хислатҳои шахсияти муаллим инъикос ёбанд, вазифаи коркарди онҳо ба миён меояд» [149]. Маҷмуи дар дидактика коркардшудаи (майлу рағбат, сифатҳои шахсият, дидгоҳҳо) сифатҳои барои касби муаллим муҳимро (мувофиқи В.А. Сластенин) истифода бурда, онҳоро тавзеҳ дода ва бо сифатҳои барои муаллимони ояндаи технология (таълими меҳнат) хос пурра карда, мо онро дар шакли феҳристи зерин муаррифӣ намудем.

Манфиатҳо - ин хоҳиши воситаҳои муосири мубодилаи иттилоот ва ҷустуҷӯи методҳои инноватсионии ғаёлсозии раванди таълим дар асоси технологияҳои иттилоотӣ мебошад.

Дар ҷаҳони муосир, навсозии доимии дониш ва малакаҳо дар бораи технологияҳои навин дар соҳаҳои гуногуни касбӣ ва фарҳангӣ як талаботи ғаврӣ ва муҳим мебошад. Ин раванд на танҳо ба рушди шахсият, балки ба такмили муҳити иҷтимоӣ ва иқтисодӣ низ таъсир мерасонад.

Ҳар як мутахассис бояд қобилияти мутобиқшавии худро такмил диҳад, то бо шароити зуд ивазшавандаи ҷомеаи иттилоотӣ мувофиқат кунад. Маҳз ин қобилият ба онҳо имкон медиҳад, ки бо истифодаи воситаҳои муосир, масъулият ва таҳаммулпазирӣ нишон диҳанд, дар ҳоле ки онҳо ба талабот ва ниёзҳои ҷомеа ҷавобгӯ мебошанд.

Сифатҳои шахсияте, ки дар ғаёлияти касбӣ ба назар мерасанд, бояд ҳамеша бо эҳтиёт ва ҳатарпазирӣ ҳамроҳӣ шаванд. Ин маънои онро дорад, ки мутахассисон бояд тавозунро байни озодии шахсӣ ва уҳдадорӣ барои таъмини амнияти иттилоотии ҷомеа ва одамони алоҳида нигоҳ доранд.

Илова бар ин, муҳим аст, ки онҳо дар ҳалли масъалаҳои педагогӣ ва такмили раванди таълим бо истифодаи технологияҳои иттилоотӣ, эътимод ба қарорҳои ғайристандартиро рушд диҳанд. Ин равиш на танҳо барои беҳтар намудани сифати таълим, балки барои рушди устувори ҷомеа низ аҳамияти калон дорад.

Ниҳоят, ин равандҳо ба мутахассисон кӯмак мерасонанд, то дар муҳити рақобатпазир ва динамикӣ самаранок амал кунанд, бо истифодаи технологияҳо ва методикаҳои навин, ки барои рушди ихтисос ва фароҳам овардани шароити беҳтари зиндагӣ зарур мебошанд.

Андешаҳо - ин муносибат ба иттилоот, объектҳо ва падидаҳо дар муҳити динамикии иттилоотӣ, дарки интиқодии иттилооти истеъмолшуда мебошад. Ин равишҳо ба ҳамкориҳои педагогӣ дар фазои

рақамӣ, худшиносӣ ва инъикос дар заминаи тамосҳои иттилоотӣ, инчунин риояи меъёрҳои ахлоқӣ ва таҳаммулпазирӣ дар муоширати компютерӣ мебошад.

Ин маҷмуи сифатҳои касбии муаллим дар амсилаи фарҳанги иттилоотии педагог, ки Е.В. Данилчук коркард намудааст, инъикос меёбад. Амсила дар асоси муайян кардани ҷанбаҳои фаъолияти педагогӣ ва муқоисаи онҳо бо низоми сифатҳои касбӣ сохта шудааст [57]. Амсилаи мазкур ҷузъҳои ба ҳамдигар алоқаманд (когнитивӣ-амалиётӣ, воситавӣ-фаъолиятӣ, амалӣ, иртиботӣ ва ҷаҳоншиносона) ва сатҳҳои (самтбаҳшанда - воситавӣ, касбӣ-амалӣ, эҷодӣ-рефлексивӣ) фарҳанги иттилоотии педагогро дар бар мегирад.

Ин ба хулосае водор менамояд, ки сифатҳои барои касб муҳими аз ҷониби мо муайяншуда ба мафҳуми «фарҳанги иттилоотии муаллим» ворид мешаванд. «Ташаккули сатҳи баланди эҷодӣ-рефлексивӣ қуллаест, ки дар раванди омодагӣ барои расидан ба он кӯшиш карда, дар муаллимони ояндаи технология (таълими санъат) қобилият «ҳосилкунии стратегияи амалисозии яклухти ҳама гуна навъҳои фаъолияти иттилоотӣ дар муҳити иттилоотӣ» ташаккул бояд дод» [57, с. 73].

Мо дар доираи таълими касбӣ ба муҳимияти методҳои рушди сифатҳое, ки барои муаллимони ояндаи соҳаи технология (таълими меҳнат) зарур мебошанд, диққат додаем. Ин сифатҳо дар муайян кардани сатҳи фарҳанги иттилоотии муаллим нақши калидӣ доранд.

4. Мо боварӣ дорем, ки ҷанбаи калидии тайёрии касбӣ робитаи байни таълими фаннӣ ва методии донишҷӯён мебошад. Дар заминаи ташкили таълими касбӣ, ин яке аз вазифаҳои асосии методӣ мебошад.

5. Ҷанбаи дигари тайёрии касбӣ, ки бо ин соҳа зич алоқаманд аст, татбиқ ва таҳлили супоришҳои байнифаннӣ дар ҷараёни таълим дониста мешавад, зеро ин дар тақмили салоҳияти касбӣ ва тайёрии касбии муаллими фанни технология (таълими меҳнат) муҳим арзёбӣ мешавад.

Таълим ва омӯзиш дар асри навини технология ва иттилоот, ба муаллимон талаботҳои нав ва гуногунро пешкаш мекунад. Яке аз самтҳои асосии ин раванд, омодаسازی муаллимон барои истифодаи самараноки воситаҳои технологӣ мебошад. Ин омодагӣ на танҳо ба такмили малакаҳои педагогӣ, балки инчунин ба истифодаи ин технологияҳо дар фанҳои гуногун вобаста аст.

Супоришхое, ки дар ин замина пешниҳод мешаванд, метавонанд фарогирии васеи мавзӯҳоро дар бар гиранд ва барои фанҳои гуногун, аз ҷумла фанҳои асосӣ ва махсус, мувофиқ гарданд. Дар муассисаҳои таҳсилоти олии касбӣ, ин супоришҳо ҳамчун воситаи муфид барои ҳамгироии дониш ва методикаи таълимӣ хизмат мекунанд. Истифодаи ин методҳо дар шароити касбиятбахшии муаллимон на танҳо ба беҳтаршавии сифати таълим мусоидат мекунад, балки барои рушди қобилиятҳои касбии муаллимон низ зарур мебошад.

Дар маҷмӯъ, омодаسازی муаллимон барои истифодаи технологияҳои иттилоотӣ дар таълим, як равиши муҳим мебошад, ки метавонад таъсири амиқе ба равандҳои таълимӣ ва рушди донишомӯзон гузорад.

Дар сатҳи пешрафтаи омӯзиши мутахассисон, вақте сухан дар бораи касбият меравад, диққати асосӣ ба ҳамгироии таълими фанӣ ва методӣ дода мешавад. Ин имкон медиҳад, ки муаллимони ояндаи технология (таълими меҳнат) барои ҳалли масъалаҳои касбии педагогӣ дар соҳаи технологияҳои иттилоотӣ омода карда шаванд.

6. Дар заминаи матлабҳои назариявие, ки дар таҳқиқоти А.В. Смирнов [150, 151], Н.В. Софронова [156] коркард шудаанд, мо боз як самти касбиятбахширо пешниҳод мекунем.

Барои азхуд кардани истифодаи нармафзор дар дарсҳои технология (таълими меҳнат), донишҷӯён аз таҳлили имкониятҳои маҳсулоти гуногуни нармафзор, ки барои мақсадҳои таълимӣ, аз ҷумла барномаҳои универсалӣ пешбинӣ шудаанд, оғоз мекунанд. Бояд қайд

кард, ки барномаҳои махсус барои дарсҳои технология (таълими меҳнат) дар айни замон дар бозор дастрас нестанд. Сипас интиҳоби мундариҷа барои дарси мушаххас сурат мегирад. Ин раванд, ки як қисми фаъолияти таълимӣ ва ояндаи касбӣ мебошад, хусусиятҳои худро дорад, ки аз омилҳои гуногун вобаста аст.

Ихтиёр кардани маводи таълимӣ яке аз масъалаҳои муҳим ва мураккаб дар раванди таълим мебошад. Ин раванд на танҳо ба интиҳоби манбаъҳои иттилоотӣ, балки ба фаҳмиши амиқи мавзӯ ва зарурияти он вобаста аст. Муаллимон бояд бо диққат ва таҳқиқи дақиқ, маводи мувофиқро интиҳоб кунанд, то ки онҳо ба талаботҳои донишомӯзон ҷавобгӯ бошанд.

Интиҳоби дуруст ва самараноки мавод метавонад таъсири амиқе ба сифати таълим гузорад, зеро он на танҳо ба дониш, балки ба малакаҳои амалии донишомӯзон низ таъсир мерасонад. Барои ин, муаллимон бояд бо методҳои гуногуни таълим шинос шаванд ва қобилияти таҳлил ва арзёбии манбаъҳоро дошта бошанд.

Дар маҷмӯъ, интиҳоби маводи таълимӣ на танҳо як вазифаи механикӣ, балки як равиши эҷодӣ ва стратегӣ мебошад, ки барои расидан ба ҳадафҳои таълимӣ аҳаммияти калон дорад.

Ба татбиқи амалии самти мазкури касбиятбахшӣ аз ҷониби донишчӯён иҷро гардидани корҳои курсӣ ва дипломӣ оид ба методикаи истифодаи воситаҳои технологияҳои иттилоотиро дар раванди таълими мактабҳо мансуб доништан мумкин аст. Аммо ин шакли кори таълимии донишчӯёнро мо ҳамчун самти мустақил ҷудо карда, дар идома тавсиф менамоем.

Дар соҳаи педагогика, яке аз самтҳои муҳим, ки мо ба он диққат медиҳем, ин рушди методикаи инфиродигардонии тайёрии муаллимон бо истифодаи технологияҳои иттилоотӣ мебошад. Мо дар рафти семинарҳо ва машғулиятҳои амалии худ, супоришҳои инфиродӣ барои донишчӯёнро ба таври васеъ амалӣ мекунем.

Иҷрои корҳои мустақилона барои донишҷӯён дар чараёни таҳсил хеле муҳим аст, зеро он на танҳо дар баҳши методӣ, балки дар баҳшҳои фанӣ ва иттилоотӣ низ нақши марказиро мебозад. Супоришҳо дар доираи як системаи муайян пешниҳод мешаванд, ки мақсади асосии он ин рушди фаъолият ва эҷодкорӣ дар байни донишҷӯён мебошад. Методикаи тарҳрезии онҳо махсус баррасӣ мегардад, ки онро донишҷӯён метавонанд ҳангоми тартиб додани супоришҳои таъйиноташон монанд барои хонандагон истифода баранд.

Марҳилаи ниҳоии ин раванд дар иҷрои корҳои курсӣ ва дипломӣ ба назар мерасад, ки мавзӯҳо бо истифодаи технологияи компютерӣ ва барномавӣ алоқаманд мебошанд. Ин мавзӯҳо дар доираи дарсҳои технология (таълими меҳнат) ва бо лоиҳакашии системаи таҳсилот ва барномаҳои муаллифӣ таҳия мешаванд. Ба ин васила, мо кӯшиш мекунем, ки донишҷӯён на танҳо дониш, балки малакаҳои амалии заруриро низ соҳиб шаванд, ки барои фаъолияти ояндаи онҳо муҳим мебошанд.

8. Мо кори таҳқиқотии донишҷӯёнро, ки асосан бо анҷом ва ҷимояи корҳои дипломӣ алоқаманд аст, ҳамчун як ҷанбаи муҳим ва мустақили касбиятбахшӣ пешниҳод кардем. Ин намуди фаъолият дар асл давомдиҳандаи марҳилаи пешини касбиятбахшии онҳо мебошад.

Дар раванди таҳияи корҳои курсӣ ва дипломӣ, донишҷӯён ба як қатор фаъолиятҳое даст мезананд, ки барои рушди касбии онҳо хеле муҳим мебошанд. Ин фаъолиятҳо метавонанд ба таҳлили воситаҳои нармафзори педагогӣ, ки дар дарсҳои технологӣ (таълими меҳнат) истифода мешаванд, шомил шаванд. Донишҷӯён метавонанд ин воситаҳоро мувофиқи методҳои таҳияшудаи худ мутобиқ кунанд.

Илова бар ин, онҳо вазифадоранд, ки сценарияҳои таълимӣ таҳия кунанд ва маводҳоро барои методҳои нави таълим интихоб намоянд. Таҳияи инноватсияҳо дар дарсҳои технология бо истифодаи нармафзор ва техникаи компютерӣ низ як ҷанбаи муҳими кори онҳо мебошад.

Донишҷӯён инчунин бояд маводи дидактикӣ, мисли дастурҳои компютерӣ барои аудиторияи васеъ ва супоришҳо барои омӯзиши мавзӯҳои муайян бо истифодаи бозиҳои компютерӣ омода созанд.

Ин раванд на танҳо ба донишҷӯён кӯмак мекунад, балки онҳоро барои кор дар оянда ва шомил шудан ба соҳаҳои гуногуни педагогика ва технология омода месозад. Дастовардҳои онҳо дар ин марҳила метавонанд барои такмили методикаи таълим ва рушди воситаҳои навини омӯзишӣ асос гузорад. Самти муҳими тайёрии касбӣ, ки дар адабиёти илмӣ оид ба методикаи таҳсилоти олӣ ба таври кофӣ пажӯҳиш карда нашудааст, омода кардани донишҷӯён ба кор дар муассисаҳои таҳсилоти иловагӣ мебошад.

Мо бо шиносоии назарияҳои асосии педагогӣ оғоз мекунем, ки барои рушди методикаи таълими муаллимони ояндаи технология (таълими меҳнат) барои муаллимони оянда муҳим мебошанд. Ин раванд ба таҳияи методҳои амалии истифодаи технологияҳои иттилоотӣ дар таълим равона гардида, ба муаллимон имкон медиҳад, ки дарсҳои самаранок ва интерактивӣ созанд.

Тавсия дода мешавад, ки дар ҳолати методи амсилавии педагогиро истифода бурдан имконияти муҳити таълимиро ҳамчун низоми яклухт баррасӣ карда, алоқамандии ҷузъҳои он инъикос мегардад. Дар доираи омӯзиши технологияҳои иттилоотӣ, Т.Л. Синитсина пешниҳод мекунад, ки ин технологияҳо ба раванди таълим интегратсия шаванд. Барои ин, ду сатҳи асосӣ муайян шудааст. Сатҳи аввал ба истифодаи технологияҳои иттилоотӣ дар фанни технология (таълими меҳнат) дар мактаб равона гардида, самтҳои мухталифе, аз қабилӣ: истифодаи барномаҳои компютерӣ барои иҷрои вазифаҳои гуногун, таҳияи аниматсияҳои таълимӣ, истифодаи воситаҳои санҷишӣ ва дастурамалҳои электронӣ, инчунин барномаҳои бозии таълимиро дар бар мегирад. Ин равандҳо барои такмили сифати таълим ва рушди маҳорати шогирдон кӯмак мерасонанд [146].

Дар натиҷа донишчӯён воситаҳои барномавӣ ва донишҳои методиро барои истифодаи компютер дар дарси технология (таълими меҳнат) ба истилоҳ «моддӣ» аз худ мекунанд.

Сатҳи «Омодагӣ ба таълими технологияҳои иттилоотӣ дар мувофиқат бо вазифаҳои таҳсилоти технологӣ», ки ба донишчӯён ҳам баъди таҳсилоти асосӣ ва ҳам дуюм метавонад пешниҳод гардад. Ҳадафи он омода намудани донишчӯ ба тадриси бевоситаи технологияҳои иттилоотӣ мебошад. Дар ин маврид ҷузъҳои ташкилӣ-педагогӣ инҳоянд: азхудкунии амиқи барномаҳои гуногун, аз кабили графикӣ ва аниматсионӣ; иҷрои рисолаҳо ва курсҳои технологияҳои иттилоотӣ барои муассисаҳои гуногуни таълимӣ, аз ҷумла мактабҳои соҳавӣ ва муассисаҳои таҳсилоти иловагӣ; инчунин гузаронидани амалияи педагогӣ.

Дар мавриди бисёрсатҳӣ ва муттасилии низоми тайёрии мутахассис В.Д. Шадриков қайд кардааст, ки «дар ибтидо маҳорати амалиётӣ тариқи азхудкунии воситаҳои иҷрои амалҳои асосӣ ташаккулу инкишоф меёбанд, ки ба маҳорати умумии касбӣ мансубанд» [185].

Дар намунаи таълимии мазкур, марҳилаи аввал ба таъсиси манбаъҳои иттилоотӣ барои донишчӯён равона шудааст, ки ин манбаъҳо асоси омодагии касбии онҳоро таъмин мекунад. Дар марҳилаҳои минбаъдаи рушди касбӣ, диққат ба рушди малакаҳои мушаххасе, ки барои кори методии муаллимони ояндаи технология (таълими меҳнат) заруранд, равона карда мешавад. Ин малакаҳо тавассути азхудкунии воситаҳо барои ҳалли мушкилоти касбӣ дар соҳаи технологияҳои иттилоотӣ ташаккул меёбанд. Дар сатҳи баландтар, дар ҷараёни иҷрои корҳои курсӣ ва дипломӣ, донишчӯён ба фаъолияти иттилоотӣ ва ҳалли ҳолатҳои ғайримуқаррарӣ, ки дар касби ояндаи худ бо истифодаи техникаи компютерӣ дар таълими муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ ба вучуд меоянд, омодагӣ мегиранд.

Барои ташкили омӯзиш, тавсия дода мешавад, ки аввал фанҳое, ки ба рушди малакаҳои асосии касбӣ, ба монанди “Информатика” ва “Технологияҳои иттилоотӣ” равона карда шудаанд, омӯхта шаванд. Пас аз ин, бояд курси тайёрии методӣ, аз ҷумла “Методикаи таълими технология” гузаронида шавад. Ба унвони мисол, дастури методӣ оид ба “Истифодаи барномаи Rio Studio” дар доираи омодаسازی донишҷӯён, ки бояд пас аз омӯзиши фанҳои дар боло зикршуда ба раванди таълим ҷорӣ карда шавад, оварда мешавад. Бояд қайд кард, ки маҳз чунин пайдарпайӣ дар тайёр кардани мутахассисон дар факултети санъати тасвирӣ ва дизайни МДТ “Донишгоҳи давлатии Хучанд ба номи академик Б.Гафуров” истифода мешавад.

Дар раванди таҳияи стандартҳои таълимӣ, муҳим аст, ки якҷанд шартҳои асосӣ барои касбиятбахшии муаллимон дар назар дошта шаванд. Ин шартҳо шомили ҳамоҳангии омодагии фаннӣ ва методикӣ, инчунин хусусиятҳое, ки ба муаллимони соҳаи технология (таълими меҳнат) хос мебошанд, мебошанд. Аз ҷумла, диққат бояд ба тафрикаи дохиликасбӣ, пайвастагии раванди таълим ва бисёрсатҳӣ дар омодагии иттилоотӣ дода шавад.

Ҳадафҳои ташаккули тайёрии касбиро чунин муайян намудем:

1. Таъмини мутобиқати раванди таълим ба талаботи муосир: Таҳияи имкониятҳо барои омӯзиш ва рушди муаллимони ояндаи технология (таълими меҳнат), ки бо талаботҳои Стандарти давлатии таҳсилоти олии касбӣ мувофиқ бошад.

2. Рушди салоҳиятҳои касбӣ: Ташаккули дониш, маҳорат ва малакаҳои зарурӣ дар донишҷӯён, ки бо истифодаи технологияҳои дастаҷаъмона дар фаъолияти таълимӣ алоқаманданд.

3. Ҳавасмандгардонии муносибати инноватсионӣ дар таълими технология (таълими меҳнат): Татбиқи воситаҳои интерактивӣ ба монанди тахтаҳои интерактивӣ барои баланд бардоштани самаранокии раванди таълим ва ҷалби диққати донишҷӯён.

4. Дастгирии ҳамгирии чанбаҳои назариявӣ ва амалии омӯзиш: Таъмини омезиши ҳамоҳангии донишҳои назариявӣ ва малакаҳои амалӣ, ки барои фаъолияти бомуваффақияти касбӣ заруранд.

Вазифаҳо барои ноил шудан ба ҳадафҳои гузошташуда:

1. Таҳлил ва мутобиқсозии мундариҷаи омӯзиш: Муҳтавои барномаҳои таълимиро мувофиқи талаботи Стандарти давлатӣ ва тамоюлҳои муосири тарбияи меҳнатӣ таҳқиқ ва мутобиқ намудан.

2. Таҳияи тавсияҳои методӣ: Маводҳои методӣ оид ба истифодаи технологияҳои иттилоотӣ ва воситаҳои интерактивӣ дар раванди таълим таҳия кардан.

3. Ташаккули субъектҳои таълими касбӣ: Нақши иштирокчиёни гуногуни раванди таълимиро (муаллимон, донишҷӯён, корфармоён) дар ташаккули тайёрии касбӣ муайян наудан.

4. Фароҳам овардани шароит барои касбият: Таҳия ва татбиқи шароитҳое, ки ба тақмили ихтисоси муаллимони ояндаи технология (таълими меҳнат) тавассути фаъолияти амалӣ ва таҷрибаомӯзӣ мусоидат мекунанд.

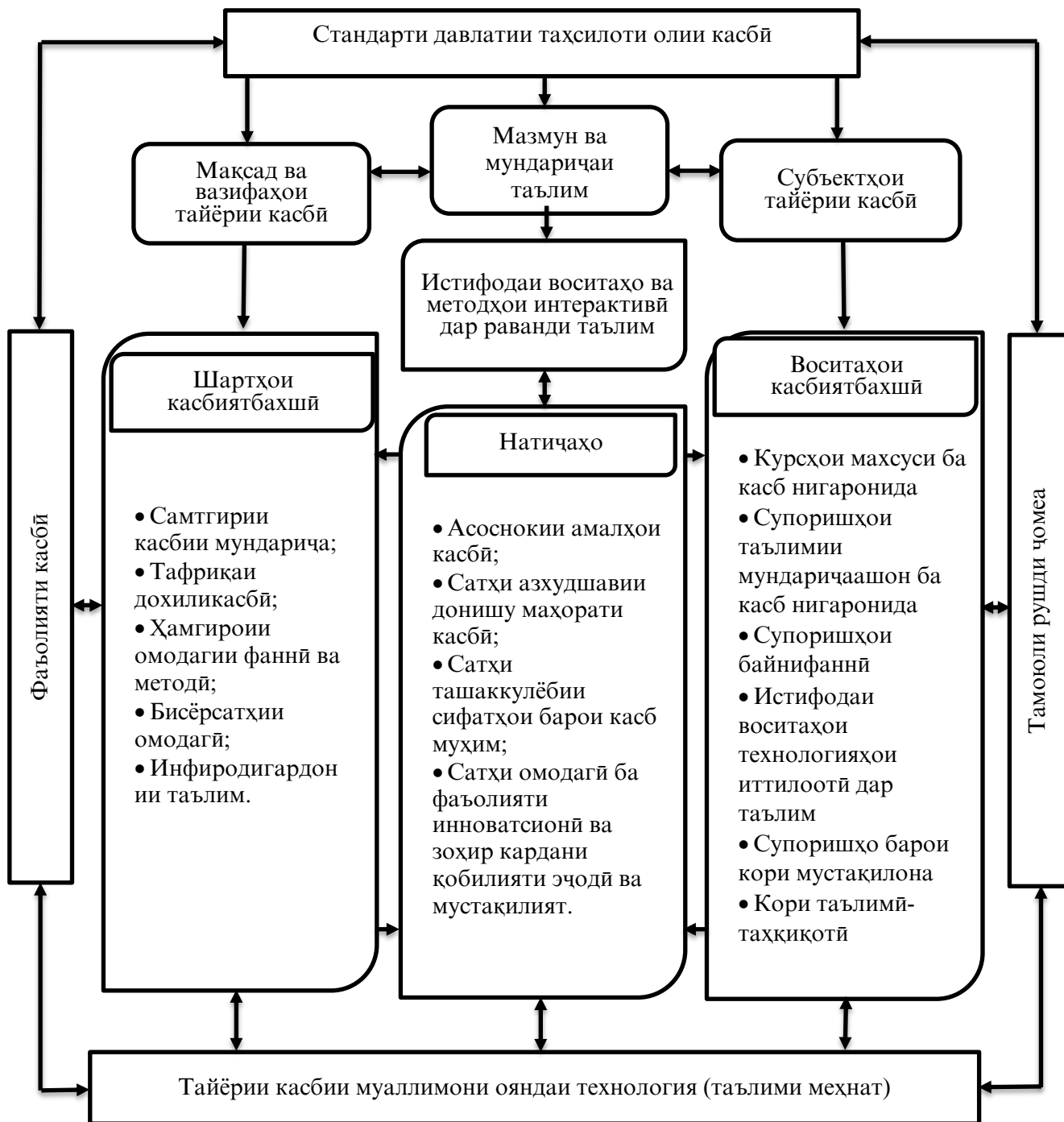
5. Арзёбӣ ва мониторинги натиҷаҳо: Низоми баҳодиҳии натиҷаҳои таълими касбӣ, аз ҷумла худбаҳодиҳии донишҷӯён ва фикру мулоҳизаҳои муаллимон ва корфармоёнро таъсис додан.

6. Татбиқи воситаҳои интерактивӣ ба раванди таълим: Ташкили таълими муаллимон ва донишҷӯён оид ба истифодаи технологияҳои интерактивӣ дар муҳити таълимӣ барои баланд бардоштани сифати таълим.

Ин ҳадафҳо ва вазифаҳо ба ташаккули амсилаи самараноки тайёр кардани муаллимони ояндаи технология (таълими меҳнат) мусоидат намуда, тайёрии онҳоро ба фаъолияти касбӣ дар шароити талаботи муосир таъмин мекунанд.

Ҳангоми истифодаи ин муносибат дар банақшагирӣ, амсила механизмҳоро дар бар мегирад, ки гузариши ҳамворро аз фаъолияти

таълимии донишҷӯён ба фаъолияти касбии мутахассисон таъмин карда, онро динамикӣ мекунад. Он ҳамчун пешгӯӣ ҳисобида мешавад, зеро он на ба марҳилаҳои алоҳида, балки ба дурнамои рушди касбии муаллимон диққат медиҳад.

Расми 7. - Амсилаи методикаи тайёрии касбии муаллимони ояндаи технология (таълими меҳнат) дар соҳаи истифодаи воситаҳои технологияҳои интерактивӣ

Таҳлили Стандарти давлатии таҳсилоти олии касбӣ нишон медиҳад, ки он асоси муҳим барои ташаккули системаҳои таълимӣ

мебошад. Дар ин стандарт, мақсад ва вазифаҳои таълим, инчунин мундариҷаи он ва субъектҳои дар ҷараёни тайёри иштироккунанда, ба таври дақиқ ва аён муайян шудаанд.

Стандарти мазкур на танҳо рамзи роҳнамоии таълимӣ, балки воситаи самаранок барои таъмин намудани сифати таҳсилот низ мебошад. Он ба муассисаҳои таълимӣ имконият медиҳад, ки барномаҳои таълимиро бо диққат таҳия намуда, онҳоро бо талаботҳои муосир ва ниёзҳои бозори меҳнат мувофиқ созанд.

Илова бар ин, стандартҳо бо мақсади беҳтар намудани равандҳои таълим ва таъмини рушди касбӣ барои донишҷӯён ва муаллимон таҳия шудаанд. Ин муносибат на танҳо ба баланд бардоштани сифати таълим, балки ба эҷоди муҳити мусоиди омӯзишӣ ва рушди қобилиятҳои касбӣ низ кӯмак мекунад.

Бо ин тарз, Стандарти давлатии таҳсилоти олии касбӣ ҳамчун асоси устувор барои рушди системаи таълимӣ ва тайёр кардани мутахассисони баландихтисос хизмат мекунад.

Дар ин асно тамоюли рушди ҷомеа аз муассисаҳои таҳсилоти олии касбӣ талаб мекунад, ки дар фаъолияти касбӣ тавассути истифодаи воситаҳо ва методҳои интерактивӣ дар раванди таълими фанни технология (таълими меҳнат) шартҳои касбиятбахшӣ, воситаҳои касбиятбахшӣ ва натиҷаҳои онро дар раванди тайёрии касбии муаллимони ояндаи технология (таълими меҳнат) пиёда сохта бошанд.

Истифодаи воситаҳои интерактивӣ дар фанни технология (таълими меҳнат) ба талабагон имкон медиҳад, ки дар устохонаҳои таълимӣ ва барномаҳои компютерӣ мустақилона фаъолият намоянд. Ин воситаҳоро барои ҳалли масъалаҳои амалиётӣ, омӯзиши асосӣ, ташкилӣ ва омӯзиши гурӯҳӣ, мониторинг ва ташкили арзёбӣ истифода бурдан мумкин аст.

Барои истифодаи самараноки воситаҳои интерактивӣ дар таълими касбӣ муҳим он аст, ки воситаҳо ба талаботи таълимӣ ва майлу хоҳиши донишҷӯён ҷавобгӯ бошанд. Дорои мазмунӣ мувофиқ ва тавсифӣ

дурусти маводҳо, бо дастгирии муассир ва эҷоди шакли мушаххас барои донишҷӯён бошанд. Истифодаи ин воситаҳо дар фанни технология (таълими меҳнат) метавонад вақти дарсро сарфа кунад, бахотиргириро беҳтар созад, масъалаҳои амалиро ҳал кунад ва донишҷӯёро аз маводи таълимӣ камтар вобаста гардонад.

Барои ташкили омӯзиши давра ба давра, пеш аз ҳама, омӯзиши фанҳое пешниҳод карда мешавад, ки барои ташаккули амалҳои асосии касбии вобаста ба доираи малакаҳои фаннӣ пешбинӣ шудаанд. Ин фанҳо “Информатика”, “Технологияҳои иттилоотӣ” буда, сипас фанҳои таълими методӣ, аз ҷумла “Методикаи таълими технология” дар нақшаи таълимӣ пешбинӣ шудааст. Дастурамали методӣ, ки намунаи “Методҳои истифодаи тахтаи интерактивӣ дар дарс” мебошад, марҳилаи ниҳони таълими аудиторӣ барои донишҷӯён буда, пас аз омӯзиши фанҳои дар боло зикршуда бояд ба раванди таълим ворид карда шавад. Амсилаи мазкур дар амалияи тайёр кардани мутахассисон дар Муассисаи давлатии таълимии «Донишгоҳи давлатии Хучанд ба номи академик Б.Ғафуров»-и факултети санъати тасвирӣ ва дизайн бомуваффақият татбиқ карда мешавад.

Ҳамин тавр истифодаи ин метод дар банақшагирӣ, амсила механизмери дар бар мегирад, ки гузаришро аз фаъолияти таълимии донишҷӯ ба фаъолияти касбии мутахассис таъмин мекунад ва ба он мутобиқшавӣ ва тағйирёбанда медиҳад. Он инчунин пешгӯишаванда аст, зеро он ба марҳилаҳои алоҳидаи фаъолият тамаркуз намекунад, балки дурнамои рушди касбии муаллимо инъикос мекунад.

Мо амсилаи тайёрии касбии муаллимони ояндаи технология (таълими меҳнат)-ро дар самти истифодаи технологияҳои интерактивӣ таҳия кардем. Метод ба унсурҳои асосии фаъолияти касбии муаллим бо назардошти тамоюлҳои иҷтимоӣ-иқтисодӣ ва илмӣ-техникии ҷомеа таъин мекунад. Он ба стандартҳои давлатии таҳсилоти олӣ мувофиқат мекунад ва принципҳои дидактикӣ, шартҳои роҳнамоии касбӣ, ҳадафҳо ва

вазифаҳои таълим, фанҳои таълимӣ, самтҳо ва воситаҳои роҳнамоии касбӣ, инчунин арзёбии натиҷаҳои бадастомадаро дар бар мегирад. Ин амсила барои истифодаи самараноки тахтаҳои интерактивӣ дар таълими технология (таълими меҳнат) пешбинӣ шуда, барои ташаккули маҳорати кор бо чунин тахтаҳо дар байни муаллимони оянда мусоидат мекунад.

Мо методикаи такмили тайёрии муаллимони ояндаи технология (таълими меҳнат)-ро, ки ба истифодаи технологияҳои иттилоотӣ нигаронида шудааст, дар доираи таҳқиқоти умдаи илмӣ-методӣ ҷорӣ кардем. Дар ин раванд ҳам муаллимон ва ҳам донишҷӯёни МДТ “Донишгоҳи давлатии Хучанд ба номи академик Б.Ғафуров” ва Донишгоҳи давлатии педагогии ба номи С. Айнӣ, инчунин муаллимони муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумии шаҳри Хучанд иштирок карданд.

3.2. Ташкили корҳои таҷрибавӣ-озмоишии донишҷӯён-муаллимони оянда оид ба методикаи истифодаи воситаҳои технологияҳои иттилоотӣ

Дар замони ҳозира талабот ба хатмкунандаи муассисаҳои таҳсилоти олии касбӣ торафт бештар мешаванд ва ба тайёрии бомуваффақияти касбии ӯ кори таълимӣ-таҳқиқотӣ ба андозаи назаррас мусоидат менамояд. Хатмкунандаи имрӯзаи муассисаҳои таҳсилоти олии касбии педагогӣ шахсиятест, ки соҳиби малакаҳои худомӯзӣ ва худинкишофдиҳӣ буда, аз қобилияти худ огоҳ аст ва онҳоро барои иҷрои вазифаҳои касбии муаллим дар ҷомеаи пур аз иттилоот инкишоф дода метавонад.

Таҳсилот дар робитаи он бо илм омили беҳатарии миллӣ ва пешрафти давлат, неқӯаҳволии ҳар як шаҳрванд, ҳадафҳои нави ҳаётии шахсият ба шумор меравад. Сифати муосири таълим бояд ба ҳифзи боэътимод ва қонеъ гардонидани талаботи ҳозира ва ояндаи фард, ҷомеа ва давлат асос ёбад.

Фаъолияти педагогии муаллим дорои хосиятҳои махсусест, ки ба самаранокии таълим таъсир мерасонад. Ин хосиятҳо шомили муносибати инноватсионӣ ба кор, иштироки фаъол дар таҷрибаҳои таълимӣ, афзудани аҳаммияти ташхис ва таҳлили фаъолияти омӯзишӣ, зарурати рушди қобилияти рефлексия, пешгӯии натиҷаҳои таълим ва саҳмгузорӣ дар эҷоди технологияҳои иттилоотӣ мебошанд. Инчунин, барои муаллим муҳим аст, ки маҳорати заруриро касб кунад, ки ҳамчун шартӣ асосӣ ва натиҷаи фаъолияти таҳқиқотии педагогӣ маҳсуб мешавад.

Шароитҳои асосии фаъолияти бомуваффақияти таҳқиқотӣ: интиҳоби муаммои муҳим, донишдони методикаи таҳқиқот, фарогирии маҷмуи методҳои таҳқиқот, маҳорати таҳлилу ҷамъбасти кардан, хулоса баровардан, фарогирии сабки илмӣ баёни далелҳо, қобилияти мантиқан тарҳрезӣ намудани сохтори таҳқиқот ва ғ.

Методика ҳамчун низомии принципу воситаҳои ташкил ва тарҳрезии фаъолияти назариявӣ ва амалӣ. Методикаи педагогӣ - таълимот дар бораи принципҳо, методҳо, шаклҳо ва тартиби маърифату дигаргунсозии воқеияти педагогӣ. Чор сатҳи методика: фалсафӣ, умумиилмӣ, мушаххаси илмӣ, технологӣ.

Принсипҳои методикаи таҳқиқоти илмӣ-педагогӣ: принципи объективӣ ва сабабдор будани падидаҳои педагогӣ; принципи дидгоҳи том дар омӯзиши падидаҳо ва принципҳои педагогӣ; принципи омӯзиши падидаҳо дар инкишоф, робитаҳо ва таъсироти мутақобил бо падидаҳои дигар; принципи баррасии раванди инкишоф ҳамчун худҳаракаткунӣ ва худинкишофдиҳӣ, ки бо ихтилофҳои дохилие таъйин мегардад, ҳамчун нерӯи ҳаракатдиҳанда ва манбаи инкишоф зоҳир мешаванд.

Таснифоти таҳқиқоти педагогӣ: таҳқиқоти бунёдӣ ва амалӣ, коркардҳо. Объект, предмет, вазифаҳои таҳқиқоти педагогӣ [126].

Дар муқоиса бо мушоҳидаи одӣ озмоиш якчанд афзалият дорад. Якум, озмоиш имконияти ба даст овардани чунин ҳамбастагҳои

вазъият, падидахоро фароҳам меорад, ки дар шароити муқаррарӣ вонамехӯранд.

Дувум, дар озмоиш шароити падида одатан нисбат ба мушоҳидаи одӣ беҳтар мебошанд. Озмоишгар бидуни дониستاني шароите, ки онҳо рӯй додаанд, падидахоро ба вучуд оварда ё тағйир дода наметавонад, зеро дониستاني шароит омӯзиши падидаҳо, шинохтани робитаҳои онҳоро бо падидаҳои дигар осон мегардонад.

Севум, озмоиш барои бартараф кардан ё чӣ тавре ки мегӯянд, чудо кардани ин ё он ҳолат, падидаҳо ва мушоҳидаи рафти падидаҳо ҳангоми набудани ин ё он шароит имконият медиҳад. Ба туфайли ин, озмоиш мушоҳида кардани падидаҳо дар шароите имконият медиҳад, ки равандро дар намуди ҳолис таъмин менамоянд. Таҷриди шароити гуногун дар озмоиш ҳангоми маърифати робитаи сабаб аҳаммият дорад. Он таҳлили падидаҳо осон карда, ошкор намудани таъсири ҳар як шароитро ба падидаи омӯхташаванда имкон медиҳад.

Чорум, ба таври сунъӣ тағйир додани шароити озмоиш имкон медиҳад, ки падидаи таҳқиқшаванда дар вақти дилхоҳ ва чандбора айнан дар ҳамон як шакл ҳосил гардида, ба шарофати ин нисбат ба мушоҳидаи одӣ дақиқтар омӯхта шавад.

Инак, озмоиш нисбат ба мушоҳидаи одӣ ё кори таҷрибавии амалӣ дақиқтар, амиқтари таҳқиқ намудани падидахоро таъмин мекунад [147].

Зарурати тайёрии махсуси муаллимони ояндаи технологияро барои амалисозии таҳқиқоти педагогӣ бо пайдоиши муассисаҳои таълимии типи инноватсионӣ, қорӣ кардани воситаҳои технологияҳои иттилоотӣ дар раванди таҳсилот ба миён овард. Равандҳои инноватсионие, ки ба муассисаҳои таълимии муосир хос мебошанд, аз хатмкунандаи муассисаҳои таҳсилоти олии касбӣ барои таҳқиқ ва аз худ кардан, қорӣ намудани технологияҳои нави таълим, аз ҷумла технологияҳои иттилоотӣ ва иртиботӣ омода буданро тақозо мекунанд.

Ба ақидаи Ю.К. Бабанский: «Озмоиши педагогӣ қисми муҳими таҳқиқоти педагогӣ буда, моҳияти он аз гузоштани падидаҳо дар шароити муайян, фароҳам овардани вазъият ва ошкор намудани фактҳое иборат аст, ки дар асоси онҳо вобастагии ғайритасодуфии байни таъсирот бо ёрии озмоиш ва натиҷаи объективии онро муқаррар кардан мумкин аст» [13].

Тибқи таҳқиқотҳои Ю.К. Бабанский, озмоиши педагогӣ ба маҷмуи методҳое ишора мекунад, ки барои арзёбии объективӣ ва тасдиқи гипотезаҳои пешакӣ дар раванди таҳқиқот кӯмак мерасонанд.

Озмоиши педагогӣ дар мисоли тахтаи интерактивӣ барои арзёбии самаранокии методикаи омодагии касбии муаллимони ояндаи технология (таълими меҳнат) гузаронида шуд. Ин таҷриба ташкили таълими касбии муаллимони ояндаро бо истифода аз тахтаи интерактивӣ дарбар мегирад. Ҳадафи асосии озмоиш тасҳеҳи методология ва амсилаи ташаккули раванди мавриди истифода қарор додани воситаҳои интерактивии таълим мебошад:

1. Таҳқиқи имкониятҳои тахтаи интерактивӣ: Яке аз вазифаҳо ин аст, ки имкониятҳои тахтаи интерактивиро барои фаъолсозии дониш ва идоракунии фаъолияти маърифатии хонандагон дар дарсҳои технологӣ (таълими меҳнат) омузем. Ин таҳқиқот кӯмак мекунад, то фаҳмем, ки чӣ гуна ин васила метавонад ба раванди таълим таъсир расонад.

2. Таҳлили омодагӣ ва дониш: Муаллимони ояндаи технология (таълими меҳнат) барои истифодаи самараноки тахтаи интерактивӣ омода бошанд. Барои ин, таҳлили омодаасозии онҳо ва муайян кардани сохтор ва сатҳҳои донишии онҳо дар ин соҳа зарур аст.

3. Тайёрии касбии муаллимон: Ташкили курсҳо ва барномаҳои тайёрии касбӣ барои муаллимони оянда, ки бо истифода аз тахтаи интерактивӣ гузаронида мешаванд, низ яке аз вазифаҳои муҳими озмоиши педагогӣ мебошад. Ин кӯмак мекунад, то муаллимон бо методҳои нави таълим ва технологияҳо шинос шаванд.

4. Арзёбии дониши муаллимон: Арзёбӣ ва санҷиши дониши муаллимони оянда дар бораи истифодаи тахтаи интерактивӣ барои фаъолсозии фаъолияти маърифатӣ низ як қисми муҳими озмоиш мебошад. Ин арзёбӣ кӯмак мекунад, то фаҳмем, ки чӣ андоза онҳо бо ин технологияи навин шиносанд ва чӣ гуна метавонанд онро дар таълим истифода баранд. Муайян намудани сатҳи тайёрии хатмкунандагон, яъне ҳадаф аз ин омӯзиш, ин таҳлили сатҳи тавоноии истифодаи мақсадноки тахтаи интерактивӣ аз ҷониби муаллимони ояндаи фанни технология (таълими меҳнат), муайян намудани шароитҳои зарурӣ ва тақмили методикаи тайёрии касбии онҳоро дар бар мегирад.

Ин вазифаҳо бо мақсади беҳтар намудани сифати таълим ва омодагӣ ба муаллимон барои истифодаи технологияҳои муосир дар раванди таълим равона шудаанд.

Озмоиши педагогӣ аз соли 2020 то 2025 дар рафти таълими фанни «Методикаи таълими технология», ихтисоси «Технология», «Санъати тасвирӣ, нақшакашӣ ва технология», «Технология. Дизайни маҳсулоти дӯзандагӣ» дар Муассисаи давлатии таълимии «Донишгоҳи давлатии Хучанд ба номи академик Б. Гафуров», ҳангоми таҷрибаомӯзии педагогии донишҷӯён дар муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумии пойгоҳии факултети санъати тасвирӣ ва технология ва факултети технология ва соҳибкории Донишгоҳи давлатии муаллимии Тоҷикистон ба номи С.Айнӣ гузаронида шуд.

Дар озмоиш ҳамагӣ 294 донишҷӯи ихтисосҳои зикршуда иштирок карданд.

Дар доираи озмоиш ду гурӯҳ ташкил карда шуд: гурӯҳи озмоишӣ ва гурӯҳи назоратӣ. Донишҷӯёни гурӯҳи озмоишӣ аз фанни методикаи таълими технология бо истифода аз методикаи таҳиякардаи мо дарс мегирифтанд, дар ҳоле ки донишҷӯёни гурӯҳҳои назоратӣ аз рӯи методикаи анъанавӣ (стандартӣ, муқаррарӣ) таълим мегирифтанд.

Дар идома се марҳила ва ҳадафҳои озмоиши педагогиро тавсиф менамоем.

Марҳилаи якум (солҳои 2020-2022) - муқарраркунанда.

Дар ин марҳила, мо ба омӯзиши ҳолати кунунии муассисаҳои таълимӣ, ки тахтаҳои интерактивиро дар раванди таълимӣ истифода мебаранд, диққат медиҳем. Мо нақши ин воситаҳоро ва потенциали онҳо дар таҷрибаи педагогӣ баррасӣ хоҳем кард. Ҳадафи асосии ин таҳлил муайян кардани самаранокии истифодаи воситаҳои интерактивии таълим барои ғайолсозӣ ва идоракунии ғайолияти маърифатии хонандагон дар дарсҳои технология (таълими меҳнат) хоҳад буд.

Дар таҳқиқоти худ мо ба таҳияи сохтори таркибии омода намудани муаллимони ояндаи фанни технология (таълими меҳнат) тавачҷӯҳи хос зоҳир менамоем, ки самтҳои гуногуни истифодаи тахтаҳои интерактивӣ муайян гардад. Ҳадафи асосӣ шиносӣ ва мушаххас намудани сатҳҳои омӯзиш, инчунин муайян кардани салоҳиятҳо барои истифодаи муассири ин воситаҳо дар раванди таълим мебошад. Ҳамин тариқ, мо роҳҳои тақмили салоҳияти касбии муаллимони оянда дар истифодаи имкониятҳои бемайлони технологияҳои интерактивии таълимро баррасӣ мекунем.

Мақсади озмоиши муқарраркунанда: Барои ба даст овардани натиҷаҳои беҳтарин дар таълими донишҷӯён онҳоро ба раванди таълим ворид кардан ва малакаҳои кор бо тахтаи интерактивиро ташаккул додан лозим аст. Ин ба онҳо кӯмак мекунад, ки воситаҳои интерактивиро дар дарсҳои технология (таълими меҳнат)-и муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ самаранок истифода баранд ва онҳоро дар ғайолияти педагогии ояндаи худ татбиқ кунанд. Санҷиши сатҳи тайёрии хатмкунандагони муассисаҳои таҳсилоти олии касбӣ ва муаллимон чӣ қадар арзёбии самаранокии амсилаи таълимии таҳиягардида гузаронида мешавад.

Ин таҳқиқот шароит фароҳам меорад, то истифодаи воситаҳои интерактивии таълим дар муассисаҳои таълимӣ таҳлил гардида, мавқеъ ва иқтисоди онҳо дар дарсҳои технология муайян карда шавад ва дар асоси он методикаи корбурди ин воситаҳо барои муаллимони оянда коркард ва таҳия гардад. Санҷиши сатҳи тайёрии касбии муаллимони оянда низ бо мақсади арзёбии самаранокии модели омодаسازی омӯзиш гузаронида мешавад. Дар натиҷаи таҳқиқоти мазкур интизор меравад, ки дар донишандӯзӣ ва ташаккули малакаҳои онҳо дар истифодаи тахтаи интерактивӣ ба натиҷаҳои беҳтарин ноил гардад.

Марҳилаи дуюм (солҳои 2022-2024) - ташаккулдиҳанда.

Марҳилаи мазкур аз чунин ҷанбаҳо иборат буд:

- Шарҳ ва татбиқи амсилаи сохташудаи таълими муаллимони ояндаи технология (таълими меҳнат) бо истифода аз тахтаҳои интерактивӣ бо мақсади ба даст овардани натиҷаҳои беҳтарин.

- Ҷалби донишҷӯён ба раванди таълим, ки ба ташаккули маҳорати онҳо дар кор бо тахтаҳои интерактивӣ мусоидат мекунад.

Мақсади гузаронидани озмоиши ташаккулдиҳанда: Таҳияи амсилаи тайёрии касбӣ ва методикаи таълими муаллимони ояндаи технология (таълими меҳнат) барои истифодаи тахтаи интерактивӣ, инчунин муайянкунии махсусияти ҷузъҳои методика бо назардошти марҳилаҳои тайёрии касбӣ мебошад.

Марҳилаи сеюм (солҳои 2024-2025) - баҳодиҳанда.

Дар ин марҳила, таҳлили таҷрибавии таҳқиқот анҷом дода шуд, ки дар он раванди омодаسازی муаллимони ояндаи технология (таълими меҳнат) барои татбиқи методҳои интерактивии таълим марҳила ба марҳила такмил ёфт. Дар натиҷа ба мо муяссар гардида, ки самаранокии истифодаи тахтаи интерактивиро арзёбӣ кунем ва пешрафти донишҷӯёнро дар азхудкунии фан муайян кунем.

Ҳадафи озмоишӣ баҳодиҳанда: Санҷидани самаранокии методикаи пешниҳодшуда, ислоҳи он.

Поёнтар мо тавсифи ҳар як марҳилаи озмоиши педагогиро анҷом медиҳем.

Озмоиши муқарраркунанда. Дар ин марҳилаи таҳқиқот, ки дар солҳои 2020-2022 гузаронида шуд, бо донишҷӯёни курсҳои 3-4 ва хатмкунандагон анкетаяи махсус (Замимаи 1) пур карда шуд. Ин пурсиш барои арзёбии омодагии онҳо ба истифодаи методҳои интерактивии таълим равона гардида буд. Дар рафти ин таҳқиқот, мо дар соҳаи тайёрии касбии муаллимони ояндаи технология (таълими меҳнат) як қатор мушкилотро муайян намудем. Натиҷаҳои анкетагирӣ нишон доданд, ки бо вучуди доштани донишҳои технологӣ, бисёре аз донишҷӯён барои истифодаи воситаҳои интерактивии таълим омода нестанд. Чунончӣ, мувофиқи таҳлили анкетаҳо аз донишҷӯёни курсҳои 3-4-уми Муассисаи таълимии давлатии «Донишгоҳи давлатии Хучанд ба номи академик Б. Гафуров» (98 нафар) ва Донишгоҳи давлатии муаллимии Тоҷикистон ба номи С.Айнӣ (196 нафар), ки соли таҳсили 2020-2021 баргузор шуд, 70% донишҷӯён сатҳи пасти тайёрии касбиро нишон доданд (дар бораи воситаҳои интерактивии таълим тасаввуроти нопурра доранд). Донишҷӯён дар истифодаи воситаҳои интерактивии таълим танҳо ба интиқоли одии маълумот маҳдуд шудаанд. Таҳлилҳо нишон медиҳанд, ки наметавон истифодаи самарабахши намунаҳо ва захираҳои электронӣ дар дарсҳоро таъмин кард, зеро онҳо қобилияти заруриро намоиш намедиҳанд. Миёнаи сатҳи тайёрии касбӣ 30% аст, ки ин нишон медиҳад, ки донишҷӯён фақат тасаввуроти умумӣ дар бораи ин воситаҳо доранд. Гарчанде ки онҳо метавонанд воситаҳои интерактивиро барои такмили мундариҷаи таълимӣ истифода баранд, дар амал ин корро бо самарайи баланд иҷро наменамоянд. Воситаҳои интерактивӣ барои ислоҳ ва беҳтар кардани раванди таълим ба таври муассир истифода намешаванд. Донишҷӯён, ки ба омӯзиши технология ва таълими меҳнат машғуланд, бояд бо донишҳои амиқ дар бораи воситаҳои интерактивии таълим муҷахҳаз бошанд. Онҳо на танҳо

методҳои сохтани ин воситаҳоро медонанд, балки методикаи самараноки истифодаи онҳоро дар фанҳои махсус низ омӯхтаанд, то ки фаъолияти маърифатии худро фаъолтар кунанд. Бо вуҷуди ин, маълумот нишон медиҳад, ки онҳо дар таҳлили амалҳои худ ва муносибат ба воситаҳои интерактивӣ камбудиро доранд ва наметавонанд дарк намоянд, ки чӣ гуна ин воситаҳоро дуруст истифода баранд.

Дар рафти таҷриба бо донишҷӯён таҳлилҳо сурат гирифта, посухҳои донишҷӯён нишон дод, ки аксарияти онҳо намефаҳманд, ки "интерактивӣ" чист ва чӣ гуна методҳои интерактиви таълим метавонанд ба фаъолияти маърифатии онҳо мусоидат кунанд. Донишҷӯён қайд карданд, ки онҳо аз сабаби набудани таҷҳизот дар донишгоҳ ва тарси истифодаи он бо асбобҳои интерактивӣ таҷрибаи кофӣ надоранд. Таҳқиқот нишон медиҳад, ки бештари донишҷӯён (баландтар аз 70%) ба таҳияи муаррифии хаттӣ таваҷҷуҳ доранд ва инро ҳамчун методи асосии пешниҳод кардани маълумот интихоб мекунанд. Вале, дар муқоиса, танҳо шумораи ками онҳо гиперҳаволаҳоро, ки барои навигатсия ва дастрасии осон ба маводи илмиву таълимӣ истифода бурда мешаванд, ба кор мебаранд. Ин ҳолат метавонад нишон диҳад, ки донишҷӯён дар истифодаи воситаҳои муосири технологӣ ва методҳои интерактивӣ камтар фаъоланд, ки ин метавонад таъсир манфӣ ба самаранокии омӯзиш ва дарки амиқи мавод расонад. Дар рафти машғулиятҳои амалӣ оид ба методикаи омӯзиши технологӣ маълум гардид, ки донишҷӯён наметавонанд, ки чӣ гуна дарсҳоро бо истифода аз воситаҳои интерактивӣ дуруст таҳия кунанд, ҳадафҳои дарсро бо вазифаҳо пайваст карда наметавонанд ва интихоби методҳои интерактивиро барои мавзӯҳои мушаххас асоснок намеkunанд. Дар бисёр мавридҳо муаррифиҳо оид ба дарсҳо сифати паст дошта, истифодаи унсурҳои аниматсия ба мақсад мувофиқ набуданд.

Дар асоси маълумоти таҳлилшуда, мо метавонем изҳор намоем, ки низоми амалкунандаи тайёр кардани муаллимони ояндаи технология

(таълими меҳнат) ба ҷузъи технологии раванди таълим равона карда шудааст. Ин таъкид ба хусусиятҳои нармафзор ва асбобҳои техникии марбут ба истифодаи нармафзори компютерӣ, тахтаҳои интерактивӣ ва захираҳои Интернетро дар бар мегирад. Дикқати асосӣ ба ин ҷанбаҳо равона карда шудааст, ки ба равишҳои омӯзиш ва методикаи таълими муаллимон таъсир мерасонанд. Воситаҳои интерактиви таълимӣ дар раванди омӯзиш нақши муҳим доранд, аммо дар амалия мо мушоҳида мекунем, ки камтар ба истифодаи онҳо таваҷҷуҳ зоҳир мешавад. Ин воситаҳо метавонанд ба таҳсилкунандагон кӯмак расонанд, то фаъолтар ва фаъоли бештар дар ҷараёни омӯзиш шаванд. Вале, бо вучуди потенциали бузурги ин методҳо, донишҷӯён ва муаллимон на ҳамеша аз онҳо истифода мекунанд.

Истифодаи воситаҳои интерактивӣ метавонад муҳити таълимиро динамикӣ ва ҷолибтар созад, ки ин ба таҳсилкунандагон имкон медиҳад, ки бо мавод бо методҳои гуногун ва шавқовар шинос шаванд. Воситаҳо, ба монанди симуляторҳо, платформаҳои онлайн, ва барномаҳои интерактивӣ метавонанд мизони иштироки донишҷӯёнро зиёд кунанд ва онҳоро ба ҷустуҷӯи дониш ва таҳқиқи амиқтари мавзӯҳо водор созанд.

Вале, мутаассифона, дар бисёр ҳолатҳо, ин воситаҳо ҳамчун методҳои иловагӣ ва на ҳамчун қисмати асосии раванди таълим қабул мешаванд. Ин метавонад боиси он гардад, ки донишҷӯён аз имкониятҳои комили омӯзишӣ, ки ин воситаҳо пешниҳод мекунанд, маҳрум шаванд. Барои бештар кардани самаранокии таълим, зарур аст, ки муаллимон ва таҳсилкунандагон бештар ба истифодаи ин воситаҳо диққат диҳанд ва онҳоро дар равандҳои таълимӣ интегратсия кунанд. Дар натиҷа саросар омода набудани муаллимони ояндаи технология (таълими меҳнат) барои истифодаи воситаҳои интерактиви таълим дар фаъолияти касбӣ муайян карда шуд.

Озмоиши ташаккулдиҳанда. Дар боби дуюм мо амсилаи тайёрии касбии муаллимони ояндаи технология (таълими меҳнат)-ро барои

истифодаи воситаҳои интерактивии таълим тарҳрезӣ намудем, ки сохтор, сатҳҳо ва мантиқи ташаккули онро инъикос менамояд.

Мазмуни амсилаи таҳиякардаи мо бо назардошти натиҷаҳои анкетагирӣ дар марҳилаи муқарраркунанда дар рафти омӯзиши курси «Методикаи таълими технология» ва дар таҷрибаомӯзии педагогӣ амалӣ гардид.

Қайд бояд кард, ки курси методикаи таълими технология ду семестр омӯхта шуда, дар семестри якум мувофиқи силлабус (барномаи кор) 18 соат дарс (се ҳафта) омӯзиши мавзӯҳои зерин пешбинӣ гардидааст: “Таъминоти дастгоҳӣ ва барномавии воситаҳои интерактивии таълим”, “Навъҳои таҷҳизоти интерактивӣ”, “Қоркарди захираҳои интерактивӣ” ва ғайра.

Идома додани омӯзиш бо истифодаи модулҳои иловагии дидактикӣ дар барномаҳои таълимӣ, кӯмак мекунад, ки донишҷӯён бештар бо концепсияҳои гуногуни интерактивӣ, методҳои омӯзиш ва воситаҳои таълимӣ шинос шаванд. Ин муносибат на танҳо фаҳмиши онҳоро беҳтар мекунад, балки онҳоро ба иштирок дар раванди таълим ва таҳқиқи амиқтар ҳидоят мекунад. Донишҷӯён намудҳои гуногуни таҷҳизоти интерактивӣ ва захираҳои таълимии электрониро меомӯзанд, иқтидори ин воситаҳоро барои идоракунии фаъолияти таълимӣ азхуд мекунанд. Бо асбобҳои мавҷудаи интерактивӣ шинос мешаванд ва таҷрибаи ибтидоии таҳияи онҳоро мегиранд. Барои таҷрибаи педагогӣ вазифаҳо, маводҳои методӣ ва мавзӯҳои лоиҳаҳои таълимӣ сохта шудаанд.

Дар чараёни таълим донишҷӯён бо истифода аз воситаҳои интерактивӣ ҳисоботҳо, рефератҳо ва муаррифиҳо, инчунин намунаҳои дарсҳоро омода мекунанд. Мавзӯҳои мазкур таҳлили муқоисавии аспектҳои гуногунро дар бар мегирад, ки ба шарҳҳои зерин шомил мешаванд:

- Платформҳои офисӣ, ки ҳам ройгон ва ҳам пулакӣ ҳастанд, барои эҷоди захираҳои омӯзишии электронӣ;
- Хидматҳои интернетӣ, ки барои ҳамкории гурӯҳӣ ва таҳияи маводи таълимӣ истифода мешаванд;
- Фуркатҳо ва функсияҳои барномаҳо, ба монанди Ms PowerPoint, RioStudio, Whiteboard ва Openboard, ки барои сохтани захираҳои интерактивии таълимӣ кӯмак мерасонанд.

Дар чараёни омӯзиши методикаи таълими технологӣ, ҳам дар дарсҳо ва ҳам дар кори мустақили донишҷӯён, як қатор вазифаҳо бояд иҷро карда шаванд. Ташкили муҳофизаҳо дар мавзӯҳои марбут ба абзорҳои интерактивӣ, нақши онҳо дар раванди таълим ва самтҳои ояндаи омӯзиши интерактивӣ муҳим аст. Инчунин бояд гузоришҳо дар мавзӯҳо, ба монанди намудҳои гуногуни таҷҳизоти интерактивӣ ва низомҳои назорати дониш, инчунин имкониятҳои хидматҳои иҷтимоии интернет омода карда шаванд.

Ғайр аз он, бояд маводи дидактикӣ бо истифода аз таҷҳизоти офисӣ ва хидматҳои онлайн, аз қабili луғатҳо, плакатҳо, муаррифиҳо, дарсҳои видеоӣ ва дигар абзорҳои интерактивӣ таҳия карда шаванд. «Азхудкунии малакаҳои таҳияи муаррифиҳои омӯзишии компютерӣ калиди омӯзиши минбаъда мебошад, зеро он имкон медиҳад, ки иттилоот беҳтар тасаввур карда шавад ва мавод тавассути тасвирҳои динамикӣ ва фазоӣ шарҳ дода шавад» [5М].

Бастаҳои намоишӣ дорои вазифаҳои баланд ва осонии омӯхтан мебошанд, ки ба кам кардани вақти омодагӣ ба дарсҳо ва тамаркуз ба ҷанбаҳои методии лоиҳаи дарсҳо мусоидат мекунанд. Ин имкон медиҳад, ки вазифаҳо самаранок кор карда шаванд ва фаъолияти мустақили маърифатии хонандагон ташкил карда шавад. Ба омӯзиши имкониятҳои хидматҳои интернетӣ ва барномаҳои офисӣ, алахусус ба монанди MS PowerPoint, RioStudio, Whiteboard ва Openboard, ки барои омӯзиши интерактивӣ пешбинӣ шудаанд, диққати муҳим дода мешавад. Инчунин

ба ташаккули малакаҳои донишҷӯён дар пешниҳоди маълумоти таълимӣ дар формати интерактивӣ бо истифода аз асбобҳои дастрас диққат дода мешавад.

Дарсҳои амалӣ захираҳои гуногуни таълимии электронӣ ва хусусиятҳои асосии дидактикии онҳоро, ба монанди мултимедия ва интерактивиро баррасӣ мекунанд. Таҳлили имкониятҳои онҳо дар идоракунии раванди таълим гузаронида мешавад. Донишҷӯён бо истифода аз нармафзори махсус ва хидматҳои интернетӣ бо технологияҳои таҳияи чунин захираҳо шинос мешаванд. Донишҷӯён-муаллимони ояндаи технология (таълими меҳнат) захираҳои дар мавзӯҳои интихобшуда коркардкардаи таълимӣ-интерактивии худро ҳамчун бастаи ҳуҷҷатҳои инфиродӣ методӣ ҷамъоварӣ ва барои истифодаи дар оянда нигоҳдорӣ мекунанд.

Барои самаранок истифода бурдани асбобҳои интерактивӣ, дастурҳо ва супоришҳо тавре сохта шудаанд, ки донишҷӯён мустақилона намудҳои гуногуни муҳаррирони компютериро омӯзанд. Онҳо унсурҳои калидиро таҳлил мекунанд, гурӯҳҳои асосии асбобҳо ва вазифаҳои онҳоро муайян мекунанд ва таҳлили муқоисавии муҳарриронро анҷом медиҳанд. Вазифаҳои зарурӣ барои иҷрои корҳои амалии оянда сабт кардан муҳим аст.

Ба мундариҷаи курсҳои методикаи таълими технология воҳидҳои иловагии дидактикӣ дохил карда шудаанд, ки ба ноил шудан ба як қатор ҳадафҳо равона карда шудаанд:

- эҷоди ғояҳо ва вазифаҳои дарсҳо бо истифодаи IT (масалан, тахтаи интерактивӣ);
- ба даст овардани таҷрибаи амалии таҳияи маводи интерактивӣ барои ҳалли мушкилоти мушаххаси педагогӣ ва эҷоди маводи дидактикӣ барои донишҷӯён.

Таҳлили фаъолияти донишҷӯёне, ки ҳамчун муаллими технология (таълими меҳнат) омода мешаванд, як қатор мушкилотро ошкор

мекунад, ки ҳам донишчӯён ва ҳам муаллимон дучор мешаванд. Мушкилоти асосӣ дар ҷанбаҳои зерин мебошанд:

1. Тартиб додани мақсад ва вазифаҳои дарс: Аксари муаллимоно навор дар муайян кардани аниқ ва саривақт мақсад ва вазифаҳои душворӣ мекашанд, ки банақшагирии раванди таълимро душвор мегардонад.

2. Мутобиқ кардани мақсадҳо бо натиҷаҳо: Аксар вақт байни мақсадҳои зикршудаи дарс ва натиҷаҳои пешбинишавандаи таълим номутобикат ба назар мерасад, ки метавонад ба самаранокии дарс таъсири манфӣ расонад.

3. Банақшагирии ҷорабиниҳои таълимӣ: На танҳо ба нақша гирифтани дарсҳо, балки истифодаи методҳои интерактивӣ, ки ба рушди шавқу завқи маърифатии хонандагон мусоидат мекунанд, муҳим аст. Зарурати инкишоф додани завқи маърифатӣ дар ҳама марҳилаҳои омӯзиш диққати махсусро талаб мекунад.

4. Таҳлили воситаҳои интерактивӣ: Маҳсулот ва методҳои интерактиви таълимӣ бояд бо назардошти арзиш ва самаранокии онҳо таҳлил шаванд, то ки истифодаи дуруст ва муассир дар раванди омӯзиш таъмин гардад.

5. Тарҳрезии дарс: Тарҳрезии дарсҳо дар асоси ҳадафҳои дидактикӣ ва истифодаи методҳои интерактивӣ аз муаллимон талаб мекунад, ки ҳам мазмун ва ҳам методҳои таълимро фаҳманд.

Ҳамин тариқ, хулосаи асосӣ ин аст, ки барои баланд бардоштани сифати таълими технологӣ бояд ба ташаккули ҳадафҳои дақиқ, истифодаи фаъолонаи методҳои интерактивӣ ва таҳлили интиқодии воситаҳои таълим диққати бештар дода шавад. Ин як муҳити муассири таълимро фароҳам меорад, ки ба ташаккули донишчӯён ҳамчун мутахассисони оянда мусоидат мекунад.

Омӯзиши донишчӯён дар бораи истифодаи самараноки технологияҳои интерактивӣ, махсусан тахтаҳои интерактивӣ, аҳамияти

зиёде дорад. Ин раванд на танҳо ба шенасоии асбобҳо маҳдуд намешавад, балки бояд ба таҳияи сохтори дарс ва истифодаи ин технологияи муосир барои беҳтар кардани раванди таълим равона гардад.

Дар ин замина, муҳим аст, ки муаллимон маводи дидактикӣ ва методҳои гуногунро барои марҳилаҳои гуногуни таълим омода кунанд. Инчунин, ташаккули малакаҳои кор бо гурӯҳ ва кор дар муҳити инфиродӣ бояд дар маркази диққат қарор гирад.

Таҳлили таҷрибаи омӯзишӣ нишон медиҳад, ки донишҷӯён бояд дониши амиқ ва фаҳмиши равандҳои педагогиро, ки бо технологияҳои муосир алоқаманд мебошанд, касб кунанд. Ин донишҳо барои тақмили малакаҳои онҳо дар истифодаи техникаи ҳисоббарорӣ ва иттилоотӣ хеле муҳиманд. Истифодаи воситаҳои интерактивии таълим ва технологияҳои иттилоотӣ ва коммуникатсионӣ бояд пурмазмун ва мақсаднок бошад, на танҳо расмӣ.

Бо таъия ба таҷрибаи кор ва таҳқиқот М.А. Горюнова ва Т.В. Семенова [49] алгоритме коркард намуданд, ки аз рӯйи он муаллимони оянда дарсро бо истифодаи тахтаи интерактивӣ тарҳрезӣ намуда, маводи дидактикии дахлдорро таҳия менамоянд.

Раванди таҳияи дарс бо истифодаи технологияҳои интерактивӣ якчанд марҳиларо дар бар мегирад. Аввалан, шумо бояд бо стандартҳо ва барномаҳои таълимӣ дар фанни технология (таълими меҳнат) шинос шавед ва маводи таълимиро таҳлил кунед. Сипас мавзӯи дарс интихоб карда мешавад, мундариҷаи он таҳлил карда мешавад ва мушкилоти эҳтимоли барои донишҷӯён муайян карда мешаванд. Минбаъд ҳадафҳо ва вазифаҳо таҳия карда мешаванд, натиҷаҳои пешбинишуда дар соҳаҳои гуногун муайян карда мешаванд.

Қадами навбатӣ интихоби шаклҳои ташкили дарс ва таҳияи сохтори он, аз ҷумла истифодаи тахтаҳои интерактивӣ ва дигар технологияҳо, ба монанди планшетҳо ва низомҳои овоздиҳӣ мебошад.

Муҳим аст, ки мақсаднокии истифодаи воситаҳои интерактивӣ дар доираи дарси мушаххас арзёбӣ карда шавад.

Сипас нақшаи тавзеҳотӣ тартиб дода мешавад, ки амалҳои ҳам муаллим ва ҳам шогирдонро тасвир мекунад. Инчунин бояд ба назар гирифт, ки чӣ гуна донишҷӯёро барои истифодаи технологияҳои интерактивӣ омода кардан лозим аст. Дар охир, тавсия дода мешавад, ки нуқтаҳои асосии дарсро дар заминаи методикаи омӯзиши технологӣ санчида, нақшо дар байни донишҷӯён тақсим карда шавад.

Барои донишҷӯён супоришҳо ва дастурҳои методӣ таҳия карда шудаанд, ки ба рушди малакаҳои лоиҳавии захираҳои интерактиви таълимӣ равона карда шудаанд. Муаллимони оянда алгоритми тахтии интерактивиро истифода мебаранд, ки онҳо аллакай шиносанд. Таҳлили ҷавобҳои донишҷӯён нишон медиҳад, ки онҳо барои марҳила ба марҳила иҷро кардани вазифаҳо бароҳаттаранд ва мураккабӣ ва интерактивиро зиёд мекунад. Маводҳои иттилоотии пешниҳодкардаи муаллим ба азхудкунии курс тавассути ташаккули ҳавасмандии таълимӣ ва фаҳмиши иқтидори воситаҳои интерактиви таълим мусоидат мекунад. Маводҳои иттилоотие, ки муаллимон пешниҳод мекунад, ба донишҷӯён кӯмак мерасонанд, то онҳо мақсадҳои таълимиро муайян кунанд ва воситаҳои интерактивиро бо вазифаҳои таълимӣ мувофиқ созанд. Ин раванд метавонад идоракунии фаъолияти мустақили онҳоро беҳтар намояд.

Донишҷӯён дар рафти таҷрибаомӯзии педагогӣ ва фаъолиятҳои дигар, ба монанди маърӯзаҳо дар конференсияҳо, дарси маҳорат ва семинарҳо, санчиш ва ислоҳи воситаҳои таълимиро анҷом медиҳанд. Ин раванд ба онҳо имкон медиҳад, ки коркардҳои худро таҳлил намуда, ба тақмили онҳо пардохт кунанд.

Дар рафти омӯзиш, донишҷӯён пас аз баррасии методикаи таълими технология (таълими меҳнат), натиҷаҳои хешро муҳокима мекунад ва барои беҳтар кардани корҳои худ пешниҳодҳо пешниҳод менамоянд. Ин

муҳокимаҳое, ки дар гурӯҳҳо сурат мегиранд, на танҳо барои ислоҳот, балки барои рушди фикрии онҳо низ муҳим мебошанд.

Илова бар ин, Ҳимояи портфолио ва лоиҳаҳо на танҳо дар марҳилаи ниҳой, балки дар тамоми давраи омодагӣ ба касб гузаронида мешавад. Ин раванд кӯмак мекунад, то донишҷӯён на танҳо малакаҳои назариявӣ, балки амалии худро низ такмил диҳанд, ки барои фаъолияти ояндаи онҳо дар соҳаи педагогика хеле муҳим аст. Дар марҳилаи якум пас аз ҳашт ҳафтаи тадриси курси методикаи таълими технология Ҳимояи бастаи коркардҳои методӣ ва лоиҳаҳо дар вақти Ҳимояи лоиҳаҳои эҷодӣ, дар марҳилаи дуюм баъди омӯзиши курси «Методикаи таълими технология» ҳангоми имтиҳонҳои ҷамъбастӣ, дар марҳилаи сеюм - пас аз таҷрибаомӯзии педагогӣ дар муассисаи таҳсилоти миёнаи умумӣ амалӣ мегардад. Дар рафти омӯзиши мундариҷаи таълимӣ дар курсҳои мазкур, донишҷӯён ба таври амиқ бо истифодаи воситаҳои интерактивии таълим шинос мешаванд. Ин раванд ба онҳо имкон медиҳад, ки малакаҳои зарурии методикаи таълими технология (таълими меҳнат) ва роҳҳои самараноки истифодаи ин воситаҳоро ба даст оранд.

Озмоиши баҳодиҳанда. Дар ин марҳилаи таҳқиқот диққати асосӣ ба арзёбии натиҷаҳои кори таҷрибавӣ, инчунин ислоҳи амсилаи тайёр кардани муаллимони ояндаи технология (таълими меҳнат) равона карда шуд. Мақсади ин марҳила муайян ва таҳлили самаранокии истифодаи воситаҳои интерактивии таълимӣ дар раванди таълим буд. Мо кӯшиш кардем, ки амсилаи тайёрии касбиро тавре мутобиқ созем, ки он ба талабот ва имкониятҳои муосири технологияи интерактивӣ мувофиқат кунад.

Низоми ташҳиси сатҳи ташаккулёбии тайёрии касбии донишҷӯён ба таҳлили омилҳои гуногун аз ҷумла натиҷаҳои фаъолияти таълимӣ (истифодаи воситаҳои интерактивии таълим, иҷрои вазифаҳои мураккабии гуногун, таҳияи муаррифҳои аниматсионӣ ва ғайра) асос ёфтааст.

Натиҷаҳои таҳлили дар доираи тайёрии касбӣ гузаронидашуда имконият доданд, ки мушкилоти мавҷуда ва ҷанбаҳои норавшанро ошкор кунанд, инчунин раванди ташаккули ин тайёриро ислоҳ кунанд. Ин ба мо имконият дод, ки мушкилоти донишҷӯёнро амиқтар дарк кунем ва барои беҳтар кардани раванди таълим тағйироти зарурӣ ворид кунем.

Қисмати муқарраркунандаи таҷрибаи озмоишӣ ҷиҳати муайян кардани сатҳи дониш ва маҳорати истифода аз воситаҳои интерактивии таълим ба мо имкон дод, ки аз 294 нафар иштирокдорони анкета 70% сатҳи паст, 30% сатҳи миёна ва дорои сатҳи баланд муайян карда нашуд.

Расми 8. - Натиҷаи таҷрибаи муқарраротӣ (анкетагирӣ) ҷиҳати муайян намудани сатҳи тайёрии касбии муаллимони ояндаи технология (таълими меҳнат) барои истифодаи воситаҳои интерактивии таълим

Ҷадвали 2. - Натиҷаи таҷрибаи муқарраротӣ (анкетагирӣ)

Микдори иштирок-кунандагон	Натиҷаи таҷрибаи муқарраротӣ					
	паст		миёна		Баланд	
	Муаллимони оянда	%	Муаллимони оянда	%	Муаллимони оянда	%
294	206	70	88	30	0	0

Вобаста ба марҳилаи аввал - муқарраротӣ дар марҳилаи дуюм - ташаккулдиҳанда маҷмуи методҳо, роҳҳо ва методикаи истифодаи воситаҳои интерактивии таълимӣ барои баланд бардоштани сатҳи

дониш ва маҳорати истифода аз воситаҳои интерактивии таълим коркард карда шуд.

Соли таҳсили 2022–2023 дар пойгоҳи факултети санъати тасвирӣ ва дизайни Донишгоҳи давлатии Хуҷанд ба номи академик Б.Ғафуров, инчунин дар муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумии вобаста ба ин факултет, марҳилаи сеюми озмоиши педагогӣ гузаронида шуд. Дар ин раванд 98 нафар муаллимони ояндаи фанни технология (таълими меҳнат) ширкат намуданд.

Ҳангоми озмоиш, барномаи муаллифӣ тайёрии касбии муаллимони ояндаи фанни технология (таълими меҳнат), ки ба омӯзиши воситаҳои интерактивии таълим нигаронида шуда буд, амалӣ гардид. Таҳқиқот ду намуди гурӯҳҳои муаллимони ояндаро дар бар гирифт: гурӯҳи назоратӣ, ки дар он таълим бо усулҳои анъанавӣ (бе иштироки диссертант ва бе истифода аз методҳои пешниҳодшуда) сурат мегирифт, ва гурӯҳи таҷрибавӣ, ки дар он дарсҳо аз ҷониби диссертант ва дигар муаллимон тибқи методикаи таҳиякардаи мо дар доираи амсилаи пешниҳодшуда гузаронида мешуданд.

Ҳамин тариқ, дар оғози таҳқиқот, ҳарду гурӯҳи донишҷӯён давраи пурраи омӯзиши касбиро, ки ба истифодаи воситаҳои интерактивии таълим дар фанни технология (таълими меҳнат) нигаронида шудааст, ба анҷом расониданд.

Дар ҳар як марҳила сатҳи тайёрии муаллимони ояндаи технология (таълими меҳнат) барои истифодаи методҳои интерактивии таълим арзёбӣ карда шуд. Асоси таҳлиси нишондиҳандаҳои ташаққули ҷузъҳои алоҳидаи омодагӣ ва меъёрҳои арзёбии таҳияи бастаи ҳуҷҷатҳои ҳамгирошуда буд, ки имкон дод, ки натиҷаҳо амиқтар таҳлил карда шаванд ва ҷанбаҳои асосии диққатро талаб кунанд.

Гурӯҳи мутахассисон бо истифода аз методи баҳогузории коршиносон, ки ба донишҷӯён, муаллимон ва методистони муассисаҳои таҳсилоти олии касбӣ дохил мешаванд, ташкил карда шуд. Барои ҳар як

параметри алоҳида, ба мувофиқати он бо ҷадвали панҷхолӣ баҳогузорӣ сурат гирифт.

Ҳар як элемент дар таркиб дорои нишондиҳандаҳои муайян аст, ки ба онҳо баҳогузорӣ мешавад. Барои ҳисобҳои алоҳида, максималият 60 ҳол муқаррар шудааст, дар ҳоле ки арзёбии ҳуҷҷатҳо 40 ҳолро ташкил медиҳад. Пас аз анҷом ёфтани ин раванд, натиҷаҳои ҳар як компонент ҷамъбаст мешаванд ва барои ба даст овардани натиҷаи ниҳой, шумораи умумии ҳолҳоро ба миқдори умумии унсурҳо тақсим мекунем. Дар натиҷаи ин раванд, мо ба арзёбии сатҳи таҳсилот мерасем. Барои муайян кардани мувофиқати сатҳи омодагӣ, мо метавонем аз формулаи махсус истифода барем:

$$P = \frac{\sum P_n}{n},$$

дар ин ҷо P - ифодаи нишондиҳандаи сатҳи ташаккулёбии омодагӣ, P_n – натиҷаи ҷамъшудаи нишондиҳандаҳои ҷузъи мушаххаси омодагӣ, $n=3$ - адади ҷузъҳои таркибии омодагӣ.

Ифодаи нишондиҳандаи P аз 76 то 100 ба сатҳи баланди ташаккули тайёрии муаллими ояндаи технология (таълими меҳнат) барои истифодаи воситаҳои интерактивии таълим мувофиқат карда, мансубияти P ба фосилаи аз 51 то 75 ба сатҳи миёнаи ташаккули тайёрии баррасишаванда, ифодаи P , ки ба 50 ва камтар аз он баробар аст - ба сатҳи пасти ташаккули тайёрии баррасишаванда мувофиқат мекунад.

Маълумоти оморӣ натиҷаҳои кори таҷрибавӣ-озмоишӣ дар ҷадвалҳои №5, 6, 7 сабт шудаанд.

Натиҷаҳои таҳқиқи муқоисавӣ омодагии муаллимони оянда дар соҳаи технология (таълими меҳнат) барои истифодаи воситаҳои интерактивии таълим дар ду гурӯҳ, яъне гурӯҳи озмоишӣ (25 нафар) ва гурӯҳи назоратӣ (24 нафар), пешниҳод карда шудаанд. Гурӯҳҳои донишҷӯён бо ихтисосҳои «Технология» ва «Санъати тасвирӣ, нақшакашӣ. Технология» таҳқиқ шудаанд. Натиҷаҳо нишон медиҳанд, ки

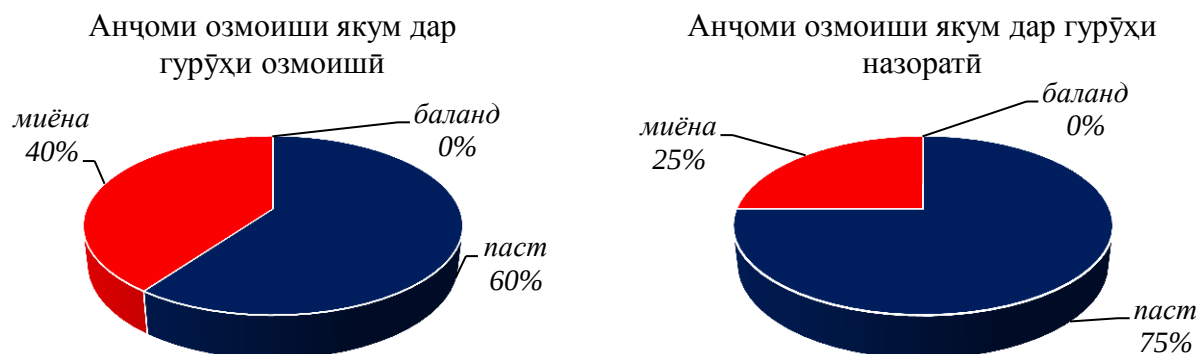
дар гурӯҳи озмоишӣ динамикаи мусбат ба назар мерасад, ки ин гувоҳи беҳтар шудани омодагии онҳо мебошад.

Дар ҷадвали 3 дар мисоли гурӯҳҳои назоратӣ ва озмоишӣ факултети санъати тасвирӣ ва дизайни Муассисаи давлатии таълимии «Донишгоҳи давлатии Хучанд ба номи академик Б. Ғафуров» тағйироти сатҳи ташаккули тайёрии донишҷӯён дар марҳилаи анғезавии ташаккули он нишон дода шудааст.

Ҷадвали 3. - Натиҷаҳои таҳлили ташаккулёбии сатҳҳои тайёрии муаллимони ояндаи технология (таълими меҳнат) барои истифодаи воситаҳои интерактивии таълим дар марҳилаи якум

Гурӯҳ	Миқдори иштироккунандагон	Баъди марҳилаи якум					
		паст		миёна		баланд	
		Муаллимони оянда	%	Муаллимони оянда	%	Муаллимони оянда	%
Озмоишӣ	50	30	60	20	40	0	0
Назоратӣ	48	36	75	12	25	0	0

Дар ҷадвали пешниҳодшуда, маълумот дар бораи сатҳи омодагии касбии муаллимони ояндаи технология (таълими меҳнат). Тибқи натиҷаҳои таҳлил, дар гурӯҳи таҷрибавӣ наздики 40%-и муаллимони оянда ба истифодаи воситаҳои интерактивии таълим (аз ҷумла MS PowerPoint, тахтаҳои интерактивӣ ва барномаҳои таркибии он) омодагии кофӣ доранд, дар ҳоле ки ин нишондиҳанда дар гурӯҳи назоратӣ танҳо 25%-ро ташкил медиҳад. Диаграммаи мазкур, ки дар расми 4 тасвир ёфтааст, натиҷаҳои таҳлили малакаҳои ташаккулёфтaro ба таври возеҳ инъикос менамояд.

Расми 9. - Натиҷаҳои таҳлили ташаккулёбии тайёрии муаллимони ояндаи технология (таълими меҳнат) барои истифодаи воситаҳои интерактивии таълим дар гурӯҳҳои озмоишӣ ва назоратӣ дар оғоз ва баъди ҳафт ҳафта (марҳилаи якум)

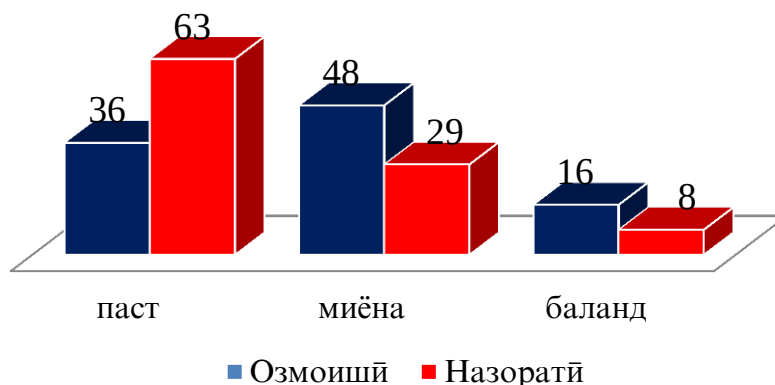
Таҳлили нишондиҳандаҳои ҷузъҳои муайяни тайёрии мазкур нишон медиҳад, ки дар давраи аввал, ки 7 ҳафта идома ёфт, асосан ба рушди ҷузъи когнитивӣ-амалиётӣ диққат дода шуд. Дар марҳилаи мавриди назар, рушди ҷузъи воситаӣ-фаъолиятӣ тавассути фароҳам овардани шароити зарурӣ барои ташаккули муносибати масъулиятнокии муаллимони оянда нисбат ба истифодаи воситаҳои интерактивии таълим (аз ҷумла MS PowerPoint, Riostudio, Whiteboard, Openboard) дар раванди таълими методикаи технология, бо таъкиди имконоти интернет-технологияҳо, мушоҳида гардид, ки беҳбуди раванди таълим ва омӯзишро таъмин менамояд.

Ҷадвали 4. - Натиҷаҳои таҳлили сатҳҳои ташаккулёбии омодагӣ дар охири марҳилаи дуюм (баъди итмоми курс)

Гурӯҳ	Миқдори иштироккунандагон	Паст		Миёна		Баланд	
		Муаллимони оянда	%	Муаллимони оянда	%	Муаллимони оянда	%
Озмоишӣ	50	18	36	24	48	8	16
Назоратӣ	48	36	63	14	29	4	8

Дар ҷадвали 4 сатҳҳои ташаккулёбии тайёрии донишҷӯён барои истифодаи воситаҳои интерактивии таълим дар охири марҳилаи дуюм - технологӣ дар гурӯҳҳои назоратӣ ва озмоишӣ нишон дода шудааст. Дар

идома натиҷаҳои ҷадвал дар намуди диаграмма (расми 10) нишон дода мешаванд.

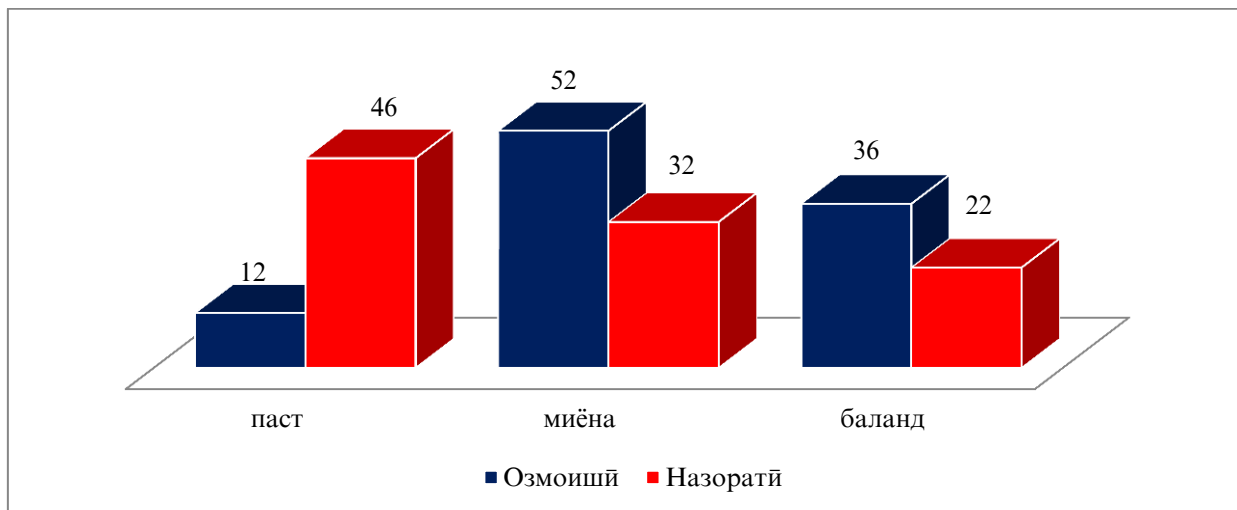
Расми 10. - Натиҷаҳои таҳлили ташаккули ҷузъҳои тайёрии муаллимони ояндаи технология (таълими меҳнат) барои истифодаи воситаҳои интерактивии таълим дар гурӯҳҳои озмоишӣ ва назоратӣ дар охири марҳилаи дуюм (баъди итмоми курс)

Нишондиҳандаҳои ҷузъҳои мушаххаси тайёрии мазкурро таҳлил карда, хулоса баровардан мумкин аст, ки ҳарчанд ин марҳила дар маҷмӯъ (баъди итмоми курс) ба ташаккули ҷузъи воситаҳои фаъолияти омӯдагӣ рағбатона шуда буд, мо диққати худро ба рушди ҷузъи рефлексивӣ-эҷодӣ рағбатона мекунем, ки ин рағбат ба истифодаи воситаҳои интерактивии таълим, анҷоми лоиҳаҳои эҷодӣ аз ҷониби донишҷӯён ва ташвиқи дидгоҳи шахсӣ дар рағбати иҷрои супоришҳо, ки аз ҷониби муаллимон пешниҳод мешаванд, ҳамкорӣ мекунад.

Дар ҷадвали 5, сатҳҳои рушди тайёрии донишҷӯён барои истифодаи воситаҳои интерактивии таълим дар марҳилаи сеюм, ки ба ташкилӣ-методӣ марбут аст (пас аз таҷрибаомӯзии педагогӣ), ба таври рағбатона нишон дода шудаанд.

Ҷадвали 5. - Натиҷаҳои таҳлили сатҳҳои ташаккули тайёрии муаллимони ояндаи технология (таълими меҳнат) барои истифодаи воситаҳои интерактивии таълим дар охири марҳилаи сеюм (баъди таҷрибаомӯзии педагогӣ)

Гурӯҳ	Миқдори иштироккунандагон	паст		миёна		баланд	
		Муаллимони оянда	%	Муаллимони оянда	%	Муаллимони оянда	%
Озмоишӣ	50	6	12	26	52	18	36
Назоратӣ	48	22	46	16	32	10	22

Расми 11. - Натиҷаҳои таҳлили ташаккули омодагӣ дар гурӯҳҳои озмоишӣ ва назоратӣ дар охири марҳилаи сеюм (баъди таҷрибаомӯзии педагогӣ)

Иштироккунандагони гурӯҳи озмоишӣ дар истифодаи воситаҳои интерактивии таълим нисбат ба гурӯҳи назоратӣ қобилияти бештар дошта, онҳо дар сатҳҳои миёна ва баланд омодагии ҳуби касбиро намоиш доданд. Ин хулоса дар асоси нишондиҳандаҳои миқдорӣ ва сифатӣ тасдиқ шудааст ва собит намудааст, ки гурӯҳи озмоишӣ дар ин самт нисбат ба гурӯҳи назоратӣ бартарӣ дорад.

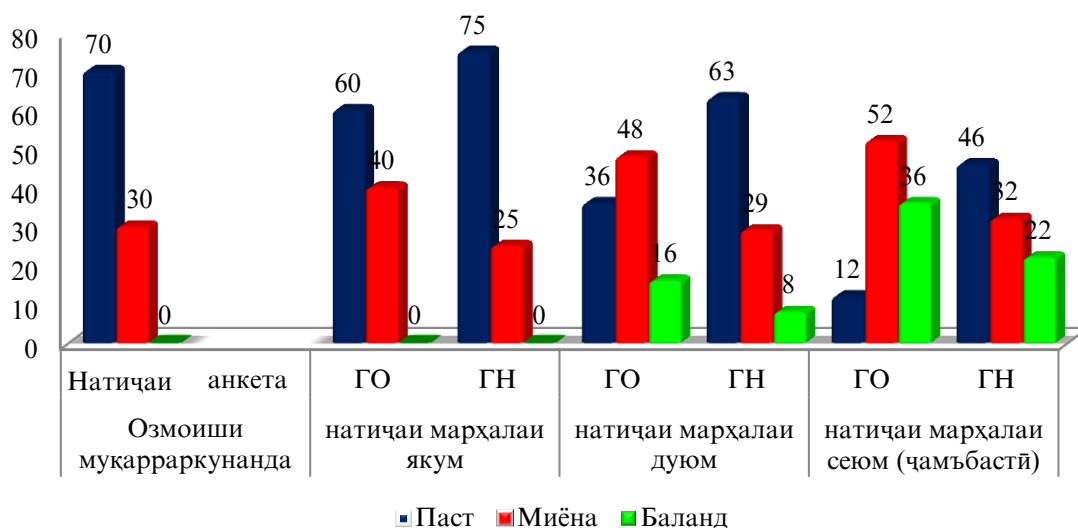
Дар аксари натиҷаҳо нишондиҳандаи мусбати методикаи таҳиянамудаи мо, яъне, истифодаи воситаҳои интерактивии таълим мушоҳида карда мешавад. Ин дар муқоиса бо вазъияти гурӯҳи назоратӣ, ки чунин тағйирот ба таври назаррас ба назар намерасид, фарқ мекунад.

Коркарди маълумоти омӯри бо истифода аз меъёри χ^2 (Фридман) ба таҳлили амиқ ва дақиқи натиҷаҳо дар байни гурӯҳҳои таҷрибавӣ ва

назоратӣ мусоидат намуд. Ин таҷрибаи гузаронида имкон дод, ки тафовутҳои назаррас байни ду гурӯҳ ҳангоми арзёбии методикаи пешниҳодшуда ошкор шаванд.

Дар марҳилаи аввалини таҷриба, хонандагон бо таваҷҷуҳ ба сатҳи омодагии онҳо барои истифодаи воситаҳои интерактивии таълим дар кори касбӣ таҳлил шуданд. Натиҷаҳо нишон доданд, ки фарзияи сифр, яъне набудани фарқият байни гурӯҳҳо, то ҳол дуруст аст. Вале дар охири таҷриба, пас аз гузаронидани таҳлилҳои муфассал, фарзияи сифр бо аҳаммияти 0,05 рад карда шуд. Дар асоси натиҷаҳои бадастомада, фарзияи алтернативӣ қабул карда шуд. Сабаби асосии ин қабул чунин хулоса мавҷуд будани фарқияти ҷиддии омӯрӣ байни гурӯҳҳои назоратӣ ва таҷрибавӣ дониста мешавад.

Дар расми 12 натиҷаҳои кори таҷрибавӣ-озмоишӣ дар намуди диаграммаи ҷамъбасти оид ба тамоми марҳилаҳои озмоиш муаррифӣ шуданд.

Расми 12. - Диаграммаи таҳлили ташаккули ҷузъҳои тайёрии муаллимони ояндаи технология (таълими меҳнат) барои истифодаи воситаҳои интерактивии таълим дар гурӯҳи озмоишӣ (ГО) ва гурӯҳи назоратӣ (ГН) дар тамоми марҳилаҳои озмоиш.

Пас аз таҳқиқи раванди таълими муаллимони ояндаи технология (таълими меҳнат), ки дар гурӯҳҳои назоратӣ ва таҷрибавӣ ба роҳ монда шудааст, мо ба натиҷаҳои муҳим расидем. Таҳлилҳои мо нишон медиҳанд, ки тағйироти қобили мулоҳиза, ки дар гурӯҳи таҷрибавӣ ба назар мерасад, бо истифодаи методикаи навини омӯзишӣ алоқаманд мебошад. Ин методика на танҳо методҳои таълимро такмил медиҳад, балки имконият медиҳад, ки муаллимон бо технологияҳои муосир ва воситаҳои интерактивӣ шинос шаванд, ки ин худ барои беҳтар кардани сифати таълим ва омодагии онҳо барои кор дар муҳити муосир хеле муҳим аст. Методҳои мазкур баҳри рушди нумуи салоҳиятҳои касбии мутахассисон – муаллимони ояндаи фанни технология (таълими меҳнат) дар самти истифодаи технологияҳои интерактивӣ доништа мешавад.

Дар асоси таҳқиқоти анҷомдодашуда, тибқи хулосаҳои таҳлили миқдорию сифатӣ, муайян карда шуд, ки раванди ташаккули тайёрии касбии муаллимони ояндаи технология (таълими меҳнат) барои истифодаи воситаҳои интерактивии таълим дар ҳоли рушди мусбат қарор дорад. Ин далел бори дигар самаранокии методикаи таҳияшударо тасдиқ мекунад.

Хулосаи боби сеюм

Таҳлили раванди тайёр кардани мутахассисон дар муассисаҳои таҳсилоти олии касбии Ҷумҳурии Тоҷикистон нишон медиҳад, ки касбинтиҳобкунӣ раванди динамикӣ ва гуногунҷанба буда, тамоми давраи таълимро дар бар мегирад. Ин равандро тавассути якчанд ҷанбаҳои асосӣ тавсиф кардан мумкин аст: якум, мазмуни супоришҳои таълимӣ барои омӯзиши фанҳои умумикасбӣ ба таври возеҳ ба самти касбӣ равона карда шудааст, ки ба ҳамгироии донишҳои назариявӣ бо малақаҳои амалӣ мусоидат мекунад; дуюм, дар нақшаҳои таълимӣ курсҳои иловагӣ фаъолона ҷорӣ карда мешаванд, ки ба амиқ кардани салоҳияти касбӣ ва рушди тафаккури интиқодӣ нигаронида шудаанд, ки

ба донишҷӯён имкон медиҳад, то бо мушкилоти мубрами касбӣ самаранок мубориза баранд; сеюм, барои ташаккули сифатҳои муҳим, аз кабили тафаккури таҳлилӣ, эҷодкорӣ ва худтакмилдиҳӣ, ки ҷиҳати рушди фаъолият дар соҳаи касбии худ дар замони муосир дорои аҳаммияти махсус буда, таваҷҷуҳи хосро талаб мекунад ва раванди касбикунонӣ дар донишгоҳҳои Тоҷикистон низоми мукамалест, ки рушди ҳамаҷонибаи муаллимони ояндаро таъмин менамояд.

Дар раванди таҳияи амсилаи тайёрии муаллимони ояндаи технология (таълими меҳнат), мо унсурҳои муҳимро, ки ба методикаи истифодаи технологияҳои иттилоотӣ марбутанд, баррасӣ мекунем. Ин унсурҳо дар баҳши назариявӣ-методологӣ, ки ба ташкилот, принципҳои таълимӣ, меъёрҳо ва нишондиҳандаҳои омодагӣ дахл доранд, ҷойгир шудаанд.

Мо амсилаи тайёрии касбии муаллимони ояндаи технология (таълими меҳнат)-ро дар самти истифодаи технологияҳои интерактивӣ таҳия кардем. Метод ба унсурҳои асосии фаъолияти касбии муаллим бо назардошти тамоюлҳои иҷтимоӣ-иқтисодӣ ва илмӣ-техникии ҷомеа таъия мекунад. Он ба стандартҳои давлатии таҳсилоти олӣ мувофиқат мекунад ва принципҳои дидактикӣ, шартҳои роҳнамоии касбӣ, ҳадафҳо ва вазифаҳои таълим, фанҳои таълимӣ, самтҳо ва воситаҳои роҳнамоии касбӣ, инчунин арзёбии натиҷаҳои бадастомадаро дар бар мегирад. Ин амсила барои истифодаи самараноки тахтаҳои интерактивӣ дар таълими фанни технология (таълими меҳнат) пешбинӣ шуда, барои ташаккули маҳорати кор бо чунин тахтаҳо дар байни муаллимони оянда мусоидат мекунад.

Шароитҳои асосии фаъолияти бомуваффақияти таҳқиқотӣ: интиҳоби муаммои мубрам, донишҷӯи методикаи таҳқиқот, фарогирии маҷмуи методҳои таҳқиқот, маҳорати таҳлилу ҷамъбасти кардан, хулоса баровардан, фарогирии сабки илмии баёни далелҳо, қобилияти мантиқан тарҳрезӣ намудани сохтори таҳқиқот ва ғ.

Методика ҳамчун низоми принципу воситаҳои ташкил ва тархрезии фаъолияти назариявӣ ва амалӣ. Методикаи педагогӣ - таълимот дар бораи принципҳо, методҳо, шаклҳо ва тартиби маърифату дигаргунсозии воқеияти педагогӣ. Чор сатҳи методика: фалсафӣ, умумиилмӣ, мушаххаси илмӣ, технологӣ.

Ҳамин тариқ, ин таҳқиқот ба мо имкон дод, ки истифодаи воситаҳои интерактивии таълим дар муассисаҳои таълимӣ таҳлил карда, мавқеъ ва иқтидори онҳо дар дарсҳои технология (таълими меҳнат) муайян карда шуд ва сохтори тайёр кардани муаллимони ояндаи технология (таълими меҳнат) барои истифодаи воситаҳои интерактивии таълим таҳия карда шавад. Санҷиши сатҳи тайёрии касбии муаллимони оянда низ бо мақсади арзёбии самаранокии модели омодагории омӯзиш гузаронида шуданд. Дар натиҷа аз таҳқиқоти мазкур маълум гардид, ки дар донишандӯзӣ ва ташаккули малакаҳои муаллимони ояндаи технология (таълими меҳнат) дар истифодаи тахтаи интерактивӣ ба натиҷаҳои беҳтарин соҳиб гардиданд.

ХУЛОСА

1. Натиҷаҳои асосии илмӣ диссертатсия

Дар натиҷаи таҳқиқоти илмӣ ҳамаи вазифаҳои банақшагирифташуда ҳалли худро ёфта, хулосаҳои назариявии нав ва пешниҳодҳои амалӣ бароварда шуданд:

1. Салоҳияти касбии муаллимони ояндаи технология (таълими меҳнат) дар соҳаи методикаи истифодаи воситаҳои технологияҳои иттилоотӣ муайян карда шуд.

2. Низоми тақмили ихтисоси муаллимони ояндаи технология (таълими меҳнат) бояд тавре инкишоф дода шавад, ки барои муайян кардани муносибатҳои нав, устувор ва объективии байни қисмҳои гуногуни раванди таълим имконият дода шавад. Ба ин мақсадҳои таълим, захираҳои имкониятҳои мавҷуда, мазмуни барномаи таълимӣ,

шароити татбиқи фаъолияти таълимӣ, инчунин воситаю методҳои таъсири педагогӣ дохил мешаванд. Мухим он аст, ки ҳамаи ин унсурҳо бо ҳам алоқаманданд ва барои ба даст овардани натиҷаҳои мусбӣ дар раванди ташаккули салоҳиятҳои касбии муаллимони оянда мусоидат кунанд.

3. Ҳамаи муаммои таълими интерактивӣ аз муаллим дониш, маҳорат, малакаҳои педагогӣ-психологӣ, эҷодкорӣ, кор дар тахтаҳои электронии интерактивӣ донишҳои лоиҳавӣ, муносибати хуб бо хонандагон, амсиласозӣ ва ғайраҳо талаб мекунад.

4. Дастури методи наф, ки бо номи «Истифодаи барномаи RioStudio» барои беҳтар намудани тайёрии касбии муаллимони оянда таҳия шудааст. Ин дастур дар раванди озмоишҳои амалии таълимӣ истифода бурда шуд ва натиҷаҳои он ба таври муассир баён гардид.

5. Вазифаҳои касбии муаллимони ояндаи технология (таълими меҳнат) ба намудҳои гуногуни фаъолият шомил мешаванд. Ҳангоми таълими технология зарур аст, ки аз асосҳои нақшакашӣ, ҳунармандӣ, технологияҳои информатсионӣ, асосҳои иқтисод, маркетинг ва ғайраҳо донишу маҳорат ва малакаи касбӣ дошта бошад.

6. Истифодаи тахтаи интерактивии электронӣ дар равандҳои таълим барои иштирокчиён имкониятҳои гуногун ва муфидро пешниҳод мекунад. Ин воситаҳо ба муаллимон ва муаллимони оянда кӯмак мерасонанд, ки маводи таълимиро бо роҳҳои наф ва ҷолиб нишон диҳанд. Ба ин восита, метавон маводҳоро шарҳ дод, ёддоштҳо ва сабтҳоро дар экран таҳия намуд, объектҳои гуногунро интиқол дод, инчунин видеоҳо ва аудиофайлҳоро намоиш дод ва гӯш кард. Унсурҳои басарӣ, ҷадвалҳо, харитаҳо ва захираҳои иловагӣ, аз ҷумла маводҳо аз Интернет низ метавонанд истифода шаванд.

Ҳангоми таълими технология зарур аст, ки аз асосҳои нақшакашӣ, ҳунармандӣ, технологияҳои информатсионӣ, асосҳои иқтисод, маркетинг ва ғайраҳо

7. “Самаранокии раванди истифодаи ҷанбаҳои асосии фаъолияти касбию педагогии муаллими технология (таълими меҳнат) дар низоми таълими технологияи хонандагон аз сатҳи омодагии мураккаби психологию педагогӣ, махсус ва методии он вобаста аст, ки ба ташаккули сифатҳои касбии шахсияти омӯзгор нигаронида шудааст. Истифодаи методҳои муосир ба хонандагон имкон медиҳад, ки мустақилона фикр карда, дар раванди маърифатӣ ҷалб шаванд. Методҳои интерактивӣ таваҷҷӯҳ ва шавқи хонандагонро нисбати дарс ҷаҳол мегардонад, ки ин гавари баланд бардоштани самаранокии раванди таълим аз ҷанбаи технология (таълими меҳнат) мебошад”.

8. “Таҳқиқоти мо ҳамрадиҳои таҳқиқотҳои олимони соҳа буда, ҷойгоҳ ва ҳадафи дидактикии воситаҳои технологияҳои нави иттилоотӣ ва ВТТ-и анъанавиро дар синф ва қорҳои беруназсинфӣ аз ҷанбаи технология (таълими меҳнат) барои хонандагони синфҳои 9-10 муайян мекунад. Мусаллам аст, ки воситаҳои технологияҳои нави иттилоотӣ дар яқҷоягӣ бо воситаҳои анъанавии техникии таълим на танҳо барои муаррифии маводи таълимӣ, балки барои ташкили қори мустақилона низ истифода мешаванд”.

9. Вобаста ба муаммои таҳқиқоти илмӣ амсила қорқард қарда шуд, ки дар ин амсила ҳадафҳо ва мундариҷаи тайёри ба фаъолияти қасбӣ, инчунин иштирокчиёни ин раванд баррасӣ қарда мешаванд. Дар ин ҷо, таҳлил ба омилҳои равона қардидааст, ки ба сатҳи самаранокии омодазозии қасбии муаллимони ояндаи ҷанбаи технология (таълими меҳнат) дар шароити истифодаи воситаҳои техникаӣ ҳангоми таълим таъсир мерасонанд.

10. Натиҷаҳои мусбати таҳқиқоти таҷрибавӣ, ҳадаф ва вазифаҳои таҳқиқоти гузаронидашударо собит намуд, ки мо ба ҳулосаи муҳиме расидем. Таъбиқи воситаҳои интерактиви таълим дар қурӯҳи озмоишӣ боиси тағйироти назаррас қардид, зеро ин нишон медиҳад, ки методикаи мо ҳеле самаранок ва муассир аст.

2. Тавсияҳо оид ба истифодаи амалии таҳқиқот

1. Барномаҳои кории (силлабус) фанҳои таълимии дар муассисаҳои таълимии олии педагогӣ ба тайёрии касбии ҳар як ихтисос мувофиқ гардонида шавад.

2. Донишҷӯён фанни таълимии “Технологияи информатсионӣ” -ро дар ҳаҷми маҳдуд (6 кредит) аз худ мекунанд, ки ин барои салоҳиятнокии касбии ояндаи онҳо кофӣ нест. Аз ин лиҳоз, дар қисми модули фанҳои интихобӣ омӯзиши курси иловагии “Технологияи иттилоотӣ дар таълим” тавсия дода мешавад.

3. Дар бахшҳои алоҳидаи фанни методикаи таълими технология, ҳангоми гузаронидани дарсҳои намунавии таҷрибавии донишҷӯён истифодаи васеи методҳо ва воситаҳои интерактивӣ тавсия дода мешавад.

4. Дар раванди таълим татбиқи дастури методи «Истифодаи барномаи RioStudio» барои кулли омӯзгорони муассисаҳои таълимӣ, донишҷӯёни донишгоҳҳои омӯзгорӣ ва алоқамандони соҳа, аз ҷумла омӯзгорони ояндаи фанни технология (таълими меҳнат) ҷиҳати истифодаи имкониятҳои тахтаи электронӣ тавсия дода мешавад, ки самаранокии фаъолияти муаллимонро афзун менамояд.

5. Қисми зиёди омӯзгороне, ки дар низоми маориф фаъолият мекунанд, даҳсолаҳо пеш таҳсили олии худро гирифтаанд ва аксар вақт дар азхудкунии технологияҳои нави ҷандрасонаӣ ва рақамӣ душворӣ мекашанд. Аз ин лиҳоз, таҳия ва татбиқи барномаҳои тақмили ихтисос ва курсҳои бозомӯзии касбии муаллимони технология (таълими меҳнат) аҳаммияти махсус пайдо мекунад. Дар ин барномаҳо бояд ба аз худ кардани тахтаҳои интерактивӣ, платформаҳои мултимедӣ ва дигар захираҳои рақамӣ таваҷҷуҳи махсус дода шавад. Гузаронидани чунин курсҳо на танҳо дониши касбии муаллимонро тақмил медиҳад, балки воридшавии воситаҳои инноватсионӣ ба раванди таълимро низ таъмин менамояд. Дар натиҷа на танҳо сифати таълим, балки дараҷаи

ҳавасмандгардонӣ ва ҷалб намудани муаллимони оянда беҳтар мегардад, ки дар умум ин ба самаранокии таълим бевосита таъсир мерасонад.

6. Аз лиҳози он, ки ҳамаҷуза пайваста методика, таҷҳизот ва воситаҳои таълим такмил меёбад, муаллимони ояндаи технология (таълими меҳнат)-ро зарур аст, ки аз навовариҳои таҳсилот бохабар буда, малакаю маҳорати худро пайваста такмил диҳанд.

НОМГӢИ АДАБИЁТ

1.Фехристи сарчашмаҳои истифодашуда

Рӯйхати адабиёти истифодашуда

1. Абдуллаева, М. А. Из опыта использования мультимедийных технологий, направленных на развитие креативности студентов / М. А. Абдуллаева // Информатизация образования: теория и практика : сборник материалов международной научно-практической конференции, Омск, 20–21 ноября 2015 года. – Омск: ООО "Полиграфический центр КАН", 2015. – С. 68-71. – EDN WHJBTV.
2. Абдулов, Р.М. Использование интерактивных средств в процессе развития исследовательских умений учащихся при обучении физике: автореферат дис... кандидата педагогических наук. – Екатеринбург. 2013.24с.
3. Аввакумова М.Н., Крылова О.Н. Современные гуманитарные педагогические технологии как средство творческого саморазвития учащихся. Методические рекомендации для учителя. – СПб.: Лема, 2011
4. Азизов А.А. Дидактические основы формирования технического творчества у учащихся общеобразовательной школы (на примере Республики Таджикистан) [Текст]: /А.А.Азизов// дис...докт. пед. наук: 13.00.01- Душанбе, 2013.-354 с.
5. Азизов А.А. Барномаи касбу ҳунари барои хонандагони мактабҳои миёнаи умумӣ. Душанбе: Маориф. 2003 – 224с.
6. Азизов А.А., Бобоева Ш.Х., Яҳёев Ф.Н. Информационные технологии в графической подготовке студентов педвузов // Вестник Бохтарского Государственного Университета имени Носира Хусрава (научный журнал) Серия гуманитарных и экономических наук / А.А. Азизов, Ш.Х. Бобоева, Ф.Н. Яҳёев – Бохтар 2018, №1/3 (55). С. 159 – 164
7. Азизов Ш.Ю. Компетентностный подход к совершенствованию творческой деятельности учащихся 5-9-х классов на уроках

- технологии (трудовое обучение) по разделу народные промыслы [Текст]: /Ш.Ю.Азизов// дис...канд. пед. наук: 13.00.02- Худжанд, 2019.-246 с.
8. Азизов Ш.Ю. Назария ва методикаи таълими технология. Дастури таълимӣ-методӣ. / Ш.Ю.Азизов. Хучанд: 2024 – 192с.
 9. Андрейчук, С.С. Условия организации занятий экономического содержания с выходом в интернет [Текст] / С.С. Андрейчук // Технологическое образование в школе и вузе в условиях модернизации образования: м-лы междунар. науч-практ. конф. - М.: Изд-во «Эслан», 2003. -С. 337-339.
 10. Асмолов, А.Г. Российская школа и новые информационные технологии: взгляд в следующее десятилетие. / А.Г. Асмолов, А. Л. Семенов, А. Ю. Уваров — М.: Изд-во «НексПринт», 2010.
 11. Аствацатуров, Г. О. Три уровня интерактивности в мультимедийной дидактике. Школьные технологии- М: Народное образование. – 2012.
 12. Аствацатуров, Г. О., Кочегарова Л.В. Эффективный урок в мультимедийной образовательной среде: практ. пособие. М.: Сентябрь, 2012.
 13. Бабанский, Ю. К. Оптимизация педагогического процесса [Текст] / Ю. К. Бабанский. - Киев, 1984. - 287 с.
 14. Бабина, С.Н. Интеграция технологического и физического образования учащихся школ (научно-методические основы и педагогический опыт реализации) [Текст] / С. Н. Бабина: монография. - М.: Изд-во «Прометей» МПГУ, 2002. - 320 с.
 15. Баротов Д.А. Методикаи истифодаи технологияи иттилоотӣиртиботӣ дар раванди таълими фанни физика. Душанбе 2020, - 150с.
 16. Бархаев Б.П. Методическое обеспечение преподавания психологии [Текст] / Б. П. Бархаев //Учебное пособие. – М.: ВУ, 2000. – С. 66-67

17. Бент, Б.Андерсен, Катя ванн де Бринк. Мультимедиа в образовании: специализированный учебный курс; авторизованный пер. с англ.-2-е изд., испр.и доп.-М.:Дрофа, 2007.-224с.:ил.-(Информационные технологии в образовании).
18. Бершадский, М.Е. Дидактические и психологические основания образовательной технологии / М. Е. Бершадский, В. В. Гузеев. – М.: Педагогический поиск, 2003. – 256 с.
19. Бешенков, С.А. Гуманитарная информатика: от технологии и моделей к информационным принципам / С.А. Бешенков, Е.А. Ракитина, М.И. Шутикова // Информатика и образование. – 2008. – №2. – С. 3 – 7.
20. Бешенков, С.А. Проект примерной программы по информатике для среднего (полного) общего образования. /С.А. Бешенков, В.М. Кирюхин, Э.В. Миндзаева, Е.А. Ракитина, М.С. Цветкова // Информатика и образование. – 2012. – №6. – С. 66 – 78.
21. Бобоева Ш.Ҳ. Методикаи истифодаи технологияҳои муосири иттилоотӣ-иртиботӣ дар раванди таълими фанҳои графии донишгоҳҳои муаллимӣ / Ш.Ҳ. Бобоева / диссер. док. (PhD) фалсафа - 6D010700 – Хучанд 2020. – 246 с.
22. Бобоева, Ш.Ҳ. Масъалаҳои татбиқи технологияҳои иттилоотӣ - иртиботӣ дар раванди таълими фанни нақшакашӣ / Ш. Ҳ. Бобоева, Ш. Ю. Азизов // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. – 2020. – No. 4. – P. 231-237. – EDN YIQJST.
23. Бобровская, Л.Н. Методические особенности использования интерактивных средств обучения для решения дидактических задач учителя на уроках информатики. /Л. Н. Бобровская, Е. В. Данильчук.,
24. Бобровская, Л.Н. Использование интерактивных дидактических средств для оптимизации учебного процесса на уроках информатики. /Л. Н. Бобровская, Н. Ю. Куликова// Информационные технологии в образовании. XI Международная

- конференция выставка: сб. тр. Ч. II. - М.: Издательский отдел факультета ВМК МГУ им. М.В. Ломоносова, 2011. - 92 с. - С. 9-10.
25. Богатырев, А.Н. Курс «Электронная коммерция» и методические основы его преподавания на факультете «Технология и предпринимательство» [Текст] / А. Н. Богатырев, А. В. Волохов // Технологическое образование в школе и вузе в условиях модернизации образования: м-лы междунар. науч-практ. конф. - М.: Изд-во «Эслан», 2003. -С. 340-343.
 26. Богатырев, А.Н. Основные направления применения современных информационных технологий при изучении прикладной экономики в педвузах [Текст] / А. Н. Богатырев, А. Н. Коптелов, А. Н. Морозов // Инновационные процессы в подготовке учителя технологии, предпринимательства, экономики : м-лы IV Междунар. науч-практ. конф. Ч. I. - Тула: Изд-во ТГПУ, 1998. - С. 27-29.
 27. Богатырев В.В. Глобальные процессы в праве / Владим. Юрид. Ин-т. - Владимир, 2011. - 214 с
 28. Богатырев, А.Н. Основные направления разработки методики информационно-технологической подготовки будущих учителей технологии [Текст] / А. Н. Богатырев // Технология. Творчество. Личность: сборник м-лов IX Междунар. научн.-практ. конф. - Курск: КГУ, 2003. - С. 8-10.
 29. Богатырев, А.Н. Теоретические основы общетехнической подготовки в системе непрерывного образования [Текст]: монография / А. Н. Богатырев. - М.: Изд-во МПГУ, 1991. - 169 с.
 30. Богдановская, И.М. Психологические факторы доверия к популярным видеоблогерам у современной молодежи / И.М. Богдановская, Н. Н. Королева, А. Б. Углова // Психология. Журнал Высшей школы экономики. – 2021. – Т. 18, № 3. – С. 451-467. – EDN JTNTYR.
 31. Борисова, И.И., Ливанова, Е. Ю. Интерактивные формы и методы обучения в высшей школе. Учебное пособие. Нижегородский

государственный университет им. Н.И. Лобачевского, Национальный исследовательский университет, Нижний Новгород, 2011. - 65 с.

32. Борытко, Н.М. Методика и методы психолого-педагогических исследований: учеб.пособие для студвысш.учеб.заведений /Н.М.Борытко, А.В.Моложавенко, И.А.Соловцова; под ред Н.М. Борытко. – М.: Издательский цент «Академия», 2008. – 320 с.
33. Бугримов, И.В. Использование интерактивных технологий на занятиях... / И.В.Бугримов //. – 2005. – № 4.
34. Букатов В.М., Ершова А.П. Нескучные уроки. Обстоятельное изложение игровых технологий обучения школьников: Пособие для учителей физики, математики, географии, биологии.- Петрозаводск, 2008.
35. Вербицкий А.А. Личностный и компетентностный подходы в образовании: проблемы и интеграции / А.А. Вербицкий, О.Г. Ларионова [Текст]. – М.: Логос, 2013. – 336 с.
36. Виленский, М.Я. Технология профессионально-ориентированного обучения в высшей школе [Текст]: учебное пособие / М. Я. Виленский, П. И. Образцов, А. И. Уман ; под ред. В. А. Сластенина- М.: Педагогическое общество России, 2004. - 192 с.
37. Винер, Н. Кибернетика и общество. М.: Изд-во иностранной литературы, 1958. - 199 с.
38. Воган, Т. Руководство по созданию мультимедийных проектов. – М.: НТ Пресс, 2007. – 520 с.
39. Володарская О.В. Обучение учащихся 7–8-х классов основной школы устной иноязычной речи с использованием коллективно-группового взаимодействия и электронной интерактивной доски (на материале немецкого языка как второго иностранного). / О.В. Володарская. диссер. кан-та пед.наук. – СПб.: 2015 – 288

40. Воронин, Ю.А. Компьютеризация физико-технической подготовки учителя технологии [Текст]: автореф. дис. ... д-ра пед. наук. 13.00.02 / Ю. А. Воронин. - Воронеж, 2003. - 43 с.
41. Воронин, Ю.А. Моделирование в технологическом образовании [Текст]: монография / Ю.А. Воронин, Р.М. Чудинский. - Воронеж: Воронеж, гос. пед. ун-т, 2001. - 226 с.
42. Выготский Л.С. Педагогическая психология. – М.: Педагогикапресс, 1999
43. Гавронская, Ю.Ю. «Интерактивность» и «интерактивное обучение». Высшее образование в России. - 2008. - №7.
44. Гавронская, Ю.Ю. Интерактивное обучение химическим дисциплинам как средство формирования профессиональной компетентности студентов педагогических вузов : диссертация ... доктора педагогических наук: 13.00.02 / Гавронская Юлия Юрьевна; [Место защиты: ГОУВПО "Российский государственный педагогический университет"]. - Санкт-Петербург, 2008. - 434 с. : ил.
45. Гавронская, Ю. Ю. Формирование функциональной естественнонаучной грамотности школьников / Ю. Ю. Гавронская, Д. С. Ямщикова // Педагогика. - 2021. - № 1. - С. 48-54.
46. Горюнова М.А., Семенова Т.В., Солоневичева М.Н. Интерактивные доски и их использование в учебном процессе. – СПб.: БХВ-Петербург, 2010. – 336 с.].
47. Государственная стратегия «Информационно-коммуникационные технологии для развития Республики Таджикистан», Указ Президента Республики Таджикистан от 5 ноября 2003года, №1174.
48. Гринберг, Г.С. Методическая концепция проведения факультативных занятий по компьютерной графике на факультете технологии и предпринимательства МПГУ [Текст] / Г. С. Гринберг // Технологическое образование в школе и вузе в условиях модернизации образования: м-лы междунар. науч-практ. конф. — М.: Изд-во «Эслан», 2003. -С. 209-213.

49. Гриншкун, В.В. Подготовка педагогов в области информатизации образования как фактор решения проблемы качества информационных ресурсов. Вестник российского университета дружбы народов. Серия «Информатизация образования». -2009.-№ 4.
50. Гузеев, В.В. Основы образовательной технологии: дидактический инструментальный / В.В. Гузеев // Библиотека журнала «Директор школы». – М.: Сентябрь, 2006. – вып. 4. –192 с.
51. Гулманов У.Р. Асосҳои методии таълими технологияи компютерӣ дар мактабҳои олии техники / У.Р. Гулманов – дисс. ном.илм.педагогӣ / 13.00.02 - Бохтар 2020. -175 с.].
52. Гурьев, А. И. Статус межпредметных связей в системе современного образования [Текст] / А.И. Гурьев // Наука и школа. 2002. №2. -С. 41-45.
53. Гусакова, Е. М. Обзор современных интерактивных досок. Информатика в школе, № 5. 2013, С. 27-29
54. Давыдов В.В. Виды обобщения в обучении. – М.: Педагогическое общество в России, 2000.
55. Давыдов, В. В., Маркова, А. К. Концепция учебной деятельности школьников. — Вопросы психологии, 1981, № 6, с. 24.
56. Даниленко, С., В. Использование творческих задач по информатике для формирования у будущих учителей информатики готовности к профессиональной деятельности: диссертация ... кандидата педагогических наук. Тула. – 2010.
57. Данильчук, Е. В. Методические предпосылки и сущностные характеристики информационной культуры педагога [Текст] / Е.В. Данильчук // Педагогика. 2003. № 1. - С. 65-73.
58. Данильчук, Е.В. Информационные технологии в образовании: учеб. пособие. Волгоград: Перемена, 2002.

59. Денисова, А.Л. Теория и методика профессиональной подготовки студентов на основе информационных технологий [Текст]: дис. ... д-ра пед. наук / А. Л. Денисова. - М., 1994. - 243 с.
60. Дерягин, А.В. Использование персонального компьютера в лаборатории механики [Текст] / А. В. Дерягин, А.В. Крюков, Р. А. Насыбуллин // Преподавание физики в высшей школе. - М., 1996. № 8. - с. 52-55.
61. Джураева Х.Ю. Способы реализации дидактических принципов при компьютерном обучении в школах Республики Таджикистан [Текст]: Автореф.дис. ... кан. пед. наук: 13.00.01 / Х.Ю. Джураева – Ходжент: 2007. – 27 с.
62. Долгая, Т. И. Мультимедийные технологии в коллективной форме работы учащихся при обучении физике: на основе применения электронной интерактивной доски: дис. ... канд. пед.наук. - Москва, 2010. – 304 с.
63. Доложенко, О.В. Современные методы и технология обучения в техническом вузе [Текст]: Метод, пособие / О. В. Доложенко, В. Л. Шатуновский - М.: Высш. шк., 1990. - 191 с.
64. Дорошкевич, А. М. К вопросу о компьютеризации лабораторного практикума в педвузе [Текст] / А. М. Дорошкевич, И.Ю. Микова // Научные труды МПГУ: тез. докл. - М.: МПГУ, 1996. - С. 46-51.
65. Дырдина, Е.В. Информационно-коммуникационные технологии в компетентностно-ориентированном образовании: учебно-методическое пособие / Е.В. Дырдина, В.В. Запорожко, А.В. Кирьякова. – Оренбург: ООО ИПК «Университет», 2012. – 227 с.
66. Жураев А.Р. Совершенствование методики формирования профессиональных компетенций будущих учителей на основе программных средств обучения. Бухара. 2019 200с.
67. Жураев А.Р. Совершенствование методики формирования профессиональных компетенций будущих учителей на основе

- программных средств обучения // А.Р.Жураев. Дисс... канд... пед.. наук. 13.00.01. - Бухара. 2019. 180 с.
68. Журин, А. А. Разработка интерактивных средств обучения химии и условия их эффективного использования: Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук. — М., 1996. — 178 с.
 69. Жучков, В.М. Теоретические основы концепции предметной области «Технология» для педагогических вузов [Текст] : монография / В. М. Жучков. - СПб.: Изд-во РГПУ им. Герцена, 2001. - 130 с.
 70. Зайцева, О.Б. Формирование информационной компетентности будущих учителей технологии средствами инновационных технологий [Текст]: автореф. дис. ... канд. пед. наук. 13.00.08 / О. Б. Зайцева. - Брянск, 2002.-190 с.
 71. Заславская, О.Ю. Формирование дидактических целей для учащихся на уроках информатики. / О.Ю. Заславская, И.В. Левченко // Вестник российского университета дружбы народов. Серия «Информатизация образования». -2011.-№ 2.
 72. Захарова, Т. Б. Профильная дифференциация обучения информатике на старшей ступени школы: автореф. дис. ... д-ра пед. наук. – М., 1997. – 42 с.
 73. Зиммель Г. Человек как враг//Социологический журнал. -1994. -№ 2. -С. 114-119
 74. Зимняя, И. А. Педагогическая психология.- М.: Логос, 2004 - 384 с.
 75. Исламов О.А. Теория и практика формирования творческого отношения будущих учителей к графической деятельности (На материале курсов начертательной геометрии и черчения) [Текст]: дис... д-ра пед. наук: 13.00.02: –Москва, 2003. – 413 с.
 76. Использование интерактивной доски Interwrite DualBoard в учебном процессе: метод. рекомендации для учителей/ авт.-сост.: Э.Г. Галимова., А.С. Маклаков., И.Г.Музафаров.- Казань: ПМЦ ПК и ППРО КФУ, 2013. – 32с

77. Каган, М. С. Человеческая деятельность (Опыт системного анализа) [Текст] / М. С. Каган. - М.: Политиздат, 1976. - С. 181.
78. Карандашев, В. Н. Методика преподавания психологии: учебник для бакалавров по направлению и специальностям психологии [Гриф УМО] / В. Н. Карандашев. - 3-е изд., перераб. и доп. - Москва: Юрайт, 2015. - 375с
79. Киселева, О. О. Теория и практика развития профессионального педагогического потенциала учителя [Текст]: автореф. дис. ... д-ра пед. наук. 13.00.08 / О. О. Киселева. - М., 2002. - 45 с.
80. Коджаспирова, Г. М., Петров, К. В. Технические средства обучения и методика их использования. — М.: Академия, 2001. — 256 с. 24
81. Коджаспирова Г.М., Коджаспиров А.Ю. Словарь по педагогике (междисциплинарный). -М.: ИКЦ «Март», 2005. - 448 с.
82. Коджаспирова, Г. М. Педагогика : учебник для СПО / Г. М. Коджаспирова. - 4-е изд. перераб. и доп. - М. : Юрайт, 2016. - 719 с.
83. Кодиров К.Б. Дидактические аспекты применения информационных технологий обучения в вузе [Текст] / К.Б.Кодиров, А.Мирзоев – Душанбе: 2006. –138 с.
84. Колин, К. К. Информатика как фундаментальная наука / К.К. Колин // Информатика и образование. – 2007. – № 6. – С. 46 – 55.
85. Колин, К. К. Философские проблемы информатики. М.: Бином. Лаборатория знаний, 2010.
86. Комилов Ф.С. Информатика ва технологияи иттилоотӣ [Матн]/ Ф.С. Комилов. – Душанбе: 2016. – 480 с.
87. Коптелов, А. В. Профессиональная подготовка старшеклассников по профессии токарь с использованием компьютерной техники [Текст]: автореф. дис ... канд. пед. наук / А. В. Коптелов. - М, 1989. - 18 с.
88. Коротаева, Е. В. Будущее интерактивного обучения. Народное образование, № 2. 2013. С. 169-174.

89. Коротаева, Е. В. Интерактивное обучение: вопросы теории и практики обучения // Педагогическое образование в России. –2012.– No 2.
90. Коротаева, Е. В. Педагогика взаимодействий: проблемы и поиск решений. Педагогическое образование и наука. 2014. № 1. С. 45-50.
91. Котельникова, В. И. Компьютерные технологии в преподавании дисциплин общетехнической подготовки [Текст] / В. И. Котельникова, М. Б. Николотов // Технологическое образование в школе и вузе в условиях модернизации образования: м-лы междунар. науч-практ. конф. - М.: Изд-во «Эслан», 2003. - С. 263 - 265.
92. Красильникова, В. А. Использование информационных и коммуникационных технологий в образовании: учебное пособие / В.А. Красильникова; Оренбургский гос. ун-т. - 2-е изд. перераб. и дополн. - Оренбург: ОГУ, 2012. - 291 с.
93. Красильникова, В. А. Теория и технологии компьютерного обучения и тестирования. Монография / В.А. Красильникова. — Москва: Дом педагогики, ИПК ГОУ ОГУ, 2009.-339 с.
94. Кузнецов, А. А. Изучение ИКТ в курсе информатики: методические проблемы и пути их решения / А.А. Кузнецов, А.С. Захаров, Т.Н. Суворова // Информатика и образование. – 2007. – №12. – С. 3 – 9.
95. Куликова Н.Ю. Методика формирования готовности будущего учителя информатики к использованию интерактивных средств обучения. Дисс. канд. пед. наук. 13.00.02.- Волгоград – 2014, 207 с.
96. Куликова, Н. Ю., Склеинов Е. Л., Сердюкова С. Ю. Использование мультимедийных и интернет-технологий для разработки электронных образовательных ресурсов интерактивной доски при обучении информатике.
97. Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи тасдиқи Барномаи давлатии рушд ва татбиқи технологияҳои иттилоотӣ иртиботӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон» аз 3 декабри соли 2004 таҳти №648

98. Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи иттилоот» аз 10 майи соли 2002, № 55 // Ахбори Маҷлиси Олӣ Ҷумҳурии Тоҷикистон соли 2002, №4, қ – 2, мод. 322.
99. Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи иттилоотонӣ» аз 28 майи соли 1993, №242.
100. Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи ҳифзи иттилоот». ш. Душанбе 12 ноябри соли 2002, №11, мод. 696; соли 2005, №12, мод.646 №334;
101. Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи ҳуқуқи дастрасӣ ба иттилоот», аз 18 июни соли 2008, № 411. // Ахбори Маҷлиси Олӣ Ҷумҳурии Тоҷикистон, 2008, № 6, мод.469.
102. Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи ҳуҷҷати электронӣ». соли 2002, №4, қ.1, мод.308; соли 2005, №12, мод.637; соли 2012, №12, қ.1, мод.1002; соли 2013, № 7, мод. 523; Қонуни ҚТ аз 31.12.2014, № 1174;
103. Лапчик, М.П. Методика преподавания информатики: Учеб. пособие для студ. пед. вузов / М.П. Лапчик, И.Г. Семакин, Е.К. Хеннер; Под общ. ред. М.П. Лапчика. – М.: Изд. центр «Академия», 2005. – 624 с.
104. Лапыко, Т.П. Развитие профессиональной компетентности учителя в решении педагогических задач [Текст]: автореф. ... дис. канд. пед. наук / Т. П. Лапыко; МПГУ. - М., 2002. - 17 с.
105. Лутфуллоев М. Независимость Таджикистана и новое Просвещение / М. Лутфуллоев [Текст]. - «Сахбо» Душанбе, 2006. - 220с.
106. Лында, А.С. Дидактические основы формирования самоконтроля в процессе самостоятельной учебной работы учащегося. – М.: Высш. шк., 1979.– 157 с.
107. Максимова, В.Н. Межпредметные связи в учебно-воспитательном процессе современной школы [Текст]: учеб. пособие по спецкурсу для студ. пед. ин-тов / В. Н. Максимова. - М.: Просвещение, 1987. - 160 с.
108. Масленникова Л.В. Взаимосвязь фундаментальности и профессиональной направленности в подготовке по физике студентов

инженерных вузов [Текст] : автореф. дис... д.-ра пед. наук / Л.В. Масленникова. - М., 2001.-31 с.

109. Масляева, Н. С., Дудко Т.В. Развитие учебной мотивации школьников средствами интерактивных технологий. Информатика и образование, № 10. 2012, С. 50-51.
110. Микитенко, С.А. Методика применения интерактивных аудиовизуальных средств обучения на уроках географии: 6 класс : диссертация ... кандидата педагогических наук. - Нижний Новгород, 2006. - 193 с.
111. Мирзоев А.Р. Дидактические основы подготовки студентов вузов Таджикистана к использованию информационно-коммуникационных технологий: диссертация ... доктора педагогических наук: 13.00.01 / Мирзоев Абдулазиз Раджабович. - Душанбе, 2015.- 306 с.: ил.
112. Мирзоев А.Р. Перспективы внедрения современных ИКТ в образовательный процесс вузов Таджикистана / А.Р. Мирзоев// Вестник Таджикского национального университета .№3/3 (136) - Душанбе: 2014. – С.242-245
113. Морозов, А.Н. Профессионализация информационно-технологической подготовки будущих учителей технологии в процессе применения программных средств по предпринимательству [Текст] : дис. ... канд. пед. наук. 13.00.02 / А.Н. Морозов. - Брянск, 2001. - 193 с.
114. Муравьев, Е.М. Методическая подготовка учителей технологии и предпринимательства [Текст]: монография / Е.М. Муравьев; под ред. В.Д. Симоненко. - Брянск: Изд-во БГУ, 2002. - 214 с.
115. Муравьев, Е. М. Общие основы методики преподавания технологии [Текст] / Е.М. Муравьев, В. Д. Симоненко. - Брянск: Изд-во БГУ, 2000.-235 с.

116. Некрасова, Г.Н. Проектирование междисциплинарных заданий с использованием информационных технологий [Текст] / Г.Н. Некрасова // Педагогика. - 2004. - № 10. - С. 54-60.
117. Некрасова, Г.Н. Междисциплинарные задания как средство интеграции предметной и методической подготовки будущих учителей технологии [Текст] / Г. Н. Некрасова, Н. Л. Клишева // Технологическое образование в XXI веке: сборник трудов Междунар. научн.-практ. конф. - Новосибирск: НГПУ, 2003. - С. 121-127.
118. Некрасова, Г. Н. Методические основы разработки и проведения спецкурса «Современные информационные технологии в обучении» в системе технологической подготовки студентов педвузов [Текст]: дис. ... канд. пед. наук. 13.00.02 / Г. Н. Некрасова. - М., 1997. - 176 с.
119. Нематов, Л. Х. Педагогические основы экономического воспитания учащихся 5-7 классов на уроках технологии (на материалах школ Согдийской области) : диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук / Нематов Лутфулло Хайруллоевич, 2014. – 181 с. – EDN TNGQAX.
120. Немов, Р.С. Психология: Учеб. для студ. высш. пед. учеб. заведений: В 3 кн. М.: ВЛАДОС, 2003. Кн.1: Общие основы психологии. С. 521.
121. Нурмухамедов, Г. М. О подходах к созданию электронного учебника. Информатика и образование. – 2006. – №5, с. 104 – 107.
122. Огольцова, Н.Н. Мультимедийные проекты как средство повышения квалификации педагогов: диссертация ... кандидата педагогических наук. - Новокузнецк, 2007. - 229 с. : ил.
123. Организация учебно-воспитательного процесса углубленного изучения предметов образовательной области «Технология» в общеобразовательной школе: Сборник программно-методических материалов Отв. ред. Е. А. Гилева, сост. Т. Л. Балашова. - Пермь, 2002. -315 с.

124. Осин, А. В. Мультимедиа в образовании: контекст информатизации. Научно-методическое издание - Москва: РИТМ, 2005.- 320 с.
125. Панина, Т.С., Вавилова, Л. Н. Современные способы активизации обучения: Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / Под ред. Паниной. —4-е изд., стер. - М.: Издательский центр «Академия», 2008. – 176 с.
126. Пастухова И.П. Основы учебно-исследовательской деятельности студентов: учеб, пособие для студ. учреждений сред. проф. образования / И. П. Пастухова, Н. В. Тарасова. — 4-е изд, стер. — М.: Издательский центр «Академия», 2014. — 160 с.)
127. Патрушева, Л.К. Методическая подготовка учителя технологии в условиях педвуза с учетом выделения различных специализаций [Текст]: автореф. дис. ... канд. пед. наук. 13.00.02 / Л. К. Патрушева. - М., 1999. -22 с.
128. Полат, Е. С. Современные педагогические и информационные технологии в системе образования: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / Е.С. Полат, М.Ю. Бухаркина. – 3-е изд., стер. – М.: Изд.центр «Академия», 2010.-368с.
129. Помелова, М.С. Интерактивные средства обучения в инновационной образовательной среде. Вестник МГОУ. Серия «Педагогика». 2011. №4
130. Раилян, Е., Стог, С. Эволюция электронного учебника в плоскости линейного и системного подходов. Школьные технологии, № 1, 2012, С. 106110.
131. Рахимов С. Формирование готовности будущего учителя технологии к обучению учащихся народным ремеслам и декоративно прикладному творчеству (на примере вузов Республики Таджикистан) [Текст]: / С.Рахимов / автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01- Худжанд: Типография ТГПУ им. С.Айни, 2010, - 24 с.

132. Роберт, И.В. Теория и методика информатизации образования (психолого-педагогический и технологический аспекты). 3-е издание. – М.: ИИО РАО, 2010.
133. Роберт, И.В. Толковый словарь терминов понятийного аппарата информатизации образования / составители И.В. Роберт, Т.А. Лавина. – М.: БИНОМ. Лаборатория знаний, 2012. – 69 с.: ил. - (Информатизация образования).
134. Роберт, И.В., Панюкова, С. В., Кузнецов, А. А., Кравцова, А. Ю. Информационные и коммуникационные технологии в образовании: учебнометодическое пособие под ред. И. В. Роберт. — М.: Дрофа, 2008.
135. Родионов, Б. У., Миндзаева, Э. В. Предметные возможности информатики. Информатика и образование. – 2012. – №1. – С. 63 – 65.
136. Рубинштейн, С. Л. Основы общей психологии. Внимание // Психология внимания. — М.: Моск. психол.-соц. ин-т, 2008. — С. 34–44.; Гордиевских, В. М., Петухов, Д. В. Технические средства обучения. — Шадринск: ШГПИ, 2006. — 152 с.; Коджаспирова, Г. М., Петров, К. В. Технические средства обучения и методика их использования. — М.: Академия, 2001. — 256 с
137. Рубинштейн, С. Л. Основы общей психологии. Внимание // Психология внимания. — М.: Моск. психол.-соц. ин-т, 2008. — С. 34–44
138. Рыжков, А. И. Технология разработки интерактивных средств обучения и методика их использования в курсе геометрии педвузов: диссертация ... кандидата педагогических наук : 13.00.02. - Новосибирск, 2006. - 198 с.: ил.
139. Сабуров, Х.М. Становление и развитие детских домов и школ-интернатов в Республике Таджикистан : специальность 13.00.01 "Общая педагогика, история педагогики и образования" : автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата

педагогических наук / Сабуrow Хайрулло Мирзоевич. – Душанбе, 1997. – 25 с. – EDN ZLKGMZ.

140. Селевко, Г.К. Технологии компьютерного урока / Г.К. Селевко // Педагогические технологии на основе информационно-коммуникационных средств. – М.: Сентябрь, 2003. – С. 112 – 129.
141. Селевко, Г.К. Учитель проектирует компьютерный урок / Г.К. Селевко // Народное образование. – 2005. – №8. – С. 136 – 141.
142. Семакин, И. Г. Предметные результаты обучения информатике на профильном уровне в X-XI классах. Информатика и образование. – 2012. – №1. – С. 19 – 32.
143. Семакин, И.Г., Мартынова, И. Н. Содержание школьной информатики и профессиональные стандарты. – 2010. – №7.
144. Сиденко, А.С. О повышении квалификации с помощью сети Интернет [Текст] / А. С. Сиденко, А. В. Хуторской // Школьные технологии, 2000.-№6.-С. 178-189.
145. Симоненко, В. Д. Технологическая культура и образование [Текст] / В. Д. Симоненко. - Брянск: Изд-во БГУ, 2001. - 214 с.
146. Сеницына, Т. А. Подготовка будущих учителей технологии к инновационной деятельности в области использования средств информационных технологий [Текст] : дис. ... канд. пед. наук. 13.00.02 /Т. А. Сеницына. - М., 2004. - 166 с.
147. Скоткин М.Н. Методика и методика педагогических исследований: В помощь начинающему исследователю. - М.: Педагогика, 1986. - 152с.
148. Сластенин, В. А. Формирование личности учителя в процессе его профессиональной подготовки [Текст] / В. А. Сластенин. - М.: Просвещение, 1976.-160 с.
149. Сластенин, В.А. Педагогика [Текст]: учебное пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений / В.А. Сластенин, И.Ф. Исаев, Е.Н..Шиянов; под ред. В.А. Сластенина. - М.: Издательский центр «Академия», 2002. - 576 с.

150. Смирнов, А. В. Средства новых информационных технологий в обучении физике [Текст] / А. В. Смирнов. - М.: Прометей, 1996. - 184 с.
151. Смирнов, А. В. Теория и методика применения средств новых информационных технологий в обучении физике [Текст] : автореф. дис. ... д-ра пед.наук / А. В. Смирнов. - М., 1996. - 32 с.
152. Смолянинова, О. Г. Мультимедиа-технологии в высшем образовании. Конспект лекций / Смолянинова О. Г., Гафурова Н. В., Дулинец Т. Г., Лях В. И., Иванов Е. В., Чурилова Е.Ю. – Красноярск: ИПЦ СФУ, 2008. – 178 с.
153. Смолянинова, О. Г. Развитие методической системы формирования информационной и коммуникативной компетентности будущего учителя на основе мультимедиа-технологий: диссертация ... доктора педагогических наук : 13.00.02. Санкт-Петербург. 2002. 504 с.
154. Смыковская, Т. К., Инева, О. Н. Формы взаимодействия пользователя с интерактивной доской // Вестн. Волгогр. акад. МВД России. 2010. № 1. С. 121-124.
155. Современные образовательные технологии в учебном процессе вуза [Текст]: методическое пособие / авт.-сост. Н.Э. Касаткина, Т. К. Градусова, Т. А. Жукова, Е. А. Кагакина, О. М. Колупаева, Г. Г. Солодова, И. В. Тимонина; отв. ред. Н. Э. Касаткина. – Кемерово: ГОУ «КРИПО», 2011. – 237 с.
156. Софронова, Н. В. Программно-методические средства в учебном процессе общеобразовательной школы [Текст] / Н. В. Софронова. - М.: ИИО РАО, 1998.-178 с.
157. Софронова, Н. В. Теория и методика обучения информатике / Н.В. Софронова. – М.: Высшая школа, 2004.
158. Стандарты ИКТ-компетентности для учителей: Стратегические основы. – М., 2009.
159. Стебенева, Н.Л. Путь к успеху / Н.Л.Стебенева, Н.Ф.Королёва. – М., 2003

160. Струнина, А.А. Формирование готовности будущих педагогов дошкольного образования к применению методов интерактивного обучения: диссертация ... кандидата педагогических наук. Москва. 2010. – 181 с.
161. Ступина, С.Б. Технологии интерактивного обучения в высшей школе: Учебнометодическое пособие. – Саратов: Издательский центр «Наука», 2009. – 52 с
162. Суворова, Н. Н. Интерактивное обучение: Новые подходы. – М.: Вербум, 2005г. – 42 с
163. Суворова, Т. Н. Совершенствование методики изучения информационных технологий в школьном курсе информатики [Текст]: Дисс ...канд.пед.наук./Т.Н. Суворова – М., 2007. – 203 с.
164. Суханронӣ дар маросими ифтитоҳи гимназияи №4 барои хонандагони болаёқат дар ноҳияи Фирдавсии шаҳри Душанбе дар Рӯзи дониш. 01.09.2021 манбаъи электрони <http://prezident.tj/node/26435#qubodiyon>
165. Тарасова, Н. Г. Технологическая подготовка младших школьников с использованием средств информационных технологий [Текст]: дис. ... канд. пед. наук. 13.00.02 / Н. Г. Тарасова. - Киров, 2003. - 189 с.
166. Титов, И. Н. Информационные технологии в средней школе [Текст]: Учеб.-метод. пос. / И. Н. Титов, Н. Е. Чикишева, Н. П. Шипицин. — Киров: ВГПУ, 2000. - 50 с.
167. Титова, С. В. Ресурсы и службы Интернета в преподавании иностранных языков. М.: Издательство Московского университета, 2003. – 267с.
168. Тихомиров, О.К. Эмоциональная регуляция мыслительной деятельности / О. К. Тихомиров, В. Е. Ключко // Вопросы психологии. – 1980. – № 5. – С. 23-31. – EDN TCYDPL.
169. Тищенко, В. А. Информационный обмен в коммуникативной системе урока при использовании ИКТ. Школьные технологии, № 1, 2012, С. 89-96

170. Тищенко, В. А. Обратная связь в контексте информационнокоммуникационных технологий. Школьные технологии, № 4, 2011, С. 56-64
171. Удалова, Т.Ю. Подготовка психологов к профессиональной деятельности с использованием информационных технологий / Т. Ю. Удалова // Психопедагогика в правоохранительных органах. – 2006. – № 3(27). – С. 138-140. – EDN KLTXGZ.
172. Унт, И. Э. Индивидуализация и дифференциация обучения. [Текст]/ И.Э.Унт. - М.: Педагогика. 1990. – 192с.
173. Ушева, Т. Ф.Формирование рефлексивных умений школьников. Школьные технологии, № 2, 2012, С. 121-125
174. Фармони Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи Консепсияи сиёсати давлатии иттилоотии Ҷумҳурии Тоҷикистон» аз 30 апрели соли 2008, таҳти №451
175. Фармони Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи Консепсияи амнияти иттилоотии Ҷумҳурии Тоҷикистон» аз 7 ноябри соли 2003, № 1175;
176. Фармони Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи Консепсияи сиёсати давлатии иттилоотии Ҷумҳурии Тоҷикистон» аз 30 апрели соли 2008, №451.
177. Фармони Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи тадбирҳои таъмини воридшавӣ ба шабакаҳои иттилоотии ҷаҳонӣ» ш. Душанбе аз 16 сентябри соли 1999, № 1347;
178. Фармони Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Дар бораи стратегияи давлатии «Технологияҳои иттилоотӣ иртиботӣ барои рушди Ҷумҳурии Тоҷикистон» аз 5 ноябри соли 2003, №1174;
179. Цукерман, Г. А. Установка на поиск как развивающий эффект учебной деятельности / Г. А. Цукерман, А. Л. Венгер // Вопросы психологии. – 2007. – № 3. – С. 30-41. – EDN PWKKON.
180. Чайка, Л.В. Развитие универсальных учебных действий старшеклассников на уроках информатики. Вестник Российского

университета дружбы народов. Серия «Информатизация образования». 2013.-№ 4. -С. 23-26.

181. Чернилевский, Д. В. Технология обучения в высшей школе [Текст] : учебное пособие / Д. В. Чернилевский, О. К. Филатов; под ред. Д. В. Чернилевского. - М.: «Экспедитор», 1996. - 288 с.
182. Чернобай, Е. В. Методическая система подготовки учителей к созданию электронных образовательных ресурсов: автореферат дис. ... кандидата педагогических наук : 13.00.02, 13.00.08. Москва. 2008. 23 с.
183. Четверикова, Л. Г. О методике применения компьютерных игр в профессиональной подготовке учителей технологии в педвузе [Текст] / Л. Г. Четверикова // Технологическое образование в школе и вузе в условиях модернизации образования: м-лы междунар. науч-практ. конф. - М.: Изд-во «Эслан», 2003. - С. 232 - 236.
184. Четверикова, Л.Г. Игровые программные средства в профессиональной подготовке учителя технологии в педвузе [Текст]: дис. ... канд. пед. наук. 13.00.02 / Л. Г. Четверикова. - Киров, 2003. - 190 с.
185. Шадриков, В. Д. Деятельность и способности [Текст] / В. Д. Шадриков. - М.: Изд. Корпорация «Логос», 1994. - 320 с.
186. Шалкина, Т. Н. Электронные учебно-методические комплексы: проектирование, дизайн, инструментальные средства /Т.Н. Шалкина, В.В. Запорожко, А.А. Рычкова – Оренбург, ГОУ ОГУ, 2008. – 160 с.
187. Шалыгина И. В., Шабалин Ю. Е. Гуманитарный потенциал теории содержания общего среднего образования И. Я. Лернера, М. Н. Скаткина и В. В. Краевского // Отечественная и зарубежная педагогика. 2017. Т.1, № 3 (39). С.55–64.
188. Шарипов Ф.Ф. Системный подход к информатизации педагогического процесса в вузе - доминанта формирования профессиональных компетентностей студентов [Текст]: диссертация

... доктора педагогических наук: 13.00.01 / Шарипов Фаридун Файзуллаевич. – Душанбе: 2013. – 409 с.

189. Шарифзода Ф., Каримова И.Х. Педагогика: Учебное пособие [Текст] /Ф.Шарифзода, И.Х.Каримова – Душанбе: 2008. – 284с.
190. Шарофов Ш.А. Муошират таъсири мутакобила ва танзими муносибати инсон [Текст]: /Ш.А. Шарофов - Хучанд, 2009. - 240с.
191. Шишкин, Г. П. Методические основы разработки и проведения профессионально ориентированного лабораторного практикума по общетехническим дисциплинам в технологической подготовке студентов педвузов [Текст]: автореф. дис ... канд. пед. наук / Г. П. Шишкин. - М., 1997. -17с.
192. Railean E. Electronic textbooks in electronic portfolio: a new approach for the self-regulated learning. In: Proceedings of 9th International Conference on Development and Application Systems DAS 2008, Suceava: Stefan cel Mare University of Suceava, 2008, p. 138 - 141.

ФЕҲРИСТИ ИНТИШОРОТИ ИЛМИИ ДОВТАЛАБИ ДАРАҶАИ ИЛМӢ:

**а) Мақолаҳои илмие, ки дар маҷаллаҳои тақризшавандаи Комиссияи
олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон нашр
шудаанд:**

[1-М]. Усмонов А.А. Тарзи истифодаи тахтаҳои интерактивӣ дар раванди таълими муассисаҳои таҳсилоти олии касбӣ. / **А.А.Усмонов**, Ҳ.А.Тошхӯчаев, С.А.Тошхоҷаева // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон.- Душанбе, 2019. - №5(1). - С.297 – 304. ISSN 2074-1847.

[2-М]. Усмонов А.А. Нақши муаллими технология (таълими меҳнат) дар ҳалли мушкилоти таҳсилоти технологияи хонандагон. / **А.А.Усмонов** // “Номаи Донишгоҳ. Силсилаи илмҳои гуманитарӣ ва ҷомеашиносӣ”-и МДТ “Донишгоҳи давлатии Хуҷанд ба номи академик Б.Ғафуров”. - Хуҷанд, 2023. - №1(74). – С.151-156. ISSN 2077-4990.

[3-М]. Усмонов А.А. Истифодаи воситаҳои техникӣ дар раванди таълими фанни технология. / **А.А.Усмонов** // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. - Душанбе, 2023. №5. – С.216-222. ISSN 2074-1847

[4-М]. Усмонов А.А. Имконият ва истифодаи технологияи муосир дар раванди таълими фанни технология (таълими меҳнат). / **А.А.Усмонов**, А.А.Азизов// Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. Душанбе, 2024. №3. С.291-298. ISSN 2074-1847

б) Мақола ва маводҳое, ки дар нашриҳои дигар ба таърифи расидааст:

[5-М]. Усмонов А.А. Технологияи навин дар раванди таълим. Барномаи RioStudio. / **А.А.Усмонов**, Ҳ.А.Тошхӯчаев//Дастури таълимӣ-методӣ. – Хуҷанд: Матбааи «Меъроҷ», 2015 - 44саҳ.

[6-М]. Усмонов А.А. Имконият ва истифодаи технологияи муосир дар раванди таълими фанни технология (таълими меҳнат)/ **А.А.Усмонов** // Масъалаҳои тақмили таълимии технология (таълими меҳнат) дар замони муосир (монографияи дастаҷамъӣ), Хуҷанд - “Кова”, 2023 – 296с.

[7-М]. Усмонов А.А. Использование современных информационных технологии на уроках технологии (трудового обучения) как средство развития познавательного интереса учащихся. / **А.А.Усмонов, Ҳ.А.Тошхӯчаев** // Реформа предмета технология (трудовое обучение): опыт, тенденции развития и проблемы Международная конференция. 25-26 ноября 2011. С.150-154

[8-М]. Усмонов А.А. Истифодаи технологияи инноватсионӣ дар раванди таълим. Барномаи RioStudio. / **А.А.Усмонов, Ҳ.А.Тошхӯчаев, С.А.Тошхоҷаева** // Маводи конференсияи илмӣ-амалии ҷумҳуриявӣ «Масъалаҳои физикаи муосир». Хучанд: 29-30 сентябри 2015. С.259-262.

[9-М]. Усмонов А.А. Истифодаи технологияи навин дар раванди таълим. Барномаи RioStudio. / **А.А.Усмонов, Ҳ.А.Тошхӯчаев, С.А.Тошхоҷаева**// Семинари илмӣ-методӣ «Таълими фанҳои дақиқ ва ҷомеашиносӣ бо методҳои технологияҳои инноватсионӣ». Хучанд, - 12 юни 2015. С.96-99

[10-М]. Усмонов А.А. Методикаи истифодаи технологияи инноватсионӣ дар раванди таълим / **А.А.Усмонов, Ҳ.А.Тошхӯчаев, С.А.Тошхоҷаева**// Маводи конференсияи илмӣ-амалӣ байналмилалӣ “Рушди фанҳои табиатшиносӣ дар даври Истиқлолият”. - Бӯстон, 4 январи 2017. С.117-120.

[11-М]. Усмонов А.А. Истифодаи технологияи компютерӣ дар раванди таълим. / **А.А.Усмонов, Ҳ.А.Тошхӯчаев, С.А.Тошхоҷаева** // Маводи конференсияи илмӣ-амалии минтақавӣ “Муаммоҳои муосири компютеркунонии раванди таълими математика ва технологияи иттилоотӣ”. Хучанд: 29 ноябри 2017. С.102-104.

[12-М]. Усмонов А.А. Технологияи инноватсионӣ - рӯ ба сӯи тараққиёт. /**А.А.Усмонов, М.А.Усмонова**/ Маҷмуи мақолаҳои “Масъалаҳои мубрами таълиму тарбияи насли наврас”. - Хучанд: “Меъроҷ”, 2019. С.375-377.

[13-М]. Усмонов А.А. Методҳои интерактивӣ ҳамчун роҳи ташкили салоҳиятҳои касбии муаллимони оянда./**А.А.Усмонов,**

Ҳ.А.Тошхӯчаев/Маводи конференсияи илмӣ-амалӣ “Таълими фанҳо дар муносибати босалоҳият”. – Хучанд, 24 апрели 2019. С.435-438.

[14-М]. Усмонов А.А. Мавқеи истифодаи технологияи инноватсионӣ дар раванди таълим. / **А.А.Усмонов**, М.А.Усмонова // Маводи конференсияи илмӣ-амалӣ “Таълими фанҳо дар муносибати босалоҳият”. – Хучанд, 24 апрели 2019. С.432-434

[15-М]. Усмонов А.А. Татбиқи истифодабарии технологияи иттилоотӣ ва коммуникатсионӣ дар таълим. / **А.А.Усмонов**, М.А. Усмонова // Маводи конференсияи илмӣ-методӣ “Муаммоҳои физикаи муосир ва таълими фанҳои дақиқ”. Хучанд - 20 майи 2019. С.142-144.

[16-М]. Усмонов А.А. Дар раванди таълим тадбиқи техникаи инноватсионӣ. / **А.А.Усмонов**, Ҳ.А.Тошхӯчаев, С.А.Тошхочаева // Маводи конференсияи илмӣ-методӣ “Муаммоҳои физикаи муосир ва таълими фанҳои дақиқ”. Хучанд - 20 майи 2019. С.139-142.

[17-М]. Усмонов А.А. Истифодаи технологияҳои инноватсионӣ дар раванди омӯзиши фанҳои табиӣ-риёзӣ. / **А.А.Усмонов**, М.А.Усмонова // Маҷмуаи мақолаҳо «Муаммоҳои омӯзиши фанҳои табию риёзӣ ва истифодаи технологияҳои инноватсионӣ дар раванди таълим». – Хучанд «Меъроҷ», 2020. С.143-148.

[18-М]. Усмонов А.А. Истифодаи технологияҳои иттилоотӣ ва салоҳиятнокӣ дар муассисаҳои олии касбӣ / **А.А.Усмонов**, Ҳ.А.Тошхӯчаев, Т.А.Ашӯрова // Маводи конференсияи илмию амалии ҷумҳуриявӣ «Муаммоҳои физикаи муосир дар раванди саноатикунории Ҷумҳурии Тоҷикистон». - Хучанд, 29-30 апрели 2020. С.317-319.

[19-М]. Усмонов А.А. Истифодаи тахтаи электронӣ дар раванди таълим / **А.А.Усмонов**, С.А.Тошхочаева, М.А.Усмонова, З.Ҷ.Аминова // Маводи конференсияи илмию амалии ҷумҳуриявӣ «Муаммоҳои физикаи муосир дар раванди саноатикунории Ҷумҳурии Тоҷикистон». - Хучанд, 29-30 апрели 2020. С.320-322.

[20-M]. Усмонов А.А. Истифодаи методҳои инноватсионии компютерӣ барои рушди фанҳои дақиқ / **А.А.Усмонов**, А.А.Азизов, Т.А.Ашӯрова // Маводи конференсияи байналмиллалии “Баррасии муаммоҳои муосири илмҳои физикаю техника ва технологияи нимноқилҳо”. – Хучанд, 18-19 майи 2021. С.707-711.

[21-M]. Усмонов А.А. Методикаи истифодабарии технологияи инноватсионӣ дар рушди фанҳои дақиқ ва табиатшиносӣ / **А.А.Усмонов**, С.А.Тошхоҷаева, М.А.Усмонова // Маводи конференсияи илмӣ-амалии байналмиллалии “Баррасии муаммоҳои муосири илмҳои физикаю техника ва технологияи нимноқилҳо”. – Хучанд, 18-19 майи 2021. С.711-715

[22-M]. Усмонов А.А. Тадқиқи омӯзиши методикаи истифодаи тахтаҳои интерактивӣ дар раванди таълим / **А.А.Усмонов**, А.А.Азизов, М.А.Усмонова // Маводи конференсияи илмӣ-амалии ҷумҳуриявии дар мавзӯи “Нақши илмҳои табиатшиносӣ, дақиқ ва риёзӣ дар оmodасозии кадрҳои муосири илмӣ, муаллимӣ ва муҳандисӣ”. – Душанбе, 4 июни 2021. С.266-268.

[23-M]. Усмонов А.А. Истифодаи технологияи иттилоотии компютерӣ дар дарси технология (таълими меҳнат) / **А.А.Усмонов**, С.А.Тошхоҷаева, М.А.Усмонова // Маводи конференсияи илмӣ-амалии ҷумҳуриявии “Нақши илмҳои табиатшиносӣ, дақиқ ва риёзӣ дар оmodасозии кадрҳои муосири илмӣ, муаллимӣ ва муҳандисӣ”. – Душанбе, 4 июни 2021. С.260-262.

[24-M]. Усмонов А.А. Имкониятҳои технологияи иттилоотии компютерӣ дар машғулиятҳои таълимии фанни касбу ҳунар / **А.А.Усмонов**, А.А.Азизов // Маводи конференсияи илмӣ-амалии ҷумҳуриявии “Ҳунар, фарҳанг ва сайёҳӣ-муаррифгари чехраи миллат”. – Хучанд, 17-18 декабри 2021. С.272-276.

[25-M]. Усмонов А.А. Методикаи истифодабарии технологияи инноватсионӣ ва коммуникатсионӣ дар замони муосир / **А.А.Усмонов**,

М.А.Усмонова // Маводи конференсияи илмӣ – амалии ҷумҳуриявии “Проблемаҳои муосири илмҳои табиатшиносию риёзӣ ва методикаи таълими онҳо дар муассисаҳои таҳсилоти олии касбӣ”. - Душанбе, 25 декабри 2021. С.233-235.

[26-М]. Усмонов А.А. Методикаи истифодаи тахтаи интерактивӣ ва салоҳиятноки дар раванди таълим / **А.А.Усмонов**, Т.А.Ашӯрова // Маводи конференсияи илмӣ – амалии ҷумҳуриявии “Проблемаҳои муосири илмҳои табиатшиносию риёзӣ ва методикаи таълими онҳо дар муассисаҳои таҳсилоти олии касбӣ”. – Душанбе, 25 декабри 2021. С.235-238.

[27-М]. Усмонов А.А. Методи истифодаи салоҳиятноки дар раванди машғулиятҳои таълимӣ дар муассисаҳои олии / **А.А.Усмонов**, С.А.Тошхочаева // Маводи конференсияи илмӣ – амалии ҷумҳуриявии “Проблемаҳои муосири илмҳои табиатшиносию риёзӣ ва методикаи таълими онҳо дар муассисаҳои таҳсилоти олии касбӣ”. – Душанбе, 25 декабри 2021. С.441-445.

[28-М]. Усмонов А.А. Истифодаи имкониятҳои технологияи иттилоотии компютерӣ. / **А.А.Усмонов**, А.А.Азизов // Форуми “Қадамҳои устувор баҳри рушди саноат”. Бӯстон, 24-25 апрели 2021. С.243-246.

[29-М]. Усмонов А.А. Формирование творческой личности на уроках технологии (трудовое обучение). / **А.А.Усмонов**, М.А.Усмонова, И.М.Махкамов // Сборник научных трудов по материалам IV Международной научно-практической конференции. Анапа, 2022. С.70-73.

[30-М]. Усмонов А.А. Истифодаи технологияҳои инноватсионӣ дар соҳаи маориф./ **А.А.Усмонов**, М.А.Усмонова// Маводи конференсияи ҷумҳуриявии илмӣ-амалии “Низомҳои иттилоотии амалӣ: масъалаҳои моделиронӣ, коркард ва истифодаи он дар мамлакатҳои тараққиқардаистода”. Хучанд, 26 ноябри 2022. С.142-147. ББК А62, УДК 004::378.1.

[31-М]. Усмонов А.А. Методи истифодабарии салоҳиятноки дар раванди машғулиятҳои таълимӣ дар муассисаҳои олий. / **А.А.Усмонов**, С.А.Тошхоҷаева, М.А.Усмонова// Маводи конференсияи ҷумҳуриявӣ илмӣ-амалии “Рисолати илми физика дар инкишофи техника ва технологияи муосир”. Хучанд, 16-17 март 2023. С.516-519.

[32-М]. Усмонов А.А. Таҷҳизотҳои интерактивии электронии дидактикӣ бо визуализатсияи когнитивӣ. / **А.А.Усмонов**, А.А.Азизов// Маводи конференсияи ҷумҳуриявии илмӣ-амалии “Рисолати илми физика дар инкишофи техника ва технологияи муосир”. Хучанд, 16-17 март 2023. С.541-545

[33-М]. Усмонов А.А. Истифодаи методҳои интерактивӣ баҳри баланд бардоштани сифати таълим./ **А.А.Усмонов**, Х.Ю.Ҷӯраева, М.А.Усмонова// Маводи конференсияи илмӣ-амалии байналмиллалӣ дар мавзӯи “Масъалаҳои мубрами таълими фанҳои дақиқ дар омода намудани муттаҳассисони баландихтисоси соҳаи куҳию металлургии кишвар”. - Бӯстон, 11 март 2023. С.236-239.

[34-М]. Усмонов А.А. Истифодаи методҳои интерактивӣ баҳри баланд бардоштани сифати таълим./ **А.А.Усмонов**, С.А.Тошхоҷаева, М.А.Усмонова// Маводи конференсияи илмӣ-амалии «Медиакоммуникатсияи маҷозӣ ва реклама: технологияҳои нав ва методикаи таҳқиқ». Хучанд, 30 март 2023.С.30-34

[35-М]. Усмонов А.А. Салоҳиятноки дар раванди машғулиятҳои таълимӣ. / **А.А.Усмонов**, С.А.Тошхоҷаева// Маводи конференсияи байналмиллалӣ “Вазифаҳои муосири илмҳои дақиқ дар тайёр кардани мутахассисони баландихтисос дар соҳаи таълими илм ва технология”. - Душанбе, 1-2 декабри 2023. С.353-356.

[36-М]. Усмонов А.А. Таҷҳизотҳои интерактивии электронии дидактикӣ бо истифодаи айёниятҳо. / **А.А.Усмонов**, А.А.Азизов// Маводи конференсияи байналмиллалӣ “Вазифаҳои муосири илмҳои дақиқ дар

тайёр кардани мутахассисони баландихтисос дар соҳаи таълими илм ва технология”. - Душанбе, 1-2 декабри 2023. С.347-350.

[37-М]. Усмонов А.А. Истифодаи воситаи технологияи муосири информатсионӣ ва анъанавӣ дар раванди таълим барои фанни технология(таълими меҳнат). / **А.А.Усмонов,** А.А.Азизов, М.А.Усмонова// Маводи конференсияи ҷумҳуриявӣ илмӣ-амалии «Саҳми олимони фанҳои дақиқ дар рушди саноатикунони кишвар». - Хучанд, 18 октябри 2023. С.285-287.

[38-М]. Усмонов А.А. Истифодаи методҳои интерактивӣ дар муассисаҳои олии касбӣ /**А.А.Усмонов,** М.Н.Алиева, М.А.Усмонова// Маводи конференсияи ҷумҳуриявӣ илмӣ-амалии «Масъалаҳои мубрами назария ва амалияи фанҳои санъати тасвирӣ, нақшакашӣ, ҳунароҳои халқӣ ва технология (таълими меҳнат) дар саноатикунони кишвар». Хучанд, 29 ноябри 2023. С.364-367

[39-М]. Усмонов А.А. Методикаи истифодаи таҷҳизотҳои интерактивӣ дар раванди таълим./**А.А.Усмонов,** А.А.Азизов, Ш.Ю.Азизов// Маводи конференсияи илмӣ-амалии ҷумҳуриявӣ “Истифодаи технологияи муосир дар раванди таълими фанҳои табиатшиносӣ, дақиқ ва риёзӣ”. - Хучанд, 29 ноябри 2023. С.324-328.

[40-М]. Усмонов А.А. Методикаи истифодаи воситаҳои муосири техникаӣ дар таълим. /**А.А.Усмонов,** А.А.Азизов// Маводи конференсияи илмӣ-амалӣ “Нақши Интернет дар татбиқи технологияи иттилоотӣ-коммуникатсионӣ дар амнияти иттилоотӣ дар шабакаҳои иҷтимоӣ”. – Душанбе, 30 майи 2024. С.218-224.

[41-М]. Усмонов А.А. Технологияҳои инноватсионии мобилӣ дар рушди соҳаи маориф. / **А.А.Усмонов,** М.А.Усмонова, М.М.Камолов // Маводи конференсияи илмӣ байналмилалӣ “Муаммоҳои илму фан аз нигоҳи муҳаққиқон” Ҷумҳурии Тоҷикистон (Хучанд), Ҷумҳурии Ёзбекистон (Фарғона), 15 феввали 2024. С.330-334.

[42-М]. Усмонов А.А. Истифодаи технологияҳои муосири компютерӣ дар раванди таълим. / **А.А.Усмонов**, А.А.Азизов, Ш.Ю.Азизов.// Маводи конференсияи илмӣ – амалии байналмилалӣ «Истифодаи технологияи муосир дар раванди таълими фанҳои табиатшиносӣ, дақиқ ва риёзӣ». Бӯстон, 19 юни 2024. С.83-86.

[43-М]. Усмонов А.А. Истифодаи технологияи иттилоотӣ-коммуникатсионӣ дар муассисаҳои таълимӣ. / **А.А.Усмонов**, А.А.Азизов.// Маводи конференсияи байналмиллалии илмӣ-амалӣ “Муаммоҳо ва дурнамои рушди илмҳои педагогӣ дар шароити ҷаҳонишавӣ”. Хучанд, 25-26 октябри 2024. С.102-104.

[44-М]. Усмонов А.А. Методикаи истифодаи воситаҳои муосири таълим дар мактабҳои миёна. / **А.А.Усмонов**, А.А.Азизов, Ш.Ю.Азизов.// Маводи конференсияи байналмиллалии илмӣ – амалии «Муаммоҳо ва дурнамои рушди илми физика». - Хучанд, 11-12 марти соли 2025. С.362-367

Анкета**барои донишҷӯёни ихтисоси технология(таълими меҳнат)-и
донишгоҳҳои мухталиф****1. Воситаҳои техникии таълимӣ чист?**

- A) Китобҳои дарсӣ
- B) Таҷҳизот ва технологияҳое, ки барои самаранок гузаронидани дарс истифода мешаванд
- C) Дафтарҳои хонандагон
- D) Либоси корӣ

2. Ба воситаҳои мултимедӣ кадомҳо дохил мешаванд?

- A) Компютер, проектор, видеоролик, тахтаи интерактивӣ
- B) Қалам ва дафтар
- C) Миз ва курсӣ
- D) Китоби дарсӣ

3. Мақсади асосии истифодаи воситаҳои техникӣ дар дарси технология (таълими меҳнат) чист?

- A) Душвор кардани дарс
- B) Самаранок ва шавқовар гузаронидани дарс
- C) Кам кардани вақти дарс
- D) Назорат кардани хонандагон

4. Кадом восита барои намоиши маводи таълимӣ дар экран истифода мешавад?

- A) Телевизор
- B) Проектор
- C) Микрофон
- D) Соат

5. Истифодаи мултимедӣ дар дарс ба чӣ мусоидат мекунад?

- A) Кам шудани дониш
- B) Беҳтар шудани фаҳмиш ва шавқи хонандагон
- C) Хастагӣ
- D) Бефарқии хонандагон

6. Презентатсияи электронӣ одатан дар кадом барнома омода карда мешавад?

- A) Paint

- B) PowerPoint
- C) Calculator
- D) Notepad

7. Дар раванди дарсҳои технология (таълими меҳнат) истифодаи наворҳои таълимӣ барои чӣ зарур аст?

- A) Барои вақтгузаронӣ
- B) Барои нишон додани равандҳои амалӣ
- C) Барои хомӯшӣ нигоҳ доштан
- D) Барои санҷиши ҳозиршавӣ

8. Яке аз бартарихҳои истифодаи технологияҳои муосир дар таълим кадом аст?

- A) Кам шудани фаъолият
- B) Баланд шудани сифати таълим
- C) Душвор шудани фаҳмиш
- D) Кам шудани диққат

9. Кадом восита ба шунидани маводи таълимӣ мусоидат мекунад?

- A) Баландгӯяк
- B) Миз
- C) Дафтар
- D) Тахтаи синф

10. Дар кадом ҳолат аз машғулияти назариявӣ азхуднамуда дар муддати тӯлонӣ ба хотир боқӣ мемонад?

- A) Лексия
- B) Хондан
- C) Шунидан
- D) Муаррифӣ

11. Тахтаи электронӣ чӣ гуна воситаи таълимӣ мебошад?

- A) Воситаи варишӣ
- B) Воситаи намоиш ва шарҳи маводи таълимӣ
- C) Воситаи мусиқӣ
- D) Воситаи ҳисоб

12. Истифодаи оқилонаи воситаҳои мултимедӣ чӣ натиҷаҳоро ба бор меорад?

- A) Паст шудани сифати таълим
- B) Самаранокии баланд ва фаъолшавии хонандагон
- C) Кам шудани таваҷҷуҳ

D) Бетартибӣ дар синф

13. Дар раванди дарси технология (таълими меҳнат) кадом амалиётҳоро бо воситаи мултимедӣ ба хонандагон пешкаш кардан имкон мавҷуд аст?

A) Баҳои ба даст овардаи хонандагон

B) Қоидаҳои беҳатарӣ, мазмуни дарс, раванди пайдарҳами амалиётҳои дастӣ ва механикӣ дар устохонаи таълимӣ, тарзи омода намудани маҳсулот ва ғ.

C) Ҳосил кардани вазнҳо

D) Барои намоиши санаҳои таърихӣ

14. Дар раванди дарси технология (таълими меҳнат) ба писарон муаррифӣ чӣ гуна метавонад ғоидаовар бошад?

A) шиносӣ бо олотҳои меҳнат, тарзи истифодаи он, азхудкунии қоидаҳои беҳатарӣ ҳангоми кор бо олотҳои меҳнат

B) Барои рушди сифатҳои шахсӣ

C) Барои азхудкунии муошират

D) Ҷиҳати тарзи либоспӯшии хонандагон